

શ્રી અસોત્તર ખંડનું ગુજરાતી ભાષાંતર.

સોભાગ્યવંતા આઈશ્રી વજ્રતુઆ મહવાણુવાળાં
(મહારાજા જામશ્રી કૃષ્ણભાઈ સાહેબનાં હકરાણાં)

અંકજ્ઞાન

લોક કલ્યાણ માટે

છપાવ્યું છે.

મુંબઈ:

ઈન્ડિઅન પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં છાપ્યું છે.

સંવત ૧૯૩૯—શને ૧૯૮૩.

કિંમત એક રૂપીઆ.

શ્રી
પ્રસોત્તર ખંડનું ગુજરાતી
ભાષાંતર.. ૧૭૬૮

સૌભાગ્યવંતા આઈશ્રી વજ્રનુઆ વઢવાણવાળાં

(મહારાજા જામશ્રી વીભાજી સાહેબનાં ઠકરાણાં)

એએએ

લોક-કલ્યાણ સારૂ

છપાવ્યું છે.

મુંબઈ:

ઈન્ડિઅન્ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં છાપ્યું છે.

સંવત ૧૯૩૯—શને ૧૮૮૩.

કીંમત એક રૂપીઆ.

શ્રી પ્રજ્ઞોત્તરખંડના ગુજરાતી ભાષાંતરણું

શુદ્ધિપત્રક.

પૃષ્ઠ. પંકિત.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૧ ૧૩	અવિમલ	અવિચલ
૩ ૨	નૈમિષારણ્ય	નૈમિષારણ્ય
૩ ૧૮	સાહસ	સાહસ
૩ ૨૭	કુલમાં	કુલમાં
૫ ૨૩	ઉદ્દેશ	ઉપદેશ
૬ ૪	પંચક્ષર	પંચાક્ષર
૬ ૧૪	કૂલ	કૂલ
૬ ૧૮	છેકે	છે.
૭ ૨૨	ખાડી	પાડા
૮ ૧૧	રાક્ષસ	રાક્ષસે
૯ ૧૯	એકાદાં	એકદાં
૧૦ ૧૮	એક ભાગ અને ગુણને	(એક ભાગ અને ગુણ) ને
૧૧ ૯	કુલને	કુળ
૧૩ ૨૬	મનુષ્યા	મનુષ્યો
૧૪ ૨૭	પૂજન ॥ ૧૨૭ ॥	પૂજન વગેરે ॥ ૧૨૭ ॥
૧૫ ૫	તેતિથી માધ માસની	માધ માસ, તેતી
૧૫ ૨૨	જોઈને	જોઈને
૧૬ ૧	મહારાજ?	મહારાજ !
૧૬ ૩	બોલ્યો કે	બોલ્યા કે
૧૬ ૩	અક	એક
૧૯ ૧૧	બંધુઆએ	બંધુઆએ
૧૯ ૧૪	બ્રાહ્મણોને	બ્રાહ્મણોનો
૧૯ ૧૫	ભાગવાથી	ભાગવવાથી

પૃષ્ઠ.	પંક્તિ.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૧૯	૨૫	ધરહું	ધર વાહાહું
૨૧	૧૩	ઝનાના	જનાના
૨૧	૧૬	ક્યાં	ક્યાંય
૨૨	૭	કચ્ચં	કચ્ચું
૨૫	૧૨	રાખનું	રખનું
૨૬	૧૬	પરમેશ્વર	પરમેશ્વર
૨૭	૧૦	સ્કંધ	સ્કંદ
૨૮	૪	થાઈ	થઈ
૨૯	૮	ગરેજ	ગરંજ
૨૯	૨૭	દશાઈ	દશાઈ
૩૦	૮	વું	વું
૩૧	૮	કુલ	કળ
૩૧	૯	સદાશિવ	સદાશિવને
૩૧	૨૨	પુલ્કસ	પુલ્કસ
૩૨	૨૫	છેલા	છડેલા
૩૩	૧૩	નામ	નામ
૩૩	૧૭	ગયા	ગયો
૩૩	૨૨	છોડી	છોડી દઈ
૩૩	૨૪	ગયા	ગયો
૩૩	૨૭	થાંબલાથી	થાંબલાથી
૩૪	૧૦	જનણારી	જનણનારી
૩૪	૨૫	જોઈ	હોય
૪૩	૨	નસ્કાર	નમસ્કાર
૪૩	૯	કંઠ	કંઠ
૪૩	૨૦	હોઠ	હોઠ
૪૪	૧૦	ન	ને
૪૪	૧૦	અન	અને
૪૪	૧૬	ક્ષેત્રપાળ	ક્ષેત્રપાળ

પૃષ્ઠ. પંક્તિ.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૪૭ ૨	શંકની	શંકરની
૪૯ ૨૦	બલસરીના	બોલસરી
૫૩ ૨૧	તેઆ	તેઓ
૫૭ ૧	વિકાલ	વિકુલ
૫૭ ૪	વિકાલ	વિઞ્કલ
૫૭ ૯	વિકાલ	વિઞ્કલ
૫૯ ૨૩	વિન્ધર	વિન્ધર
૬૦ ૮	કહેએ	રહેએ
૬૧ ૧૨	કયાં	કયાંય
૬૨ ૨૬	કયાં	કયાંય
૬૨ ૨૬	કયાં	કયાંય
૬૩ ૧૬	કયાં	કયાંય
૬૬ ૨	લોકામાં	લોકોમાં
૬૭ ૧૩	પુત્રો એ.	પુત્રોએ
૬૭ ૨૨	દેશનો	દેશનો
૬૮ ૨૧	ધરણાં	ધરણાં
૮૧ ૧૬	પુણ્યમાં લાભ	પુણ્યમાં લાભ
૮૩ ૫	છીમલા,	છીનાલા
૮૩ ૧૮	પાથ.	પાન,
૮૪ ૧૨	હંદ્રિયના કઝા નથી દુરજેના એવા.	હંદ્રિયોથી દુર
૮૪ ૨૫	કરજે	કરજો
૮૯ ૫	શંખ, પરાયા દિવ્ય સૈન્યનો	શંખ દિવ્ય, પરાયા સૈન્યનો
૯૨ ૧૨	અમલદારને	અમલદારને
૯૩ ૩	બુદ્ધિવાળો !	બુદ્ધિવાળો !
૧૦૪ ૧૪	ગરજ	ગરજ
૧૦૪ ૧૮	મૂઠ	મૂડ
૧૦૫ ૧૭	અ શિવદૂતો	એ શિવદૂતો
૧૦૫ ૨૭	આ જીવિકા	આજીવિકા

પૃષ્ઠ. પંક્તિ.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૧૦૫ ૨૭	શિવભક્તિને	શિવભક્તને
૧૦૭ ૧૨	મિરંડ	મિરંડ
૧૦૮ ૨૭	છ	છે
૧૦૯ ૪	મંત્રાથી	મંત્રાથી
૧૦૯ ૫	માનસ્ત્રોકે	માનસ્ત્રોકે
૧૧૦ ૨૩	સેકડા	સેકડો
૧૧૨ ૯	પૂજવાથી આપેછે	પૂજવાથી ફલ
૧૧૪ ૧૬	પૂર્વે	પૂર્વે
૧૧૫ ૧	અવિચલ	અવિચલ
૧૧૭ ૯	ક્યાં	ક્યાંય
૧૧૯ ૯	અવા	ઝવવા
૧૧૯ ૧૬	આસોપાલવ	આસોપાલવ
૧૧૯ ૨૦	લાગલાં	લાગેલાં
૧૨૭ ૬	વગેરે	વગર
૧૩૦ ૧૩	સોનાં અને તેઝા	તેઝા સોનાં અને
૧૩૩ ૧૬	ઝેમા	ઝેમા
૧૩૫ ૧૮	થયા	થયો
૧૩૭ ૧૧	આંડાલિમીમાં	આંડાલીમાં
૧૩૭ ૨૬	રૂદ્રાધ્યાય	.પણ રૂદ્રાધ્યાય
૧૪૧ ૨૪	ખીજન	ખીજને
૧૪૩ ૩	ગુરૂછ	ગુરૂછે
૧૪૩ ૨૭	નામના	નામની
૧૪૩ ૨૭	પક્ષીનો	પક્ષીણીનો

વિશેષ સૂચના.

પેહેલા પૃષ્ઠમાં જે નોટ છે તે ખીજ પૃષ્ઠમાં આગણીશમા શ્લોકના વડવાનલ શબ્દ ઉપર વાંચવી.

ખીજ પૃષ્ઠમાં ઝેકના ઝંક ઉપર જે નોટ છે તે પેહેલા પૃષ્ઠમાં દશમાં શ્લોકના (પાંચ) એ શબ્દ ઉપર વાંચવી.

શ્રી બ્રહ્મોત્તર સ્વંદનું ગુજરાતી

ભાષાંતર.

॥ અધ્યાય પેહેલો ॥

પ્રકાશ જેહું સ્વરૂપ છે, નિર્મલ જ્ઞાનરૂપી જેના નેત્ર છે, અને લિંગજ જેની મૂર્તિ છે એવા શાંત પરબ્રહ્મ જે શિવ, તેને નમસ્કાર કરીએ છીએ ॥ ૧ ॥ ઋષિઓએ પુછ્યું કે—હે સૂત ! તમે સર્વ પાપને હરનાર અને પવિત્ર, વિષ્ણુનું ઉત્તમ માહાત્મ્ય, સંક્ષેપથી કહ્યું તે અમે સાંભળ્યું ॥ ૨ ॥ હવે સદાશિવનું અને તેના ભક્તોનું સર્વ પાપને હરનાર ઉત્તમ માહાત્મ્ય સાંભળવાને ઈચ્છીએ છીએ ॥ ૩ ॥ તેમજ તેના મંત્રોનું માહાત્મ્ય અને તેની કથાનો તથા ભક્તિનો જે પ્રભાવ હોય તેનું પણ વર્ણન કરો. ॥ ૪ ॥ સૂત બોલ્યા કે—ઈશ્વરની કથામાં નિષ્કામ ભક્તિ થાય એટલુંજ મનુષ્યોનું ઉત્તમ અને અવિમલ કલ્યાણ છે ॥ ૫ ॥ એટલા માટે તેની ભક્તિના લેશનું માહાત્મ્ય હું કહું છું. બાકી વિસ્તારથી તો કલ્પસુધી આશુચ્ચ હોય તો પણ કોઈ કેહેવાને સમર્થ નથી ॥ ૬ ॥ સર્વ પુણ્ય, સર્વ કલ્યાણ અને સર્વ યજ્ઞોમાં પણ જપરૂપ યજ્ઞ ઉત્તમ કહેલ છે ॥ ૭ ॥ તેમજ પ્રથમ જપરૂપ યજ્ઞનું કલ્યાણ આપનાર અને મોટું માહાત્મ્ય કહું છું. સદાશિવનો છ અક્ષરનો મંત્ર ઉત્તમ છે એમ મોટા ઋષિઓ કહે છે ॥ ૮ ॥ દેવતાઓમાં જેમ સદાશિવ મોટા દેવ છે તેમ મંત્રોમાં આ છ અક્ષરનો મંત્ર ઉત્તમ છે. ॥ ૯ ॥ જપનારાઓને મુક્તિ આપનાર આ ધાર્મ્ય અક્ષરના મંત્રને, સિદ્ધિ ઈચ્છનારા સર્વે મોટા મુનિઓ રેવે છે. ॥ ૧૦ ॥ આ મંત્રના અક્ષરોનું માહાત્મ્ય કેહેવાને બ્રહ્મા પણ સગર્થ નથી, કેમકે, એ મંત્રમાં સર્વ વેદનો સિદ્ધાંત છે ॥ ૧૧ ॥ સર્વને

૧ સમુદ્રમાં વડવાનલ નામનો અગ્નિ છે તે સમુદ્રના પાણીને બાળતો જાય છે.

જાણનાર, પરિપૂર્ણ અને સત્ચિત્ આનંદરૂપ શિવ પણ એ પંચાક્ષર મંત્રમાં રહે છે ॥ ૧૨ ॥ સર્વ વેદાંતરૂપ આ ઉત્તમ મંત્રથી, સર્વે મુનિઓ દુઃખરહિત પરબ્રહ્મને પામેલ છે ॥ ૧૩ ॥ આ પરમાત્મા શિવને નમસ્કાર કરવાથી જીવ તેમની સાથે એકતા પામે છે માટે આ મંત્ર, પરબ્રહ્મમય છે ॥ ૧૪ ॥ સંસારના પાશથી બંધાએલા પ્રાણીઓનું હિત કરવાની ઈચ્છાથી ઔનમઃ શિવાય એ મંત્ર પોતે સદાશિવે કહ્યો છે ॥ ૧૫ ॥ ઔનમઃ શિવાય એ મંત્ર જેના હૃદયમાં છે તેને, ઘણા મંત્ર, તીર્થ, તપ તથા યજ્ઞોનું શું પ્રયોજન છે? ॥ ૧૬ ॥ પ્રાણીઓ જ્યાંસુધી, આ મંત્રને એકવાર પણ બોલતા નથી ત્યાંસુધી આ દુઃખ ભરેલા ભયંકર સંસારમાં ભમે છે ॥ ૧૭ ॥ આ છ અક્ષરનો મંત્ર, મંત્રોનો રાજાધિરાજ, સર્વ વેદાંતના મુકુટરૂપ, સર્વ જ્ઞાનના અંડારૂપ ॥ ૧૮ ॥ મોક્ષના માર્ગમાં દીવારૂપ, અજ્ઞાનરૂપી સમુદ્રમાં વડવાનરૂપ, અને મહાપાપને દાવાનરૂપ છે ॥ ૧૯ ॥ મોક્ષ ઈચ્છનારાં સ્ત્રી, શૂદ્ર અને વર્ણસંકરોથી પણ આ મંત્ર જપી શકાય છે. આની દીક્ષા નથી, હોમ નથી, સંસ્કાર નથી, તર્પણ નથી ॥ ૨૦ ॥ કાલ નથી તેમ ઉપદેશ પણ નથી. આ મંત્ર સઘળો પવિત્ર છે. મોટાં પાપોને છેદવાને વાસ્તે શિવ એ જ અક્ષરજ સમર્થ છે ॥ ૨૧ ॥ તે નમસ્કારથી સુક્ત થાય એટલે મુક્તિ આપવાને વાસ્તે પુરતા છે. સદ્-ગુણો ઉપદેશ કર્યો હોય અને પવિત્ર ક્ષેત્રમાં જપ્તો હોય તો ॥ ૨૨ ॥ એ મંત્ર તરત મનવાંછિત ફલ આપે એમાં શું આશ્ચર્ય છે? સદ્ગુણો આશ્રય કરીને એનો ઉપદેશ લીધો હોય ॥ ૨૩ ॥ અને પવિત્ર ક્ષેત્રમાં જપ્તો હોય તો તુરત સિદ્ધિ આપે છે. નિર્મલ, શાંત, સાધુ, થોડું બોલનારા ॥ ૨૪ ॥ કામક્રોધરહિત, સારા આચારવાળા અને જિતેન્દ્રિય એવા ગુણો ઝોઈએ. એઓએ કહ્યા કરીને આપેલો મંત્ર તુરત સિદ્ધિ થાય છે ॥ ૨૫ ॥ હવે જપ કરવા જેવાં ક્ષેત્રોનાં નામ

૧ ઔનમઃ શિવાય એ છ અક્ષરનો અને નમઃ શિવાય એ પાંચ અક્ષરનો મંત્ર છે.

૨ ખીજા મંત્રોની દીક્ષા લેવી પડે છે તથા હોમ વગેરે કરવાં પડે છે.

હું સંક્ષેપથી કહું છું. પ્રયાગ, પુષ્કર, કેદાર, સેતુબંધ ॥ ૨૬ ॥ ગો-
 કર્ણ અને નૈભિષારણ્ય એ મનુષ્યોને તરત સિદ્ધિ આપનાર છે. આ
 વિષયમાં સત્પુરુષો એક જુનો ઇતિહાસ કેહે છે ॥ ૨૭ ॥ એ ઇતિ-
 હાસ, ઘણીવાર અથવા એકવાર પણ સાંભળવાથી કલ્યાણ થાય છે.
 મથુરામાં એક ‘દાશાર્હ’ એવા નામથી વિખ્યાત યાદવ રાજા હતો તે
 ॥ ૨૮ ॥ જુદિમાન્, મોટા ઉત્સાહવાળો, મહા બલવાન શાસ્ત્ર
 જ્ઞાનાર, નીતિવાલો, શૂર, ધીરજવાલો, અપાર ક્રાંતિવાલો ॥ ૨૯ ॥
 પરાબલ થઈ શકે નહીં એવો, ગંભીર, સંગ્રામમાં પાછો ન વળનાર
 મહારથી, મોટા ધનુષ્વાળો, અનેક શાસ્ત્રોના અર્થમાં પૂંડિત, ॥ ૩૦ ॥
 હિદાર, રૂપાળો, જીવાન અને સારાં લક્ષણવાળો હતો. એ રાજા
 સુંદર મોહોડાવાળી, કાશીના રાજાની દીકરી, ॥ ૩૧ ॥ સુશોભિત,
 રૂપશીલ અને ગુણવાળી કલાવતી નામની સ્ત્રીને પરણ્યો. એ રાજા-
 એ તે પછી પોતાને ઘેર આવી ॥ ૩૨ ॥ રાત્રિમાં શયન ઉપર
 બેઠેલી તે સ્ત્રીને સંગમને વાસ્તે બોલાવી. ઘણી ઘણીવાર કેહેતાં છતાં
 પણ ॥ ૩૩ ॥ તેણે મન કર્યું નહીં અને પોતાની પાસે આવી નહીં.
 ॥ ૩૪ ॥ ત્યારે જોરાવરીથી લેવાને વાસ્તે રાજા બેઠ્યો. રાણી
 બોલીકે હે મહારાજ ! હું વ્રત કરું છું માટે મને અડશો નહીં, ॥ ૩૫ ॥
 તમે ધર્મ અધર્મને જણાવો માટે મારા ઉપર સાહસ કરશોમાં. જે
 વસ્તુ પ્રીતિથી ભોગવાય તેજ જુદિમાનેને ગમે છે. ॥ ૩૬ ॥ પ્રસન્ન-
 પણાથી સ્ત્રી પુરુષનો સમાગમ થાય તે ઠીક લાગે માટે મારું જ્યારે
 પ્રિય થાય ત્યારે સંગ કરજો. ॥ ૩૭ ॥ સ્ત્રીને બલાત્કારથી ભોગવ-
 વામાં શી પ્રીતિ અને શું સુખ છે ? પ્રીતિવગરની, રોગવાળી, ગર્ભ-
 વાળી, વ્રતવાળી, ॥ ૩૮ ॥ રજસ્વલા અને કામના વિનાની સ્ત્રીને
 બલાત્કારથી પુરુષે ભોગવવી નહીં. સંતોષવું, લડાવવું, પોષણ, કામ-
 લપણું અને દયા ॥ ૩૯ ॥ કરોને પ્રેમવાળા પતિએ જીવાન સ્ત્રીનો
 સંગમ કરવો જોઈએ. સુખની ઈચ્છા રાખતો હોય તેણે સ્ત્રીમાં અને
 કુલમાં સરખો રીતે વરતવું જોઈએ ॥ ૪૦ ॥ એવી રીતે તે બધી

રાણીએ કહું તોપણ કામદેવથી વ્યાકુલ થએલો તે રાજ રમણ કર-
 વાની ઈચ્છાથી બલાત્કારે તેના હાથને એથી માલિગન કરવા લાગ્યો
 ॥૪૧॥ સ્પર્શકર્યો ત્યાં એ રાણી ધવાવેલા લોઢા ॥ ગોળા જેવી અને
 જણે શરીરને બાળતી હોય એવી લાગી એટલે બચથી વિબુલ થઈને
 તુરત તેને મુકી દીધી ॥૪૨॥ રાજ બોલ્યો કે—અહાં ! હે પ્રિયા !
 આજ તારામાં આ મોટું આશ્ચર્ય ઈશું. પાંદડાજેલું કોમલ શરીર
 અગ્નિજેલું કેમ થયું ? ॥૪૩॥ એવી રીતે વિસ્મય પામેલા રાજને
 બીકલાગી ત્યારે તે રાણીએ હસીને નમ્રતાથી કહ્યું કે ॥૪૪॥ હે
 રાજ ! મેંહેલાં બાલક અવસ્થામાં મોટા મુનિ હુવાસાએ કર્ણાથી મને
 શિવપંચાક્ષરની વિદ્યાને ઉપદેશ કર્યોછે ॥૪૫॥ તે મંત્રના પ્રભા-
 વથી પાપરહિત થએલા મારા શરીરનો, પાપી અને નિર્બાળ્ય પુર-
 ચોથી સ્પર્શ કરી શકાતો નથી ॥૪૬॥ તમે રાજનાં સ્વભાવને
 લીધે મદિરા પીનારી વ્યભિચારિણી અને વેશ્યા વગેરે સ્ત્રીઓને નિરં-
 તર સેવોછો ॥૪૭॥ નાહાતા નથી પવિત્ર મંત્રનો જપ કરતા
 નથી અને સદાશિવનું આરાધન કરતા નથી મોટે મારો સ્પર્શકરવાને
 કેમ યોગ્ય થાશે ? ॥૪૮॥ રાજ બોલ્યો કે—હે પ્યારી ! એ પવિત્ર
 શિવપંચાક્ષરની વિદ્યા મને બતાવ. હવે વિદ્યાથી નિષ્પાપ થઈને
 તારી સાથે રમણ કરવાને ઈચ્છું છું ॥૪૯॥ રાણી બોલી કે—હે
 રાજ ! હું તમને ઉપદેશ નહીં કરું, કેમકે તમે મારા ગુરુ છો. ગર્ગાચાર્ય
 કે જે મંત્ર જણનારાઓમાં ઉત્તમ છે તેમની પાસે જાઓ ॥૫૦॥
 મૂળ શૌનકને કેહેછે કે—એ પ્રમાણે વાત કરી તે રાણી અને રાજ
 ગર્ગાચાર્ય પાસે જઈને હાથ બેડી માથા વતે તેમના ચરણમાં નમ્યાં
 ॥૫૧॥ પછી રાજએ પ્રસન્ન થએલા ગુરુને વારંવાર પૂછીને નમ્ર-
 તાથી એકાંતમાં પોતાના મનોરથની વાત કહી ॥૫૨॥ રાજ
 બોલ્યો કે—હે ગુરુ ! કર્ણા કરીને મને કૃતાર્થ કરો. શિવપંચાક્ષરની
 વિદ્યાનો ઉપદેશ કરો ॥૫૩॥ મેં રાજના સ્વભાવથી જણતાં
 અજણતાં કરેલું પાપ જેથી નાશ પામે એ ॥ મંત્ર મને આપો ॥૫૪॥

એમ રાજાએ પ્રાર્થના કરવાથી બ્રાહ્મણોમાં ઉત્તમ ગર્ગાચાર્ય તે બન્નેને
ચમુનાજીના પવિત્ર તટ ઉપર તેડી ગયા ॥ ૫૫ ॥ ત્યાં પવિત્ર
ઝાડની નીચે બેસી ગુરૂએ પવિત્ર તીર્થના જલમાં નાહેલા અને જોણે
ઉપવાસ કર્યો છે એવા રાજાને ॥ ૫૬ ॥ ઊગમણે મોઢે બેસાડી
શિવના ચરણારવિંદને નમસ્કાર કરી તેના માથાઉપર હાથ મુકી
શિવરૂપ મંત્ર આપ્યો ॥ ૫૭ ॥ તે મંત્રનું ધારણ કરતાં અને તે
મુનિના હાથનો સ્પર્શ થતાંજ તે રાજાના શરીરમાંથી કરોડો કાગડા
નીકળી પડ્યા ॥ ૫૮ ॥ બળેલી પાંખોવાળા, ચીસો નાખતા
અને ધરતીપર પડતા તે હજારો કાગડા ભસ્મ થએલા બ્રહ્મામાં
આવ્યા ॥ ૫૯ ॥ એઓને બળીજતા જોઈ રાજા અને રાણીએ
વિસ્મય પામીને તે ગુરૂને એનું કારણ પુછ્યું ॥ ૬૦ ॥ ગુરૂ બોલ્યા
કે-હે રાજા, તમે હજારો બવમાં બટકતાં ખરાબ પરિણામવાળાં
અનેક પાપ કર્યાં છે ॥ ૬૧ ॥ તેમાં જે તમે પુણ્ય કર્યાં હતાં તેના
વધારાથી કોઈ સારા અવતાર તમને આવી ગયા ॥ ૬૨ ॥ અને
પાપના વધારાથી કોઈ નીચ અવતાર પણ આવી ગયા. હમણાં પુણ્ય
અને પાપ સરખાં થયાં તેથી મનુષ્ય અવતાર પામ્યા છે ॥ ૬૩ ॥
શિવપંચાક્ષરની વિદ્યા જ્યારે તમારા હૃદયમાં આવી ત્યારે તમારા
શરીરમાંથી કરોડો પાપ કાગડાને રૂપે નીકળી ગયાં ॥ ૬૪ ॥ કરોડો
બ્રહ્મહત્યાઓ, કરોડો અગમ્યાગમન અને બીજા પણ કરોડો અવ-
તારમાં કરેલા પાપના સમૂહ ॥ ૬૫ ॥ શિવપંચાક્ષર ધારણ કરવાથી
ક્ષણમાત્રમાં ભસ્મ થાય છે. હે મોટા રાજા ! તમારાં કરોડો પાપ
આજ બળી ગયાં ॥ ૬૬ ॥ હવે પવિત્ર થએલા તમે, આ રાણીની
સાથે સુખેથી વિહાર કરો. એ પ્રમાણે કહી તે મંત્રનો ઉદ્દેશ કરી
॥ ૬૭ ॥ વિસ્મય પામેલા તે જોડાને સાથે લઈ ગર્ગાચાર્ય પોતાને
ઘેર ગયા. પછી ગુરૂની આજ્ઞા લઈ પ્રસન્ન થએલાં અને મોટી કાંતિ-
વાળાં તે સ્ત્રીપુરુષ ॥ ૬૮ ॥ પોતાને ઘેર આવી શોભવા લાગ્યાં.

૧ ધર્મ શાસ્ત્રમાં જે સ્ત્રીઓનો સંગકરવાની મનાહ છે તેઓના સંગ.

પ્રસન્ન થએલો રાજ ચંદનના જેવી ટાઢી લાગતી ખોતાની સ્ત્રીનું
આલિંગન કરી નિર્ધન માણસ જેમ ધન મળવાથી સંતોષ પામે તેમ
પરમ સંતોષ પામ્યો ॥ ૬૯ ॥ સર્વ વેદ, ઉપનિષદ, પુરાણ અને
શાસ્ત્રના મુકુટ રૂપ પાપનો નાશ કરનાર અને ઉત્તમ આ પંચક્ષરનો
મહિમા મે સંક્ષેપથી કહ્યો ॥ ૭૦ ॥ એવી રીતે શ્રી સ્કંદપુરાણમાનાં
પ્રશ્નોત્તર ખંડનો પંચાક્ષર વર્ણન એવા નામનો પેહલો અધ્યાય પુરો
થયો ॥ છ છ છ છ

॥ અધ્યાય બીજો ॥

મૂત કહેછે કે-હવે હું બીજું પણ સદાશિવનું માહાત્મ્ય કહીશ, કે
જે સાંભળવાથીજ સર્વ સંશય કપાઈ જાયછે. ॥ ૧ ॥ પાપને મટા-
ડનાર, સર્વ આનંદને કરનાર, શોભાવાળું અને સર્વમનોરથ તથા
ધનને આપે એવું, આવીના બીજું કોઈ નથી. ॥ ૨ ॥ એક ભક્તિથી
સદાશિવનું આરાધનજ લાંબું આયુષ્ય, જય, આરોગ્ય, ભોગ અને
મોક્ષરૂપી ફુલને આપે છે. ॥ ૩ ॥ લીલાં, સુકાં. નાહાનાં અને મોટાં
પણ સર્વ પાપોનું એજ પ્રાયશ્ચિત કહ્યુંછે. ॥ ૪ ॥ મોટા મુનિઓએ
કહેલાં મોટાં મોટાં પ્રાયશ્ચિતોથી પણ કોઈ કાલમાં ન મટે એવાં
પાપને ત્રાસ આપનાર ॥ ૫ ॥ અને સર્વ શાસ્ત્રોએ નિશ્ચય કરેલું
ઉત્તમ કુલ્યાણ એજ છે કે ॥ ૬ ॥ જણતાં અજણતાં અને જે કોઈ
કારણથી પણ પરમેશ્વરને વાસ્તે જેકાંઈ કર્મ થાય તે મુક્તિ આપેછે.
॥ ૭ ॥ માઘ મહિનાના કૃષ્ણ પક્ષની ચૌદશ (શિવરાત્રિ) ને દિવસ
ઉપવાસ થયો હુલ્લભ છે તેમાં રાત્રિમાં જગરણ થવું હુલ્લભ છે. ॥ ૮ ॥
તેમાં વળી શિવાલિંગનું દર્શન અત્યંત હુલ્લભ છે અને તેથી પણ શિવ-
પૂજનને વધારે હુલ્લભ માનું છું. ॥ ૯ ॥ તેમાં પણ કરોડો જન્મમાં
ઘણાં પુણ્ય કરેલ હોય તેના ફલથી બિલી પત્ર મળે છે. ॥ ૧૦ ॥
દશ હજાર વર્ષ સુધી ગંગાજલમાં નાહાવાથી જે પુણ્ય થાય તે પુણ્યને

માણસ, બીલીપત્ર વડે એકવાર પૂજન કર્યાથીજ પામેછે. ॥ ૧૧ ॥
 અહીં જુગો જુગમાં જે જે પુણ્યલીન થઈ ગયાંછે તે સઘળાં માધ વદ
 ચૌદશમાં રહેછે. ॥ ૧૨ ॥ લોકમાં બ્રહ્માદિક દેવતાઓ અને વસિષ્ઠા-
 દિક મુનિઓ એજ માધ મહીનાના કૃષ્ણ પક્ષની ચતુર્દશને વખાણેછે
 ॥ ૧૩ ॥ એ દિવસે કોઈએ પણ ઉપવાસ કર્યો હોય તે સેંકડો
 યજ્ઞ કરતાં અને રાત્રિમાં જગરણ કર્યું હોય તે કરોડો કલ્પના તપ
 કરતાં પણ અધિક થાયછે. ॥ ૧૪ ॥ એક બિલીપત્રથી પણ
 શિવલિંગનું પૂજન કરવામાં આવે તો આખા ત્રૈલોક્યના
 પુણ્યોમાં પણ તેના બરોબર કોઈ થતું નથી. ॥ ૧૫ ॥ આ
 વિષયમાં પવિત્ર અને અતિ સુંદર કથા છે તે શુભ રાખવા જેવી છે
 પણ કહણાનેલીધે ગૌતમ ઋષિએ પ્રકાશ કરીછે. ॥ ૧૬ ॥ ઈશ્વા-
 રના વંશમાં ઉત્પન્ન થએલો, ઉત્તમ ધર્મ પાલનાર, લક્ષ્મીવાલો અને
 ધનુષ્વાલાઓમાં શ્રેષ્ઠ, મિત્રસહ નામનો રાજા હતો ॥ ૧૭ ॥ એ
 રાજા સર્વ અસ્ત્રને જાણનાર, શાસ્ત્ર જાણનાર, વેદના પારને પામેલો,
 વીર, અત્યંત બલ તથા ઉત્સાહવાલો, નિરંતર ઉદ્યોગી અને દયાનો
 ભંડાર હતો ॥ ૧૮ ॥ પુણ્યનો જણે ઢગલો હોય, તેજનું જણે પાં-
 જરૂં હોય અને આશ્ચર્યોનું જણે ખેતરજી હોય એવી રીતે તેનું શરીર
 શોભતું હતું. ॥ ૧૯ ॥ હૃદયમાં દયા હતી, શરીરમાં શોભા હતી. અને
 યગમાં ખંડપતિ રાજાઓના મુકુટોના મણિઓની કિરણો પડતી હતી.
 ॥ ૨૦ ॥ એક દિવસ મૃગયાની ક્રીડામાં લોભાએલો તે રાજા મોટું
 સૈન્ય સાથે લઈને બયંકર વનમાં પેઠો ॥ ૨૧ ॥ ત્યાં તેણે બાણથી
 વાઘ, રોઝ, મૃગ, રૂર, સુવર, પાડી અને ઘણાક સિંહોને પણ વીધી
 નાખ્યા. ॥ ૨૨ ॥ રથમાં બેઠેલા, મૃગયામાં લાગેલા અને બખતર
 પેહેરીને વનમાં ફરતા એ રાજાએ કોઈ અગ્નિ જેવા તેજસ્વી રાક્ષસને
 માર્યો ॥ ૨૩ ॥ એ જોઈ તે રાક્ષસનો નાહાનો બાઈ છેટેથી અંત-
 ર્ધાન થઈ ગયો. પણ બાઈને મુવેલો જોઈ ચિત્તમાં શોકથી વિચાર
 કરવા લાગ્યો કે- ॥ ૨૪ ॥ આ રાજાને દેવતાઓથી કે રાક્ષસોથી

પણ પોહોંચી શકાય એમ નથી માટે આને બીજી રીતે નહીં પણ
 કપટથીજ જીતવો જોઈએ ॥ ૨૫ ॥ એમ નિશ્ચય કરી જાણે દેહ-
 ધારી ઉત્પાત હોય નહીં, એવો એ દુષ્ટ રાક્ષસ માણસનું રૂપ ધરી
 એ રાજપાસે આવ્યો ॥ ૨૬ ॥ તેને સારા આકારવાલો અને ચાકરી
 કરવા આવેલો જોઈને રાજાએ અજણતાં રસોડાનો ઉપરી કરી
 રાખ્યો ॥ ૨૭ ॥ પછી તે રાજા કેટલીક વારસુધી વનમાં વિહાર
 કરી મૃગયા મુકી દઈને પાછો વંખી પોતાની નગરીમાં આવ્યો.
 ॥ ૨૮ ॥ એને, નલ રાજાને જેવી દમયંતી હતી તેવીજ પ્રખ્યાત
 અને સતી મદયંતી નામની રાણી હતી ॥ ૨૯ ॥ પછી કોઈ દિવસ
 શ્રાદ્ધનો સમય આવ્યો ત્યારે રાજાએ નોંતરું દઈને વરિષ્ઠમુનિને ઘેર
 બોલાવ્યા હતા, તે ૧૧ ૩૦ ॥ રસોડીઆ રૂપે રહેલા રાક્ષસ જેમાં
 માણસનું માંસ બેળવી દીધું છે એવું શાક પીરસેલું જોઈને બોલ્યા કે
 ॥ ૩૧ ॥ હે રાજા! ધિક્કાર છે. તેજ કપટ કરીને આજ મને માણ-
 સનું શાક પીરસ્યું માટે તું રાક્ષસ થઈશ ॥ ૩૨ ॥ એ કામ રાક્ષસનું
 કરેલ છે એમ નહીં જણતાં ગુરૂએ શ્રાપ દીધો પણ પાછો વિચાર
 કરીને એ શ્રાપની બારવર્ષી અવધી કરી ॥ ૩૩ ॥ રાજા પણ રીત
 કરીને બોલ્યો કે આ કામ મેં કર્યું નથી તેમ ગારા જણવામાં પણ
 ન હતું. તે છતાં ગુરૂએ મને વૃથા શ્રાપ દીધો માટે હું ગુરૂને શ્રાપ
 દઉં છું ॥ ૩૪ ॥ ગેર કહી હાથમાં પાણી લઈ ગુરૂને શ્રાપ દેવા
 તૈયાર થયો ત્યાં મદયંતી રાણીએ પગમાં પડીને તેને વાર્યો ॥ ૩૫ ॥
 પછી રાણીની વાત રાખવાવાસ્તે શ્રાપ દેવો મુકી દઈ રાજાએ તે
 પાણી પોતાના પગ ઉપર નાખ્યું એટલે પગ કલમાષ (વિચિત્ર
 વર્ણના) થઈ ગયા ॥ ૩૬ ॥ ત્યાંથી જેનું નામ કન્માષાંઘિ પડી ગયું.
 એવો તે રાજા રૂરના શ્રાપથી વનમાં ફરનાર રાક્ષસ થયો ॥ ૩૭ ॥
 કાલજેવા રાક્ષસના રૂપથી વનમાં ફરતો તે રાજા મનુષ્ય વગેરે અનેક
 પ્રાણીઓને ખાઈ જવા લાગ્યો ॥ ૩૮ ॥ તે રાક્ષસે કોઈ દિવસે કોઈ
 વનમાં નાહાની અવસ્થાના નળાં પરણેલાં, અને વિહાર કરતાં એવ.

એક મુનિ અને તેની સ્ત્રીને દીઠાં ॥ ૩૯ ॥ તેમાંથી શાપથી પીડા-
 એલા અને માણસનો આહાર કરનારા તે રાક્ષસે વાઘ જેમ હરણના
 પચ્યાને પકડે તેમ પ્રાણણને પકડ્યો ॥ ૪૦ ॥ તે પતિને રાક્ષસે
 પકડેલો જોઈ બીનેલી, ચીસો નાખતી અને અત્યંત ધ્રુજતી એ પ્રાણ-
 ણની સ્ત્રી બોલી કે ॥ ૪૧ ॥ હે સૂર્યવંશના રાજા! પાપ ન કરો પાપ
 ન કરો, તમે વદ્યંતીના પતિ મોટા રાજા છો. રાક્ષસ વધી ॥ ૪૨ ॥
 હે રાજા! પ્રાણ કરતાં પણ વધારે પ્રિય એવા મારા પતિને આશોમાં
 કેમકે પીડા પામેલા અને શરણાગત પ્રાણીઓના આશ્રયરૂપ તમેજ-
 છો. ॥ ૪૩ ॥ પતિવિના પાપ જેવા દુષ્ટ અને જડ પ્રાણતું કે અત્યંત
 ભોજનરૂપ દેહતું મારે શું પ્રયોજન છે? ॥ ૪૪ ॥ મલિન, પાપી અને
 પંચમહાભૂતથી બનેલા દેહથી તું સુખ છે. આ પ્રાણણ બાલક, વેદ
 બણેલ, શાંત, તપસ્વી અને ઘણાં શાસ્ત્રોને જણનાર છે ॥ ૪૫ ॥
 એટલા માટે આને જીવિતદાન દેવાથી તમને જગતની રક્ષા કરવાનું
 મુલ્ય થશે. હે મહારાજા! બાલક પ્રાણણીગપર દયા કરો ॥ ૪૬ ॥
 અનાથ, કુંગાલ અને પીડા પામેલા હપર સાધુ પુરુષો દયા રાખે છે.
 એવી રીતે પ્રાર્થના કરી તોપણ એ નિર્દય અને દુષ્ટમનવાળો રાક્ષસ
 ॥ ૪૭ ॥ એ પ્રાણણતું માથું કાપીને ખાઈ ગયો. પછી તે દુખળી,
 દીન અને અત્યંત દુખણી બલી સ્ત્રીએ ॥ ૪૮ ॥ પતિના હાડકાં
 એકાઠાં કરીને બચંકર ચિતા (ચેહ) ખજ્જી. પતિ પછવાડે જતી અને
 અગ્નિમાં પ્રવેશ કરતી તે પ્રાણણીએ ॥ ૪૯ ॥ રાક્ષસ રૂપવાળો તે
 રાજાને શ્રાપરૂપી અસ્ત્રથી માર્યો કે-હે પાપી રાજા! તું મારા પતિને
 ખાઈ ગયો ॥ ૫૦ ॥ એટલા માટે પતિવ્રતાના બચંકર શ્રાપને
 ભોગવ. આજથી માંડી તું પણ જ્યારે સ્ત્રીનો સંગ કરીશ ॥ ૫૧ ॥
 ત્યારે તારું મરણ થશે. એ પ કહીને તે સતીએ અગ્નિમાં પ્રવેશ કર્યો.
 પછી રાક્ષસપણામાંથી છૂટીને પણ સંતાન રહિત અને રાજ્યના
 વૈભવમાં વૈરાગ્ય પામેલો તે રાજા ॥ ૫૨ ॥ સધળી સદ્મની ત્યાગ
 કરીને બીજવાર પણ બચાઈ ગયો. અને સૂર્યવંશની સિદ્ધિ રાખવાને

વાસ્તે મોટા મુનિ વસિષ્ઠે ॥ ૫૩ ॥ તે મદ્યંતી રાણીમાં પુત્ર ઉત્પન્ન કર્યો. જેણે રાજ્ય મુકીદીધું છે એવો રાજ પણ સઘળી પૃથ્વીમાં ફરતાં ॥ ૫૪ ॥ પછવાડે આવતી અને ભયંકર રૂપવાળી પિશાચ-ણીને દેખવા લાગ્યો. એ પિશાચણી ભયંકર અને મટાડી મટે નહીં એવી દેહધારી બ્રહ્મહત્યા હતી ॥ ૫૫ ॥ જ્યારે પોતે શ્રાપથી ખરાબ થયો હતો ત્યારે બ્રાહ્મણના સુત્રને ખાઈ ગયેલો, તે કર્મથી પછવાડે આવતી બ્રહ્મહત્યાને ॥ ૫૬ ॥ તે રાજ્યે મોટા મુનિઓના કેહેવાથી ઓળખી. તેના અંતને ઈચ્છતો અને જેનું મન ખેદ પામ્યું છે એવો તે રાજ ॥ ૫૭ ॥ ઘણાં વર્ષ સુધી અનેક ક્ષેત્રોમાં અને તીર્થોમાં ફર્યો. જ્યારે બધા તીર્થોમાં વારંવાર નાહતાં છતાં પણ ॥ ૫૮ ॥ બ્રહ્મહત્યા ન મટી ત્યારે મિથિલા નગરીમાં ગયો. તેની બાહાર વાડીમાં ખેડેલા અને મોટી ચિંતાથી પીડાયેલા તે રાજ્યે ॥ ૫૯ ॥ નિર્મલ અંતઃકરણવાળા, અગ્નિસમાન અને સઘળા તપસ્વિ-જનોએ સેવેલા એવા ગૌતમ મુનિને આવતા દીઠા. ॥ ૬૦ ॥ જણે મૂર્ચ હોય તેમ અત્યંત ઘાટા અંધારાને મટાડનાર, જણે ચંદ્રમા હોય તેમ નિશંક અને અવદાત (ચેત અને શુદ્ધ) ગુણનો ઉદય કરનાર ॥ ૬૧ ॥ જણે સદાશિવ હોય તેમ શોભાયમાન દ્વિજરાજ (ચંદ્રમા અને ઉત્તમ બ્રાહ્મણ) ની કલા એક ભાગ અને ગુણને ધારણ કરનાર, શાંત, શિષ્યના ટાળા સહિત, અને તપના મુખ્ય પાત્ર રૂપ ॥ ૬૨ ॥ તે મુનિની પાસે જઈને તે રાજ વારંવાર પગે લાગ્યો. મુનિઓમાં ઉત્તમ ગૌતમે પણ એ મૂર્ચવંશી રાજનો ॥ ૬૩ ॥ પ્રીતિથી સત્કાર કરીને હસતે મોઢે કહ્યું. ગૌતમ બોલ્યા કે-હે રાજ ! તમે કુશલ છો ? અને તમારું રાજ્ય કુશલ છે ? ॥ ૬૪ ॥ તમારી પ્રજા અને રા-ણીઓ કુશલ છે ? સઘળી લક્ષ્મીને મુકીને અહીં શામાટે આવ્યા છો ? ॥ ૬૫ ॥ હે રાજ ! લાંબા અને ઊંચા નિસાસા મુકીને શો વિચાર કરો છો ? રાજ બોલ્યો કે-હે મહારાજ ! તમારી કૃપાથી સર્વે ખમે કુશલ છીએ ॥ ૬૬ ॥ ઉત્તમવંશી રાજ્યોની સમૂ-

દિઓ બ્રાહ્મણને સ્વાધીન છે. પરંતુ આ બચંકર રૂપવાળી પિશા-
 ચણી અને હુઃખ દેછે ॥ ૬૭ ॥ મારા શિવાય બીજા કોઈ એને
 દેખતા નથી અને પગલે પગલે એ તિરસ્કાર કરતી આવેછે. હું
 શ્રાપથી ખરાબ થયો હતો તે સમયે જે મેં મોટું પાપ કર્યું હતું
 ॥ ૬૮ ॥ તેની શાંતિ હજારો ઉપાયથી પણ થતી નથી. અનેક પ્ર-
 કારના અને સઘળો ભંડાર જેમાં દક્ષિણા રૂપે અપાયો એવા યજ્ઞો
 કર્યા ॥ ૬૯ ॥ પૃથ્વીમાં વખણાવાયોગ્ય એવાં નદી અને તળા-
 વોમાં નાણાં, કરતાં કરતાં સર્વ ક્ષેત્રોનું સેવન કર્યું ॥ ૭૦ ॥ સર્વ
 મત્રોનો જપ કર્યો. સર્વ દેવતાઓનું ધ્યાન કર્યું. મૂલ અને કુલને
 ખાઈને વ્રતો કર્યા ॥ ૭૧ ॥ તો પણ એથી હું સુખી થયો નહીં.
 આજ મારા જન્મની સફળતા મળી હોય એમ જણાય છે ॥ ૭૨ ॥
 આપના દર્શનથી મારા આત્માને આનંદ થયોછે. જેને ઈચ્છા હોય તે
 અનેક વર્ષે કોઈ ટેકાણે પણ મનવાંછિત ફલ પામેછે ॥ ૭૩ ॥
 એવું લોકોનું બોલતું મારેવિષે સાચું પડ્યું છે. આખા જન્મમાં
 કરેલાં પુણ્યોના ઉદય થયો ॥ ૭૪ ॥ કેમકે સંસારથી બીનેલા-
 ઓનું રક્ષણ કરનાર જે આપ તેનાં દર્શન થયાં. સંસારના
 બચને મટાડનારા આપ ક્યા દેશથી અહીં આવ્યા છો? ॥ ૭૫ ॥
 દૂર દેશોમાં ફરવાથી થાકી જઈને આપ અહીં પધાર્યા છો એમ
 ધારું છું. અને કાંઈ આશ્ચર્ય એઈને રાજ થયાછો એમ આપના
 મોઢાની શોભા ઉપરથી વરતાયછે ॥ ૭૬ ॥ પ્રીતિવડે ભાષણ કર-
 વાથીજ મારા ચિત્તને આનંદ આપોછો. હવે હે મહારાજ! પાપ
 કરનાર અને આપના ચરણની શરણે આવેલો જે હું ॥ ૭૭ ॥ તેને
 શાંતિ કરો, કે જેથી હું સુખ પાશું. એવી રીતે તેણે પ્રાર્થના કરતાં
 કણ્ણાના ભંડારરૂપ ગૌતમ મુનિએ ॥ ૭૮ ॥ બચંકર પાપો મટાડ-
 વાનો ઉત્તમ ઉપાય બતાવ્યો. ગૌતમ બોલ્યા કે હે રાજ! ઠીકછે.
 તમે ધન્ય છો. મોટા પાપથી પણ બીઓમાં ॥ ૭૯ ॥ સદાશિવ
 ભક્તોનું રક્ષણ કરનાર છે ત્યાં શરણ ઈચ્છનારાઓને બચ કેમ હોય?

હે મોટા બાબ્યશાલી રાજ ! બીજ એક ઉત્તમ ક્ષેત્ર-ત્રી વાત સાંભળો
 ॥ ૮૦ ॥ મહાપાપને મટાડનાર ગોકર્ણ તામતું રમણીય ક્ષેત્ર છે.
 ત્યાં મોટાંથી મોટાં પાપો પણ રહી શકતાં નથી. ॥ ૮૧ ॥ રમરણ
 માત્રથીજ સર્વ પાપને હણનાર સદાશિવ ત્યાં પાસેજ રહ્યો છે. કૈલાસ
 ના શિખરમાં અને આકાશના મસ્તકમાં જેમ સદાશિવનો નિવાસ છે
 ॥ ૮૨ ॥ તેમજ ગોકર્ણ મંડલમાં સદાશિવનો નિવાસ છે. અગ્નિ, ચં-
 દ્રમા, તારા અને મોટા ગ્રહોથી પણ ॥ ૮૩ ॥ તેલું અંધારું મટતું
 નથી કે જેલું મૂર્ચના દર્શનથી મટે છે. તેમજ બીજાં સુંદર તીર્થ કે
 ક્ષેત્રોથી ॥ ૮૪ ॥ તરત પાપની શુદ્ધિ થતી નથી કે જેવી ગોકર્ણના
 દર્શનથી થાય છે. બ્રહ્મહત્યાદિક સેંકડો પાપ કરીને પણ માણસ ૮૫ ॥
 એકવાર ગોકર્ણક્ષેત્રમાં પ્રવેશ કરે કે પછી પાપની બીક લાગતી નથી
 તે ક્ષેત્રમાં સર્વ મહાત્માઓ તપ કરીને શાંતિ પામ્યા છે ॥ ૮૬ ॥ ઇંદ્ર,
 વિષ્ણુ અને બ્રહ્માદિક દેવતાઓ સિદ્ધિની ઇચ્છાથી તેને સેવે છે. ત્યાં
 એક દિવસ પણ જે ઉત્તમ વ્રત કર્યું હોય ॥ ૮૭ ॥ તે સમાન,
 બીજે ઠેકાણે સો વર્ષસુધી કરેલું વ્રત પણ થતું નથી. ત્યાં બ્રહ્મા અને
 વિષ્ણુ ઇત્યાદિક દેવતાઓ હિત કરવાસાર ॥ ૮૮ ॥ મહાબલ એવા
 નામથી સદાશિવ પોતે રહ્યા છે. રાવણ નામના રાક્ષસે બચંકર તપ
 કરીને જે મેલવ્યું હતું ॥ ૮૯ ॥ તે લિંગ ગણપતિએ ગોકર્ણમાં સ્થા-
 પ્યું છે. ઇંદ્ર, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, વિશ્વદેવા, વાયુના ગણ ॥ ૯૦ ॥ આદિત્ય
 વસુ, અશ્વિનીકુમાર, ચંદ્રમા અને સૂર્ય, એ વિમાનમાં બેસનારા ઘણા
 અરા દેવતાઓ પાર્ષદોની સાથે ॥ ૯૧ ॥ દેવતાનાદેવ સદાશિવના
 બિગમણા દ્વારને સેવે છે. રાક્ષાત્ મૃત્યુ સાક્ષાત્ ચિત્રગુપ્ત અને અગ્નિ
 ॥ ૯૨ ॥ એઓ પિતૃ અને રૂદ્રોની સાથે દક્ષિણદ્વારને સેવે છે. નદી-
 ઓનો અધિપતિ વરુણ, ગંગાદિક નદીઓના ટોળાની સાથે ॥ ૯૩ ॥
 યશ્વિમદ્વારમાં રહીને મહાદેવને સેવે છે. તેમજ વાયુ, કુબેર અને દેવી
 બદકર્ણિકા, એઓ ॥ ૯૪ ॥ ચંડિકા વગેરે માતાઓની સાથે ઉત્તર-
 દ્વારમાં રહ્યા છે. વિશ્વાવસુ, ચિત્રરથ, ચિત્રસેન અને મહાબલ ॥ ૯૫ ॥

એઓ, ગંધર્વના વર્ગીની સાથે મહાબળેશ્વરને પૂજેછે. રંભા, ધૃતા-
 ચી, મેના, પૂર્વચિત્તિ, તિલોત્તમા ॥ ૯૬ ॥ અને ઊર્વશી ઈત્યાદિક
 અપ્સરાઓ સદાશિવની આગળ નાચ કરેછે. વસિષ્ઠ, કશ્યપ, કણ્વ,
 મહાતપસ્વી વિશ્વામિત્ર ॥ ૯૭ ॥ જૈમિનિ, ભરદ્વાજ બ્રહ્માલિ કૃત્વ
 અને અંગિરા, એઓ અને અમે સર્વ નિર્મલ બ્રહ્મર્ષિઓ ॥ ૯૮ ॥
 મહાબલદેવની આરેકોર ઊભા ઊભા ઉપાસના કરીએ છીએ. મરી-
 ચિની સાથે અત્રિ, દક્ષાદિક મુનીશ્વરો ॥ ૯૯ ॥ અને સનકાદિક
 મહાત્માઓ બેઠા બેઠા ઉપાસના કરેછે. તેમજ મૃગચર્મને ધારણ
 કરનારા મુનિઓ, સાધ્યદેવ, ॥ ૧૦૦ ॥ દંડિઓ, વ્રતનેલીધે મુંડિત
 થએલાઓ અને સ્નાતક બ્રહ્મચારિઓ કે જેઓના શરીરમાં હાડકાં
 અને ચામડીજ બાકી રહીછે અને જેઓનાં પાપ તપધી બળી ગયાં
 છે ॥ ૧૦૧ ॥ તેઓ સઘળા મોટી ભક્તિથી સદાશિવને સેવેછે.
 તેમજ ગંધર્વસહિત દેવતાઓ, પિતૃઓ, સિદ્ધ, ચારણ ॥ ૧૦૨ ॥
 વિદ્યાધર, કિંપુરુષ, કિન્નર, યક્ષ, પક્ષિઓ, અનેક પિશાચો, વેતાલ અને
 મહાબળવાન દૈત્યો પણ એને સેવેછે ॥ ૧૦૩ ॥ અનેક વૈભવોવાળા,
 અનેક પ્રકારનાં ભૂષણ અને વાહનવાળા લોકો મૂર્ચ જેવાં અગ્નિ
 જેવાં, ચંદ્રમા જેવાં ॥ ૧૦૪ ॥ અને બીજાં વળી વીજળીના પુંજ
 જેવાં વિમાનોથી આરેકોર વીટાએલા સદાશિવની સ્તુતિ કરેછે,
 ગાયછે, પાઠ કરેછે, નમસ્કાર કરેછે, ॥ ૧૦૫ ॥ નાચ કરેછે, રાજ
 થાયછે, મનવાંછિત ફલ પામેછે અને અનુકૂલ આવે તેમ રમણ કરેછે.
 ॥ ૧૦૬ ॥ ગોકર્ણ જેવું ક્ષેત્ર આખા બ્રહ્માંડમાં નથી. ત્યાં મહાત્મા
 અગસ્ત્યમુનિએ તપ કર્યું હતું ॥ ૧૦૭ ॥ તેમજ હે રાજ! સનતકુ-
 મારે, પ્રિયવ્રત રાજના દીકરાઓએ, અગ્નિએ, કામદેવે, ॥ ૧૦૮ ॥
 બદકાલી દેવીએ, શિશુમારે, સર્પીના રાજ હર્ષુખ તથા મણિનાગે
 ॥ ૧૦૯ ॥ અને પવિત્ર મહાત્મા વિભીષણે પણ તપ કર્યું હતું.
 એઓ અને બીજા પણ દેવતાઓ, સિદ્ધ, દાનવો અને મનુષ્યા
 ॥ ૧૧૦ ॥ ગોકર્ણમાં સદાશિવની ભક્તિથી આરાધના કરી પોતપો-

તાના નામનાં હજારો લિંગ સ્થાપી ॥ ૧૧૧ ॥ પરમસિદ્ધિને પામ્યાછે.
 અને તીર્થો કરી ગયાછે. હે રાજા! એ ક્ષેત્રમાં સર્વ દેવતાઓનાં
 સ્થાનક છે ॥ ૧૧૨ ॥ દેવનાદેવ વિષ્ણુ, સર્વોત્તમ બ્રહ્મા, કાર્તિકેય
 સ્વામી, ગણપતિ, ॥ ૧૧૩ ॥ ધર્મ, ક્ષેત્રપાલ અને દુર્ગાદેવી પણ ત્યાં
 રહ્યાછે. હે મોટી બુદ્ધિવાળા! ગોકર્ણમાં શિવલિંગ કરોડો છે ॥ ૧૧૪ ॥
 યગલે યગલે અસંખ્યાત તીર્થ પણ છે. હે રાજા! ઘણું કેહેવાથી શું.
 ગોકર્ણમાં રહેલા ॥ ૧૧૫ ॥ સર્વ પાષાણો શિવલિંગ છે અને સર્વ
 જલ તીર્થ છે. ગોકર્ણમાંના શિવલિંગોનો અને તીર્થોનો ઘણો ॥ ૧૧૬ ॥
 મહિમા મોટા. ઋષિઓએ પુરાણોમાં ગાયોછે. હે રાજા! ગોકર્ણમાં
 કોટિતીર્થ સર્વ તીર્થોમાં મુખ્ય છે. ॥ ૧૧૭ ॥ સર્વ શિવલિંગોમાં
 મહાબલ ચક્રવર્તી છે. સત્યયુગમાં મહાબલેશ્વર સ્થિત રહેછે, ત્રેતાયુ-
 ગમાં રાતા રહેછે, ॥ ૧૧૮ ॥ દ્વાપરમાં પીળા રહેછે, અને કલિયુગમાં
 શ્યામ થશે. સાત પાતાલને પણ દબાવી રહેલા મહાબલેશ્વર ॥ ૧૧૯ ॥
 બચંકર કલિયુગ આવશે ત્યારે કોમલ થઈ જશે. પશ્ચિમ સમુદ્રના
 તટમાં રહેલું ઉત્તમ ગોકર્ણક્ષેત્ર ॥ ૧૨૦ ॥ બ્રહ્મહત્યાદિક પાપોને
 બાળે એમાં શું આશ્ચર્ય છે. આ સંસારમાં જેઓ બ્રહ્મહત્યા કરનારા,
 બ્રાહ્મિણોનો દોહ કરનારા, લુપ્ત, ॥ ૧૨૧ ॥ સર્વ ગુણવિનાના, પર-
 સ્ત્રીઓમાં પ્રીતિ રાખનારા, દુષ્ટચાલ તથા દુરાચાર વાળા, નીચ
 સ્વભાવવાળા, કૃપણ, ॥ ૧૨૨ ॥ લોભીઆ, ક્રૂર, ખલ, મૂઢ, ચોર
 અને મહાકામી હતા તેઓ પણ ગોકર્ણને પ્રાપ્ત થઈ તીર્થના જલમાં
 નાહી ॥ ૧૨૩ ॥ અને મહાબલેશ્વરના દર્શન કરી સદાશિવના પદને
 પામી ગયાછે. ત્યાં પવિત્ર તિથીઓમાં, પવિત્ર નક્ષત્રમાં અને પવિત્ર
 દિવસમાં ॥ ૧૨૪ ॥ જેઓ શંકરને પૂજે તેઓ રૂદ્ર થાય એમાં સંશય
 નથી. જ્યારે ક્યારે અને જે કોઈ પણ મનુષ્ય ગોકર્ણમાં ॥ ૧૨૫ ॥
 આવીને શિવપૂજન કરે તે બ્રહ્માના પદને પામે. રવિ, સોમ અને
 બુધવારી અમાવાસ્યા હોય ॥ ૧૨૬ ॥ તે દિવસે સમુદ્રમાં સ્નાન, દાન,
 પિતૃનું તર્પણ, શિવપૂજન, જપ, હોમ, વ્રત કે બ્રાહ્મણોનું પૂજન ॥ ૧૨૭ ॥

જે કાંઈ કર્મ કર્યું હોય તે અનંતકલ આપેછે. વ્યતીપાત વગેરે યોગમાં,
 સૂર્યની સકાંતિઓમાં ॥ ૧૨૮ ॥ અને મહાપ્રદોષના સમયોમાં શિવ-
 પૂજન મુક્તિ આપેછે. હે રાજા ! હવે મુક્તિ આપનારી તિથિ હું તમને
 એકાંતમાં કહીશ ॥ ૧૨૯ ॥ જે તિથિમાં મોટો પારાધો સદાશિવના
 પરમપદને પામી ગયોછે તે તિથી, માઘ માસની મહા પવિત્ર કૃષ્ણપ-
 ક્ષની ચૌદશ, ॥ ૧૩૦ ॥ શિવલિંગ અને બીલીપત્ર એ ચાર વાનાં
 દુર્લભછે. અહો ! માયા બલવાન છે કે જેને લીધે સદાશિવની મોટી
 તિથિમાં ॥ ૧૩૧ ॥ મૂઠ લોકો, મુંઝાઓ જેમ ત્રણ વેદનો અભ્યાસ
 ન કરે તેમ, ઉપવાસ કરતા નથી. ઉપવાસ, જગરણ, સાક્ષાત્ સદાશિવ
 ॥ ૧૩૨ ॥ અને ગોકર્ણક્ષેત્ર એ મનુષ્યોને શિવલોકમાં જવાની નીસ-
 રણીછે. હે રાજા ! સાંભળો ! હું પણ ॥ ૧૩૩ ॥ એ શિવરાત્રીની
 ઉપાસના કરી અને મહોત્સવ જેઈને ગોકર્ણથી હમણાંજ આવ્યો છું
 એ શિવતિથિઉપર સર્વે લોકો મહોત્સવ જેવાની ઈચ્છાથી ॥ ૧૩૪ ॥
 સર્વ દેશોમાંથી આવ્યા હતા. ચાર વર્ણના મહાજનો, સ્ત્રીઓ, વૃદ્ધ,
 બાલક અને સંન્યાસીઓ ॥ ૧૩૫ ॥ આવી સદાશિવનાં દર્શન કરી
 કૃતાર્થપણું પામી ગયા. પછી હું, આ શિષ્યો, તેમજ બીજા ઋષીઓ
 ॥ ૧૩૬ ॥ રાજાધિઓ અને સનકાદિક દેવધિઓ સર્વ તીર્થોમાં
 નાહી મહાબલેશ્વરની ઉપાસના કરી ॥ ૧૩૭ ॥ અને જન્મની સક-
 લતા પામી ચારે કોર ચાલી નીકળ્યા. ઝાજ હું આ જનક રૂઝએ
 યજ્ઞ કરવાની ઈચ્છાથી ॥ ૧૩૮ ॥ નોતરવાને લીધે શિવમંદિરરૂપ
 ગોકર્ણમાંથી અંહી આવ્યો છું. હે પ્રિય રાજા ! માર્ગમાં એક મોટું આ-
 શ્ચર્ય જેઈન આનંદ પામી કૃતાર્થ થયો છું. ॥ ૧૩૯ ॥ એ પ્રમાણે
 સ્કંદપુરાણમાંના બ્રહ્માચર્યનું ‘ગોકર્ણમહિમાનું વર્ણન’ એવા નામનો
 બીજા અધ્યાય પુરો થયો. છ. છ. છ. છ.

॥ અધ્યાય ત્રીજો ॥

રાજાએ પુછ્યું કે-હે મહારાજ ? માર્ગમાં આપે કયે ઠેકાણે અને શું આશ્ચર્ય દીઠું ? તે મને કહો કે જેથી હું પણ કૃતાર્થ થાઉં. ॥ ૧ ॥ ગૌતમ બોલ્યો કે-હે રાજા ! ગોકર્ણથી આવતાં કોઈ દેશમાં મધ્યાન્હ સમયે અક નિર્મલ તળાવ મારા જેવામાં આવ્યું. ॥ ૨ ॥ ત્યાં પાણીનું આચમન લઈ માર્ગનો થાકોડો ઉતારી ઘાટી અને ટાઢી છાયાવાળા વડની નીચે બેઠા ॥ ૩ ॥ ત્યાં નજદીક એક ચાંડાલી (ઢેડી) ને મેં દીઠી. એ ચાંડાળી વૃક્ષ, એકલી, હુબળી, સુકાએલ મોઢાવાળી, લુખી, ઘણા રોગથી પીડાએલી, ॥ ૪ ॥ ટોઢ તથા ગુમડાથી ઘેરાએલી, બહાર મોઢાં કાઢતા અનેક કીડાઓથી વ્યાકુલ, પર અને લોહીથી બીજઈને ટપકતાં લુગડાં વાળી ॥ ૫ ॥ ક્ષયરોગની ખાંસીથી કંઠ રોકાવાને લીધે વિજુલ, દાંતવિનાની, લેવાઈ ગએલી, વારંવાર લોટતી ॥ ૬ ॥ બચંકર મૂર્યના કિરણોને સ્પર્શ થવાથી કઠોર અને ઉની ધૂડથી ભરાઈ ગએલી, વિષ્ટા મૂત્ર અને પરથી લીંપાએલી, લોહીના ગંધથી પાસે જઈ શકાય નહીં એવી ॥ ૭ ॥ કફના રોગને લીધે દમ ભરાવાથી જેની નાડીઓ શિથિલ થઈ હતી એવી, ઘણી પીડાવાળી, મોવાળા અને અંગ જેનાં વીંખાઈ ગયાં હતાં એવી મરવાને તૈયાર હતી. ॥ ૮ ॥ તેને એવી હુબળી જોઈને મને ઘણી દયા આવવાથી હું તેના મરણની રાહ જોઈને ક્ષણમાત્ર ત્યાંજ ઉભો રહ્યો. ॥ ૯ ॥ તેટલી વારમાં પોતાના કિરણોથી જણે આકાશને નવરાવતું હોય એવું શિવના પાર્ષદોએ આણેલું દિવ્ય વિમાન મારા જેવામાં આવ્યું. ॥ ૧૦ ॥ મૂર્ય ચંદ્ર અને અગ્નિના તજનું જણે પાંજરું હોય એવા તે વિમાનમાં મૂર્ય જેવા શિવના પાર્ષદો મેં દીઠા. ॥ ૧૧ ॥ એ ચાર શિવના પાર્ષદો ત્રિશૂલ, અદાંગે, ટાંકણાં, ઢાલ અને તરવારવાળા, અર્ધા ચંદ્રપી ઘરેણાવાળા, ઘાઠા ચંદ્રમા અને કુંદપુષ્પ જેવા ઘણા તેજવાળા,

॥ ૧૨ ॥ કિરીટ કુંડલ અને શોભતાં સર્પનાં કંકણથી દીપતા અને
 શુભ લક્ષણવાળા હતા. ॥ ૧૩ ॥ વિમાનમાં બેસીને અકાશમાંથી
 આવતા એ ચાર જણને જોઈ વિસ્મય પામી તુરત પાસે જઈ તેઓને
 મેં પુછ્યું કે ॥ ૧૩ ॥ દેવતાઓમાં ઉત્તમ, શ્રીસદાશિવના ચરણના
 અનુચર, ત્રેલોક્યની રક્ષાને ઉપાય કરનારા અને ત્રિશૂલ ઢાલ તરવાર
 તથા ગદાને ધારણ કરનારા જે તમે તેઓને નમસ્કાર કર્યું.
 ॥ ૧૫ ॥ તમે સદાશિવના પાર્ષદો છો એ મારા જણવામાં આવ્યું,
 પણ આ તમારું આવલું જગતની રક્ષાને વાસ્તે છે કે ગમ્મતને વાસ્તે
 છે? ॥ ૧૬ ॥ અથવા સર્વ લોકોનાં પાપને નાશ કરવાને વાસ્તે
 આ તમારો ઉદ્ધમ છે? જે કારણથી તમે અંહી આવ્યા છો તે કૃપા
 કરી મને કહો. ॥ ૧૭ ॥ પાર્ષદો બોલ્યા કે—આ મરવાને તૈયાર
 થયેલી ઘરડી ચાંડાલીને લેવાને વાસ્તે પ્રભુની આજ્ઞાથી અમે આવ્યા
 છીએ. ॥ ૧૮ ॥ એમ શિવનાં દૂતોએ કહ્યું ત્યારે ચિતમાં વિસ્મય
 પામી હાથ જોડીને બોલો રહી મેં ફરીવાર પણ તેઓને પુછ્યું કે—
 ॥ ૧૯ ॥ અહો ! આ પાપણી અને દુષ્ટ ચાંડાલી દિવ્ય વિમાનમાં
 બેસવાને કેમ યોગ્ય છે? કુતરી જેમ યજ્ઞના મંડપમાં ચડવાને યોગ્ય
 નથી તેમ આ પણ યોગ્ય નથી. ॥ ૨૦ ॥ જન્મભરથી ઘણું કરીને
 અપવિત્ર, પાપી અને પાપીઓને અનુસરનારી આ ભુંજ આચારવાળી-
 ને શિવલોકમાં લઈજવાને કેમ ઈચ્છો છો. ? ॥ ૨૧ ॥ આને શિવનું
 જ્ઞાન નથી, મોહું તપ નથી, સત્ય નથી અને દયા પણ નથી તે છતાં
 આને લઈ જવાને કેમ ઈચ્છો છો. ? ॥ ૨૨ ॥ પશુના માંસનો
 આહાર કરનારી, મદિરાથી જેનું પેટ પુરાયું છે એવી અને નિરંતર
 જીવાહુસા કરનારી આ ચાંડાલીને લઈજવાને કેમ ઈચ્છો છો. ?
 ॥ ૨૩ ॥ આણે પંચાક્ષરનો જપ કર્યો નથી, શિવપુજન કર્યું નથી
 અને ભગવાન સદાશિવનું ધ્યાન કર્યું નથી તે છતાં આને કેમ લઈ-
 જવાને ઈચ્છો છો ? ॥ ૨૪ ॥ શિવરાત્રીનો ઉપવાસ કર્યો નથી,
 ગ્રાણીઓ ઉપર દયા કરી નથી યજ્ઞ કર્યા નથી, વાવ કુવા વગેરે

પુરત કર્યું નથી તે છતાં આને લઈ જવાને કેમ ઈચ્છો છો ? ॥ ૨૫ ॥
 કોઈ તીર્થમાં નાહી નથી, દાન કર્યાં નથી, વ્રત કર્યાં નથી તે છતાં
 આને કેમ લઈ જવાને ઈચ્છો છો ? ॥ ૨૬ ॥ જેવામાં પણ આનો ત્યાગ
 કરવો જોઈએ ત્યારે બાષણ વગેરેમાં કરવો જોઈએ એમાં તો શુંજ
 કેહેવું. સત્સંગવિનાની અને બંધકર એવી આ ચાંડાલીને લઈ જવાને
 કેમ ઈચ્છો છો ? ॥ ૨૭ ॥ જે કંદાચ આણે જન્માંતરમાં પુણ્ય
 કર્યું હોય તો કોઈ ક્ષયરોગ અને કીડાથી કેમ પીડાય છે ? ॥ ૨૮ ॥
 અહો ઈશ્વરની આ લીલા કોઈ પ્રાણીના જણવામાં ન આવે એવીછે.
 પાપીઓને પણ કફલાથી પરમપદમાં લઈ જવામાં આવેછે. ॥ ૨૯ ॥
 મેં એ પ્રમાણે પુછ્યું એટલે સર્વ સંશયને બેદનારા એ સદાશિવના
 દૂતોએ પ્રીતિથી મને ઉત્તર આપ્યા. ॥ ૩૦ ॥ શિવદૂતો બોલ્યા કે-હે
 બ્રાહ્મણ ! જે આ નવાઈ જેવું લાગતું હોય તો તમે આ ચાંડાલીની
 બાબતમાં હમણાં જે કહ્યું તેવિધે મોટા આશ્ચર્યની વાત સાંભળો.
 ॥ ૩૧ ॥ આ પૂર્વ જન્મમાં પુનમના ચંદ્રમા જેવા મોઢાવાળી અને
 ॥ ૩૨ ॥ પ્રકુલિત મલ્લિકાની માળા જેવા કોમલ અંગવાળી, કે-
 ક્ય દેશના કોઈ મુખ્ય બ્રાહ્મણની દીકરી સુમિત્રા નામની હતી. ॥ ૩૩ ॥
 સર્વ લક્ષણવાળી, જાણે બીજી રતિજે હોય એવી અને બાપને ઘેર
 મોટી થતી એથી એ સુમિત્રાને જોઈને લોકો વિસ્મય પામવા લાગ્યા.
 ॥ ૩૪ ॥ દિવસે દિવસે મોટી થતો, સંબંધિઓએ અત્યંત લડાવાતી
 અને કામદેવતું જાણે ધનુષજ હોય એવી એ સુમિત્રા ધીરેધીરે જીવા-
 નીમાં આવી. ॥ ૩૫ ॥ પછી સઘળા સંબંધિઓ મળીને એ કુંવારી
 દીકરીને વિધિપ્રમાણે કોઈ બ્રાહ્મણના દીકરાને આપી. ॥ ૩૬ ॥
 નવી જીવાનીથી શોભનારી સારા આચારવાળી, સંબંધિઓથી વીટા-
 એલી તે સુમિત્રાએ થોડાક કાલસુધી પતિની સાથે વિહાર કર્યો.
 ॥ ૩૭ ॥ પછી કાલને લીધે, રૂપ અને જીવાનીથી શોભતો તેનો
 પતિ મોટા રોગથી પીડાઈને મરણ પામ્યો. ॥ ૩૮ ॥ પતિ મરી

જતાં દુઃખથી જેનું હૃદય બળી ગયું એવી એ સુમિત્રા કેટલાક મહી-
 નાસુધી સારા આચારથી વરતી પણ ॥ ૪૯ ॥ પછી રોજ વધતા
 આવતા જીવાનીના બોજથી તેનું હૃદય કામદેવથી પીડાવા લાગ્યું
 ॥ ૪૦ ॥ સંબંધીઓ રક્ષણ કરતા અને મોટાઓ શીખામણ દેતા
 તોપણ તે સ્ત્રી કામદેવથી ખેંચાએલા મનને રોકી શકી નહીં. ॥ ૪૧ ॥
 કામદેવના આકરા વેગથી, રૂપ અને જીવાનીથી શોભનારી તે વિધવા
 હતી તોપણ વ્યભિચારના માર્ગમાં લાગી ગઈ. ॥ ૪૨ ॥ ડાહી હતી
 તેથી 'એ વ્યભિચાર કરેછે' એમ કોઈના પણ જાણવામાં આવ્યું
 નહીં. એમ થોડાક કાલસુધી એણે પોતાના દુરાચારને ઢાંક્યો. ॥ ૪૩ ॥
 પછી તેને ગર્ભ રહ્યો અને સ્તનના મોઢાં ઘાટાં અને કાળાં થવા
 લાગ્યાં તેથી બંધુઓએ તેને વ્યભિચારમાં ખરાબ થયેલી જણી.
 ॥ ૪૪ ॥ તેઓ ઘણા કલેશથી બચ પામ્યા અને તેઓને મોટી
 યિંતા થઈ. સ્ત્રીઓ કામદેવથી જાણ થાયછે, પ્રાણણો નોચનું
 સેવન કરવાથી જાણ થાયછે; ॥ ૪૫ ॥ રાજાઓ પ્રાણણોને દંડ
 કરવાથી જાણ થાયછે, સંન્યાસીઓ ભોગ ભોગવાથી જાણ થાયછે,
 અન્ન કુતરાએ ચાટવાથી અને દુધ મદિરા મળી જવાથી જાણ
 થાયછે. ॥ ૪૬ ॥ રૂપ કોઢનો રોગ થવાથી બગડેછે. અને કુલ
 તેમાં ખરાબ સ્ત્રી થવાથી બગડેછે. એ પ્રમાણે પતિના બાયા-
 તોએ સર્વે મળી વિચારીને ॥ ૪૭ ॥ તેનો ચોટલો પકડી ધર-
 માંથી કાઢાડીમેલી. સર્વ બંધુઓએ ઘટેરફોટ કરીને ત્યાગ કરેલી તે
 સ્ત્રી ॥ ૪૮ ॥ ગામબાહાર કરતી હતી ત્યાં કોઈ શૂદ્રે તેને દીડી.
 પુષ્ટ તથા જાયા સ્તનવાળી અને જેનો કટિપશ્ચાઢ્ઢાગ સુંદરછે એવી
 તે વિધવા સ્ત્રીને જોઈને ॥ ૪૯ ॥ તે શૂદ્રનો પટેલ સમજાવી તેને
 પોતાને ઘેર તેડી ગયો. તે સુમિત્રા તેની સ્ત્રી થઈને રાતદિવસ ॥૫૦॥
 રમણ કરતી કોઈ દેશમાં ધરણું કરીને રહી. ત્યાં માંસ ખાતી, રોજ

૧ કોઈ ધરણું માણસ મહાપાપ કરે ત્યારે તેને કાઢાડી મુકી તેના સાથેનો
 સંબંધ રદ કરવા તેની પછવાડે ધડો ફેડવાની આલ હતી.

દારૂ પીતી ॥ ૫૧ ॥ અને પ્રેમથી રમણ કરતી એવી તે સ્ત્રીને થોડા
 દિવસમાં દીકરો આવ્યો. કોઈ દિવસ તેના પતિ કયાંક ગયો હતો,
 ત્યારે દારૂ પીવાથી ॥ ૫૨ ॥ વિજ્ઞાન થએલી એ સુમિત્રાને માંસ
 ખાવાની ઈચ્છા થઈ. પછી બાહારના વાડામાં બળધ અને ઘેંટા
 બાંધ્યા હતા તે ઠેકાણે ॥ ૫૩ ॥ અંધારી રાતની સાંજે તરવાર
 લઈને ગઈ. માંસ જેને પ્રિય છે એવી અભાગણી તે સુમિત્રાએ દારૂ-
 ના જોસથી વિચાર્યા વગર ॥ ૫૪ ॥ રાતમાં ચીસો નાખતા એક
 ગાઈના વાછડાને માર્યો. ઘેર લાવી શુદ્ધે ત્યાં ગાઈનો વાછડો
 જણી ॥ ૫૫ ॥ ભય પામી, ત્યારે કોઈ પુણ્યના યોગથી શિવ શિવ એવું
 બોલાઈ ગયું. માંસ અને મદિરાની ઈચ્છાવાળી તે સુમિત્રાએ પછી
 જરાવાર વિચાર કરીને ॥ ૫૬ ॥ તેજ વાછડાને કાપી આહાર
 કર્યો. વાછડાનું અર્ધું શરીર ખાઈ ॥ ૫૭ ॥ બાકીનું અર્ધું શરીર
 બાહાર નાખી દઈ કપટથી તે પાછી ખરકવા લાગી કે અહો! વા-
 ડામાં વાધ આ વાછડાને બાંગીને ખાઈ ગયો. ॥ ૫૮ ॥ એ તેની
 ચીસ સર્વ ઘરોમાં સાંભળવામાં આવી તેથી સઘળા શૂદ્રલોકો ભેળા
 થઈને તેની પાસે આવી ઊભા. ॥ ૫૯ ॥ વાછડાને વાધે મારી ના-
 ખેલો જણી સર્વેને શોક થયો. તે સઘળા ગયા પછી અને રાત્રી વી-
 ત્યા પછી ॥ ૬૦ ॥ તેના પતિએ ઘેર આવી તે સઘળું જોયું. પછી
 ઘણો કાલ જતાં તે શૂદ્રની સ્ત્રી સુમિત્રા ॥ ૬૧ ॥ મરણ પામીને
 યમને ઘેર ગઈ. યમે પણ ધર્મ અને તેનું પૂર્વનું કર્મ વિચારીને ॥ ૬૨ ॥
 નરકમાં જતી તેને બંધ કરી અને ચાંડાલ જાતિમાં નાખી. યમપુરી-
 માંથી નીકળેલી તે સુમિત્રા ચાંડાલીના ગર્ભમાં આવી ॥ ૬૩ ॥ જન્મ-
 તાંજ તે આંધળી અને કોથલા જેવી કાળી થઈ. કોઈ દેશમાં રહેતા તેના
 પિતા ચાંડાલે ॥ ૬૪ ॥ તે એવી દીકરીને દયાથી ઊછેરી. કુત્રાએ
 ચાટેલ અને અબક્ષ્ય હુર્ગધી અન્નથી ॥ ૬૫ ॥ અને પીવા યોગ્ય
 નહીં એવા રસથી તેની માએ તેનું પોષણ કર્યું. જન્મની આંધળી
 તો હતીજ તેવળી કાલયોગથી બાલક અવસ્થામાંજ કોઢના રોગથી

પીડા પામી. ॥ ૬૬ ॥ એ અતિ દુર્ભાગણીને કોઈ અંડાલ પણ
 પરણ્યો નહીં. બાલક અવસ્થા ગઈ તે સમયમાં તેનાં માબાપ મરી-
 ગયાં. ॥ ૬૭ ॥ બંધુ અને ભાઈઓએ તેને દુર્ભાગણી જણીને
 તજ દીધી. પછી ભૂખથી પીડાએલી, રાંક, શોક કરતી અને આંધળી
 ॥ ૬૮ ॥ તે આંડાલી ઢીબડું લઈ હાથમાં લાકડી રાખી ત્યાંથી
 માહાકષ્ટે ચાલી. રોજે રોજ સર્વ શેહેરોમાં માગીને ॥ ૬૯ ॥ આંડા-
 લોના એટા અત્રથી તે પેટ ભરવા લાગી. એમ મોટા કષ્ટથી ઘણી
 અવસ્થા કાઢાડીને ॥ ૭૦ ॥ ધડપણે સર્વ અંગમાં ગળેલી તે આં-
 ડાલી ભારે દુઃખ પામી. અત્ર પાન અને વસ્ત્ર જેને. મળતાં નથી
 એવી તે આંડાલીએ કોઈ દિવસ લોકો પાસેથી. ॥ ૭૧ ॥ જણું કે
 શિવરાત્રિદુપર ઘણાં માણસો ગોકર્ણ જાય છે. તે દેવયાત્રામાં દેશ
 પરદેશથી ॥ ૭૨ ॥ અગ્નિહોત્રી અને સ્ત્રીસહિત મહાત્મા પ્રાણેણ,
 ઝૂનાના સહિત, હાથી રથ ઘોડા, તથા ॥ ૭૩ ॥ પરિવાર સહિત
 અને વાહન તથા છત્રાદિકથી શોભતા રાજાઓ, તેમજ વૈશ્ય શૂદ્ર
 અને વર્ણસંકર જાતીના બીજ પણ હજારો લોકો જતા હતા ॥ ૭૪ ॥
 હસતા, ગાતા, ક્યાં નાચતા, વળી દોડતા, સુંઘતા, ઈચ્છા પ્રમાણે
 પીતા જતા અને ગર્જના કરતા ॥ ૭૫ ॥ લોકોના પ્રયાણમાં મોટો
 સંજમ થઈ રહ્યો હતો. એ પ્રમાણે સર્વે ગોકર્ણસ્થરના મુધાનકમાં જતા
 હતા. ॥ ૭૬ ॥ તેઓને વિમાનમાં બેઠેલા સઘળા દેવતા વિસ્મયથી
 જોતા હતા. હવે આ આંડાલી પણ અત્રવસ્ત્રની લાલચથી ॥ ૭૭ ॥
 એ મહાજનો પાસે માગવા માટે ધીરેધીરે ચાલી. બીજનો હાથ
 ઝાલીને અને પૂર્વજન્મના કર્મથી ॥ ૭૮ ॥ જતાં જતાં કેટલેક દિવસે
 તે ગોકર્ણક્ષેત્રમાં પોહ્યાં. પછી માર્ગથી છેટે ખેસી હાથ લાંબા કરી
 ॥ ૭૯ ॥ વારંવાર મુસાફર લોકો પાસે માગતી તે આંડાલી કંગાલ
 વચન બોલતી હતી કે—અરે લોકો! પૂર્વજન્મમાં કરેલાં ઘણાં ઘણાં
 માપોથી ઘણા ઘણા દિવસ થયા પીડાતી એવી જે હું તેનાદુપર ॥ ૮૦ ॥
 આહાર માત્ર આપીને દયા કરો. તમે અત્યંત દુઃખીઆની રક્ષા કર-

નારા, મોટા મનોરથને પૂરનારા ॥ ૮૧ ॥ અને ઘણાં પુણ્ય કરના-
 રાઓ માટે દયા કરે. અન્નવસ્ત્રરહિત, ધરતીપર સુનારી ॥ ૮૨ ॥
 અને ઘણી ધૂડથી ભરાએલીછું માટે દયા કરે. ઘણા તાઢ તડકાથી
 તથા મહારોગથી પીડાએલી ॥ ૮૩ ॥ આંધળી અને ઘરડીછું
 માટે દયા કરે. ઘણા દિવસના ઉપવાસથી રાંકછું અને પેટનો અગ્નિ
 વધવાથી ॥ ૮૪ ॥ સર્વ અંગમાં બળુછું માટે દયા કરે. સૈંકડો
 જન્મોમાં પણ મેં પુણ્ય કર્યું નથી ॥ ૮૫ ॥ પાપણી અને બાળ્ય-
 હીન છું માટે દયા કરે. એવી રીતે પ્રાર્થના કરતી એ ચાંડાલીના
 ખોખામાં ॥ ૮૬ ॥ એક ધર્મિષ્ઠ મુસાફરે બીલીપત્ર નાખ્યાં. ખો-
 ખામાં પડેલાં એ બીલીપત્રને વારંવાર તપાસી ॥ ૮૭ ॥ આ
 ખાવાની ચીજ નથી એમ જાણી તેણે છેટે ફેંકી દીધાં. એ બીલીપત્ર
 રાતમાં ॥ ૮૮ ॥ સારાં બાળ્યે કોઈ શિવલિંગ ઉપર પડ્યાં. એવી
 રીતે શિવચતુર્દશીની રાતમાં લોકો પાસે વારંવાર ॥ ૮૯ ॥ તે માગતી
 હતી તો પણ દૈવયોગથી તેને ત્યાં કાંઈ જડ્યું નહીં. અને બદકાલીની
 પછવાડે તે રાત તેણે કાઢી ॥ ૯૦ ॥ એ સ્થાનક બદકાલીથી કાંઈક
 ઉત્તરમાં છે પણ વધારે દૂર નથી. પછી સવારે નિરાશ થએલી
 અને બહુજ શોક કરતી ॥ ૯૧ ॥ તે રાંક ચાંડાલી એકલીજ ધારે-
 ધીરે પોતાના દેશતરફ ચાલી. ઘણા ઉપવાસથી થાકેલી, પગલેપગલે
 પડતી ॥ ૯૨ ॥ ચીસો નાખતી, ઘણા રોગથી પીડાએલી, મુજતી,
 અત્યંત આતુર, મૂર્ચના તાપથી બળતી અને વાંકી વળી ગએલી તે
 ચાંડાલી લાકડીના આધારથી ॥ ૯૩ ॥ કેટલોક રસ્તો મુકી આવી
 મૂર્ચ્છા ખાઈને પડી. એટલી વારમાં કરુણારૂપી અમૃતના સમુદ્રરૂપ
 સદાશિવે ॥ ૯૪ ॥ અમને વિમાન આપીને આને લાવવાની આજ્ઞા
 કરી. આ ચાંડાલીનો વૃત્તાંત ॥ ૯૫ ॥ અને સદાશિવે રાંક ઉપર
 દયાપુષ્પણું દેખાડ્યું તે વાત તમને કહી. હે ગૌતમ! કર્મની ગતિ
 જીવો કે ॥ ૯૬ ॥ આ અધમ ચાંડાલી પણ હુઃખરહિત ઉત્તમ
 મદને પામેછે. આ ચાંડાલીએ પૂર્વજન્મમાં અન્નદાનાદિક કર્યું નથી.

॥ ૯૭ ॥ તેને લીધે અહીં બૂખ અને તરસ વગેરેથી પીડાયછે. મ-
 દિરાના વેગમાં આંધળી બની મોટું પાપ કર્યુંછે ॥ ૯૮ ॥ તેને
 લીધે આ જન્મની આંધળી થઈછે. પૂર્વજન્મમાં જાણી જોઈને વાછ-
 ડો ખાધોછે ॥ ૯૯ ॥ તે કર્મથી આ જન્મમાં આ મહાઅધમ ચાંડાલી
 થઈછે. પોતાનો માર્ગ મુકી વ્યભિચારના માર્ગમાં ચાલીછે ॥ ૧૦૦ ॥
 એ મોટા પાપને લીધે એને ઘણાં ડોઢ અને ગુમડાં થયાંછે. કામદેવથી
 વ્યાકુલ થઈ શૂદ્રની સંયે ઈચ્છામાં આવે તેમ રમીછે ॥ ૧૦૧ ॥
 તે પાપથી ઘણું સોહી, પર અને કીડાથી પીડાયછે. પૂર્વજન્મમાં મૂઠ
 બનીને એણે મદિરા પીધીછે ॥ ૧૦૨ ॥ તે પાપને લીધે ક્ષયરોગ અને
 શૂલથી પીડાયછે. હે મુનિ! આ લોકમાંજ સર્વ મનુષ્યોમાં સઘળાં
 પાપનાં ચિન્હ ॥ ૧૦૩ ॥ વિવેકવાળા મોટા પુરૂષોના જાણવામાં
 આવેછે. આ લોકમાં જોએ ઘણા રોગથી પીડાએલા, પુત્ર અને ધન
 વિનાના ॥ ૧૦૪ ॥ અરાબ લક્ષણથી ક્લેશ પામેલા, બીખ માગ-
 નારા, લાજવિનાના, વસ્ત્ર, અન્નપાન, શયન, બૂષણ અને તૈલાદિકથી
 ॥ ૧૦૫ ॥ રહિત, કરૂપડા, વિદ્યા વિનાના, અંગની ખોટવાળા, ભુંડું
 જમનારા, હુર્બોગ્ય, નિંદા પામેલા અને પરાયા ગુલામ જેવામાં આ-
 વેછે ॥ ૧૦૬ ॥ તેઓ સઘળા પૂર્વજન્મમાં મોટાં પાપ કરનારા
 જાણવા. એ પ્રમાણે યત્નથી વિચાર કરી અને લોકોની સ્થિતિ જોઈ
 ॥ ૧૦૭ ॥ સમજી માણસ પાપ કરે નહીં અને કરે તો તેને, હાથે કરી
 અરાબ થનારજ જાણવો. પ્રાણીને આ મનુષ્યદેહ ઘણાં કર્મ કરવાનું
 મુખ્ય સાધન છે ॥ ૧૦૮ ॥ માટે નિરંતર સારું કામ કરવું અને નરતા
 કામનો ત્યાગ કરવો. સુખની ઈચ્છા હોય તો પુણ્ય કરવું અને દુઃખ-
 ની ઈચ્છા હોય તો પાપ કરવું ॥ ૧૦૯ ॥ ડાહ્યા માણસે એ બેમાંથી
 એક પકડવું. આ અત્યંત દુર્લભ મનુષ્ય દેહમાં રહીને ॥ ૧૧૦ ॥
 પોતાના કલ્યાણના સાધન વિના બીજું કંઈ કરવુંજ નહીં. સઘળાં
 પાપ કરનારો માણસ પણ જો નિરંતર ॥ ૧૧૧ ॥ એક સદાશિવનું
 ધ્યાન કરે તો તેનાં સઘળાં પાપ મટી જાયછે. આ ચાંડાલી પૂર્વજ-

ન્મમાં મરણ પામીને જ્યારે યમપુરીમાં ગઈ હતી ॥ ૧૧૨ ॥ ત્યારે
 યમના સભાસદોને મોટો વિચાર થયો હતો તે એ કે આ બ્રાહ્મણીને
 તેના પોતાના સારા કુલાચારથી જાણ થવાને લીધે ॥ ૧૧૩ ॥ આ-
 પણે અહીં આણેલીછે તો પણ આને નરકમાં મોકલવી કે નહીં? અને
 આ બ્રાહ્મણીએ બાલકપણામાં કરેલું જરાક પણ પુણ્ય છે કે નહીં
 ॥ ૧૧૪ ॥ આપણે આ વિષયમાં વિચાર કર્યા વગર દંડ નહીં દેવો
 જોઈએ. ઘણા જન્મમાં કરેલા પુણ્યના ફલથી ॥ ૧૧૫ ॥ મનુષ્યને
 માંડમાંડ બ્રાહ્મણના કુલમાં અવતાર મળેછે મોટે પૂર્વજન્મોમાં તો
 આ બ્રાહ્મણીએ પાપ કરેલું ન હોતું જોઈએ ॥ ૧૧૬ ॥ નહીતર સારા
 કુલમાં અવતાર કેમજ થાય? આ અવતારમાંજ આણે મોટું પાપ
 કર્યું છે ॥ ૧૧૭ ॥ તો પણ ઘણું કરીને નરકમાં પડવાને આ લાયક
 નથી. કેમકે વાછડો માર્યા પછી વિચાર કરી ત્રાસ આવવાને લીધે
 ॥ ૧૧૮ ॥ અને પૂર્વજન્મના પુણ્યના યોગને લીધે આ બ્રાહ્મણીથી
 શિવ શિવ એમ બોલાઈ ગયુંછે. પાપના નાશને વાસ્તે મહામંગલરૂપ
 ॥ ૧૧૯ ॥ શિવનું નામ ભક્તિથી એકવાર બોલે તો પણ પરમ પદને
 પામે. એક જન્મમાં પણ જે દારણ પાપ કર્યુંછે તેનું ફલ ॥ ૧૨૦ ॥
 આ બ્રાહ્મણી ચાંડાલ જાતિમાં અવતરીને કેડામોર ભોગવશે. એથી
 વધારે વળી બીજું અંહી કયું નરક છે? ॥ ૧૨૧ ॥ અનેક દુઃખોથી
 વારંવાર પીડાતું, નીચકુલમાં અવતરતું, દારિદ્ર્ય, મોટોરોગ અને મુઠ
 પણું ॥ ૧૨૨ ॥ એઓમાંથી એક એક વાતું પણ નરક રૂપછે
 ત્યારે બધાં વાનાતું તો શુંજ દેહેલું. પૂર્વ જન્મમાં કરેલા ઘણાં પુણ્યથી
 આ બ્રાહ્મણીએ પરવશપણામાં શિવનામ લીધુંછે. ॥ ૧૨૩ ॥ તેના
 પ્રતાપથી બીજા જન્મમાં છેલીવારે એક ભારે પુણ્ય કરશે. પછી તે
 પુણ્યથી અનેક પાપના ફલમાંથી તારવાનો ॥ ૧૨૪ ॥ વિચાર કરી
 પ્રભુને જે યોગ્ય લાગે તે કરે. એ પ્રમાણે યમપુરીમાં યમ અને
 ચિત્રગુપ્ત વગેરે સઘળાઓએ ॥ ૧૨૫ ॥ આને સંભળાવી દીધું
 એટલે તે પૃથ્વીમાં ચાંડાલી અવતરી. આ દુષ્ટ સ્ત્રીએ ગફલતથી

પણ શિવનું નામ લીધું હતું તે પુણ્યને લીધે એને ચાંડાલના અવતારમાં
 બીલીપત્રથી સદાશિવનું આરાધનરૂપ પુણ્ય પ્રાપ્ત થયું. ॥ ૧૨૬ ॥
 શ્રી ગોકર્ણ ક્ષેત્રમાં શિવરાત્રિનો ઉપવાસ અને જાગરણ કરી શિવલિંગ
 ઉપર બીલી ચડાવ્યાં. ॥ ૧૨૭ ॥ એ અજ્ઞાતાં થએલા પુણ્યના
 ફલને તમે જોશો એવી રીતે આ હમણાંજ ખરેખરે ભોગવશે.
 ॥ ૧૨૮ ॥ ગૌતમમુનિ રાત્રિએ કેહેછે કે—એ પ્રમાણે કહી તે
 શિવદૂતોએ એ ચાંડાલીના જીવને એંચી લઈ દેવતાઈ તેજ સાથે જોડી
 દીધો. ॥ ૧૨૯ ॥ દેવતાઈ દેહવાળી અને તેજના ભયકાથી પ્રકાશિત
 થએલી તે ચાંડાલીને પ્રસન્ન થએલા શિવદૂતોએ વિશ્વનાથમાં ખેસાડી.
 ॥ ૧૩૦ ॥ પછી અત્યંત સુંદર રૂપથી શોભનારી, દેવતાઈ તેજથી
 પ્રકાશ પામેલી અને દિવ્ય પુષ્પ જેણે કાનમાં પેહેર્યાં હતાં એવી તે
 ચાંડાલી વિમાનમાં ખેસીને શોભવા લાગી. ॥ ૧૩૧ ॥ રાત્રનું
 છત્ર, પતાકા વગેરે અને ગીત વાજાંત્રના શબ્દોથી શિવદૂતોની વચમાં
 રાજ થતી સારા મોઢાવાળી તે સ્ત્રી ॥ ૧૩૨ ॥ પોતાના પૂર્વજ-
 ન્મોને વારંવાર સંભાળીને બીવા લાગી અને સ્વપ્ન જેવું તે આશ્ચર્ય
 જોઈને વિચાર કરવા લાગી કે ॥ ૧૩૩ ॥ હું કોણ છું ? આ મોઢા
 સિદ્ધ લોકો કોણ છે ? આ સુંદર લોક કયો છે ? ચાંડાલના અવતારનું
 કષ્ટ તો જતું રહ્યું. ॥ ૧૩૪ ॥ અહો ! હજારો જન્મમાં હું વારંવાર
 ફરી, એ માયાના વિલાસથી થએલું મોટું આશ્ચર્ય દોઢું. ॥ ૧૩૫ ॥
 અહો ! ઈશ્વરની પૂજનું માહાત્મ્ય વિસ્મય પમાડનારું છે કે જે ઈશ્વર
 ફક્ત પાનડાંથી પ્રસન્ન થઈને પોતાનું પદ આપેછે. ॥ ૧૩૬ ॥ એ
 પ્રમાણે જેના મનમાં વૈરાગ્ય થએલછે અને સદાશિવના ચરણનું
 સ્મરણ કરેછે એવી તે સ્ત્રીને મહાદેવના પાર્ષદો વિમાનમાં ખેસાડી
 ॥ ૧૩૭ ॥ સર્વે લોકો વિસ્મયથી જોયા કરેછે એવી રીતે પરમેશ્વર-
 ની પાસે તેડી ગયા. ॥ ૧૩૮ ॥ હે રાજા ! આ મોટા આશ્ચર્યરૂપ
 અને સર્વ પાપને મટાડે એવું સદાશિવની ભક્તિના લેશનું માહાત્મ્ય
 કેલું. ॥ ૧૪૦ ॥ રાજાએ પુછ્યું કે—હે મુનિ ! જે આપની મારા ઉપર

દયા હોય તો એ પરમેશ્વરનો ઉત્તમ લોક દેવો છે તેનું લક્ષણ કહો.
 ॥ ૧૪૧ ॥ ગૌતમ કેહેછે કે-બ્રહ્માદિક મોટા દેવતાઓના લોકોમાં
 પણ મળે નહીં એવો આનંદ પરમેશ્વરના લોકમાં છે. ॥ ૧૪૨ ॥
 સર્વ તેજ કરતાં વધારે તેજ ત્યાં રહ્યું છે. અને અંધારું ક્યાંઈ નથી.
 ॥ ૧૪૩ ॥ માયાને તરી જઈને ત્યાં ગએલા યોગીઓ કરીવાર જ-
 ન્મમરણ પામતા નથી, ॥ ૧૪૪ ॥ ત્યાં ક્રોધ લોભ અને મદ
 વગેરેનો વાસ નથી અને જન્મ વગેરે અવસ્થા નથી. ॥ ૧૪૫ ॥
 સર્વ વેદોનું એ મુખ્ય ક્ષેત્ર કેહેવાય છે અને એથી વધારે બીજું
 કાંઈ નથી. ॥ ૧૪૬ ॥ જિતેન્દ્રિય રેહેલું, આસન, ધ્યાન અને
 પ્રાણાયામ વગેરે યોગના માર્ગોથી ત્યાં પોહોંચવાને યોગિઓ નિરંતર
 ચત્ન કરેછે. ॥ ૧૪૭ ॥ ત્યાં સદાશિવ સદા આનંદ અને જ્ઞાનરૂપ
 એવા પાર્વતીજીની સાથે નિરંતર ક્રીડા કરેછે. ॥ ૧૪૮ ॥ અનેક
 જન્મોમાં કરેલા પુણ્યને લીધે પદ્મવી પામેલા પુરૂષો અને સ્ત્રીઓ
 ત્યાં ભેળાં થઈને ક્રીડા કરેછે. ॥ ૧૪૯ ॥ સુંદર અને વિચાર ન
 પોહોંચે એવા તેજમાં લીન થએલા લોકો ત્યાં દિવસ રાત્રિ વગેરેના
 વિભાગને જાણતા નથી. ॥ ૧૫૦ ॥ એ પરમેશ્વરનો લોક કાયા
 યોગીને હુલ્લભ છે, અને જેઓ સદાશિવની ભક્તિથી પરિપૂર્ણ હોય
 તેઓનેજ મળેછે. ॥ ૧૫૧ ॥ જે લોકો શિવકથાના શ્રવણથી
 આનંદ પામનારા, સર્વ પ્રાણીઓના મિત્ર, શાંતિમાંજ રેહેનારા અને
 સંસારનો મોહ મુકી દેનારા હોય તેઓજ સદાશિવના પદને પામી
 મુખમાં રમેછે. ॥ ૧૫૨ ॥ હે રાજા! તે પ્રમાણે તમે પણ ગોકર્ણ
 ક્ષેત્રમાં જઈ, પાપના ઢગલાને મટાડી કૃતાર્થ થાઓ, ॥ ૧૫૩ ॥
 ત્યાં સર્વ કાલ નાહી, મહાબલેશ્વરની પૂજા કરી, શિવરાત્રિનો
 ઉપવાસ કરી, સાવધાનપણે ॥ ૧૫૪ ॥ રાત્રિનું જાગરણ કરી
 અને બિલીપત્રથી પૂજન કરી સર્વ પાપથી મુકાઈને શિવના લોકને
 પામશો. ॥ ૧૫૫ ॥ હે રાજા! આ નિર્મલ ઉપદેશ મેં તમને કર્યો,
 તમારું કલ્યાણ થાઓ. હવે હું મિથિલાપુરીમાં જઈશ. ॥ ૧૫૬ ॥

એ પ્રમાણે પ્રીતિથી રાજા લઈ ગૌતમ મુનિ મિથિલામાં ગયા અને
જેતું મન પ્રસન્ન થયું છે એવો તે રાજા ગોકર્ણક્ષેત્રમાં ગયો. ॥ ૧૫૭ ॥
ત્યાં રાજા મહાદેવના દર્શન કરી, નાહી અને મહાબલેશ્વરનું પૂજન કરી
સર્વ પાપથી મુક્ત થઈને સદાશિવના પરમપદને પામ્યો. ॥ ૧૫૮ ॥
જે માણસ આ સુંદર સદાશિવની કથાને ભક્તિથી નિરંતર સાંભળે
અથવા સંભળાવે તે પરમ ગતિને પામે. ॥ ૧૫૯ ॥ એ પ્રમાણે
સર્વ કલ્યાણનું મુખ્ય બીજ, સેંકડો જન્મના પાપને મટાડનાર, મોહ-
રૂપી અંધકારનો નાશ કરનાર અને દેવતાઓએ ગાવાલાયક
એવો શંકરનો મોટો મહિમા કહ્યો તે સુખીઆ લોકોએ પણ નિરંતર
સેવવા યોગ્ય છે. ॥ ૧૬૦ ॥ એ પ્રમાણે સ્કંધપુરાણમાના
પ્રભોત્તર અંડને, શિવચતુર્દશી માહાત્મ્ય એ નામનો ત્રીજો અધ્યાય
પુરો થયો. છ છ છ છ છ છ

॥ અધ્યાય ચોથો ॥

મૂત કહે છે કે-ફરીવાર પણ પરમ અદ્ભુત, સર્વ પાપને મટાડનાર
અને સંસારના પાશથી છોડાવનાર, શિવનું મહાત્મ્ય કહું છું. ॥ ૧ ॥
તરી શકાય નહીં એવા પાપના સમુદ્રમાં ડૂબતા પામર લોકોને શિવ-
પૂજનવિના બીજું કોઈ વાહણ નથી. ॥ ૨ ॥ લુપ્તિમાન માણસો
નિરંતર શિવપૂજન કરવું અને તે કરવાની શક્તિ ન હોય તો કોઈએ
કરેલી પૂજનું ભક્તિસહિત દર્શન કરવું. ॥ ૩ ॥ જે પુરુષ શ્રદ્ધા-
વગર પણ શિવપૂજન કરે અથવા શિવપૂજનનું દર્શન કરે તે પણ
પરમ પદને પામે. ॥ ૪ ॥ કિરાત દેશમાં વિમર્દન નામનો
એક રાજા હતો. તે શૂરો, મહાતેજસ્વી, શત્રુઓને જીતનાર,
પ્રતાપી, ॥ ૫ ॥ નિરંતર મૃગયા કરવામાં લાગેલો, કૃપણ, નિર્દય,
ખલવાન, સઘળાં માંસને ખાનાર અને સર્વ વર્ણોની સ્ત્રીઓને ભોગ-

વનાર હતો. ॥ ૬ ॥ તોપણ આજસ મુકીને સદા શિવપૂજન
 કરતો અને તેમાં શુક્લ અને કૃષ્ણ પક્ષની ચઢવશને દિવસે તો
 વિશેષે કરી કરતો હતો. ॥ ૭ ॥ મોટા વૈભવવાળી પૂજા કરીને
 તે રાજ્ય થતો હતો અને રાજ્ય થાઈ નાચતો, સ્તુતિ કરતો અને
 ગાતો હતો. ॥ ૮ ॥ પૂજન કરનાર પણ સર્વભક્ષી અને દુરાચારી
 એવા એ રાજાની રાણા તેની રીત ભાતથી કચવાવા લાગી. ॥ ૯ ॥
 શીલ અને શુણવાળી તે કુંભવતી નામની રાણીએ રાજાને એકાંતમાં
 મળીને પુછ્યું કે- ॥ ૧૦ ॥ હે રાજા! આ તમારી રીત મોટું
 આશ્ચર્ય ઉપજાવે છે, કેમકે તમારો મોટો દુરાચાર ક્યાં અને પર-
 મેશ્વરની ભક્તિ ક્યાં!! ॥ ૧૧ ॥ તમે નિરંતર સર્વભક્ષિ, સર્વ
 સ્ત્રીઓને ભોગવનાર, સર્વ પ્રકારની હિંસા કરનાર, દુરદ્રોષ તે છતાં
 તમને ઈશ્વરમાં ભક્તિ કેમ છે? ॥ ૧૨ ॥ એ પ્રમાણે પુછતાં
 ત્રણ કાલને જાણનાર અને કોતકલાળા તે રાજાએ ઘણી વાર-
 સુધી વિચારીને રાણીને ઉત્તર દીધો. ॥ ૧૩ ॥ રાજા
 બાલ્યે કે-હું આગલા જન્મમાં એક કુતરો હતો તે પંચા-
 નગરમાં ચારેકોર ફરતો હતો. ॥ ૧૪ ॥ એમ ઘણા કાલ જતાં
 તેજ નગરમાં કોઈ દિવસે હું એક સુંદર શિવમંદિરમાં ગયો. ॥ ૧૫ ॥
 ત્યાં બાહાર ઊભો રહી શિવરાત્રિની પૂજા થતી હતી તેને વિસ્મયથી
 જોવા લાગ્યો. ॥ ૧૬ ॥ તેટલીવારમાં મહાક્રોધ કરી ધોડા હાથમાં
 લઈ લોકો મારા ઉપર દોડતાં ત્રણ બચાવવા સારૂ તે ઠેકાણેથી હું
 ભાગી ગયો. ॥ ૧૭ ॥ પછી એ શિવમંદિરને પ્રદક્ષિણા કરી નૈવેદ્ય
 ખાવાના લોભથી પાછો ખારણા ઉપર આવ્યો. ॥ ૧૮ ॥ એ
 પ્રમાણે વારંવાર પ્રદક્ષિણા કરીને પાછો ખારણામાં બેસતો જોઈ
 લોકોએ સજાવેલા બાણથી મને મારી નાખ્યો. ॥ ૧૯ ॥ શિવના
 દ્વારમાં શરીર પડતાં પાપ મટી ગયાં તેથી અને સદાશિવના દર્શ-
 નના પ્રતાપથી રાજાના કુલમાં અવતર્યો છું. ॥ ૨૦ ॥ ચઢવ-
 શની પૂજા જોયા પછી દીપમાળા જોઈ હતી, એ મોટા પુણ્યથી-

ત્રણે કાલની વાત અણું છું. ॥ ૨૧ ॥ પૂર્વજન્મની વાસનાને લીધે
 સર્વભક્ષી અને નિર્દય છું, કેમકે, વાસનારૂપ સ્વભાવ વિદ્વાનોથી પણ
 મુકાતો નથી. ॥ ૨૨ ॥ એટલા માટે હું ચક્રદેશને રાજ શિવપૂ-
 જન કરું છું તેમ હે રાણી ! તું પણ શ્રદ્ધા રાખી શિવભક્તિ કર.
 ॥ ૨૩ ॥ રાણીએ પુછ્યું કે-ત્રણે કાલ જણાવ્યો ત્યારે મારા પૂર્વ-
 જન્મની વાત બરાબર રીતે કહો. રાજ બોલ્યો કે-તું પૂર્વજન્મમાં
 એક હોલી હતી. ॥ ૨૪ ॥ તને દેવથાગે ક્યાંકથી માંસનો પિંડો
 મળ્યો હતો તે જોઈને કોઈ બલવાન અને લયંકર ॥ ૨૫ ॥ ગરજ
 પક્ષી તારા ઉપર પેગથી દોડ્યો. તેને જોઈ ત્રાસથી તું ભાગી
 ॥ ૨૬ ॥ અને તે તારેપછવાડે માંસનો પિંડો લઈ લેવા સાંઝ
 દોડ્યો. ત્યાં તું મારા ભાગ્યે શ્રીશૈલપર્વતમાં આવી શિવમંદિરને
 ॥ ૨૭ ॥ પ્રદક્ષિણા કરી ધજની અણી ઉપર ખેડી. તેટલીવારમાં
 એ તીખી ચાંચવાળા પક્ષીએ આવી ॥ ૨૮ ॥ તને મારી
 નીચે નાખી દીધી અને પોતે માંસ લઈને ચાલ્યો ગયો. સદાશિવને
 પ્રદક્ષિણા કરવાથી ॥ ૨૯ ॥ અને તેમની આગળ મરવાથી તું
 અંહી રાણી થઈછો. રાણી બોલી કે-પૂર્વજન્મની સઘળી વાત મેં
 સાંભળી ॥ ૩૦ ॥ મારા મનમાં મોટું આશ્ચર્ય થયું અને ભક્તિ
 પણ ઉત્પન્ન થઈ. હે ત્રણેકાલને જણનારા રાજ ! હવે હું બીજું
 સાંભળવાને ઈચ્છું છું કે ॥ ૩૧ ॥ આ શરીર છુટા પછી આપણે
 કેવા અવતાર પામશું ? રાજ બોલ્યો—હવે પછીના બીજા અવ-
 તારમાં હું સિંધુદેશનો રાજ થાઈશ. ॥ ૩૨ ॥ અને તું સ્તંબ
 દેશના રાજને ઘેર અવતરી મારી રાણી થાઈશ. ત્રીજા જન્મમાં હું
 સોરઠ દેશનો રાજ થાઈશ. ॥ ૩૩ ॥ અને તું કલિંગ દેશના
 રાજને ઘેર અવતરી મારીજ રાણી થાઈશ. ચોથા જન્મમાં હું
 ગાંધાર દેશનો રાજ થાઈશ. ॥ ૩૪ ॥ અને તું મગધ દેશના
 રાજની દીકરી થઈને મારીજ સ્ત્રી થાઈશ. પાંચમા જન્મમાં હું
 બીજા યુગમાં માલવાનો રાજ થાઈશ. ॥ ૩૫ ॥ અને તું દશાઈ રા-

જાની દીકરી થઈને મારી સ્ત્રી થઈશ. પછી છઠ્ઠા અવતારમાં હું ઓખા દેશનો રાજા થઈશ. ॥ ૩૬ ॥ અને તું યયાતિ રાજાના વંશમાં દીકરી અવતરીને મારી રાણી થઈશ. સાતમા જન્મમાં હું પંડુ દેશના રાજાનો કુંવર થઈશ ॥ ૩૭ ॥ ત્યાં રૂપ, ઉદારતા અને શુણ વગેરેમાં મારાજેવો બીજો કોઈ પણ નહીં હોય. સર્વ શાસ્ત્રોના અર્થને જાણનાર બલવાન, મજબૂત પરાક્રમવાળો, ॥ ૩૮ ॥ સઘળાં સારાં લક્ષણવાળો, સર્વને પ્રિય લાગે એવો અને મૂર્યસરખી કાંતિ-વાળો, પદ્મચિત્ર એવા નામથી પ્રખ્યાત થઈશ. ॥ ૩૯ ॥ અને તું વિદર્ભ દેશના રાજાની દીકરી, રૂપમાં સરસ, વસુમતી એવા નામથી વિખ્યાત, સારાં અંગથી શોભનારી, ॥ ૪૦ ॥ અને સર્વ રાજકુ-મારોના મન તથા નેત્રને લલચાવનારી થઈશ. તે તું સ્વયંવરમાં સગળા રાજકુમારોને સુકી ॥ ૪૧ ॥ દમયંતી જેમ નલરાજાને વરી હતી તેમ મનેજ વરીશ. હું, તુંને પરણી સગળા રાજાઓને જીતી લઈ ॥ ૪૨ ॥ પોતાના દેશમાં રહી ઘણાં વર્ષ સુધી ભોગ ભોગવીશ. અશ્વમેધ વગેરે અનેક યજ્ઞો કરી ॥ ૪૩ ॥ પિતૃ દેવતા તથા ઋષિઓને તૃપ્ત કરી, દાનથી બ્રાહ્મણોને પ્રસન્ન કરી, લોકોનું કલ્યાણ કરનાર સદાશિવ દેવનું પૂજન કરી ॥ ૪૪ ॥ અને રાજ્યનો બોજો પુત્રને ભ્રોષી તપ કરવા વારતે વનમાં જઈશ. ત્યાં મહામુનિ અગૃસ્ત્ય પાસેથી બ્રહ્મજ્ઞાન પામી ॥ ૪૫ ॥ તારી સાથે શિવના પર-મપદમાં જઈશ. એ પ્રમાણે પ્રત્યેક અગિદશે શંકરનું પૂજન કરવાથી ॥ ૪૬ ॥ સાતજન્મમાં રાજપણું આવશે. માત્ર પૂજનાં દર્શન કર-વાથીજ આટલું પુણ્ય મળ્યું છે. ॥ ૪૬ ॥ નહીતર દુષ્ટ કૃતરો ક્યાં અને આવી રૂડી ગતિ ક્યાં!! મૂત સૌનકને કેહેછે કે-પોતાના પતિની એ વાત સાંભળી તે સારાં લક્ષણવાળી રાણીએ ॥ ૪૮ ॥ પરમ વિસ્મય પામીને પ્રીતિથી તેની પૂજા કરી. અને તે રાજા પણ તે રાણીની સાથે મન ગમતા ભોગ ભોગવી ॥ ૪૯ ॥ સાત જન્મને છેડે સદાશિવના પરમપદને પામ્યો. આ શિવપૂજનના પરમ

મહાત્મનું જે શ્રવણ કરે તેનું કલ્યાણ થાય. ॥ ૫૦ ॥ એ રીતે
સ્કંદ પુરાણમાના બ્રહ્માચર ખંડનો ચતુર્દશી માહાત્મ્ય એવા નામનો
ચોથો અધ્યાય પુરો થયો. છ છ છ છ

॥ અધ્યાય પાંચમો ॥

મૂત કેહેછે કે-શિવ ગુરૂછે, શિવ દેવછે, શિવ પ્રાણિઓના બંધુછે,
શિવ આત્મા છે અને જીવપણ શિવછે, શિવ વિના બીજું કંઈ નથી.
॥ ૧ ॥ શિવને વાસ્તે જે કંઈ દાન, જપ કે હોમ કરેલ હોય તેનું
કુલ અક્ષય થાય એમ સર્વ શાસ્ત્રોનો નિશ્ચય છે. ॥ ૨ ॥ પાંનકું,
ફલ ફલ કે જલ થોડામાં થોડું પણ ભક્તિથી સદાશિવ જેણે ચડાવ્યું
હોય તે અક્ષય થાયછે. ॥ ૩ ॥ શાસ્ત્રોમાં નિશ્ચય કરેલા સર્વ
ધર્મોને મુકી દઈને જે એક શિવની ભક્તિ કરે તે સર્વ બંધનથી
મુકાય છે. ॥ ૪ ॥ પોતાના પુત્ર, સ્ત્રી કે ધન ઉપર જેવી પ્રીતિ
રહેછે તેવી પ્રીતિ શિવપૂજનમાં રાખી હોય તો તે રક્ષા કરે એમાં શું
આશ્ચર્ય છે? ॥ ૫ ॥ એટલા માટે કેટલાએક મહાત્માઓ સઘળાં
સુખોને અને અત્યંત ધ્યાન દેહને પણ શિવ પૂજનને વાસ્તે તજી દે
છે. ॥ ૬ ॥ તેજ જીભ કે જે શિવની સ્તુતિ, કરે, તેજ મન કે જે
શિવનું ધ્યાન કરે, તેજ કાન કે જે તેની કથામાં લાગ્યા રહે, તેજ
હાથ કે જે તેમનું પૂજન કરે, ॥ ૭ ॥ તેજ નેત્ર કે જે પૂજના દર્શન
કરે, તેજ માથું કે જે શિવને નમે. તેજ પગ કે જે ભક્તિથી નિરંતર
શિવના ક્ષેત્રમાં ફરે, ॥ ૮ ॥ જેનાં સઘળાં ઈન્દ્રિયો શિવના કામમાંજ
તત્પર રહે તે માણસ સંસારને તરે છે અને ભોગ તથા મોક્ષને પામે
છે. ॥ ૯ ॥ ચાંડાલ, વુલકસ, સ્ત્રી, પુરૂષ કે નપુંસક એમાંથી ગમે
તે હોય તો પણ જે માણસ શિવની ભક્તિ કરે તે સંસારમાંથી છુટેછે.
॥ ૧૦ ॥ જે માણસ જરાક પણ શિવભક્ત હોય તે સર્વ મનુષ્યોએ
નમવા યોગ્ય છે, તેમાં કુલ, આચાર, શીલ કે ગુણનું કંઈ પ્રયોજન

નથી. ॥ ૧૧ ॥ ઉજ્જૈનમાં જાણે મનુષ્ય રૂપે બીજે ઈંદ્રજ અવતર્યો
 હોય એવો ચંદ્રસેન નામનો રાજા હતો. ॥ ૧૨ ॥ એ રાજા એ નગ-
 રીમાં રહેતા મહાકાલેશ્વરની ભક્તિથી પૂજા કરતો હતો. ॥ ૧૩ ॥ તે
 રાજાનો અકલ્યાણને મટાડનાર, સર્વ લોકો જ્ઞેને નમેછે એવો અને
 શિવના પાર્ષદોમાં મુખ્ય મણિભદ્ર નામનો સખા હતો. ॥ ૧૪ ॥
 તેથી એક દીવસ પ્રસન્ન થઈને તેણે એ રાજાને દિવ્ય ચિંતામણિ
 (પારસમણિ) આપ્યો હતો. ॥ ૧૫ ॥ કૌસ્તુભ જેવા અને મૂર્ધની
 પેઠે શોભનારા એ મણિનું કોઈ દર્શન કરે, શ્રવણ કરે કે ધ્યાન કરે તેનું
 એ મણિ કલ્યાણ કરેછે. ॥ ૧૬ ॥ કાંસું, ત્રાંસું, લોહું, સીસું કે બીજું
 કોઈ પાણા વગેરે હોય તેને પણ એ મણિની કાંતિ જરાક અડે તો તુરત
 સેતું થઈ જાયછે. ॥ ૧૭ ॥ એ ચિંતામણિને ગળે બાંધી રાજા
 સિંહાસન પર બેસતો ત્યારે દેવતાઓમાં જેમ મૂર્ત્ય શોભે તેમ શોભતો
 હતો. ॥ ૧૮ ॥ એ રાજા નિરંતર ગુણામાં મણિ રાખેછે એ વાત
 સાંભળી સર્વ રાજાઓને એ મણિની લાલચ થઈ અને મનમાં અસ-
 હનતા થઈ. ॥ ૧૯ ॥ એ મણિ, દેવપાસેથી મળેલ છે, એમ નહીં
 જાણતા અને નહીં ખમી શકતા રાજાઓમાં કેટલાએકે તો એ
 મણિને સ્નેહથી માગ્યો અને કેટલાએક અભિમાનીઓએ કુંડથી
 માગ્યો. ॥ ૨૦ ॥ સર્વ રાજાઓનું માગતું ચંદ્રસેને જ્યારે વ્યર્થ
 કરતું ત્યારે સર્વ દેશના રાજાઓ યુદ્ધની તૈયારી કરવા લાગ્યા. ॥ ૨૧ ॥
 સૌરઠ, કેકય, શાલ્વ, કલિંગ, શક, ભદ્ર, પાંચાલ, માલવા, સૌવીર,
 મગધ, મત્સ્ય, એ દેશોના ॥ ૨૨ ॥ અને બીજા દેશોના પણ રાજા-
 ઓએ ઘોડા રથ હાથીઓને તૈયાર કરી પરાક્રમથી ચંદ્રસેનને યુદ્ધમાં
 જીતી લેવાનો ઉદ્ધમ કર્યો. ॥ ૨૩ ॥ ક્રોધ પામેલા, ધરતીને કંપા-
 વતા અને ઘણી સેનાવાળા એ રાજાઓએ ઉજ્જૈનના ચારે દરવાજા
 રોકી દીધા. ॥ ૨૪ ॥ એ છેલા રાજાઓએ પોતાની નગરીને
 ઘેરેલી બેઈ ચંદ્રસેન રાજા તેજ મહાકાલેશ્વરને શરણે ગયો. ॥ ૨૫ ॥

૧ શ્રાદ્ધાળુ ભગવાન જે મણિને પેહરે છે તેનું નામ કૌસ્તુભ છે.

એ સમયમાં તેજ શહેરની રેહેવાશી, વિધવા, વૃદ્ધ અને જેને દીકરો
 એકજ હતો એવી કોઈ ગોવાળણ ત્યાંજ હતી. ॥ ૨૬ ॥ તેણે
 પોતાના પાંચ વર્ષના પુત્રને તેડીને રાજાએ કરેલી સદાશિવની મહા-
 પૂજનાં દર્શન કર્યાં. ॥ ૨૭ ॥ આશ્ચર્ય પમાડે એવો શિવપૂજનનો
 સઘળો ઠાઠ માઠ જોઈ પગે લાગી પાછી તે પોતાને ઘેર આવી.
 ॥ ૨૮ ॥ એ સઘળું જોઈને એ ગોવાળણનો દીકરો પણ વૈરાગ્ય
 આપે એવું શિવ પૂજન કોતકથી કરવા લાગ્યો. ॥ ૨૯ ॥ પોતાના
 ઊંજડ ઠેકાણામાં એક સુંદર પાણી લાવી પોતાના સ્થાનકથી જરાક
 છેટે શિવલિંગ માંડી દીધું. ॥ ૩૦ ॥ જે જે સારી ચીજો પોતાના
 હાથથી મળી શકે તે લાવી તે લિંગને નવરાવીને ભક્તિથી પૂજવા
 લાગ્યો. ॥ ૩૧ ॥ બનાવટના પદાર્થોથી ચંદન, અલંકાર, વસ્ત્ર,
 ધૂપ, દીપ અને અક્ષત વગેરે કરીને નૈવેદ્ય પણ ધરતો હતો. ॥ ૩૨ ॥
 વારંવાર સારાં પાનડાં અને જૂલોથી પૂજન કરી, અનેક પ્રકારનો નામ
 કરી વારે ઘડીએ પ્રણામ કરતો હતો. ॥ ૩૩ ॥ એ પ્રમાણે એક
 ચિત્તથી શિવપૂજનમાં લાગેલા દીકરાને તે ગોવાળણે જન્મવાને
 ઘણીવાર બોલાવ્યો ॥ ૩૪ ॥ તો પણ જેનું ચિત્ત પૂજમાં લાગેલું
 હતું એવો એ બાલક જન્મવા ગયો નહીં ત્યારે તેની મા પોતે તેની
 પાસે ગઈ. ॥ ૩૫ ॥ તેણે એ બાલકને શિવલિંગની પાસે આંખો
 વીંચી બેઠેલો જોઈ હાથ ખેંચીને રીસથી માર્યો. ॥ ૩૬ ॥ તો પણ
 એ દીકરો જ્યારે ગયો નહી ત્યારે તેની માએ શિવલિંગને આધું
 નાખી દઈ પૂજ વીંચી નાખી. ॥ ૩૭ ॥ પછી હાથ હાથ એમ રોતા
 તે દીકરાને ત્યાં છોડી કોઢવાળી તેની મા પાછી પોતાના ઘરમાં ગઈ.
 ॥ ૩૮ ॥ માએ સદાશિવની પૂજનો નાશ કરી નાખ્યો જોઈ એ
 બાલક હે દેવ હે દેવ ! એમ બરકવા લાગ્યો અને પડી ગયા. ॥ ૩૯ ॥
 આંસુની ધારાથી નાહી રહ્યો અને તુરત મૂર્છા આવી ગઈ. જે ઘડી
 વારે મૂઘ આવી ત્યારે આંખો ઉઘાડી. ॥ ૪૦ ॥ તેટલી વારમાં
 એ સ્થાનક મણિના થાંબલાથી શોભાયમાન, સોનાનાં બાર, કમાડ

અને તોરણવાળું અને અમૂલ્ય નીલમણિ અને નિર્મલ હીરાથી
 બનેલી જગ્યાવાળું શિવાલય થઈ રહ્યું. ॥ ૪૧ ॥ એ બાલકે અનેક
 અને વિચિત્ર સોનાના કલશોથી પ્રકાશેલા સ્ફટિકમણિના મેહુલોથી
 શોભાયમાન તે શિવપુર અને હ્રદય જલાધારીની અંદર રત્ન સંહિત
 શિવલિંગ એ બન્ને દીઠાં. ॥ ૪૨ ॥ એ જોઈ, તરત ઊઠી, બીનેલો અને
 વિસ્મય પામેલો તે બાલક સંતોષથી જણે મોટા આનંદરૂપી સમુદ્રમાં
 ડૂબ્યો હોય એવો થઈ ગયો. ॥ ૪૩ ॥ એ સઘળું શિવપૂજનથી
 થએલું જણી પોતાની માના પાપની શાંતિને વાસ્તે એ શિવલિંગને
 લાખો થઈને પગે લાગ્યો. ॥ ૪૪ ॥ હે હ્રમાપતિ ! મારી માના
 અપરાધનો ક્ષમા કરજો. મૂઢ અને તમને નહીં જનણારી મારી માને
 પ્રસન્ન થાજો. ॥ ૪૫ ॥ હે શિવ ! તમારી ભક્તિથી થએલું જો કાંઈ
 માંડ પુણ્ય હોય તો તેથી મારી માઉપર આપની કરૂણા થજો. ॥ ૪૬ ॥
 એવી રીતે ક્ષમા માગી, વારંવાર નમસ્કાર કરી મૂર્ય આશ્રમવાનો
 સમય થયો ત્યારે એ બાલક શિવમંદિરમાંથી નીકળ્યો. ॥ ૪૭ ॥
 બાહાર આવી જોય ત્યાં પોતાનું ઘર સ્વર્ગ જેવું, તરત સોનાનું બની
 ગયેલ અને વિચિત્ર વૈભવથી શોભાયમાન દીઠું. ॥ ૪૮ ॥ અનેક
 મણિથી જડેલ અને સુવર્ણના સમૂહથી સુશોભિત એવા તે ઘરની
 અંદર સાંજે રાજ થતો થતો પેઠો ત્યાં ॥ ૪૯ ॥ પોતાની માને
 પોતાનું સ્મરણ કરતી, નિર્ભય, અમૂલ્ય રત્નના પલંગમાં ઊજળી
 શય્યા ઉપર સુતેલી, ॥ ૫૦ ॥ રત્નના ઘરેણાં તથા દેવતાઈ વસ્ત્રથી
 શોભતી અને જણે સાક્ષાત્ દેવાંગના હોય એવી દીઠી. ॥ ૫૧ ॥
 તેને, સંજમથી પ્રકુલિત નેત્રવાળો તે બાલક ઉઠાડવા લાગ્યો કે
 હે મા ! ઊઠ, આ મોઢું અદ્ભુત જો. ॥ ૫૨ ॥ એ પ્રમાણે દીકરાએ
 જગાડેલી તે ગોવાળણ સંજમથી ઊઠીને જોય ત્યાં ॥ ૫૩ ॥ પો-
 તાનું શરીર, એ બાલક, અને તે ઘર જણે નવાંજ થઈ ગયાં જોઈ
 એવાં દેખી સુખથી વિબુલ થઈ ગઈ. ॥ ૫૪ ॥ દીકરાના મોઢાથી
 શંકર પ્રસન્ન થયાની વાત સાંભળી તેવાત, ગોવાળણે રાજ કેજે નિરંતર

શિવનું જ બજન કરેછે તેની પાસે જઈને કહી ॥ ૫૫ ॥ પોતાનો
 નિયમ પુરો કરી રાજ શતેજ ત્યાં આવી ગોવાળણનું ઘર માણિકથી
 શોભતું ॥ ૫૬ ॥ જોઈ કારભારી અને ગોરસહિત બે ઘડીવાર તો
 વિસ્મયમાં પડ્યો અને પરમ આનંદમાં ડૂબી ગયો. ॥ ૫૭ ॥
 પ્રેમથી આસું આવ્યાં અને તેણે તે બાલકનું આલિંગન કર્યું. એવીરીતે
 સદાશિવના અત્યંત અદ્ભુત માહાત્મ્યની વાત ફેલાવાથી ॥ ૫૮ ॥
 અને સંજમથી લોકોને તે રાત એક ક્ષણ જેવી વીતી ગઈ. પછી
 સવારમાં યુદ્ધ કરવા વાસ્તે ગામને ઘેરી ઊભેલા રાજાઓ પણ ॥ ૫૯ ॥
 પોતાનાં છાનાં માણસો પાસેથી એ મોટી અદ્ભુત વાત સાંભળીને
 બય પામી વેર અને હથિઆર શુકી દઈ ॥ ૬૦ ॥ ચંદ્રસેનની
 રજાથી નગરીમાં આવ્યા. ત્યાં આવી મહાકાલેશ્વરને પ્રણામ કરી
 ॥ ૬૧ ॥ ગોવાળણને ઘેર આવ્યા અને ત્યાં ચંદ્રસેન રાજાએ સાંભળે
 જઈને તેઓનો સત્કાર કર્યો. ॥ ૬૨ ॥ એ રાજાઓ અમૂલ્ય
 આસનોપર બેસી વિસ્મય પામી પ્રીતિથી વખાણ કરવા લાગ્યા
 અને ગોવાળણના છોકરાઉપર કૃપાથી પ્રકટ થયેલું તે શિવાલય
 ॥ ૬૩ ॥ અને મોટું શિવલિંગ જોઈને સદાશિવને વિષે ભક્તિવાળા
 થયા. એ ગોવાળણના છોકરાઉપર રાજા થઈને સર્વ રાજાઓએ ॥ ૬૪ ॥
 તેને વસ્ત્ર, સુવર્ણ, રત્ન, ગાઈ બેંસ વગેરે ધન, હાથી ઘેડા, સુવર્ણના
 રથ, છત્ર, વાહન, સરસામાન ॥ ૬૫ ॥ અને અનેક દાસી તથા દાસો
 શિવની કૃપા મેળવવાને વાસ્તે આપ્યા. સર્વ દેશોમાં જે જે ગોવાળી-
 આઓ રહેછે ॥ ૬૬ ॥ તેઓનો તેનેજ રાજા ઠરાવ્યો. એ સમ-
 થમાંજ સર્વ દેવતાઓએ પૂજેલા, ॥ ૬૭ ॥ તેજસ્વી, વાનરોના
 રાજા હનુમાનજી ત્યાં પ્રકટ થયા તેમના આવવાથી જેઓને સંજમ
 થયોછે એવા રાજાઓએ ॥ ૬૮ ॥ ઊભા થઈને ભક્તિ પૂર્વક તેમને
 નમસ્કાર કર્યા. તેઓના મધ્યમાં બેઠેલા અને પૂજેલા હનુમાનજી
 ॥ ૬૯ ॥ ગોવાળણના પુત્રનું આલિંગન કરી અને રાજાઓ સામું
 જોઈ બોલ્યા કે હે રાજાઓ અને સર્વ લોકો ! મારી વાત સાંભળો.

॥ ૭૦ ॥ શિવની પૂજાવિના મનુષ્યોને બીજી ગતિ નથી. આ ગોવા-
 ળનો દીકરો શનિવારે પ્રદોષ સમયમાં ॥ ૭૧ ॥ મંત્ર વગર પણ
 શિવપૂજન કરવાથી કલ્યાણ પામ્યો !! શનિવાર અને પ્રદોષ સર્વ
 પ્રાણિઓને દુર્લભ છે. ॥ ૭૨ ॥ તેમાં પણ કૃષ્ણપક્ષનો વધારે
 દુર્લભ છે. આ ગોવાળનો દીકરો લોકમાં અત્યંત પવિત્ર અને ગોવા-
 ળાની કીર્તિને વધારનાર થયો. ॥ ૭૩ ॥ આના વંશમાં આઠમી
 પેઢીએ નંદ નામનો મહાયશસ્વી ગોવાળ થાશે. તેને ઘેર સાક્ષાત્
 નારાયણ કૃષ્ણ, પુત્રરૂપ થાશે. ॥ ૭૪ ॥ આજથી માંડી આ લોકમાં
 આ ગોવાળનો દીકરો શ્રીકર એવા નામથી મોટી પ્રખ્યાતિ પામશે,
 ॥ ૭૫ ॥ સૂત કહેછે કે-એ પ્રમાણે બોલી અને ગોવાળના દીકરાને
 શિવધર્મનો ઉપદેશ કરી હનુમાનજી ત્યાંજ અંતર્ધાન થઈ ગયા.
 ॥ ૭૬ ॥ પછી રાજ થએલા અને સત્કાર પામેલા સઘળા રાજાઓ
 ચંદ્રસેનની રજા લઈ જેમ આવ્યા હતા તેમજ પાછા ગયા.
 ॥ ૭૭ ॥ હનુમાનજીએ ઉપદેશ કરેલો માહાત્મા શ્રીકર પણ ધર્મ-
 જાણનાર બ્રાહ્મણોને સાથે રાખી શિવપૂજન કરવા લાગ્યો. ॥ ૭૮ ॥
 કાલ જતાં શ્રીકર અને તે ચંદ્રસેન રાજ ભક્તિપૂર્વક શંકરનું આ-
 રાધન કરી પરમપદ પામી ગયા ॥ ૭૯ ॥ રહસ્ય, પરમ પવિત્ર,
 યશ પુણ્ય અને મોટી સમૃદ્ધિને વધારનાર, પાપના સમૂહને મટા-
 ડનાર, અને સદાશિવના ચરણારવિન્દની ભક્તિને વધારનાર એવું
 આ આખ્યાન કહ્યું. ॥ ૮૦ ॥ એવી રીતે સ્કંદપુરાણમાના
 બ્રહ્માત્મર ખંડનો પાંચમો અધ્યાય પુરો થયો. છ છ

॥ અધ્યાય છઠો ॥

શૌનકાદિક ઋષિઓ બોલ્યા કે-શંકરનું માહાત્મ્ય જેમાં આવેછે
 એવું, સર્વ પાપને હરનાર, ઉત્તમ અને અદ્ભુત મોટું આખ્યાન
 તમે કહ્યું. ॥ ૧ ॥ ફરીવાર પણ સાવધાનપણાથી તેજ સાંભળવાને

ઈચ્છીએ છીએ. પ્રદોષકાલમાં મહાત્માઓએ પૂજેલા સદાશિવ
 ॥ ૨ ॥ કઈ સિદ્ધિ આપેછે એ અમને કહો. વારંવાર સાંભળતાં છતાં
 પણ તેમાં તૃષ્ણા વધતી આવેછે. ॥ ૩ ॥ સૂત બોલ્યા કે—હે મહા-
 વિદ્વાનો ! તમે ઠીક પુછ્યું. હવે હું શિવપૂજનના મોટા ફલ વિષે
 કહુંછું. ॥ ૪ ॥ તેરસના દિવસના સાયંકાલનું પ્રદોષ એવું નામછે.
 ફલને ઈચ્છનારાઓએ તે સમયમાં શિવની પૂજા કરવી, બીજાની નહીં.
 ॥ ૫ ॥ પ્રદોષપૂજનનું મહાત્મ્ય કેહેવાને કોઈ સમર્થ નથી કે જે
 પ્રદોષમાં સર્વે દેવતાઓ શિવના સમીપમાં બાબા રહેછે. ॥ ૬ ॥
 પ્રદોષસમયમાં સદાશિવ રૂપાના કૈલાસપર્વતમાં નાથ કરેછે અને
 દેવતાઓ તેમના ગુણોની સ્તુતિ કરેછે. ॥ ૭ ॥ ધર્મ, અર્થ, કામ
 અને મોક્ષને ઈચ્છનારા મનુષ્યોએ તે સમયમાં પૂજા, જપ, હોમ,
 તેમની કથા અને તેમની સ્તુતિ અવશ્ય કરવી જોઈએ. ॥ ૮ ॥
 દારિદ્ર્યરૂપી તિમિરથી અંધ થએલા, સંસારથી બીતા અને સંસા-
 રરૂપી સમુદ્રમાં ડુબેલા મનુષ્યોને એ સદાશિવ પાર દેખાડનાર છે.
 ॥ ૯ ॥ દુઃખ શોક અને બયથી પીડાએલા અને દુઃખના નાશને
 ઈચ્છતા મનુષ્યોને પ્રદોષકાલમાં શિવપૂજન કલ્યાણ આપનાર છે.
 ॥ ૧૦ ॥ દુર્બુદ્ધિ, નીચ, મંદબોધ્ય અને કૂડીઓ માણસ પણ પ્રદો-
 ષકાલમાં શિવપૂજન કરવાથી કષ્ટરહિત થાયછે. ॥ ૧૧ ॥ શત્રુઓ
 મારતા હોય, સર્પો કરડતા હોય, પર્વતો કચરી નાખતા હોય, સમુદ્ર
 ડૂબાડી દેતો હોય, ॥ ૧૨ ॥ કાલદંડ ફેકાઈ ચુકો હોય અને અનેક
 રોગની પીડા થઈ હોય તોપણ પ્રદોષમાં શિવપૂજન કરનાર મનુ-
 ષ્યને કશી હરકત થતી નથી. ॥ ૧૩ ॥ શિવપૂજન કરવાથી દારિ-
 દ્ર્ય, મરણ, દુઃખ અને પર્વત જેવો કરજનો બોજો તરત મટી
 જઈને સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાયછે. ॥ ૧૪ ॥ આ વિષયમાં મહાપવિત્ર
 જુનો ઇતિહાસ કહુંછું કે જે સાંભળવાથી મનુષ્યો કૃતાર્થપણું પામેછે.
 ॥ ૧૫ ॥ વિદુર્ભદ્રેશમાં સર્વ ધર્મમાં પ્રીતિ રાખનાર, ધીર, સારા
 સ્વભાવનો અને સાચી પ્રતિજ્ઞાવાળો સત્યરથ નામનો રાજા હતો.

॥ ૧૬ ॥ ધર્મથી અને સુખથી ધૃત્વીનું રક્ષણ કરતાં તેને ઘણા કાલ
 વીતી ગયો. ॥ ૧૭ ॥ પછી તે રાજના દુર્મર્ષણ વગેરે બલવાન
 શાલ્વદેશના રાજાઓ શત્રુ થયા. ॥ ૧૮ ॥ કોઈ દિવસે જીતવાની
 ઈચ્છાથી એ શત્રુઓએ ઘણું સૈન્ય એકતું કરી સત્યરથની નગરીને
 ઘેરી લીધી. ॥ ૧૯ ॥ પોતાની નગરીને ઘેરાતી એઈ સત્યરથ રાજ
 મોતું સૈન્ય લઈ તુરત યુદ્ધ કરવા નીકળ્યો. ॥ ૨૦ ॥ પાતાલમાં
 નાગના રાજને મદોન્મત્ત ગંધર્વો સાથે જેવું યુદ્ધ થયું હતું તેવું
 યુદ્ધ એ રાજને બલવાન શત્રુઓ સાથે થયું. ॥ ૨૧ ॥ સત્યરથ
 રાજાએ દારૂણ યુદ્ધ કર્યું, શત્રુઓનું સૈન્ય ઘણું કપાઈ ગયું તો પણ
 છેલીવારે તે લડાઈમાં મરાયો. ॥ ૨૨ ॥ એ મહારથી રાજ મરણ
 પામતાં યુદ્ધમાંથી બચેલા બાકીના યોદ્ધાઓ મંત્રિઓની સાથે બાગી
 ગયા. ॥ ૨૩ ॥ લડાઈ બંધ પડી, શત્રુઓના મંત્રિઓ ગાજવા
 લાગ્યા, નગરી છુટાતાં મોટો સોસ્મકોર થઈ રહ્યો. ॥ ૨૪ ॥ તે
 સમયમાં ઘણા શોકથી પીડાએલી સત્યરથ રાજની એક સ્ત્રી તજ-
 વીજથી બાહાર નીકળી ગઈ. ॥ ૨૫ ॥ ગર્ભવતી, શોકથી તપેલી,
 અને રાતની નીકળેલી તે રાણી આથમણી દિશામાં ચાલી. ॥ ૨૬ ॥
 સવારમાં ઘણો રસ્તો કાપી જતાં એક સુંદર તળાવ તેના એવામાં
 આવ્યું. ॥ ૨૭ ॥ ઘણા તાપથી તપી ગએલી તે રાણી ત્યાં આવવાને
 તળાવને કાંઠે એક સુંદર છાંયાવાળા ઝાડની નીચે બેઠી. ॥ ૨૮ ॥
 ત્યાં દૈવગતિથી એ નિર્જન સ્થાનમાં તેણે સારા મુહૂર્તમાં પુત્ર જલ્યો.
 ॥ ૨૯ ॥ પછી તરસથી પીડાએલી તે રાણી પાણી પીવા તળાવમાં
 ઊતરી ત્યાં એક મોટો ઝૂડ તેને તાણી ગયો. ॥ ૩૦ ॥ માબાપ
 વગરનો, અનાથ અને ભૂખતરસથી પીડાએલો તે તુરતનો જન્મેલો
 બાલક જોયે સોદે સેવા લાગતાં ॥ ૩૧ ॥ સારા બાળ્યે કોઈ પ્રાણ-
 ણની ઉત્તમ સ્ત્રી ત્યાં આવી નીકળી. ॥ ૩૨ ॥ જેણે એક વર્ષનો
 પોતાનો છોકરો તેડ્યો હતો એવી, નિર્ધન, વિધવા, ઘેર ઘેર માગતી
 ફરતી, ॥ ૩૩ ॥ અનાથ અને માગતાં માગતાં તે ઠેકાણે આવેલી

એ ઉમા નામની અનાથ બ્રાહ્મણીએ તે રાજકુમારને દીઠો. ॥ ૩૪ ॥
 બહે આકાશમાંથી અરી પડેલો મૂર્ચ્છ હોય તેવા તેજસ્વી એ અનાથ
 બાલકને રોતો એઈ બ્રાહ્મણી વિચાર કરવા લાગી કે- ॥ ૩૫ ॥ આ
 આશ્ચર્ય મારા જોવામાં આવ્યું. જેની નાલ કપાઈ નથી એવો
 આ બાલક છે તે છતાં એની મા ક્યાં ગઈ હશે, ॥ ૩૬ ॥ બાપ
 નથી તેમ બીજો પણ કોઈ બંધુ નથી. આ અનાથ કંગાલ બાલક,
 ફક્ત ધરતી ઉપર પડ્યોછે. ॥ ૩૭ ॥ આ ચંડાલનો, શૂદ્રનો,
 વૈશ્યનો, બ્રાહ્મણનો કે રાજનો દીકરો હોય એ કેમ અખર પડે,
 ॥ ૩૮ ॥ આ બાલકને લઈને મારા પોતાના પુત્રની પેઠે જીએઈ
 પરંતુ આના કુલની અખર નથી માટે અજ્ઞય કેમ, ॥ ૩૯ ॥
 એવી રીતે તે વિચાર કરતી હતી ત્યાં સાક્ષાત્ સદાશિવે બિભ્વકના
 રૂપથી આવીને તેને કહ્યું કે તું મુંઝામાં. ॥ ૪૦ ॥ હૃદયમાંથી
 સંશય કાઢાડી નાખીને આતું પોમણ કર. આ બાલકને લીધે થોડા
 દિવસમાં તારું કલ્યાણ થશે. ॥ ૪૧ ॥ એટલું બોલીને તે બિભ્વક
 જતો રહેતાં વિશ્વાસવાળી તે બ્રાહ્મણી ॥ ૪૨ ॥ એ બાલકને લઈને
 પોતાને ઘેર જઈ બિભ્વકના વચનના વિશ્વાસ ઉપરથી એ રાજકુમા-
 રને ॥ ૪૩ ॥ પોતાના દીકરા પ્રમાણેજ દયાથી જીએરવા લાગી.
 એ ચક્ર નામના સુંદર મામમાં રહેતી હતી. ॥ ૪૪ ॥ ત્યાં બીજા
 માગી માગીને તેણે પોતાના દીકરાને અને રાજકુમારને જીએરી
 મોટા કર્યા. એ બન્ને જણને ॥ ૪૫ ॥ બ્રાહ્મણીએ સંસ્કાર કર્યા,
 માટા થયા, જનોઈ દેવાયું, નિયમ પાળવા લાગ્યા ॥ ૪૬ ॥ અને
 માની સાથે રોજ રોજ બિક્ષા માગવા સારૂ કરવા હતા. કોઈ દિવસે
 એ બે બાલકોની સાથે એ બ્રાહ્મણી ॥ ૪૭ ॥ બીજા મામતી મા-
 ગતી દૈવયોગથી શિવમંદિરમાં આવી ગઈ. ત્યાં ઘણા વૃદ્ધ મુનિઓ
 બેઠા હતા, ॥ ૪૮ ॥ તેમાંથી શાંડિલ્ય નામના મુનિ એ બાલકોને
 જોઈને બોલ્યા કે અહો દૈવતું બલ વિચિત્ર છે અને કરેલું કર્મ ટળતું
 નથી. ॥ ૪૯ ॥ આ બાલક બીજા માના આશરાતળે બીબેલા

અત્રથી જવેછે. આજ બ્રાહ્મણીને પોતાની મા માનીને ॥ ૫૦ ॥
 બ્રાહ્મણના છોકરા સાથે બ્રાહ્મણ બની ગયોછે. એવી રીતે શાંડિલ્ય
 મુનિનું બોલતું સાંભળી તે બ્રાહ્મણીએ ॥ ૫૧ ॥ વિસ્મય પામી
 પ્રણામ કરી સભાની વચમાં પુછ્યું કે-હે મહારાજ ! બિભુકના કેહે-
 વાથી આ બાલકને હું ઘેર લાવી છું. ॥ ૫૨ ॥ કુલની ખબર પડી
 નથી તોપણ આજ દિવસ સુધી પુત્રની પેઠે પોષણ કરું છું. આ
 બાલક કયા કુલમાં જન્મ્યો છે ? એનાં મા અને બાપ કોણ છે ?
 ॥ ૫૩ ॥ એ સઘળું આપની પાસેથી જણવાને ઈચ્છું છું. ॥ ૫૪ ॥
 એ પ્રમાણે તે બ્રાહ્મણીએ પુછતાં મુનિએ જ્ઞાનદૃષ્ટિથી જોઈને આ
 બાલક ॥ ૫૫ ॥ વિદર્ભદેશના રાજાનો પુત્ર છે, એનો પિતા સુ-
 દ્ધમાં મરણ પામ્યોછે. અને એની માને ઝૂડ તાણી ગયોછે, એ
 પ્રમાણે સઘળી વાત કહી દેખાડી. ॥ ૫૬ ॥ તે બ્રાહ્મણીએ વિસ્મય
 પામીને વળી પુછ્યું કે એ રાજા સર્વ વૈભવનો ત્યાગ કરી સુદ્ધમાં
 કેમ મુવો, ॥ ૫૭ ॥ આ બાલકને દારિદ્ર્ય કેમ આવ્યું, આ
 પાછો દારિદ્ર્યમાંથી છુટીને રાજ્ય કેમ પામે ॥ ૫૮ ॥ એ
 સઘળું કહો અને આ મારો પુત્ર બીએલા અત્રથી જવેછે તેનું
 દારિદ્ર્ય શી રીતે મટે એ પણ આપ ઉપદેશ કરો. ॥ ૫૯ ॥
 શાંડિલ્ય મુનિ બોલ્યા કે આ બાલકનો બાપ વિદર્ભદેશનો રાજા
 પૂર્વજન્મમાં પંડુદેશના રાજાઓમાં શ્રેષ્ઠ હતો. ॥ ૬૦ ॥ સર્વ ધર્મને
 જાણનાર અને સઘળી પૃથ્વીને પાળનાર એ રાજા કોઈ દિવસે
 પ્રદોષકાલમાં શિવપૂજન કરતો હતો. ॥ ૬૧ ॥ ત્યાં સઘળા ગામમાં
 જાહેલો મોટો કોલાહલ ॥ ૬૨ ॥ સાંભળી શિવપૂજન મુકી દઈ
 શહેરમાં ગડબડ જાળવવાની શંકાથી રાજાએહલમાંથી બાહાર નીકળ્યો.
 ॥ ૬૩ ॥ તેટલામાંજ તેના મહાબલવાન કારબારીએ ખંડીઓ રાજા
 જે શત્રુ થયો હતો તેને પકડીને હાજર કર્યો. ॥ ૬૪ ॥ એટલે
 રાજાએ ક્રોધ કરી તેનું માથું કપાવી નાખ્યું. ॥ ૬૫ ॥ પછી પોતે
 પોતાનો નિયમ પુરો થયો ન હતો તોપણ શિવપૂજન અધુરું મુકી

રાતનો તેમને તેમ જમ્યો ॥ ૬૬ ॥ અને તેનો દીકરો પણ મૂઠ
 અને મદોન્મત્ત હતો તે પણ તે પ્રમાણેજ કરી શિવપૂજન કર્યા
 વિના સુઈ રહ્યો. ॥ ૬૭ ॥ એ રાજ બીજા જન્મમાં વિદર્ભદેશનો
 રાજા થયો પણ શિવપૂજનમાં વિવ્ર પાડવાને લીધે શત્રુઓએ તેને
 ભોગ ભોગવતાં અધવચ્ચ મારી નાખ્યો. ॥ ૬૮ ॥ પૂર્વજન્મમાં
 જે તેનો દીકરો હતો તેજ પાછો આ જન્મમાં તેનો દીકરો થયો
 પણ શિવપૂજનું ઉલ્લંઘન કરવાથી દારિદ્ર્ય પામ્યો. ॥ ૬૯ ॥
 આની માએ પૂર્વજન્મમાં કપટથી પોતાની શોક્યને મારી નાખી
 હતી તે પાપથી આ જન્મમાં તેને ઝૂડે મારી નાખી, ॥ ૭૦ ॥
 એ પ્રમાણે આ સર્વની હકીકત મેં તારી પાસે કહી. શિવપૂજન ન
 કરવાથી મનુષ્યો દરિદ્રપણું પામે. ॥ ૭૧ ॥ સત્ય, પરલોકનું
 કલ્યાણ, અને વેદાંતનું તત્ત્વ કહું છું કે આ બચંકર સંસારને પામી
 ઈશ્વરના ચરણારવિંદની સેવા કરવી એજ સાર છે. ॥ ૭૨ ॥ જેઓ
 પ્રદોષસમયમાં શિવનું પૂજન કરતા નથી અને બીજાઓએ પૂજેલા
 શિવને નમતા નથી તેમજ શિવકથાને કાનરૂપી પડીઆથી પીતા
 નથી એ મૂઠ લોકો જન્મોજન્મમાં દરિદ્રી થાય. ॥ ૭૩ ॥ પ્રદો-
 ષસમયમાં એકાગ્રચિત્તે જેઓ શંકરના ચરણારવિંદની પૂજા કરે
 તેઓ આ લોકમાંજ નિરંતર વધતા આવતાં ધન, ધાન્ય, સ્ત્રી, પુત્ર
 અને સૌભાગ્યની સંપત્તિથી સર્વોત્તમ થાય. ॥ ૭૪ ॥ કૈલાસપર્વ-
 તમાં ત્રણલોકનાં માતાજી એવાં પાર્વતીને સુવર્ણ અને રત્નના આ-
 સનપર બેસાડી પ્રદોષસમયમાં મહાદેવ જ્યારે નાચ કરવાને ઈચ્છે
 છે ત્યારે સર્વ દેવતાઓ તેમની સેવામાં લાગી જાય. ॥ ૭૫ ॥
 સરસ્વતી વીણા બજાવે, ઈંદ્ર વાંસ વગાડે, બ્રહ્મા કાંશીઆ વગા-
 ડે, લક્ષ્મીજી ગાયનના પ્રયોગ કરે, વિષ્ણુ મૃદંગ બજાવે અને
 બીજા ચારે કોર જીભા રેહે. ॥ ૭૬ ॥ ગંધર્વ, યક્ષ, પક્ષી, સર્પ,
 સિંહ, સાધ્ય, વિદ્યાધર, મોટા દેવતાઓ, અપ્સરાઓ, ભૂત અને જેઓ
 ત્રૈલોક્યમાં રહેનારા છે તે સઘળા પ્રદોષસમયમાં મહાદેવની પાસે

હાજર થાયછે. ॥ ૭૭ ॥ એટલા માટે પ્રદોષકાલમાં એક શિવજી પૂજવા યોગ્યછે. બીજા વિષ્ણુ અને બ્રહ્માદિક નહીં. કેમકે મહાદેવ-નીજ વિધિથી પૂજા કરવાથી સઘળા મોટા દેવતાઓ પ્રસન્ન થાય છે. ॥ ૭૮ ॥ આ તારો દીકરો પૂર્વજન્મમાં ઉત્તમ બ્રાહ્મણ હોતા તેણે દાન લઈ લઈને આખી અવસ્થા કાઢાડી હતી, યજ્ઞવગેરે સારા કર્મ કર્યાં નહીં હતાં. ॥ ૭૯ ॥ એટલા માટે દરિદ્રપણું પામ્યોછે, તો તે દોષ મટાડવાને વારતે હવે મહાદેવને શરણે જાતું બેઠો. ॥ ૮૦ ॥ એવી રીતે સ્કંદપુરાણમાંના બ્રહ્માચર્યખંડનો પ્રદોષમહિમાવર્ણન એવા નામનો છઠ્ઠો અધ્યાય પુરો થયો. છ છ છ

॥ અધ્યાય સાતમો ॥

મૂત કેહેછે કે-એ પ્રમાણે મુનિનું બોલવું સાંભળી તે બ્રાહ્મણીએ પ્રણામ કરી પછી તેને શિવપૂજનનાં વિધિનો ક્રમ પુછ્યો. ॥ ૧ ॥ શાંડિલ્ય બોલ્યા કે-બન્ને પખવાડીઆમાં તેરસને દિવસ વગર જગ્યા રહીને મૂર્ય આથમવાને ત્રણ ઘડીની વાર હોય ત્યારે નાહાતું, ॥ ૨ ॥ ઘોળાં વસ્ત્ર પહેરી, ઘૈર્ય, મૌન અને નિયમ રાખી સંધ્યા અને ગાયત્રી જપ કરી શિવપૂજનનો આરંભ કરવો. ॥ ૩ ॥ દેવની પાસે તાજાં પાણીથી સારી રીતે લીપી ઘોળેલાં વસ્ત્ર વગેરેથી સુંદર મંડપ બનાવવો. ॥ ૪ ॥ તે મંડપને ચંદરવા વગેરેથી અને ફલ ફૂલ તથા નવાં અંકુરથી શણગારી તેમાં પંચરંગી પિચિત્ર કમલ ચીતરવું. ॥ ૫ ॥ પછી તેમાં ભક્તિસંહિત શુભ આસનપદ બેસી, પૂજાની સર્વ સામગ્રી સારી રીતે બેળી કરી, પવિત્ર થઈ, ॥ ૬ ॥ વેદોક્ત મંત્રથી પીઠનું આમંત્રણ કરવું. પછા દેહશુદ્ધિ અને ભૂતશુદ્ધિ ઇત્યાદિક ક્રમપ્રમાણે કરી ॥ ૭ ॥ ખિંદુસંહિત બીજમંત્રના અક્ષરથી ત્રણ પ્રણાયામ કરવા. વિધિસંહિત માતૃકા-ન્યાસ કરી, સદાશિવનું ધ્યાન કરવું. ॥ ૮ ॥

૧ ગાડના ષ્ટતા કોટા. ૨ શિવલિંગનું આસન. ૩ પ્રાર્થના. ૪ અનુસ્વાર. ૫ સ્વર અને વ્યંજન અક્ષરોના ન્યાસ.

માતૃકા પુરી કરી, સદાશિવનું ધ્યાન કરી, ડાબા ભાગમાં શુરને
 નસ્કાર કરી જમણા ભાગમાં ગણપતિને નમસ્કાર કરવો. ॥ ૯ ॥ બે
 ખભા અને બે સાથલમાં, નાભિમાં અને બે પડખામાં ધર્માદિકનો,
 અધર્માદિકનો અને અનંતાદિકનો ન્યાસ કરી હૃદયના પીઠમાં મંત્રનો
 ન્યાસ કરવો. ॥ ૧૦ ॥ આધારશક્તિથી માંડીને જ્ઞાનાત્મામૂઘી
 કેહેલા ક્રમથી ન્યાસ કરી શુદ્ધ કરેલા ॥ ૧૧ ॥ અને નવશક્તિ-
 મય સુંદર હૃદયમાં સદાશિવનું ધ્યાન કરવું. કરોડ ચંદ્રમા જેવા,
 ત્રણ નેત્રવાળા, મુકુટમાં ચંદ્રને ધરનાર, ॥ ૧૨ ॥ પીંગળી જ-
 ટાવાળા, રત્નના મુકુટથી શોભિત, નીલકંઠ, સુંદર અંગવાળા,
 સર્પના હારથી શોભતા, ॥ ૧૩ ॥ વર તથા અભયને હાથમાં
 રાખતા, કંકણ ધરનાર, સર્પના કંકણ બાજુબંધ તથા વીંટીને
 પેહેરનાર, ॥ ૧૪ ॥ વાઘના ચામડાને પેહેરનાર અને રત્નના
 સિંહાસનપર બેઠેલા સદાશિવનું ધ્યાન કરી તેમના ડાબા ભાગમાં
 ॥ ૧૫ ॥ પ્રકુલિત અસુદના કુલસરખી કાંતિવાળાં, ઉગતા મૂર્ચની
 પેઠે શોભતાં, વીજળીના પુંજ જેવાં, મન તથા નેત્રને આનંદ પમા-
 ડનાર, ॥ ૧૬ ॥ મુકુટમાં બાલચંદ્રને ધરનાર, સ્નેહચુક્ત, શ્યામ
 અને વાંકા કેશવાળાં, ભ્રમરોના સમૂહની પેઠે શોભતાં, ॥ ૧૭ ॥
 મણિમય કુંડલથી સુશોભિત મોહોડાવાળાં, અરીસાજેવા કપોલ
 ઉપર જેણે નવું કેસરી ચંદન લગાવેલ છે એવાં, ॥ ૧૮ ॥ સુંદર
 મંદહાસ્યથી શોભતા લાલ હોટવાળાં, સંખસરખી ડોકવાળાં,
 જેનાં સ્તન નીકળતી કમલની કળી સમાન છે એવાં, ॥ ૧૯ ॥
 પાશ, અંકુશ, અભય અને વરથી શોભતા ચાર હાથવાળાં, અનેક
 રત્નથી શોભતાં કંકણ અને વીંટી ધરનારાં, ॥ ૨૦ ॥ જેની
 સોનાની કટિમેખલા ત્રણ વલીથી શોભેછે એવાં, રાતાંકુલ અને
 વસ્ત્રને ધરનાર, દેવતાઈ ચંદનના લેપનવાળાં, ॥ ૨૧ ॥ લો-
 કપાલદેવતાની સ્ત્રીઓ જેના ચરણમાં માથા નમાવેછે એવાં,
 રત્નના સિંહાસનપર બેઠેલાં, અને મોટા નાગના ધરેણાવાળાં

પાર્વતીજીનું ધ્યાન કરવું. ॥ ૨૨ ॥ એ પ્રમાણે મહાદેવનું અને પાર્વતીનું ધ્યાન કરી અને ન્યાસના ક્રમપ્રમાણે ચંદન વગેરેથી સદા-
 શિવનું પૂજન કરી, ॥ ૨૩ ॥ પાંચ મંત્રથી ન્યાસના સ્થાનકોમાં
 અથવા હૃદયમાં જુદી જુદી પુષ્પાંજલિ કરવી અને મૂલમંત્રથી
 હૃદયમાં ત્રણ પુષ્પાંજલિ કરવી. ॥ ૨૪ ॥ પછી મૂલમંત્રથી પોતે
 શિવરૂપ થઈ ફરીવાર બાહારના પીઠમાં ક્રમપ્રમાણે દેવની પૂજા
 કરવી. ॥ ૨૫ ॥ પૂજનો આરંભ કરતાં સાવધાનપણાથી સંકલ્પ
 બોલવો. પછી હાથ જોડી હૃદયમાં સ્તુતિ કરવી. ॥ ૨૬ ॥ હે
 શંકર ! કરજ, પાપ, દુર્ભાગ્ય દારિદ્ર્ય, અને સર્વ પાપને મટાડવા-
 ન વારતે મારા ઉપદેશ કરે. ॥ ૨૭ ॥ દુઃખ અને શોકના
 અગ્નિથી તપી રહેલ, સંસારના ભયથી પીડાએલ, ઘણા રોગથી
 વ્યાકુલ અને રાંક જે હું તેની રક્ષા કરો. ॥ ૨૮ ॥ હે દેવ ! હે
 મહાદેવ ! હે અભય આપનાર, આ મેં આપની પૂજા કરીછે તેને
 પાર્વતી સાથે ગ્રહણ કરો. ॥ ૨૯ ॥ એ પ્રમાણે સંકલ્પ કરી વિધિ-
 સહિત બાહારલી પૂજા કરવી. ડાબી અને જમણીકોર ગુરૂનું અને
 ગણપતિનું પૂજન કરવું. ॥ ૩૦ ॥ ઈશાન જીણામાં ક્ષેત્રેપાલનું
 પૂજન કરવું. તે પછી અનુક્રમથી વાસ્તોદ્યુતિ, સરસ્વતી અને
 કાત્યાયનીનું પૂજન કરવું. ॥ ૩૧ ॥ જેઓની અંતે નમઃ પદ
 આવે એવા સ્વરથી ઈશાન વગેરે જીણાઓમાં આસનના પાયા
 રૂપ એવાં ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ઐશ્વર્યની અનુક્રમથી પૂજા
 કરવી. ॥ ૩૨ ॥ અનુસ્વાર અને વિસર્ગથી અધર્મ, અજ્ઞાન, અવૈ-
 રાગ્ય અને અનૈશ્વર્ય કે જે ઈશ અને ઉપલાં રૂપ છે તેને ચારે દિશ-
 માં પૂજવાં અને મધ્યમાં તારક સહિત અનંતની પૂજા કરવી. ॥ ૩૩ ॥
 સત્વ, રજ અને તમ એ ત્રણ ગુણ કે જે તાંતણારૂપ છે તેનો પીઠમાં
 ન્યાસ કરવો. તે પછી ઉપલા ભાગમાં માયા, લક્ષ્મી અને શિવની
 પૂજા કરવી. ॥ ૩૪ ॥ તેને અંતે પાનડાં, અને કેસરોથી ઘેરાએલ
 એવાં કમલરૂપ ત્રણ મંડલ કરવાં. તેમાં ક્રમ પ્રમાણે અક્ષરોથી ॥૩૫ ॥

ત્રણ કમલની અને મધ્યમાં મંડપની પૂજા કરવી. વામા, જ્યેષ્ઠા અને રૌદ્રો એઓની ભાગ પ્રમાણે દિશાઓમાં પૂજા કરવી. ॥ ૩૬ ॥ નવ સ્વર સહિત વામા ઈત્યાદિક નવ શક્તિઓની પૂજા કરવી. હૃદયમાં ત્રણ બીજવાળા પીઠમંત્રથી પણ પૂજન કરવું. ॥ ૩૭ ॥ આ વૃત્તિ કરેલાં ખેહેલાં અંગ, પંચભૂતિ શક્તિ, ત્રિમુર્તિ શક્તિ, બે નિધિ સહિત ॥ ૩૮ ॥ બીજા અનંતાદિક, માતૃગણ, નંદીઆદિક, અણિમા ઈત્યાદિક સિદ્ધિઓ અને આયુધસહિત ઈંદ્રાદિક એઓને પૂજવાં. ॥ ૩૯ ॥ વૃષભ, ક્ષેત્રપાલ, ચંડેશ, દુર્ગા, સ્કંદ, નંદી, ગણેશ અને સેનાપતિ એઓને પોતપોતાની નીશાનીઓ સહિત સ્થાપવા. ॥ ૪૦ ॥ અણિમા, મહિમા, ગરિમા, લઘિમા, ઈશિત્વ, વશિત્વ, પ્રાપ્તિ અને પ્રકામ્ય ॥ ૪૧ ॥ એ આઠ સિદ્ધિઓ કેવલ તેજોરૂપ છે. પ્રથમ હૃલ્લેખાદિક પાંચ મંત્રથી ॥ ૪૨ ॥ ઉમાદિક અને ઈંદ્રાદિક અંગોથી ક્રમપ્રમાણે મુખિઓએ પૂજા કરીછે. ઉમા અને ચંડેશ્વરાદિકની પૂજા ઉત્તર દિશાથી માંડીને કરવી. ॥ ૪૩ ॥ એ પ્રમાણે આવરણવાળા પાર્વતી સહિત તેજોરૂપ સદાશિવની પંચામૃત વગેરે રૂપચારોથી પૂજા કરવી. ॥ ૪૪ ॥ રૂઢમૂક્તના મંત્રો ભણતાં ભણતાં, સ્થાપેલા શંખના જલથી અને પંચામૃતથી સદાશિવને નવરાવી, ॥ ૪૫ ॥ અનેક મંત્રોથી આસન વગેરે સામગ્રીની કલ્પના કરવી. સેનાતું અને દિવ્ય વસ્ત્રવાળું આસન કલ્પવું. ॥ ૪૬ ॥ આઠ ગુણ વાળું અર્ધ અને શુદ્ધ જલથી પાદ કલ્પવું. તેથીજ આચમન અને મધુપર્ક દેવાં. ॥ ૪૭ ॥ ફરીવાર આચમન દઈ મંત્રથી સ્નાન કરાવવું. જનોઈ, વસ્ત્ર ધરેલાં ॥ ૪૮ ॥ અને આઠ અંગવાળું પવિત્ર ચંદન ચડાવવાં, પછી બીલી, મંદાર, જાતજાતનાં કમલ, ॥ ૪૯ ॥ ધંતુરે, કણેર, ચણપુષ્પ, મલ્લિકા, દર્બ અથેડો, તુલસી, માધવી ચંપક વગેરે, ॥ ૫૦ ॥ ભોરીંગણીનાં ફુલ અને કરવીર એઓમાં જે મળી આવે તે અને બીજાં પણ અનેક પ્રકારનાં સુગંધી ફુલો ચડાવવાં. ॥ ૫૧ ॥ કાળી અગરનો ધૂપ અને નિર્મલ દીવો કરવો. પછી ધી અને અથાણા

સહિત દુધપાકનું નૈવેદ્ય ધરવું. ॥ ૫૨ ॥ તે નૈવેદ્યમાં લાડુ, પુડલા,
 શાકર, ગોળ, મધ, દહી અને જલપાન પણ સાથે જોઈએ. ॥ ૫૩ ॥
 શાસ્ત્ર અને ગુરૂના વચન પ્રમાણે મંત્રથી શુદ્ધ કરેલા અગ્નિમાં એના-
 એજ હવિષ્ય પદાર્થથી હોમ કરવો. ॥ ૫૪ ॥ શંકરને નૈવેદ્ય ધરી
 પાનબીડું, ધૂપ, આરતી, સુંદર છત્ર અને ઉત્તમ અરીસો ॥ ૫૫ ॥
 એ બધા પદાર્થો વેદોક્ત અને તંત્રોક્ત મંત્રથી અર્પણ કરવા. પણ
 પૂજન કરનાર અશક્ત અને નિર્ધન હોય તો તેણે પોતાની શક્તિ
 પ્રમાણે પૂજા કરવી. ॥ ૫૬ ॥ ભક્તિથી માત્ર કુલ ચડાવીએ તો પણ
 શંકર પ્રસન્ન થાયછે. એ પ્રમાણે કર્યા પછી અંગરૂપ એવા ગણ-
 પતિ વગેરે સર્વની પૂજા કરવી. ॥ ૫૭ ॥ અનેક સ્તોત્રોથી સ્તુતિ
 કરી સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કરવા. તે પછી ચંડેશ્વર વગેરે નવ દેવને
 પ્રદક્ષિણા કરી ॥ ૫૮ ॥ અને વિધિસહિત પૂજાનું અર્પણ કરી
 શંકરની પ્રાર્થના કરવી કે—હે દેવ ! જે જગતના નાથ ! હે શંકર ! જે
 અવિનાશી ! ॥ ૫૯ ॥ હે સર્વ દેવતાઓના અધિપતિ ! હે સર્વ
 દેવતાઓએ પૂજેલ ! હે સર્વ ગુણ થકી ન્યારા ! હે સર્વ વરદાન
 દેનાર ! ॥ ૬૦ ॥ હે નિત્ય ! હે નિરાધાર ! હે વિશ્વંભર ! હે અવ્યય !
 હે જગતમાં એક જણવા એવ્ય ! હે ઈશ ! હે મોટા નાગના ઘરે-
 ણાંવાળા ! ॥ ૬૧ ॥ હે પાર્વતીના પતિ ! હે શંભુ ! હે ચંદ્રના અર્ધ
 ભાગને મુકુટમાં ધરનાર ! હે કરોડો સુરજ સરખા તેજવાળા ! હે
 અપાર ગુણના આશ્રયરૂપ ! ॥ ૬૨ ॥ હે રૂદ્ર ! હે ભયંકર નેત્ર-
 વાળા હે વિચારમાં ન આવો એવા ! હે નિરંજન ! હે સંસારરૂપી
 હસ્તર સમુદ્રમાંથી કાઢાડનાર ! હે પ્રભુ ! જય જય જય જય.
 ॥ ૬૩ ॥ હે પરમેશ્વર ! હે માહાદેવ ! હું કે જે સંસારથી પીડાઈને
 એક પામું છું તેની સંસારનો ભય મટાડીને રક્ષા કરો. ॥ ૬૪ ॥
 મોટા દારિદ્ર્યમાં ફૂંચેલ, મોટા પાપથી દુઃખી થએલ, મોટા શોકથી
 હેરાન થએલ, મોટા રોગથી આવુર, ॥ ૬૫ ॥ કરજના બોજથી
 ઘેરાએલ, કર્મથી બળતો અને ગ્રહોથી પીડાતો એવો જે હું તેના પર

કૃપા કરો. ॥ ૬૬ ॥ નિર્ધન માણસ હોય તેણે પૂજા થઈ રહ્યા પછી એ પ્રમાણે શંકની પ્રાર્થના કરવી અને ધનવાન અથવા રાજા હોય તેણે નીચે પ્રમાણે પ્રાર્થના કરવી. ॥ ૬૭ ॥ હે શંકર તમારી કૃપા થકી મને લાંબું આયુષ્ય, નિરંતર આરોગ્ય, ભંડારની વૃદ્ધિ, બલની સરસાઈ અને નિત્ય આનંદ થાએ. ॥ ૬૮ ॥ શત્રુઓનો ક્ષય થાએ. પ્રજા રાજ્ય રેહેએ. ચોર નાશ પામએ. દેશમાં સર્વે લોકો દુઃખરહિત થાએ. ॥ ૬૯ ॥ પૃથ્વીમાં દુકાળ અને શત્રુનો સંતાપ મટી જાએ. સર્વ ધાન્યોની સમૃદ્ધિ થાએ અને સર્વે દિશા સુખ આપનારી થાએ. ॥ ૭૦ ॥ એ પ્રમાણે પ્રદોષકાલમાં શંકરનું આરાધન કરવું. પછી બ્રાહ્મણોને જમાડી દક્ષિણા આપી રાજ્ય કરવા. ॥ ૭૧ ॥ સર્વ પાપનો ક્ષય કરનાર, સ્તુત્ય દારિદ્ર્યનો નાશ કરનાર અને સર્વ મનોરથને આપનાર એ સદાશિવની પૂજાનો વિધિ મેં તારી પાસે કહ્યો. ॥ ૭૨ ॥ એક શિવના દ્રવ્યનું હરણ કરવાના પાપવિના બાકી સઘળાં પાપ અને હુપપાપોને શિવની પૂજા મંટાડી નાખે છે. ॥ ૭૩ ॥ પુરાણોમાં અને ધર્મ શાસ્ત્રોમાં પણ બ્રહ્મહત્યા વગેરે પાપનાં નિવારણ એવામાં આવેછે પણ શિવના દ્રવ્યને હરનારનું નિવારણ એવામાં આવતું નથી. ॥ ૭૪ ॥ ઘણું શું કહું!! અરધા સ્લોકમાંજ કહું છું કે શિવપૂજન સેકડો બ્રહ્મહત્યાને પણ મટાડેછે. ॥ ૭૫ ॥ આ પ્રદોષકાલના શિવ-પૂજનનો વિધિ મેં કહ્યો એ સર્વ પ્રાણીઓથી છાનો છે, એમાં સંશય નથી. ॥ ૭૬ ॥ આ બાલકોએ પણ એ પ્રમાણે શિવપૂજન કરવું એટલે એક વર્ષમાંજ સિદ્ધિ થશે. ॥ ૭૭ ॥ એવી રીતે શાંડિલ્ય મુનિનું વચન સાંભળી તે બ્રાહ્મણી એ બે બાલકોની સાથે મુનિને પગે લાગી. ॥ ૭૮ ॥ બ્રાહ્મણી બોલીકે-આપના દર્શનમાત્રથી હું આજ કૃતાર્થ થઈ છું અને આ બે બાલકો આપનેજ શરણે છે. ॥ ૭૯ ॥ આ મારા પુત્રનું નામ શુચિવ્રત છે અને રાજકુમારનું નામ ધર્મશુભ્ર પાડયું છે. ॥ ૮૦ ॥ આ બે બાલક અને હું આપના ચરણના દાસ છીએ. અમને આ બંધકર દારિદ્ર્યરૂપી સમુદ્રમાંથી

કાહોડો. ॥ ૮૧ ॥ એ પ્રમાણે શરણ થએલી બ્રાહ્મણીને અમૃત જોવાં વચનથી ધોરજ આપી શાંડિલ્ય મુનિએ તે બન્ને બાલકોને શિવપૂજન કરવાના મંત્રનો ઉપદેશ કર્યો. ॥ ૮૨ ॥ મુનિએ ઉપદેશ કરેલા તે બે બાલક અને તે બ્રાહ્મણી તેને પગે લાગી રજ લઈ શિવમંદિરમાંથી ગયાં ॥ ૮૩ ॥ ત્યાંથી માંડી તે બે બાલકો મુનિના ઉપદેશથી પ્રદોષમાં શંકરનું પૂજન પ્રેમથી કરવા લાગ્યા. ॥ ૮૪ ॥ એ પ્રમાણે પૂજન કરતા તેઓને ચાર મહીના સુખેથી વીતી ગયા. ॥ ૮૫ ॥ કોઈ દિવસ રાજકુમાર વિના એકલો નાહાવા ગએલો બ્રાહ્મણનો પુત્ર નદીને કાંઠે ઘણી રમત કરવા લાગ્યો. ॥ ૮૬ ॥ ત્યાં તેણે ધોધ પડવાથી ફાટી ગએલી બ્હીપરમાં ઝબકતો એક નાણાનો કલસો દીઠો ॥ ૮૭ ॥ તે જોઈ જલદી ત્યાં આવી હરખ પામી, આ દૈવે આપ્યું એમ માની, માથે ઉપાડીને ઘેર આવ્યો. ॥ ૮૮ ॥ ઉતાવળો આવી, તે કલસાને ઘરપાસે મુકી, માને કેહેવા લાગ્યો કે- ॥ ૮૯ ॥ મા ! મા ! સદાશિવે દયા કરીને આ કલસો દેખાંડ્યો છે તે તું જો. ॥ ૯૦ ॥ પછી વિસ્મય પામેલી અને શિવપૂજનને માન દેતી તે બ્રાહ્મણીએ રાજપુત્રને બોલાવી અને પોતાના પુત્રને વખાણીને કહ્યું કે- ॥ ૯૧ ॥ હે દીકરાઓ ! મારી આજ્ઞા માનીને આ નાણાના કલસને તમે બન્ને જણા સરખે ભાગે વેહેચી લીઓ. ॥ ૯૨ ॥ એ પ્રમાણે માનું વચન સાંભળી બ્રાહ્મણનો પુત્ર રાજ થયો. પણ રાજકુમાર શિવપૂજનમાં વિશ્વાસ રાખીને બોલ્યો કે- ॥ ૯૩ ॥ હે મા ! તારા દીકરાના પુણ્યથીજ આ ધન આવ્યું છે એટલે તેમાંથી વેહેચી લેવાની મારી ઈચ્છા નથી. ॥ ૯૪ ॥ એને પોતાના પુણ્યથી મળ્યું તે પોતેજ ભોગવે અને એને જોણે આપ્યું તેજ સદાશિવ મારા ગિર પર પણ કૃપા કરશે. ॥ ૯૫ ॥ પછી તે પ્રમાણે અને તે ઘરમાંજ પરમ આનંદથી શિવપૂજન કરતા તેઓને એક વર્ષ નીકળી ગયું. ॥ ૯૬ ॥ પછી એક દિવસ એ રાજકુમાર તે બ્રાહ્મણના પુત્રની સાથે વસંત ઋતુમાં વનમાં રમતો હતો. ॥ ૯૭ ॥ ત્યાં કોઈ વનમાં છેટે નીકળી

જતાં સેકડો ગંધર્વની કન્યાઓ રમતી હતી તે તેઓના એવામો
 આવી. ॥ ૯૮ ॥ રૂપાળી અને મનોહર રીતે રમતી એ કન્યા-
 ઓને છેટેથી જોઈને પ્રાણણના પુત્રે રાજકુમારને કહ્યું કે- ॥ ૯૯ ॥
 અહીંથી આપણે આગળ ન જવું, કેમ કે ત્યાં સ્ત્રીઓ રમે છે.
 નિર્મલ અંતઃકરણના ડાહ્યા પુરૂષોએ સ્ત્રીઓની પાસે જવું
 નહીં. ॥ ૧૦૦ ॥ કપટ કરનારી, ધન તથા જીવાનીથી છોકલી
 અને કાલાવાલામો ચતુર એવી સ્ત્રીઓ પુરૂષને મોહ કરી દીએ,
 ॥ ૧૦૧ ॥ માટે ધર્મવાળા વિદ્વાને અને વિશેષે કરી પ્રણયારીએ
 સ્ત્રીઓની પાસે જવું નહીં અને તેઓની સાથે ખાલતું પણ નહીં.
 ॥ ૧૦૨ ॥ એટલા માટે સ્ત્રીઓ રમે છે ત્યાં હું નહીં જઉં, એમ કહી
 એ પ્રાણણનો પુત્ર તો છેટે જ ઊભો રહ્યો. ॥ ૧૦૩ ॥ અને રાજ-
 કુમાર ગમ્મત એવાની ઈચ્છાથી એકલો જ નિર્ભય થઈને ત્યાં ગયો.
 ॥ ૧૦૪ ॥ ત્યાં એ કન્યાઓમાંની એક કન્યા રાજકુમારને આવતો
 જોઈ મનમાં વિચાર કરવા લાગી કે- ॥ ૧૦૫ ॥ અહો ! રૂપાળો,
 હાથીની જેવી ચાલવાળો, શોભાના સમુદ્ર જેવો, ॥ ૧૦૬ ॥ લીલાથી
 ચપલ અને મોટી આંખોવાળો, મધુર અને મંદ હસવાવાળો,
 કામદેવ જેવો અને કોમળ શરીરવાળો આ જીવાન કોણ હશે ?
 ॥ ૧૦૭ ॥ એ પ્રમાણે વિસ્મય પામેલી તે કન્યાએ સમગ્રી સખીઓ
 સામું જોઈને કહ્યું કે- ॥ ૧૦૮ ॥ હે સખીઓ ! અહીંથી નજીક
 આંખા, આસોપાલવ, પુત્રાગ અને બલેસરીના વિચિત્ર ફૂલવાળું એક
 ઉત્તમ વન છે, ॥ ૧૦૯ ॥ ત્યાં જઈ તમે પણ ફૂલ વીણી આવો
 ત્યાં સુધી હું અહીં ઊભી છું. ॥ ૧૧૦ ॥ એ પ્રમાણે કેહેવાથી તે
 સખીઓ બીજા વનમાં ગઈ અને તે ગંધર્વની દીકરી રાજકુમાર
 સામી નજર કરીને ઊભી રહી. ॥ ૧૧૧ ॥ પાતળી, જીવાન અને
 તિલોત્તમા અપ્સરા કરતાં પણ વધારે રૂપાળી તે કન્યાને જોઈ
 ॥ ૧૧૨ ॥ જેનાં નેત્ર પ્રકુલ્લિત થયાં છે એવો રાજકુમાર તેની
 પાસે આવ્યો અને દૈવયોગે કરી કામદેવના બાણથી વીધાઈ ગયો.

॥ ૧૧૩ ॥ તે ગંધર્વની કન્યાએ પણ ઊઠીને રાજકુમારને પાન-
 ડાતું આસન આપ્યું. ॥ ૧૧૪ ॥ તેના રૂપ અને ગુણથી ધીરજ
 મઠીને જેનાં ઈન્દ્રિયો વ્યાકુલ થયાં છે એવી તે કન્યાએ તેને સત્કાર
 સહિત બેસાડી પાસે આવીને પુછ્યું કે- ॥ ૧૧૫ ॥ હે કમલની
 ચાંખડીસરખી આંખોવાળા ! તમે કોણ છો ? ક્યા દેશથી અંહી
 આવ્યા છો અને કોના પુત્ર છો ? એમ પુછવાથી રાજકુમારે સઘળું
 કહી દેખાડ્યું. ॥ ૧૧૬ ॥ હું વિદર્ભ દેશના રાજાનો દીકરો છું. માતા
 પિતા મરી ગયાં છે, શત્રુઓએ રાજ્ય લઈ લીધું છે અને હું પરદેશમાં
 આવી રહ્યો છું. ॥ ૧૧૭ ॥ પછી તેણે પણ એ કન્યાને પુછ્યું કે
 તું કોણ છો ? અંહી તારે શું કામ છે ? અને કોની દીકરી છો ? ॥ ૧૧૮ ॥
 હું મનમાં શો વિચાર કરે છે અને શું બોલવાની ઈચ્છા કરે છે ?
 એ પ્રમાણે પુછવાથી તે બોલી કે- ॥ ૧૧૯ ॥ કેન્દ્રવિક નામે એક
 ગંધર્વોનો મુખી છે તેની હું દીકરી છું અને માંહે નામ અંશુમતી છે.
 ॥ ૧૨૦ ॥ તમને આવતા જોઈ તમારી સાથે વાતચિત કરવાની
 હિમેદથી સઘળી સખીઓને મુકી એકલી ઊભી છું. ॥ ૧૨૧ ॥ સઘળી
 ગાયન વિદ્યાઓમાં મારા જેવી કોઈ નથી. મને મળવાથી સઘળી
 અતુર સ્ત્રીઓ રાજ થાય છે. ॥ ૧૨૨ ॥ સર્વ કલામાં અતુર અને
 સર્વના મનની વાત જણનારી હું તમારી ઈચ્છા જણી ગઈ છું કે
 તમારું મન મારામાં લાગ્યું છે. ॥ ૧૨૩ ॥ તેમ દૈવયોગથી માંહે
 મન પણ તમારામાં લાગ્યું છે. માટે હવે પછી આપણે સ્નેહ નહીં
 ત્રુટયો જોઈએ. ॥ ૧૨૪ ॥ એ પ્રમાણે ગંધર્વ કન્યાએ સ્નેહથી
 તેની સાથે વાતો કરી પોતાના સ્તન ઉપરનો ખોતીનો હાર તેને
 આપ્યો. ॥ ૧૨૫ ॥ એ હારને લઈ સ્નેહથી વ્યાકુલ થયેલા તે
 રાજકુમારે આનંદમાં ડૂબી ગયેલી તે કન્યાને કહ્યું કે- ॥ ૧૨૬ ॥
 હે પ્યારી ! તે સાચું કહ્યું તો પણ હું એક વાત પુછું છું. હું કે જે રાજ્ય-
 બ્રષ્ટ અને નિર્ધન છું તેને વરવાને તું કેમ ઈચ્છે છે ? ॥ ૧૨૭ ॥ તારો
 પિતા જીવે છે તે છતાં તેની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરી મરજીમાં આવે

તેવું આચરણ કરવાને તું કેમ ધારે છે ? ॥ ૧૨૮ ॥ એ પ્રમાણે તેનું
બાલતું સાંભળી એ કન્યા હસીને બોલી કે-કાંઈ ચિંતા નહીં, હું તમારી
મરજી પ્રમાણેજ કરીશ. મજા જોજો. ॥ ૧૨૯ ॥ હે કાંત ! હમણાં
તમે ઘેર જાઓ અને પરમદીવસ સવારે પાછા અહીં આવજો, સાચે
સાચું કામ છે. ॥ ૧૩૦ ॥ એ પ્રમાણે કહીને તે રૂપાળી કન્યા
સખીઓ આવવા લાગવાથી ત્યાંથી ખસી ગઈ અને તે રાજકુમાર પણ
॥ ૧૩૧ ॥ હરખથી બ્રાહ્મણના પુત્ર પાસે આવી, સઘળી વાત કરી, તેની
સાથે પોતાને ઘેર ગયો. ॥ ૧૩૨ ॥ પાછો ત્રીજે દિવસે રાજકુમાર
એ કન્યાએ બતાવેલા ઠેકાણા પર આવ્યો ત્યાં એ કન્યા અને તેના
બાપ ગંધર્વનો રાજા તેના જોવામાં આવ્યાં. ॥ ૧૩૩ ॥ ગંધર્વના
રાજાએ તે બન્ને કુમારોનો સત્કાર કરી આસન પર બેસાડી રાજકુ-
મારને કહ્યું. ॥ ૧૩૪ ॥ ગંધર્વ બોલ્યો કે-હે મોટા રાજાના પુત્ર !
હું પરમ દાહાડે કૈલાસમાં ગયો હતો ત્યાં પાર્વતી સહિત સદાશિવનાં
દર્શન કર્યાં. ॥ ૧૩૫ ॥ ત્યાં સર્વ દેવતાઓ સાંભળે એવી રીતે
કરૂણાના સમુદ્રરૂપ સદાશિવે મને બોલાવીને કહ્યું કે- ॥ ૧૩૬ ॥ ધર્મ-
શુભ નામનો કોઈ રાજકુમાર પૃથ્વીમાં છે તે દરિદ્રી અને રાજ-
ભ્રષ્ટ છે. અને તેના બંધુઓને શત્રુઓએ મારી નાખેલ છે. ॥ ૧૩૭ ॥
એ બાલક ગુરૂના વચનથી નિરંતર મારી પૂજામાં પ્રેમ રાખે છે
અને તે પૂજના પ્રભાવથી તેના પૂર્વજો અહીં આવ્યાં છે. ॥ ૧૩૮ ॥
હવે શત્રુઓને મારી તે તેના રાજા પર આવે એવી તું તેની સહાયતા
કર. ॥ ૧૩૯ ॥ એ પ્રમાણે શંકરની આજ્ઞા માથે ચઢાવી હું
ઘેર આવ્યો ત્યાં આ મારી દીકરીએ પણ મારી ઘણી પ્રાર્થના
કરી. ॥ ૧૪૦ ॥ એ સઘળી શંકરનીજ આજ્ઞા છે એમ જણી આ
દીકરીને સાથે લઈ વનમાં આવ્યો છું. ॥ ૧૪૧ ॥ આ અંશુમતી
હું તમને આપું છું, અને શિવની આજ્ઞા પ્રમાણે શત્રુઓને મારી
નાખી તમને તમારા દેશમાં સ્થાપન કરીશ. ॥ ૧૪૨ ॥ તમારા
શેઠેરમાં આની સાથે દશ હજાર વર્ષ સુધી મન ગમતા ભોગ ભોગવી

અંતે તમે સદાશિવના સ્થાનકને પામશો. ॥ ૧૪૩ ॥ ત્યાં સદાશિવની
 પાસે આજ દિવ્યદેહથી આ મારી કન્યા પણ તમનેજ પ્રાપ્ત
 થશે. ॥ ૧૪૪ ॥ એ પ્રમાણે એ ગંધર્વે રાજકુમારને કહી
 તે વનમાં પોતાની દીકરી સાથે પરણાવ્યો. ॥ ૧૪૫ ॥ પેરામ-
 શીમાં ઘણાં ઘણાં ઉત્તમ રત્નો, ચંદ્રમા જેવો મણિ, પ્રકાશમાન
 મોતીના હારો, ॥ ૧૪૬ ॥ દેવતાઈ ધરેણાં પુગડાં, સોનાના સા-
 માન, દશહજાર હાથી, એકલાખ કાળા ઘોડા, ॥ ૧૪૭ ॥ સોનાના
 હજારો મોટા રથ, ખીંજે એક દેવતાઈ રથ, ઈંદ્રધનુષ જેવું ધનુષ,
 ॥ ૧૪૮ ॥ હજારો અસ્ત્ર, જેમાંથી બાણ ન છુટે એવા બે બાયા,
 ત્રુટે નહીં એવું સોનાનું બખતર, શત્રુઓનો ત્રાસ કરે એવી સાંગ,
 ॥ ૧૪૯ ॥ અને દીકરીની ચાકરી કરવાવાસ્તે પાંચ હજાર દાસી-
 ઓ તેમજ અનેક પ્રકારનાં ધન રાજ્યાથી તેને આપ્યાં. ॥ ૧૫૦ ॥
 વળી તેની મદદ કરવાને વાસ્તે એ ગંધર્વના રાજાએ હાથી, ઘોડા,
 રથ અને પ્યાદાવાળું મહા બચકર ગંધર્વોનું સૈન્ય તેને આપ્યું.
 ॥ ૧૫૧ ॥ એ પ્રમાણે તે રાજકુમાર મોટી લક્ષ્મી પામીને પ્યારી
 સ્ત્રીની સાથે પોતાના સુખથી રાજ થયો. ॥ ૧૫૨ ॥ ગંધર્વ-
 નો રાજા દીકરીનો યોગ્ય વિવાહ કરી વિમાનમાં બેસી સ્વર્ગમાં
 ગયો. ॥ ૧૫૩ ॥ પરણેલા ધર્મગુમે ગંધર્વોની કોળની સાથે
 પાછો પોતાને શહેર આવી શત્રુઓની સેનાને મારી. ॥ ૧૫૪ ॥
 હર્મર્ષશ નામના શત્રુને સાંગવતે મારી, શત્રુના સૈન્યનો પ્રલય કરી,
 ગંધર્વોની સેના સાથે પોતાના નગરમાં આવ્યો. ॥ ૧૫૫ ॥ ત્યાં
 કારભારીઓ અને ઉત્તમ બ્રાહ્મણોએ મદાભિષેક કરતાં રતનનાં
 સિંહાસન ઉપર બેસી ત્રિશૂલક રાજ્ય કરવા લાગ્યો. ॥ ૧૫૬ ॥
 જે બ્રાહ્મણીએ પોતાના પુત્રની પ્રેરે તેણે મોખણ કર્યું હતું તેજ
 તેની મા થઈ અને તેજ બ્રાહ્મણો દીકરો તેનો બાઈ થયો.
 ॥ ૧૫૭ ॥ ગંધર્વની કન્યાને પરણેલો તે વિદર્ભ દેશનો રાજા ધર્મ-
 શુભ એ પ્રમાણે શંકરની પૂજા કરવાથી રાજ્યાસન પામ્યો. ॥ ૧૫૮ ॥

એ રીતે બીજાપણ એ પ્રદોષમાં શંકરનું આરાધન કરે તો મમ
ગમતાં સુખ પામે અને મરણ પામ્યા પછી ઉત્તમ ગતિ પામે.
॥ ૧૫૮ ॥ મૂત કહેછે કે-આ પ્રદોષ કાલમાં શંકરનું પૂજન એ
મોટું પવિત્ર વ્રત છે અને ધર્મ, અર્થ, કામ તથા મોક્ષને પામવાનું
ઉત્તમ સાધન છે. ॥ ૧૬૦ ॥ પ્રદોષમાં શંકરનું પૂજન કરવા
પછી જે માણસ આ અદ્ભુત પવિત્ર કથાને સાવધાનપણાથી
સાંભળે અથવા સંભળાવે ॥ ૧૬૧ ॥ તેને સેકડો જન્માંતરમાં
પણ દારિક્કથા આવે નહીં અને જ્ઞાન તથા સંપત્તિ પામીને અંતે
શિવલોકમાં જાય. ॥ ૧૬૨ ॥ આ અત્યંત દુર્લભ મનુષ્ય અવતાર
પામીને જેઓ શંકરના ચરણનું સેવન કરેછે તેઓને ધન્ય અને
પોતાના પુણ્યથી ત્રિલોક્યને વશ કરનારા જાણવા અને તેઓના
ચરણની રજ જગતને પવિત્ર કરેછે. ॥ ૧૬૩ ॥ એ પ્રમાણે સ્કંદ
પુરાણમાના પ્રભોત્તર અંડનો પ્રદોષ મહિમા વર્ણન નામનો સાતમો
અધ્યાય પુરો થયો. .છં છ છ છ છ

॥ અધ્યાય આઠમો ॥

મૂત કહેછે કે-નિત્ય, આનંદમય, શાંત, બૈદ્ રહિત, ઉપદ્રવ
રહિત અને આદિઅંત રહિત સદાશિવના તત્વને જેઓ જાણે તેઓ
પરબ્રહ્મને પામ્યા સમજવા. ॥ ૧ ॥ સંસારના સુખથી વૈરાગ્ય
પામીને જે ધીર પુરુષો સદાશિવની નિષ્કામ ભક્તિ કરેછે તેઓને
મુક્તિ થાય એમાં સંદેહ નથી. ॥ ૨ ॥ સંસારના સુખની કામના
રાખીને જેઓ સદાશિવની ભક્તિ કરે તેઓ વિષયોમાં મોહ નહીં
પામતાં વિષયોના સુખને પણ ભોગવેછે. ॥ ૩ ॥ ગમે તેવા
બાવથી પણ શિવની ભક્તિ કરનાર માણસ અરાધ્ય થાય નહીં
અને કાલે કરી મોક્ષ પામેજ. ॥ ૪ ॥ ભોગ અને મોક્ષ એ બન્ન

ત્રેની ઈચ્છા હોય તો કર્મે કરીને શિવનું પૂજન કરવું અને એમ
 કરવાથી ભોગને અંતે મોક્ષ મળે છે. ॥ ૫ ॥ ઘણું કરીને વિષયની
 ઈચ્છા મુકીદેવાને કોઈ પણ સમર્થ નથી એટલા માટે કર્મે કરીને
 શિવપૂજન કરે તો તે પૂજન પણ મનુષ્યોના મનોરથને પૂરે છે.
 ॥ ૬ ॥ આ ખોટા સંસારમાં પણ ઘણા દિવસ સુધી સુખ ભો-
 ગવી મરણ થયા પછી જેઓને મુક્તિની ઈચ્છા હોય તેઓને
 વાસ્તે એજ ધર્મ કહેલ છે. ॥ ૭ ॥ લોકમાં સદાકાળ શિવનું પૂજન
 સ્વર્ગ અને મોક્ષને આપે છે, તેમાં પણ પ્રદોષ વગેરે ગુણવાળા
 સોમવારના દિવસનું પૂજન વિશેષ ફળ આપે છે. ॥ ૮ ॥ એકલા
 સોમવારે પણ જેઓ શિવપૂજન કરે તેઓને આ લોક અને પર-
 લોકમાં કોઈ પણ દુર્લભ રહેતું નથી. ॥ ૯ ॥ ઉપવાસ કરી
 યજ્ઞવલ્ક્ય ઋષિ જેવો રહી સોમવારને દિવસ વેદના અથવા પુ-
 રાણના મંત્રથી વિધિસહિત શિવપૂજન કરવું. ॥ ૧૦ ॥ બ્રહ્મચારી,
 ગૃહસ્થ, કન્યા, સૌભાગ્યવતી કે વીધવા સ્ત્રી પણ શિવપૂજન કર-
 વાથી મન ગમતું સુખ પામે છે. ॥ ૧૧ ॥ આ વિષયમાં પણ
 સાંભળનારને ગમે એવી કથા કહું છું કે જે સાંભળવાથી મુક્તિ
 મળે અને સદાશિવની ભક્તિ થાય. ॥ ૧૨ ॥ આર્યાવર્ત દેશમાં
 ચિત્રવર્મા નામનો કોઈ રાજા હતો. તે ધર્મનું ધારણ કરનાર, પાપી-
 ઓને યમરૂપ, ॥ ૧૩ ॥ ધર્મની મર્યાદાઓનું રક્ષણ કરનાર,
 અવજો માર્ગે ચાલનારાઓને શિક્ષા કરનાર, સઘળા યજ્ઞોને કર-
 નાર, શરણ ઈચ્છનારાઓનું રક્ષણ કરનાર, ॥ ૧૪ ॥ સઘળા
 પુણ્યોને કરનાર, સર્વ સમૃદ્ધિઓનો દેનાર, શત્રુઓને જીતનાર
 અને શિવ તથા વિષ્ણુનો ભક્ત હતો. ॥ ૧૫ ॥ તે રાજાને પતિ-
 વ્રતા સ્ત્રીઓમાં મહા પરાક્રમી પુત્રો થયા અને ઘણા દિવસથી
 ઈચ્છેલી એક સુંદર દીકરી પણ આવી. ॥ ૧૬ ॥ મારાં બાળે
 દીકરી આવી તેથી હિમાલયનો જેમ પાર્વતી જન્મ્યાથી મનોરથ
 પૂર્ણ થયો હતો તેમ રાજાનો મનોરથ પૂર્ણ થયો અને એ રાજા

પોતાને દેવતા બરાબર માનવા લાગ્યો. ॥ ૧૭ ॥ એ રાજાએ
 એક દિવસ સ્ત્રીઓના લક્ષણને જણનારા પવિત્ર ઉત્તમ બ્રાહ્મણોને
 બોલાવી હરખથી કન્યાનું બર્વિય કલ પુછ્યું. ॥ ૧૮ ॥ તેઓ-
 માંથી મોટો વિદ્વાન એક બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે-હે રાજા ! આ તમારી
 સીમંતિની નામની કન્યા ॥ ૧૯ ॥ પાર્વતીના જેવી સૌભાગ્ય-
 વાળી, દમયંતી જેવી રૂપાળી, સરસ્વતીના જેવી કલા જણનારી,
 લક્ષ્મીના જેવી ગુણવાન, ॥ ૨૦ ॥ અદિતિના જેવી સારી પ્રજા-
 વાળી, સીતા જેવી પતિવ્રતા, સુર્યની કાંતિ જેવી પ્રકાશતી, અને
 ચાંદનીની પેઠે લોકોને ગમે એવી થશે. ॥ ૨૧ ॥ દશ હજાર
 વર્ષ સુધી પતિનું સુખ ભોગવી, આઠ દીકરા જણી અંતે ભોક્ષ
 પામશે. ॥ ૨૨ ॥ એ બ્રાહ્મણને રાજાએ ઘણું ધન આપ્યું અને તેની
 વાણીરૂપી અમૃતથી તેને મોટો સંતોષ થયો. ॥ ૨૩ ॥ પછી ધીર-
 જવાન અને ઘણી કાંતિવાળો બીજો બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે આ કુંવરી
 ચક્રદેવે વર્ષે વિધવા થશે. ॥ ૨૪ ॥ એ તેનું વજ્ર પડવા જેવું
 કઠણ વચન સાંભળી રાજા બેઘડીવાર તો ચિંતાથી વ્યાકુલ થઈ
 ગયો. ॥ ૨૫ ॥ પછી સર્વે બ્રાહ્મણોને રજા દઈ બાવી હશે તે
 ખરું એમ ધારી તેણે ચિંતા મુકી દીધી. ॥ ૨૬ ॥ તે સીમંતીનીએ પણ
 પોતે બાલક મટીને જીવાન થઈ ત્યારે પોતાની સખીના કહેવાથી
 પોતાનું વિધવાપણું થનારું જણી, ॥ ૨૭ ॥ અત્યંત ખેદ પામી,
 વિચાર કરીને યાજ્ઞવલ્ક્ય મુનિની સ્ત્રી મૈત્રેયીને પુછ્યું કે- ॥ ૨૮ ॥
 હે મા ! બચથી વ્યાકુલ થઈને તમારા ચરણને શરણે આવી છું માટે
 જેથી સૌભાગ્ય વધે એવા કર્મનો મને ઉપદેશ કરો. ॥ ૨૯ ॥
 ત્યારે મૈત્રેયી બોલ્યાં કે-હે પુત્ર ! શિવ અને પાર્વતીનું શરણ
 લે. ॥ ૩૦ ॥ સોમવારને દિવસ યોગ્ય રીતે શિવ અને પાર્વતીની
 પૂજા કર; ઉપવાસ કરી, નાહી, સ્વચ્છ વસ્ત્ર પહેરી, ॥ ૩૧ ॥
 જોન રાખી, નિશ્ચલ મનથી યથાયોગ્ય પૂજા કરી, બ્રાહ્મણોને જમાડી
 શિવને પ્રસન્ન કર. ॥ ૩૨ ॥ અબાધિક કરવાથી પાપનો ક્ષય;

પીઠનું પૂજન કરવાથી ચક્રવર્તીપણું; ચંદન, પુષ્પ અને અક્ષત
 ચડાવવાથી સંઘનું સૌભાગ્ય સુખ; ॥ ૩૩ ॥ ધૂપ કરવાથી સુ-
 ગંધિપણું; દીવો કરવાથી કાંતિ; નૈવેદ્ય ધરવાથી મોટું ભાગ્ય;
 પાન ધરવાથી લક્ષ્મી; ॥ ૩૪ ॥ અને નમસ્કાર કરવાથી ધર્મ,
 અર્થ, કામ તથા મોક્ષ મળેછે. આઠ મોટી સિદ્ધિ મળવાનું કારણ
 પણ જપજ છે. ॥ ૩૫ ॥ હોમ કરવાથી સર્વ સુખ અને સંન્યા-
 સીઓને જમાડવાથી સર્વ દેવતાઓની કૃપા થાયછે. ॥ ૩૬ ॥
 એ પ્રમાણે સોમવારને દિવસ શિવપાર્વતીનું આરાધન કરવાથી
 મોટું કષ્ટ આવ્યું હશે તેને પણ તરી જઈશ. ॥ ૩૭ ॥ બચંકર
 કરતાં પણ બચંકર એવો મોટો ક્લેશ અને મોટો બચ પણ શિવ-
 પૂજનના પ્રભાવથી મટશે. ॥ ૩૮ ॥ એ પ્રમાણે સીમંતિનીને
 ઉપદેશ કરી મૈત્રેયી ગયાં અને સીમંતિનીએ પણ તેમજ કરવા
 માડ્યું. ॥ ૩૯ ॥ નલ રાજાને દમયંતી નામની સ્ત્રીમાં ઈદ્રસન
 નામનો પુત્ર થયો હતો. તેનો ચંદ્રમાળેવો ચંદ્રાંગદ નામનો પુત્ર
 હતો. ॥ ૪૦ ॥ ચિત્રવર્મા રાજાએ એ રાજકુમારને બોલાવી
 ગુરૂની આજ્ઞાથી તેને પોતાની કુંવરી સીમંતિની દીધી. ॥ ૪૧ ॥
 તેના વિવાહમાં મોટો ઉત્સવ થયો કે જેમાં સર્વે રાજાઓનો મોટો
 મેલાવડો થયો હતો. ॥ ૪૨ ॥ સીમંતિનીને પરણી ભાગ્યશાલી
 ચંદ્રાંગદ કેટલાક મહીનાં સુધી સાસરેજ રહ્યો હતો. ॥ ૪૩ ॥ એક
 દિવસ એ રાજકુમાર યમુનાજીને ઊતરવા વાસ્તે કેટલાક મિત્રોની
 સાથે રમતથી વાહાણમાં બેઠો. ॥ ૪૪ ॥ વાહાણ પાણીમાં ચાલતાં
 દૈવયોગથી પાણીની ચકરીમાં આવી જવાથી નાખવાઓ સહિત
 ડૂબી ગયું. ॥ ૪૫ ॥ યમુનાજીના બન્ને કાંઠાપર બેનારા સર્વે
 સોડો મોટો હાહાકાર કરવા લાગ્યા અને તે કોલાહલ સ્વર્ગસુધી
 પોહોંચી ગયો. ॥ ૪૬ ॥ કેટલાએક ડૂબતાંજ મરી ગયા અને
 કેટલાએક ઝૂડના પેટમાં ગયા. ચંદ્રાંગદ વગેરે કેટલાએક તો
 પાણીમાં દેખવામાંજ ન આવ્યા. ॥ ૪૭ ॥ એ વાત સાંભળી

અત્યંત વિકાલ થયેલો ચિત્રવર્મા રાજ યમુનાજીને કાઠે આવી
 મૂર્છા પામી ગયો. ॥ ૪૮ ॥ રાણીએ પણ મૂર્છા થઈ ગઈ.
 સીમંતિની પણ તે વાત સાંભળી મૂર્છા ખાઈ ધરતીપર પડી ગઈ.
 ॥ ૪૯ ॥ બીજા પણ મંત્રિ, નાયક અને ગોર વગેરે શોકથી વિકાલ
 થઈ, મોવાળા છૂટ મુકી વિલાપ કરવા લાગ્યા. ॥ ૫૦ ॥ ઈંદ્રસેન
 રાજ પણ દીકરાની એ વાત સાંભળી દુઃખથી રાણીએ સહિત
 મૂર્છા થઈને પડ્યો. ॥ ૫૧ ॥ તેના મંત્રીઓ, શેહરના લોકો
 અને દેશના લોકો પણ બાલક ધરડા અને સ્ત્રીઓશીએ શોકથી
 વિકાલ થઈ વિલાપ કરવા લાગ્યા. ॥ ૫૨ ॥ શોકથી કેટલા-
 એક છાતી અને કેટલાએક માથું ફૂટવા લાગ્યા. ॥ ૫૩ ॥ હે
 રાજપુત ! હે બાપ ! ક્યાં છો ? એમ કહીને રોવા લાગ્યા. ॥ ૫૩ ॥
 એ પ્રમાણે ઈંદ્રસેનનું અને ચિત્રવર્માનું એ બંને શેહર શોકથી બ્યા-
 કુલ થઈ રહ્યાં. ॥ ૫૪ ॥ પછી ધરડાઓએ ધીરજ આપેલા
 ચિત્રવર્મા રાજાએ ધીરે ધીરે ગામમાં આવી દીકરીની માંતવના
 કરી. ॥ ૫૫ ॥ અને ડૂબી મરેલા જમાઈની સ્વધની ઉત્તરક્રિયા
 તેના બાપાતો આપ્યા હતા તેઓની પાસે કરાવી. ॥ ૫૬ ॥ સી-
 મંતિનીએ પતિ પછવાડે સતી થવાનું મન કર્યું પણ બાપે
 સ્નેહથી ના પાડતાં વિધવાપણે રહી. ॥ ૫૭ ॥ તોપણ મૈત્રીયીએ
 બતાવેલું સોમવારનું શુભ વ્રત તેણે મુક્યું નહીં. ॥ ૫૮ ॥ એ પ્રમાણે
 ચૌદમે વર્ષે મોટું દુઃખ પામીને શિવના ચરણારવિંદનું ધ્યાન
 કરતાં કરતાં તેને ત્રણ વર્ષ નીકળી ગયાં. ॥ ૫૯ ॥ પુત્રના શોકથી
 જણે ઘેલો થઈ ગયો હોય એવા ઈંદ્રસેન રાજા ઉપર બલાત્કાર
 કરી તેના શૂરા બાપાતોએ તેનું રાજ્ય લઈ લીધું. ॥ ૬૦ ॥ અને
 તે અપુત્ર રાજાને તેની રાણીએ સહિત પકડીને બંદીખાને નાખ્યો.
 ॥ ૬૧ ॥ યમુનાજીના પાણીમાં ડૂબેલો તેનો દીકરો ચંદ્રાગ્રહ નીચે
 ઊતરતો જતો હતો ત્યાં તેણે નાગની સ્ત્રીઓને દીઠી. ॥ ૬૨ ॥
 પાણીમાં રમત કરતી તે નાગ લોકની સ્ત્રીઓ પણ તે રાજકુમારને

જોઈ વિસ્મય પામી તેને પાતાલમાં સર્પના ગામમાં લઈ ગઈ.
 ॥ ૬૩ ॥ રાજકુમાર અતિ અદ્ભુત અને રમણીય એવા તક્ષક
 નાગના પુરમાં ગયો. ॥ ૬૪ ॥ ત્યાં ઈંદના ઘર જેવું, મોટા
 રત્નોની કિરણોથી શોભતું, ॥ ૬૫ ॥ હીરા અને વૈદૂર્ય મણિ
 વગેરેના સેકડો મેહેલવાળું, માણકના દરવાજા અને બારણાંવાળું,
 મોતીની માળાઓથી શોભાયમાન, ॥ ૬૬ ॥ ચંદ્રકાંત મણિની
 જળ્યાઓવાળું, સોનાના દ્વાર અને કમાડવાળું, અને લાખો કરોડો
 મણિરૂપ દીવાઓથી શોભતું એક ઘર એવામાં આવ્યું. ॥ ૬૭ ॥ તે
 ઘરમાં સભાની વચમાં રત્નના સિંહાન ઉપર બેઠેલ નાગના રાજ,
 સેકડો ફણોથી શોભિત, ॥ ૬૮ ॥ દેવતાઈ વસ્ત્રવાળા, કાંતિ
 વાળા, રત્નના કુંડલથી શોભતા, અનેક રત્નવાળા મુકુટની કાંતિથી
 રંગાએલ, ॥ ૬૯ ॥ ફણોમાં મણિવાળા વિચિત્ર રત્નોથી શોભિત
 અને હાથ જોડી ઉભેલા અસંખ્યાત નાગો જેની સેવા કરેછે એવા
 ॥ ૭૦ ॥ તક્ષક નાગને દીઠા. રૂપ, શ્વેતા, મધુરતા, વિલાસ અને
 ચાલથી શોભતી હજારો નાગ કન્યાઓ એ તક્ષક નાગને વીંટીને ઊભી
 હતી. ॥ ૭૧ ॥ તેઓ દેવતાઈ ધરેણાં અને ચંદનથી શોભતી
 હતી. કાલાગ્નિ જેવો પ્રતાપ અને મૂર્ચના જેવું તેમનું તેજ હતું.
 ॥ ૭૨ ॥ તેના તેજથી અંજઈ ગયેલો રાજકુમાર ચંદ્રાંગદ
 તેમને જોઈ સભામાં પ્રમાણ કરી હાથ જોડી બોલે રહ્યો. ॥ ૭૩ ॥
 એ રૂપાળા રાજકુમારને જોઈને તક્ષક નાગે નાગણીઓને પુછ્યું.
 કે-આ કોણ છે? અને શામાટે અંહી આવ્યો છે? ॥ ૭૪ ॥ ના-
 ગણીઓએ કહ્યું કે-યમુનાજીના પાણીમાં દૈવઈચ્છાથી આ માણસને
 જોઈને તમારી પાસે આણ્યોછે, એના કુલની કે નામની અબર નથી.
 ॥ ૭૫ ॥ પછી તક્ષકનાગે પું કોનો દીકરો છો? કોણ છો? કયા દેશ-
 નો છો અને કેમ આવ્યો છો? એમ પુછવાથી ॥ ૭૬ ॥ ચંદ્રા-
 ગદ બોલ્યો કે-પૃથ્વી ઉપર મગધ (નિષધ) નામનો એક દેશ છે
 તેમાં મોટા યશવાળા નલરાજાનું રાજ્ય હતું. ॥ ૭૭ ॥ એ રાજ

પવિત્ર કીર્તિવાળા, દમર્યતી રાણીના પતિ અને ઉત્તમ હતા; તેના બલવાન પુત્રનું નામ ઇન્દ્રસેન છે. ॥ ૭૮ ॥ તેનો કુંવર હું નામે અંદાંગદ છું. તે નવો પરણીને સાસરે રહેતાં યમુનાજીના પાણીમાં વિહાર કરવા ગયો હતો ત્યાં દૈવયોગથી ડૂબી જતાં ॥ ૭૯ ॥ આ નાગણીઓ મને તમારી પાસે લાવી છે. જન્મમાંતરના પુણ્યોને ક્ષીણે તમારા ચરણારવિદ્યું દર્શન થવાથી ॥ ૮૦ ॥ આજ હું ધન્ય થયો છું અને મારાં માખાપ પણ કૃતાર્થ થયાં કેમકે તમે કુરુણાથી મારી સામું જોયું અને ખોલાવ્યો. ॥ ૮૧ ॥ મૂત કહે છે કે-એ પ્રમાણે ઉત્તમ, કોમલ અને ધીરજ બરેણું તેનું ખોલણું સાંભળી તક્ષક નાગ યુશીથી ફરીવાર ખોલ્યા કે- ॥ ૮૨ ॥ હે રાજકુમાર ! બીશોમાં, ધીરજ રાખજો. સઘળા દેવતાઓમાં તમે કયા દેવનું સદા પૂજન કરો છો ? ॥ ૮૩ ॥ રાજકુમાર ખોલ્યો કે-સર્વ દેવતાઓમાં જે મહાદેવ કેહવાય છે તે પરમેશ્વર પાર્વતીના પતિ સદાશિવની અમે પૂજા કરીએ છીએ. ॥ ૮૪ ॥ જેના તેજના અંશથી અને રજોગુણથી બનેલા બ્રહ્માએ જગત્ રચ્યું છે તે મહાદેવને અમે પૂજિએ છીએ. ॥ ૮૫ ॥ જેના અંશથી અને દિવ્ય સત્વગુણથી બનેલા વિષ્ણુ જગતનું પાલન કરે છે તે શિવને અમે પૂજિએ છીએ. ॥ ૮૬ ॥ અને જેના તમોગુણવાળા અંશથી બનેલા પ્રજાપતિ અગ્નિ જેવા રૂદ્ર અંતે જગતનો સંહાર કરે છે તે સદાશિવને અમે પૂજિએ છીએ. ॥ ૮૭ ॥ જે વિધાતાના બપણ વિધાતા, કારણનું પણ કારણ અને તેજનું પણ મોટું તેજ છે તે શિવ અમારું મોટું શરણ છે. ॥ ૮૮ ॥ અગ્નિમાં, પૃથ્વીમાં, વાયુમાં, જલમાં અને આકાશમાં જે રહે છે તે વિશ્વેશ્વરને અમે પૂજિએ છીએ. ॥ ૮૯ ॥ જે સર્વ પ્રાણીઓના સાક્ષી, સ્વરૂપમાં રહેલ અને લેપરહિત છે અને લોક જેની ઈચ્છાને વશ છે તે શિવને અમે પૂજિએ છીએ. ॥ ૯૦ ॥ એક, આદિપુરુષ, ગુણના વિકારથી બિન્ન બિન્ન લાગતા અને નિત્ય એવા જે સદાશિવને કેટલાએ

જીવ કેહેછે, કેટલાએક ત્રણ અવસ્થાનાં સાક્ષી કેહેછે અને કેટલા-
 એક કૂટસ્થ (અવિચલ) કેહેછે તે શિવ અમારું શરણછે. ॥ ૯૧ ॥
 ચેતનરૂપ, વિચારમાં ન આવે એવા, અપાર તેજવાળા, જડ
 પદાર્થથી જુદા અને સ્વરૂપમાંજ રહેલ એવા જે શિવને મન, વચન
 અને ઇંદ્રિયો જાણી શકતાં નથી તે શિવને અમે પૂજીએ છીએ.
 ॥ ૯૨ ॥ સતપુરૂષો, જેની કૃપાને પામ્યા પછી ઇંદ્રની ઉત્તમ
 પદવીને પણ ઇચ્છતા નથી અને કર્મબંધન તથા કાલચક્રમાંથી
 નીકળી નિર્ભય થઈને કેહેછે તે શિવ અમારું શરણછે. ॥ ૯૩ ॥
 જેનું સ્મરણ ત્રીચમાં ત્રીચ માણસોના પણ સર્વ પાપ અને રોગને
 મટાડેછે અને જેના આખંડ સ્વરૂપને વેદ પણ શોધ્યા કરેછે તે શિ-
 વને અમે નિરંતર પૂજીએ છીએ. ॥ ૯૪ ॥ ગંગાજી જેના મસ્ત-
 કમાં રણાંછે, પાર્વતી જેના સ્ત્રીછે અને તક્ષક તથા વાસુકિનાગ જેનાં
 કુંડલછે તે અરધા ચંદ્રમાના મુકુટવાળા સદાશિવ અમારું શરણછે.
 ॥ ૯૫ ॥ જેના ચરણારવિંદને વેદ ગાયછે, જેની મૂર્તિ યોગી-
 ઓના હૃદયમાં છે અને જેની કીર્તિ સર્વ લોકથી પણ વધારેછે
 એવા, અને સંસારમાં નહીં બંધાએલા સદાશિવને અમે પૂજીએ છીએ.
 ॥ ૯૬ ॥ સૂત કેહેછે કે-એ પ્રમાણે તેનું બોલતું સાંભળી સદાશિ-
 વમાં જેને બક્તિ વધીછે એવા તક્ષક નાગે તે રાજકુમારને કહ્યું કે-
 ॥ ૯૭ ॥ હે મોટા રાજના પુત્ર ! તું બાલક છતાં પણ સદાશિવના
 પરમ તત્ત્વને જાણેછે એટલા માટે હું તને પ્રસન્ન થયો છું. ॥ ૯૮ ॥
 આ રત્નમય લોક, આ રૂપાળી સ્ત્રીઓ, આ સઘળા કલ્પવૃક્ષો
 અને આ અમૃતથી ભરેલી વાવ્યો તૈયાર છે. ॥ ૯૯ ॥ અંહી
 મૃત્યુની ખીક, ઘટપણ કે રોગની પીડા નથી, માટે અહીંજ મન-
 ગમતા વિહાર કર અને જેવા જેઈએ તેવા બોગ બોગવ.
 ॥ ૧૦૦ ॥ એ પ્રમાણે તક્ષક નાગ બોલતાં તે મોટી લુહિવાળો
 રાજકુમાર, હાથ બેડી પ્રીતિથી બોલ્યો કે- ॥ ૧૦૧ ॥ હું પર-
 શેલો છું. મારી સ્ત્રી પતિવ્રતા તથા નિરંતર શિવપૂજનમાં

તત્પર છે. અને મારાં માખાપને હું એકજ દીકરો છું. ॥ ૧૦૨ ॥
 એ સઘળાં આજ મને મુયો જણી મોટા શોકથી ઘણું કરીને મરી-
 ગયાં હશે અથવા દૈવયોગથી જીવતાં પણ હોય. ॥ ૧૦૩ ॥ એટલા
 માટે મારે અંહી કોઈ રીતે ઘણા દિવસ રહેવું ન જોઈએ તેથી દયા
 કરી તેજ લોકમાં મને પોહિંઆડો. ॥ ૧૦૪ ॥ તે રાજકુમાર એ
 પ્રમાણે જોલતાં તેને કલ્પવૃક્ષમાંથી પેદા થએલાં ઉત્તમ અને
 વિચિત્ર અત્ર, ચંદન, વસ્ત્ર, માળા, રત્ન, અને દેવતાઈ ધરેણાંથી
 શીજી કરી ॥ ૧૦૫ ॥ અને અનેક પ્રકારના ભોગથી સંતોષ પમાડી
 તક્ષકનાગે કરીવાર કહ્યુંકે જ્યારે જ્યારે તમે મને યાદ કરશો ત્યારે ત્યારે
 હું તમારી પાસે આવીશ. ॥ ૧૦૬ ॥ વળી એ રાજકુમારને તક્ષકનાગે
 ઈચ્છામાં આવે ત્યાં જનાર અને સર્વ દ્વીપ, સમુદ્ર તથા લોકોમાં
 ક્યાં અટકે નહીં એવો ઘોડો આપ્યો. ॥ ૧૦૭ ॥ રત્નના ધરેણાં
 વાળો એક રાક્ષસ, દેવતાઈ ધરેણાં, લુગડાં ॥ ૧૦૮ ॥ અને સહા-
 થતાં કરવા વાસ્તે એક નાગકુમારને પણ સાથે આપીને જવાની
 રજ દીધી. ॥ ૧૦૯ ॥ પછી ચંદ્રાંગદ એ સઘળું ધન લઈ, તે
 ઘોડાપર બેસી અને રાક્ષસ તથા નાગકુમારને સાથે લઈ નીકળ્યો.
 ॥ ૧૧૦ ॥ જરાવારમાં તે યમુનાજીના પાણીમાંથીજ બાહાર ની-
 કળી, દેવતાઈ ઘોડા ઉપર બેસી સુંદર કાંઠા ઉપર ફરવા લાગ્યો.
 ॥ ૧૧૧ ॥ એ સમયમાં તે પતિવ્રતા સીર્મતિની પણ સંખીઓને સાથે
 લઈ ત્યાં નાહાવા આવી હતી. ॥ ૧૧૨ ॥ તેણે નદીને કાંઠે ફરતો તે
 રાજકુમારને દીઠો કે જેની સાથે મનુષ્યરૂપે એક રાક્ષસ અને એક
 નાગકુમાર પણ હતો. ॥ ૧૧૩ ॥ દિવ્ય રત્નથી અને દિવ્ય
 ધૂલથી શણગારેલો અને જેના શરીરની સુગંધી દશ યોજનમાં
 ફેલાઈ હતી એવો ॥ ૧૧૪ ॥ એ નવીન રૂપવાળો રાજકુમાર
 દેવતાઈ ઘોડા ઉપર બેસી ફરતો હતો તેને જોઈ સીર્મતિની જણે
 જક, ઘેલી અને બીનૈલી હોય તેમ તેના ઉપર નજર કરી ઊભી
 રહી. ॥ ૧૧૫ ॥ આને આગળ દીઠી છે એમ સ્મરણ કરતા તે

રાજકુમારે ગળામાં ઘરેણાં અને કંઠમૂત્ર વિનાની, ॥ ૧૧૬ ॥
 વગર ગુંથેલા ચાટલાવાળી, ચંદનના લેપન વગરની, આંજણ વગર
 હાખી આંખવાળી, હાખળી અને શોકથી રાંક થએલી ॥ ૧૧૭ ॥
 એવી સીમંતિનીને જોઈ, ઘોડા ઉપરથી ઊતરી, નદીને કાંઠે બેસી
 તેને બોલાવીને પુછ્યું કે- ॥ ૧૧૮ ॥ તું કોણ છો? કોની સ્ત્રી છો?
 કોની દીકરી છો? અને બાલકપણામાંજ તેને આ મોટા શોકની
 નીશાની કેમ જોવામાં આવે છે? ॥ ૧૧૯ ॥ એ પ્રમાણે તેણે
 સ્નેહથી પુછતાં જોની આંખમાં આંસું ભરાઈ આવ્યાં એવી સીમં-
 તિની વાત કેહેવામાં લજણી ત્યારે તેની સખીએ વાત કરી કે-
 ॥ ૧૨૦ ॥ આ સીમંતિની, મગધ (નિષધ) દેશના રાજના હંવર
 ચંદ્રાંગદની સ્ત્રી અને મિત્રવર્મા રાજની દીકરી છે. ॥ ૧૨૧ ॥
 આનો પતિ દૈવયોગથી આ ઊંડા પાણીમાં ડૂબી મુવો તેને લીધે
 આ વિધવા થઈ દુઃખથી સોસાઈ ગઈ છે. ॥ ૧૨૨ ॥ રોતાં રોતાં
 ત્રણ વર્ષ કાઢાડયાં છે અને આજ સોમવાર હોવાથી અંહી નાહાવા
 આવી છે. ॥ ૧૨૩ ॥ આના સસરાનું રાજ્ય પણ શત્રુઓએ
 લઈ લીધું છે અને તેને બલાત્કારથી પકડી સ્ત્રી સહિત કેદ કરી
 તેઓએ પોતાના સ્વાધીનમાં રાખ્યો છે. ॥ ૧૨૪ ॥ તોપણ
 સારા આચારવાળી અને નિર્મલ મનવાળી આ સીમંતિની સોમવાર-
 ને દિવસ પરમ ભક્તિથી શિવપાર્વતીની પૂજા કરે છે. ॥ ૧૨૫ ॥
 મૂત કહે છે કે-એ પ્રમાણે સખીના મોહોડાથી સઘળી વાત કેહેવ-
 રાવી; પછી સીમંતિનીએ પોતેજ એ રાજકુમારને પુછ્યું કે- ॥ ૧૨૬ ॥
 કામદેવ જોવા સ્વરૂપવાન ! તમે કોણ છો? આ તમારા પડખામાં
 બે જણ કોણ છે? દેવ છો? રાજા છો? સિદ્ધ છો? ગંધર્વ છો? સર્પ
 છો? કે કિતર છો? ॥ ૧૨૭ ॥ જાણે કોઈ સ્નેહી હોય તેમ મારી
 ખબર શા માટે પુછો છો? માફ ખરાબ આચરણ તમે જાણ્યું છે
 કે મને ક્યાં દીડી છે? ॥ ૧૨૮ ॥ મેં ક્યાં દીઠેલો જાણે સ્વજન
 હોય એમ જણાવ્યો છો, માટે મારીપાસે સઘળી ખરી વાત કેહેજો.

કેમકે સત્પુરુષોમાં સત્ય ઘણું મજબુત હોય છે. ॥ ૧૨૯ ॥ એટલું
 બોલી ત્યાં તે રાજકુમારીને આંસુ આવી જતાં રોવા લાગી, મૂર્છા
 પામીને ધરતીપર પડી ગઈ. સખીઓએ વીંટી લીધી. બીજું કંઈ
 બોલી શકી નહીં. ॥ ૧૩૦ ॥ ચંદ્રાંગદ પ્યારીનું સઘળા શોકનું કા-
 રણ સાંભળી શોકથી વ્યાકુલ થઈને બે ઘડીવાર તો ચૂપ થઈ ગયો.
 ॥ ૧૩૧ ॥ પછી ઘણાં ઘણાં વચનોથી પ્યારીની સાંત્વના કરીને
 'અમે ઈચ્છામાં આવે ત્યાં જનારા સિદ્ધ નામના દેવ છીએ',
 એટલું બોલ્યો. ॥ ૧૩૨ ॥ પછી પરાણે ખેંચી લઈને હાથ ઝાલ-
 વાથી બીનેલી અને જેના સઘળાં અંગોમાં રવાણાં ઢૂબાં થઈ ગયાં
 એવી સીમંતિનીને તેણે કાનમાં કહ્યું કે— ॥ ૧૩૩ ॥ હે રૂડા
 માઢાવાળી! કોઈ લોકમાં મેં તારા પતિને દીઠો છે તે તારું પતિવ્રતા-
 પણું બેવાથી રાંજ થઈને તુરતજ આવશે. ॥ ૧૩૪ ॥ અને નક્કી
 બે ત્રણ દિવસમાં તારા શોકને મટાડશે; એ વાત કહેવાસાથે હું
 ખેંચ્યો છું. હું તારા પતિને મિત્ર છું. ॥ ૧૩૫ ॥ શિવના ચર-
 ણના સોગંદ ખાઈને કહું છું કે એ વાતમાં સંદેહ નથી. ત્યાં સુધી
 આ વાત તારા મનમાંજ રાખજે, ક્યાં ઉઘાડી કરીશ માં. ॥ ૧૩૬ ॥
 એ તેનું અમૃતની સેંકડો ધારા કરતાં પણ અધિક મીઠું વચન સાંભળી
 સંભ્રમથી જેની આંખો પ્રકુલ્લિત થઈ એવી સીમંતિની તેની
 સામુંજ વારંવાર બેવા લાગી. ॥ ૧૩૭ ॥ પ્રેમના બંધનથી અનુ-
 કૂલ અને રસાયન જેવું તેનું મીઠું વચન, રૂડા વિલાસ સહિત સુંદર
 કટાક્ષથી બેતું. ॥ ૧૩૮ ॥ પોતાનો હાથ અડવાથી જેનાં રવાણાં
 ઊભાં થઈ ગયાં એવું તેનું શરીર, આગળ દીઠેલાં તેના અંગના
 અને સ્વર વગેરેનાં લક્ષણો, ॥ ૧૩૯ ॥ અવસ્થાનું પ્રમાણ અને
 શરીરનો વર્ણ, એ સઘળાંની પરિક્ષા કરીને તર્ક કરવા લાગી
 કે નક્કી આજ માશે પતિ છે, બીજો ન હોય. ॥ ૧૪૦ ॥
 પ્રેમથી પરવશ થએલું માં મન આમાંજ લાગુંછે. આવા સ્વરૂપ-
 વાળો પરલોકમાંથી કેમ આવે? ॥ ૧૪૧ ॥ હું કે જેનાં બાગ્ય

મંદ છે તેને હુવેલા પતિનું દર્શન કેમ થાય ? આ સ્વપ્ન છે ? ના, ના, સ્વપ્ન તો નહીં, આ જાતિ છે ? ના, ના, જાતિ તો નહીં. ॥ ૧૪૨ ॥ આ કોઈ ધુતારો હશે ? યક્ષ હશે ? ગંધર્વ હશે ? અથવા મૈત્રીથીએ મને કહ્યું છે કે મોટા સંકટમાં આવી પડ તોપણ ॥ ૧૪૩ ॥ આ વ્રત કરજે, તેનું ફલ હશે ? જે બ્રાહ્મણે મારું દશ હજાર વર્ષ સુધીનું સૌભાગ્ય કહ્યું છે ॥ ૧૪૪ ॥ તેનું વચન સત્ય હોતું જોઈએ; પણ ઈશ્વર વિના કોને ખબર પડે ? રોજરોજ શુકન તો મારાં જોવામાં આવેછે. ॥ ૧૪૫ ॥ શંકર પ્રસન્ન થાય ત્યારે મનુષ્યોને શી વસ્તુ હર્લભ છે ? એ પ્રમાણે ઘણા પ્રકારના વિચાર કરી જેનો સંશય મટતો છે એવી ॥ ૧૪૬ ॥ અને લાજથી મોહું નીચું કરીને ઊભેલી તે સીમંતિનીને તેણે બીજું પ્રયોજન કાનમાં કહ્યું કે—અમે શોકથી પીડાએલા અમારાં માબાપને આ વાત કહેવા માટે ॥ ૧૪૭ ॥ જઈએ છીએ. તારું કલ્યાણ થાઓ, તને તુરત પતિ મળશે. એ પ્રમાણે કહી તે રાજકુમાર ઘોડાપર બેસી ત્યાંથી ચાલ્યો. ॥ ૧૪૮ ॥ તે રાક્ષસ અને નાગપુત્રની સાથે ક્ષણ માત્રમા પોતાને દેશ પોહોંચ્યો. ગામના બગીચા પાસે ઊતરી તે નાગપુત્રને ॥ ૧૪૯ ॥ રાજ્યાસનપર ચડી બેઠેલા પોતાના બાયાતો પાસે મોકલ્યો. તેણે જઈને તે સઘળાઓને કહ્યું કે ‘ઈંદ્ર-સેનને છોડી દીઓ. ॥ ૧૫૦ ॥ ઈંદ્રસેનનો કુંવર ચંદ્રાંગદ, નાગ લોકમાંથી આવ્યો છે માટે તમે કાંઈ પણ વિચાર કર્યા વગર રાજ્યાસન મુકી દીઓ. ॥ ૧૫૧ ॥ નહીંતર ચંદ્રાંગદના બાણ તમારા પ્રાણ લઈ જશે. યમુનાજીના પાણીમાં ડૂબી ગયો હતો ત્યાંથી તક્ષક નાગને ઘેર જઈ ॥ ૧૫૨ ॥ તેની સહાયતા મેળવીને પાછો અહીં આવ્યોછે’; એ પ્રમાણે નાગપુત્રનું બોલવું સાંભળીને તે સઘળા શત્રુઓ ॥ ૧૫૩ ॥ ‘સારું થયું, સારું થયું,’ એમ સંજમથી કહેવા લાગ્યા અને ઈંદ્રસેનને તેનો ગએલો પુત્ર આવવાની ખબર જલદી આપી, રાજી કરી, રાજ્ય સોંપી દઈ બીવા

લાગ્યા. ॥ ૧૫૪ ॥ પછી શેહેરના સર્વે લોકોએ બગીચામાં ચંદાંગદને જોઈ રાજને વધામણી દીધી એટલે રાજએ તેઓને ઘણું ધન આપ્યું. ॥ ૧૫૫ ॥ દીકરાને આપેલો જાણી જોને આનંદનાં આંસુ આવી ગયાં એવા રાજને અને તેની રાણીને મોટો આનંદ થવાથી શરીરનું પણ બાન ન રહ્યું. ॥ ૧૫૬ ॥ પછી શેહેરના સર્વે લોકો, વૃદ્ધ મંત્રીઓ અને ગુરૂઓ તે રાજકુમારને સામા જઈ રાજપાસે તેડી આવ્યા. ॥ ૧૫૭ ॥ મોટા હૃત્સવથી પોતાને ઘેર આવી જોને આનંદનાં આંસુ આવ્યાં એવો રાજકુમાર માખાપને પગે લાગ્યો. ॥ ૧૫૮ ॥ આનંદમાં ડૂબેલા રાજને થોડીક વારતો ચંદાંગદ પગમાં પડ્યાની ખબર જ ન પડી. પછી કારભારીઓના કેહેવા ઉપરથી જાણી, પુત્રને ઊઠાડી, પ્રેમરસથી બીજાએલા હૃદયથી તેનું આલિંગન કર્યું. ॥ ૧૫૯ ॥ ચંદાંગદે સ્નેહથી વિબુલ થએલી માતાઓને નમસ્કાર કરતાં તેઓએ આશિર્વાદ દીધા અને આલિંગન કર્યું. પછી તેણે શેહેરના સઘળા લોકોને થયા યોગ્ય માન દીધું. ॥ ૧૬૦ ॥ સઘળાઓની વચમાં બેસી પોતાની સઘળી વાત અને તક્ષકનાગની સાથે મિત્રતા થયાની હકીકત પિતા પાસે કહી દેખાડી. ॥ ૧૬૧ ॥ તેમજ તક્ષકે આપેલા અને રાક્ષસે ઉપાડીને આણેલા તે સર્વ રત્ન વગેરે ધનના ઢગલા પિતાને આપ્યા. ॥ ૧૬૨ ॥ દીકરાનું ચરિત્ર જોઈ અને સાંભળીને વિસ્મિત થએલા રાજએ તે સઘળું શંકરના પૂજનથી થએલું, વહુનું સૌભાગ્ય માન્યું. ॥ ૧૬૩ ॥ નિષધ દેશના રાજ ઈંદ્રસેને પોતાનાં માણસ મોકલી ચિત્રવર્મા રાજને એ આનંદની ખબર આપી. ॥ ૧૬૪ ॥ ચિત્રવર્મા તો એ અમૃત જેવી વાત સાંભળીને સંભ્રમથી ઊઠી અને એ દૂતોને ઘણું ધન આપી આનંદથી નાચવા લાગ્યો. ॥ ૧૬૫ ॥ પછી આનંદના આંસુથી જેની આંખો બરાઈ ગઈ એવા ચિત્રવર્માએ કુંવરીને ખોલાવી તેનું આલિંગન કરી, વિધવાપણાના લક્ષણો મુકાવીને ઘરેણાં વગેરેથી શણગારી.

॥ ૧૬૬ ॥ દેશ ગામ અને શહેર વગેરેમાં મોટો ઉત્સવ થઈ રહ્યો.
 અને સીમંતિનીના શુભ આચારનાં સર્વે લોકામાં વખાણ થવા
 લાગ્યાં. ॥ ૧૬૭ ॥ પછી ચિત્રવર્મા રાજાએ ચંદ્રાંગદને ખોલાવી
 વિધિપ્રમાણે કુંવરીને બીજી વાર વિવાહ કર્યો. ॥ ૧૬૮ ॥
 ચંદ્રાંગદે પણ તક્ષકના ઘરથી આણેલાં અને મનુષ્યોને ન મળે
 એવાં રત્ન વગેરેથી પોતાની સ્ત્રીને શણગારી. ॥ ૧૬૯ ॥ દેવતા-
 ઈ અને તપાવેલા સોનાની પેઠે શોભતા ચંદનથી, સોના સરખા
 રંગવાળી અને ન કરભાય એવી કલ્પવૃક્ષના ફૂલની માળાથી ॥ ૧૭૦ ॥
 અને આળીસ ગાઢ સુધી ફેલાય એવી તેની સુગંધીથી તે શણગા-
 રેલી સીમંતિની શોભવા લાગી. ॥ ૧૭૧ ॥ એ પ્રમાણે ચંદ્રાંગદ,
 સારા મુહૂર્તમાં સીમંતિનીને પરણી સસરાની રજા લઈ પાછો
 પોતાની નગરીમાં ગયો. ॥ ૧૭૨ ॥ ઈંદ્રસેન રાજા પણ પછી એ
 ચંદ્રાંગદને પોતાના આસનપર બેસાડી, તપથી શિવની આરા-
 ધના કરી ભોક્ષ પાગ્યો. ॥ ૧૭૩ ॥ ચંદ્રાંગદ રાજાએ પોતાની
 સ્ત્રી સીમંતિનીની સાથે દશ હજાર વર્ષ સુધી અનેક વિષય ભોગવ્યા.
 ॥ ૧૭૪ ॥ પતિ સાથે આનંદ ભોગવતી અને સદા શિવપૂજન
 કરતી સીમંતિનીને આઠ દીકરા અને એક રૂડા મોહોડાવાળી
 દીકરી આવી. ॥ ૧૭૫ ॥ મેં આ વિચિત્ર આખ્યાન કહ્યું
 અને હવે પણ સોમવારના વ્રતનુંજ માહાત્મ્ય કહું છું. ॥ ૧૭૬ ॥
 એવી રીતે સ્કંદ પુરાણમાંના પ્રક્ષોત્તર ખંડનો સોમવાર વ્રત વર્ણન
 એવા નામનો આઠમો અધ્યાય પુરો થયો. ૮ છ છ છ

॥ અધ્યાય નવમો ॥

ઋષિઓએ પુછ્યું કે-હે ભાગ્યશાલી મૂત ! તમે ઉત્તમ આખ્યાન
 કહ્યું તે બહુ ઠીક કર્યું. હવે બીજું પણ વિચિત્ર આખ્યાન કહો.
 ॥ ૧ ॥ મૂત બોલ્યા કે-પૂર્વે વિદર્ભ દેશમાં વેદ તથા શાસ્ત્રના

અર્થને જાણનારો અને જુદિમાન વેદમિત્ર નામનો ઉત્તમ બ્રાહ્મણ હતો. ॥ ૨ ॥ સારસ્વત નામનો તેનો એક બીજો બ્રાહ્મણ સખા હતો. એ બે જણા પરમ સ્નેહી અને એક દેશમાં રહેતા હતા. ॥ ૩ ॥ વેદમિત્રનો સુમેધા નામનો પુત્ર હતો અને સારસ્વતનો સામવાન્ નામનો પુત્ર હતો. ॥ ૪ ॥ એ બે બાલકોનાં અવસ્થા, વેષ, સ્થિતિ, અને વિદ્યા સરખાં હતાં અને જનોઈ પણ સાથેજ દેવાયાં હતાં. ॥ ૫ ॥ અંગ સહિત વેદ, તર્ક, વ્યાકરણ, ઇતિહાસ, પુરાણ અને સઘળાં ધર્મશાસ્ત્રો બણીને ॥ ૬ ॥ સર્વ વિદ્યાઓમાં કુશલ થયેલા અને બાલકપણામાંજ જુદિમાન એવા તે બન્ને બાલકો સઘળા ગુણથી માખાપને આનંદ દેવા લાગ્યા. ॥ ૭ ॥ એક દિવસ સોળ વરસના અને રૂપાળા એ બન્ને બાલકોને બોલાવી તેમના પિતાઓએ કહ્યું કે- ॥ ૮ ॥ હે પુત્રો! તમે બેજણા બાલપણામાંજ બણ્યા છો અને તેજસ્વી છો. આ તમારે પરણવાનો સમય પણ સાથેજ આવ્યો છે. ॥ ૯ ॥ માટે આ વિદર્ભ દેશના રાજને પોતાની વિદ્યાથી રાજ કરી તેની પાસેથી ધણું ધન મેળવી તમે વિવાહનું કરો. ॥ ૧૦ ॥ એ પ્રમાણે કેહેવાથી તે બન્ને બ્રાહ્મણના પુત્રો એ વિદર્ભ દેશના રાજપાસે આવી પોતાના ગુણથી તેને પ્રસન્ન કર્યો. ॥ ૧૧ ॥ રાજને વિદ્યાથી રાજ થયો જણી બન્નેએ માગ્યું કે અમે નિર્ધન છીએ અને પરણવાની તૈયારી છે માટે ધનની સગવડ થવી જોઈએ. ॥ ૧૨ ॥ એઓની વાત સાંભળી વિદર્ભ દેશનો રાજ લોકની રીતિ જણવાની ઈચ્છાથી હસીને બોલ્યો કે- ॥ ૧૩ ॥ ‘નિષધ દેશના રાજની સ્ત્રી સીમંતિની સોમવારને દિવસે હ્રિમામહેશ્વરની પૂજા કરે છે. ॥ ૧૪ ॥ અને તે દિવસે સહુ સહુની સ્ત્રીઓ સહિત વિદ્વાન બ્રાહ્મણોને ભક્તિભાવથી પૂજીને ધણું ધન આપે છે. ॥ ૧૫ ॥ માટે તમારામાંથી એક જણ સુંદર સ્ત્રીનો વેષ ધરીને અને બીજો તેનો પતિ થઈને બરાબર વહુવર બનો. ॥ ૧૬ ॥ પછી સીમંતિનીને ઘેર જઈ, જમી, ધણું ધન લઈ પાછા

મારી પાસે આવો. ॥ ૧૯ ॥ એ પ્રમાણે રાજાએ કેહેતાં એ બાલકો બાંને બોલ્યા કે-એ કામ કરવામાં અમને મોટી બીક લાગે છે. ॥ ૧૮ ॥ દેવતા, ગુરુ, માબાપ, અને રાજા પાસે જે માણસ મૂર્ખ બનીને કપટ કરે તે પરિવાર સહિત તુરત નાશ પામે. ॥ ૧૯ ॥ પુરુષ, રાજાઓના જનનામાં કપટથી કેમ પેશી શકે? કારણ કે છાતું રાખતાં પણ કોક દિવસ છાતું થઈ જાય. ॥ ૨૦ ॥ શીલ, આચાર અને શાસ્ત્ર સાંભળવા વગેરેથી જે ગુણો પ્રથમ મેળવ્યા હોય તે પણ કપટને માર્ગે ચાલવાથી તુરત નાશ પામી જાય. ॥ ૨૧ ॥ જે માણસો કપટના માર્ગમાં ચાલે તેઓમાં પાપ, નિંદા, બય અને વેર એ ચાર વાનાં હંમેશા રહેજે છે. ॥ ૨૨ ॥ માટે સારા આચારવાળા અને સારા કુલમાં જન્મેલા અમો ધુતારાઓને રસ્તે કદી પણ ચાલશું નહીં. ॥ ૨૩ ॥ રાજા બોલ્યો કે-દેવતા, ગુરુ, માબાપ અને રાજાની આજ્ઞા માનવીજ એઈએ તેમાં કદી ના કહેવાય નહીં. ॥ ૨૪ ॥ એઓ સારી અથવા નરસી જે આજ્ઞા કરે તે પ્રમાણે સમજી અને પોતાનું સાઈં ઈચ્છનારા માણસે વગર ગફલતે કરવુંજ એઈએ. ॥ ૨૫ ॥ તો અમે રાજા છીએ અને તમે પ્રજા છો માટે મારી આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલશો તોજ સાઈં છે, નહીં તર ખરાબી થશે. ॥ ૨૬ ॥ માટે જલદી તમે મારા હુકમ પ્રમાણે કરો. એ પ્રમાણે રાજાએ કેહેવાથી બીકને લીધે તે બંને જણાએ તેમ કરવાની હા પાડી. ॥ ૨૭ ॥ પછી રાજાએ સારસ્વતના દીકરા સામવાનને વસ્ત્ર, ઘેરણાં અને આંગણ આંગવા વગેરેથી સ્ત્રી રૂપ કર્યો. ॥ ૨૮ ॥ કાનનાં ઘરેણાં પહેરાવી, ચંદનનું લેપન કરી અને સારી રીતે આંગણ આંગી સ્ત્રીનો બનાવટી વેષ ધર્યો તેથી અને તે સામવાન રૂપાળો હોવાથી જણે કોઈ ઉત્તમ સ્ત્રી હોય તેવો તુરત જણાવા લાગ્યો. ॥ ૨૯ ॥ એ પ્રમાણે બંનેજણ રાજાની આજ્ઞાથી સ્ત્રી પુરુષ બની જે થાવું હોય તે બંને થાય એમ ધારી નિષધદેશમાં ગયા. ॥ ૩૦ ॥ સામવારને દિવસ રાજાદ્વારમાં આવ્યા અને ત્યાં

સ્ત્રીસહિત બીજા બ્રાહ્મણોની સાથે સત્કાર પામી પગ ધોઈ બેઠા.
 ॥ ૩૧ ॥ સીમંતિની રાણીએ સારા આસનો પર બેસી ગએલાં સઘળાં
 બેડાંઓની દરએકની પૂજા કરી. ॥ ૩૨ ॥ એ આવેલા બે બ્રા-
 હ્મણના છોકરાઓને સીમંતિની બનાવટનું બેડું છે એમ જાણી ગઈ
 તો પણ થોડુંક હસીને તેણે તેઓને ઉમામહેશ્વરજી માન્યાં. ॥ ૩૩ ॥
 બ્રાહ્મણોમાં સદાશિવનું આવાહન કરી તેઓની સ્ત્રીઓમાં જગદંબાનું
 આવાહન કર્યું. ॥ ૩૪ ॥ સુગંધિ ચંદન, ઝૂલ, ધૂપ અને આરતીથી
 બ્રાહ્મણોને સાવધાનપણે નમસ્કાર કર્યા. ॥ ૩૫ ॥ સોનાના પા-
 ત્રોમાં ઘી, સાકર અને મધસહિત દુધપાક, સારાં સારાં શાક, ॥ ૩૬ ॥
 સુગંધિ શાળના બાત, મનને ગમે એવા લાડુ અને પુડલાના ઢગલા,
 સુવાળી લાકડી, ખીચડી, અડદનાં વડા, ॥ ૩૭ ॥ બીજાંપણ અ-
 સંખ્યાત ભજ્યબોજ્ય, સુગંધિ અને મીઠી દાળો તેમજ ટાઢાં પાણી,
 ॥ ૩૮ ॥ એ સઘળું અને વળી સુંદર દઈબાત ભક્તિભાવથી પીર-
 સીને બ્રાહ્મણોને રાજી કર્યા. ॥ ૩૯ ॥ બ્રાહ્મણોએ જમીને મધણ
 લીધા પછી સીમંતિનીએ તેઓને પ્રણામ કરી, પાનબીડાં, દક્ષિણા,
 ॥ ૪૦ ॥ ગાયો, સોનું, હુગડાં, રત્નની માળાઓ અને ઘરેણાં
 આપી ફરીવાર નમસ્કાર કરી રજા દીધી. ॥ ૪૧ ॥ એ બે
 છોકરાઓમાંથી એકને પાર્વતી માની પૂજ્યો હતો અને બીજાને
 મહાદેવ માની પૂજ્યો હતો. એ બન્નેજણા સીમંતિનીએ રજા દેવાથી
 ત્યાંથી ચાલ્યા. ॥ ૪૨ ॥ પેલી સ્ત્રી તો પોતાનું પુરુષપણું બૂધી
 જઈ તેજ બ્રાહ્મણમાં આશક થઈ, મદ અને કામદેવથી પરવશ
 થઈ બોલી કે- ॥ ૪૩ ॥ હે મોટી આંખોવાળા અને રૂપાળા પતિ!
 જાબા રહો, જાબા રહો! ક્યાં જઓ છો. હું ખ્યારી છું તે સાચું કેમ
 બેતા નથી? ॥ ૪૪ ॥ આ આગળ ઝૂલઝાડવાનું સુંદર વન છે
 તેમાં તમારી સાથે મનગમતી રીતે વિહાર કરવાને ઈચ્છું છું. ॥ ૪૫ ॥
 આગળ જતો બ્રાહ્મણનો છોકરો તો તેનું એવું બોલવું સાંભળી તે મ-
 શકરી કરતો હશે એમ ધારી પ્રથમની પેઠેજ ચાલવા લાગ્યો. ॥ ૪૬ ॥

ત્યાં ફરીવાર પણ તે સ્ત્રી બોલી કે જાબા રહો ! જાબા રહો ! ક્યાં જશો ? હું કામદેવથી ઘણી પીડાઉં છું માટે મને મળીને ॥ ૪૭ ॥ આલિંગન કરો. તમારું અધરામૃત પીવા દીઓ. કામદેવના બાણની પીડાને લોધે અંહીથી હું ચાલી શકતી નથી. ॥ ૪૮ ॥ એ પ્રમાણે નવાઈની વાત સાંભળી શક પામિલો તે સુમેધા તેને પાછલથી આવતી જોઈ તુરત વિસ્મય પામી ગયો કે ॥ ૪૯ ॥ કમલસરખાં નેત્ર વાળી, પુષ્ટ અને જીયા સ્તનવાળી, પેટે પાતળી, મોટા કટિપશ્ચાદ્ધાગવાળી અને નવા કુંપળીઆની પેટે કુંણી આ કોણ હશે ? ॥ ૫૦ ॥ એજ મારો મિત્ર સ્ત્રી થઈ ગયો કે શું ? એની પાસે જઈને સઘળી વાત પુછું, એમ વિચારી તે બોલ્યો કે- ॥ ૫૧ ॥ અરે મિત્ર ! રૂપ અને ગુણ વગેરેથી તું નવતર જોવો કેમ લાગેછે ? સ્ત્રીની પેઠેજ વ્યાકુલ થઈને નવાઈ જોવી વાત કેમ બોલેછે ॥ ૫૨ ॥ તું સારસ્વતને દીકરો, વેદપુરાણને જાણનાર, બ્રહ્મચારી, જિતેન્દ્રિય અને શાંત થઈને આવું કેમ બોલવા લાગ્યોછે ? ॥ ૫૩ ॥ એ પ્રમાણે સુમેધાએ પુછતાં તે બોલી કે-હે સ્વામી ! હું પુરૂષ નથી. હું તો સારસ્વતની દીકરી અને તમારી પ્યારી છું. ॥ ૫૪ ॥ હે કાંત ! તમને કાંઈ સંશય રહેતો મારાં અંગ જુવો. એમ બોલતાં સુમેધાએ રસ્તામાં કોઈ ન જણે તેમ એનું શરીર તપાસ્યું. ॥ ૫૫ ॥ ત્યાં સાચેસાચા ચોટલાવાળી, ખેડુ અને સ્તનથી શોભતી અને વળી રૂપાળી જોઈને સુમેધા કામદેવથી કાંઈક વ્યાકુલ થઈ મયો. ॥ ૫૬ ॥ પણ ધીરજથી પાછું મનને સ્થિર કરી તે ત્રિદ્વાન સુમેધા વિસ્મયમાં પડી જઈ જરાવાર તો કાંઈ ન બોલ્યો. ॥ ૫૭ ॥ ત્યાં પેલી સ્ત્રી બોલી કે-તમારો સંદેહ મટ્યો હોય તો હવે આવીને મારી સાથે રતિ કરો. આ વન પરસ્ત્રીસાથે રંગ ભોગ કરવાને લાયક છે તે તમે જુવો. ॥ ૫૮ ॥ સુમેધા બોલ્યો-કે એવું બોલમાં, મદોન્મત્ત થઈને મર્યાદા તોડવી ન જોઈએ. આપણે બે શાસ્ત્રના અર્થ જાણનાર છીએ તેમાંથી તું આવું કેમ બોલેછે ? ॥ ૫૯ ॥ આ બિચાર કરવો એ શું શાસ્ત્ર.

બણવાને, વિવેકને અને કુલને યોગ્ય છે? ॥ ૬૦ ॥ તું સ્ત્રી નથી પણ
વિદ્વાન પુરૂષ છો. તું તારું સ્વરૂપ વિચારીજો. આપણે હાથે કરીને
આ અનર્થ કર્યો છે. ॥ ૬૧ ॥ આપણા માબાપને ઠગી ધુતારા
રાજના કેહેવાથી અયોગ્ય કામ કર્યું તેનું આ ફલ ભોગવીએ છીએ.
॥ ૬૨ ॥ સઘળું અયોગ્ય કામ મનુષ્યના કલ્યાણનો નાશ કરે છે એ
વાત સિદ્ધ થઈ; કે જેથી તું વિદ્વાન બ્રાહ્મણ છતાં અધમ સ્ત્રીપણું
પામ્યો. ॥ ૬૩ ॥ રસ્તો મુકીને જે માણસ વગડામાં જાય તેને કાંટા
વાગે અને ફાડીખાનાર જનવરો પણ પીડા કરે. ॥ ૬૪ ॥ એવો
વિવેક રાખી તું ચૂપ થઈને ઘેર ચાલ્યો આવ. દેવ અને બ્રાહ્મણોની
કૃપાથી તારું સ્ત્રીપણું મટી જશે. ॥ ૬૫ ॥ અથવા દૈવયોગથી જે
આ પ્રમાણે જ રહે તો તારો બાપ પરણાવે એટલે તું મારી સાથે રમ-
ણ કરજો. ॥ ૬૬ ॥ અહો! આ આશ્ચર્ય, દુઃખ અને મોટું પાપ
થયું. શિવપૂજન કરવાનો સીમંતિનીનો આ મોટો પ્રભાવ આપણે
જોયો. ॥ ૬૭ ॥ એ પ્રમાણે કહ્યું તો પણ રતિનેવાસ્તે વિવહલ થ-
એલી તે સ્ત્રીએ બલાત્કારથી તેનું આલિંગન કર્યું અને હોઠનું ચુંબન
કર્યું. ॥ ૬૮ ॥ તેણે એ પ્રમાણે દબાવ્યો તો પણ તે સુમેધાએ એ
નવી સ્ત્રીને માંડમાંડ ઘેર લાવી ત્યાં સઘળી વાત કહી દેખાડી. ॥ ૬૯ ॥
એ વાત સાંભળી તે બત્રેના બાપ શોકથી વિવહલ થઈ ક્રોધને લીધે
એ બત્રે છોકરાઓને સાથે લઈ વિદર્ભદેશના રાજની પાસે આવ્યા.
॥ ૭૦ ॥ ત્યાં સારસ્વત બ્રાહ્મણે એ ધુતારા રાજને કહ્યું કે હે રાજા!
તારી આજ્ઞામાં બંધાવાથી આ મારા દીકરાના સંસ્કાર થયા તે તું જો.
॥ ૭૧ ॥ આ બેજણાએ તારી આજ્ઞા માનીને ભુંડું કામ કર્યું તેમાં
મારા પુત્રને સ્ત્રી થઈ જવા રૂપી નેષ્ટ ફલ ભોગવવું પડે છે. ॥ ૭૨ ॥
આજ મારો વંશ ગયો. પૂર્વજો નિરાશ થયા. જેને પુત્ર ન હોય તેને
પછવાડે પિંડદાન વગેરે ક્રિયા નહીં થવાથી તેને સારા લોકની પ્રાપ્તિ
થાય નહીં. ॥ ૭૩ ॥ શિખા, જનેઈઈ, મૃગચર્મ, મુંઝની મેખલા,
દંડ અને કમંડલુ, એ સઘળી બ્રહ્મચર્યની નીશાનીઓ મુકી દઈ આ

દીકરો આ દશા પામ્યો. ॥ ૭૪ ॥ હે રાજા ! જનોઈ, ગાયત્રી,
 સ્નાન, સંધ્યા, જપ અને પૂજન સુકીને સ્ત્રીપણું પામ્યો તેની હવે શી
 ગતિ થશે ? ॥ ૭૫ ॥ તેં મારો વંશ કાઢાડ્યો, અને વેદમાર્ગનો નાશ
 કર્યો. એ મારો એકજ દીકરો હતો તો હવે મારી શી ગતિ થશે ?
 ॥ ૭૬ ॥ એ પ્રમાણે સારસ્વતનું બોલવું સાંભળી તે રાજા સીમંતિ-
 નીના પ્રભાવથી વિસ્મય પામ્યો. ॥ ૭૭ ॥ પછી તે રાજાએ સઘળા
 માટા ઋષિઓને બોલાવી પ્રસન્ન કરી, તે છોકરો પાછો પુરૂષ થાય
 એવી તેઓની પ્રાર્થના કરી. ॥ ૭૮ ॥ ઋષિઓ બોલ્યા કે શિવ,
 પાર્વતી અને તેમના ભક્તોએ જે કર્યું હોય તેને ફેરવવા કોની
 શક્તિ છે ? ॥ ૭૯ ॥ પછી ભરદ્વાજ મુનિના કેહેવાથી તે રાજા,
 ભરદ્વાજ મુનિ, એ બે બ્રાહ્મણ અને તેઓના બે પુત્રોને સાથે લઈ
 ॥ ૮૦ ॥ અંબાજીના મંદિરમાં આવી આકરા નિયમથી મધરાત
 ટાણે માતાજીની ઉપાસના કરવા લાગ્યો. ॥ ૮૧ ॥ ત્રણ રાતસુધી
 ઉપવાસ કરી, ધ્યાન ધરી પ્રણામ અને અનેક પ્રકારની સ્તુતિઓથી,
 શરણાગતની પીડા મટાડનારાં પાર્વતીને પ્રસન્ન કર્યાં. ॥ ૮૨ ॥
 માતાજીએ પ્રસન્ન થઈને એ ભક્ત રાજાને કરોડ અંદામા જેવું પોતાનું
 સ્વરૂપ દેખાડ્યું. ॥ ૮૩ ॥ માતાજીએ કહ્યું કે— તારી જે ઈચ્છા
 હોય તે માગી લે. રાજાએ માગ્યું કે કૃપા કરી આ બ્રાહ્મણના દીકરાને
 પુરૂષપણું આપો. ॥ ૮૪ ॥ માતાજી બોલ્યાં કે— મારા ભક્તોએ
 જે કામ કર્યું હોય તે લાખોવર્ષે પણ ફેરવી શકાય નહીં. ॥ ૮૫ ॥
 રાજા બોલ્યો કે— આ બ્રાહ્મણને એકજ એક દીકરો છે અને પ્રારબ્ધ-
 યોગે એનો વંશ જાય છે માટે દીકરાવિના તેને કેમ સુખ વળે ?
 ॥ ૮૬ ॥ માતાજી બોલ્યાં કે— મારી કૃપાથી વિદ્યા તથા નમ્રતાવાળો,
 સાંખ્યા આયુધવાળો અને નિર્મલ મનવાળો, આ બ્રાહ્મણને બીજો
 પુત્ર આવશે. ॥ ૮૭ ॥ એની સામવતી નામની આ દીકરી સુમે-
 ધાની સ્ત્રી થઈને સુખ ભોગવશે. ॥ ૮૮ ॥ એટલું કહી માતાજી
 અતર્ધાન થઈ ગયાં અને રાજા વગેરે તે સઘળાઓ તેમની આજ્ઞા.

પ્રમાણે ચાલ્યા. ॥ ૮૯ ॥ તે સારસ્વત પ્રાણને થોડાજ દિવસમાં
માતાજીની કૃપાથી પેહેલા દીકરા કરતાં પણ સરસ એવો બીજો દી-
કરો આવ્યો. ॥ ૯૦ ॥ તે સામવતી નામની કન્યા સુમેધાને પરણાવી
એટલે તે બન્નેજણાએ ઘણા કાલસુધી મોટું સુખ ભોગવ્યું. ॥ ૯૧ ॥
આ પ્રમાણે સદાશિવની બહુ સીમંતિની રાણીનો પ્રભાવ અને
સદાશિવનો મહિમા પણ કહ્યો. ॥ ૯૨ ॥ કરીવાર પણ સાંભળ-
નારાઓને કહ્યાણ અને વિસ્મય આપનાર શિવભક્તોનો મહિમા
મંક્ષેપથી કહુંછું. ॥ ૯૩ ॥ એ પ્રમાણે સ્કંદપુરાણમાના પ્રણેતા
ખંડનો સીમંતિની પ્રભાવ વર્ણન એવા નામનો નવમો અધ્યાય
પુરો થયો. ॥ ૯ ॥ છ છ છ • છ છ

॥ અધ્યાય દશમો ॥

મૂત કેહેછે કે-શિવે આપેલો મોક્ષ અને શિવની લીલા વિચિત્ર છે;
તેમજ શિવભક્તોનો મહિમા પણ વિચિત્ર અને પાપનો નાશ
કરનારછે. ॥ ૧ ॥ સ્વર્ગ અને મોક્ષનાં ખરા સાધન રૂપ શિવ-
ભક્તોના મહિમાતું વર્ણન કહુંછું. માળવામાં મંદર નામનો એક
પ્રાણી હતો. ॥ ૨ ॥ તે વિષયમાં લંપટ, સ્ત્રીને વશ, ધનને
સંચી રાખનાર, સંઘ્યા સ્નાન વિનાનો અને ચંદન ઝૂલ તથા વૃક્ષો
ઉપર પ્રીતિવાળો હતો. ॥ ૩ ॥ ખરાબ સ્ત્રીઓમાં લાગેલો અને
અવલે માર્ગે ચાલનારો તે પ્રાણી પૂર્વના અન્નમિષ્ટાની પેઠે પિંગલા
નામની વેશ્યા સાથે રાતદિવસ રમણ કરતો હતો. ॥ ૪ ॥ જેની
ઈંદ્રિયો વિષયમાં લાગી હતી એવો તે પ્રાણી એ વેશ્યાના ઘરમાંજ
રહેતો હતો ત્યાં ॥ ૫ ॥ ઋષભનામે કોઈ ધર્માત્મા શિવયોગી
(અવધૂત) આવ્યો. તેમને જોઈ સાક્ષાત્ પોતાના પુણ્યરૂપ માની
॥ ૬ ॥ એ વેશ્યાએ અને એ પ્રાણીને પૂજા કરી. હુશાલા પાથરેલા
સારા આમન ઉપર બેસાડી, ॥ ૭ ॥ તેમનાં ચરણ ધોઈ તેનું

પવિત્ર જલ માથે ચડાવ્યું. પછી સારાં વચન, અર્ધ, નમસ્કાર,
 ચંદન, ફૂલ અને અક્ષત વગેરે ॥ ૮ ॥ ઉપચારથી પૂજન કરી
 તેમને પ્રીતિથી જમાડ્યા. જમી રહ્યા પછી સુંદર પલંગપર ॥ ૯ ॥
 બેસાડી પ્રીતિથી પાનખીડું આપ્યું અને સારા બાગ્યે તેમના પગ
 ચાંપી ॥ ૧૦ ॥ ઘણીવાર સુધી સેવા કરી પ્રસન્ન કર્યા. એ પ્રમાણે
 મોટી કાંતિવાળા એ શિવયોગી ॥ ૧૧ ॥ એક રાત ત્યાં રહીને સ-
 વારમાં ચાલ્યા ગયા. પછી ઘણે કાલે તે બ્રીહલ અને ॥ ૧૨ ॥
 વેશ્યા મરી જતાં એ બ્રાહ્મણ કર્મયોગે દશાર્હ દેશના રાજા ॥ ૧૩ ॥
 વજ્રબાહુની સ્ત્રી સુમતિના ગર્ભમાં આવ્યો. તે રાજાની પટરાણીને
 ગર્ભ રહેલો જોઈ ॥ ૧૪ ॥ શોક્યોએ કપટથી તેને ઝેર દીધું.
 ઝેર ખવાયું તો પણ દૈવયોગથી તે મુઠ્ઠા નહીં. ॥ ૧૫ ॥ પરંતુ મોત
 કરતાં પણ વધારે દુઃખ પામવા લાગી અને સમય થયો ત્યારે તેણે
 એક પુત્ર જણ્યો. ॥ ૧૬ ॥ તે સમયે પણ એ રાણીને ઘણું કષ્ટાણું
 પડ્યું. ઝેરનો જેને સ્પર્શ થયો હતો એવો દશવાસાનો તે રાજકુમાર
 ॥ ૧૭ ॥ બહુ દુઃખી થવા લાગ્યો અને રાતદિવસ ચીસો નાખવા
 લાગ્યો. તેની માને પણ આખા શરીરમાં ધારાં પડી ગયાં. ॥ ૧૮ ॥
 ઝેરની અસરથી બહુજ પીડાતાં રાજાએ કેટલાએક વૈદ્યોને બોલાવી
 ઓસડ કર્યાં. ॥ ૧૯ ॥ અને બીજા પણ ઘણા ઉપાય કર્યા તો પણ
 તે બન્ને સાબં થયાં નહીં. બારે પીડાને લીધે રાણીને રાતનો જંઘ પણ
 આવતી નહીં. ॥ ૨૦ ॥ તેમ પોતાના કુંવરના દુઃખથી પણ હેરાન
 થઈ દુબળી થઈ ગઈ. એ પ્રમાણે કેટલાક મહીના કાઢાડી રા-
 જાએ તે રાણી અને દીકરાને ॥ ૨૧ ॥ જીવતે મુવાં જોઈ વિચાર
 કર્યો કે—આ સ્ત્રી અને દીકરો કોઈ નરકમાંથી અંહી આવ્યાં છે.
 ॥ ૨૨ ॥ રોગ મટતો નથી, ચીસો નાખ્યા કરે છે, રાતનાં જાંઘવા
 દેતાં નથી માટે આ પાપીઆનો કાંઈ રસ્તો કરવો જોઈએ, કેમકે
 મરે એમ નથી અને જીવે એમ પણ નથી. ॥ ૨૩ ॥ એમ નિશ્ચય
 કરી બીજી રાણીઓ અને તેઓના દીકરાઓ ઉપર પ્રીતિ રાખતાં તે

રાજાએ સારથિને બોલાવી રથમાં બેસાડી તે બન્નેને દૂર કાઢાડી
 મેલ્યાં. ॥ ૨૪ ॥ કોઈ બજડ વગડામાં સારથિએ મુકી દેવાથી
 બહુ દુઃખ મામ્યાં અને બૂખ તરસથી વિબુલ થઈ ગયાં. ॥ ૨૫ ॥
 પછી એ રાણી દીકરાને તેડી પગલે પગલે પડતી, નિસાસા મુકતી,
 પોતાના નશીબને ધિક્કારતી, બહુજી બીતી, ॥ ૨૬ ॥ ક્યાંક કાં-
 ટાથી વીંધાઈ જતી, ક્યાંક વાઘના. અવાજથી બીતી, ક્યાંક સર્પોથી
 ત્રાસ પામતી, ॥ ૨૭ ॥ ક્યાંક પિશાચ, વૈતાલ અને બ્રહ્મરાક્ષસોથી
 પીડાતી, મોટાં ઝાડી ઝાંખરાઓમાં દોડતી, અને ગોખર તથા
 પાણાથી દુઃખી થતી કેશ છુટા મુકી કરવા લાગી. ॥ ૨૮ ॥ એ પ્ર-
 માણે બચંકર વગડામાં ફરતાં ફરતાં દૈવયોગથી બળધ, ઘોડા અને
 મનુષ્યો ચાલતાં હતાં એવો એક ધોરી રસ્તો હાથ લાગ્યો. ॥ ૨૯ ॥
 તે રસ્તે થઈ ઘણાં દાખડાથી દૂર જતાં ઘણાં માણસોવાળું એક વે-
 પારીનું શેહેર. એવામાં આવ્યું. ॥ ૩૦ ॥ તે શેહેરનો માલેક અને
 રક્ષણ કરનાર એક પદ્માકર નામનો જણે બીજે કુબેર બંડારી હોય
 એવો નાણાવાળો વાણીઓ હતો. ॥ ૩૧ ॥ એ વાણીઆના ઘરની
 કોઈએક દાસી છેટેથી એ રાણીને આવતી જોઈ તેની પાસે આવી.
 ॥ ૩૨ ॥ અત્યંત દુઃખી થએલી એ દીકરાવાળી રાણીની ખબર
 જણી એ દાસી પોતાના શેઠ પાસે તેને તેડી ગઈ. ॥ ૩૩ ॥ રોગથી
 પીડાએલી અને દુઃખી દીકરાવાળી તે સ્ત્રીને જોઈ એકાંતમાં તેડી
 જઈ એ શેઠે તેને બધી વાત પુછી. ॥ ૩૪ ॥ સઘળી હકીકત જણી
 એ પદ્માકર શેઠે ‘અરેરે અક્ષોભ છે’ એમ કહી નિસાસો મુક્યો.
 ॥ ૩૫ ॥ પછી પોતાના ઘરની પાસે એક ખાનગી ઘરમાં તેને રાખી
 વસ્ત્ર, અન્નપાન અને ગાદલાં ગાદડાં આપી પોતાની માનીપેઠેજ
 બરદાસ કરવા માંડી. ॥ ૩૬ ॥ તે ઘરમાં સારા બંદોબસ્તથી રહેતી
 એ રાણીને ધારાં અને ક્ષય વગેરે રોગોની શાંતિ કેમે થઈ નહીં.
 ॥ ૩૭ ॥ ધારાંઓથી પીડાએલા બાલકનેવાસ્તે વૈદ્યોએ ઘણા ઉપાય
 કર્યા તોપણ દૈવયોગથી કોઈની કારી નહીં લાગતાં કેટલેક દિવસે

તે મરી ગયો. ॥ ૩૮ ॥ દીકરો મરી જતાં મોટા શોકથી ઘેરાએલી
તે રાણી વિલાપ કરવા લાગી કે-હે દીકરા ! હે બાપ, હે મારા પ્રા-
ણની રક્ષા કરનારા, ॥ ૩૯ ॥ હે રાજકુલમાં પુનમના ચંદ્રમારૂપ,
હે મારા આનંદને વધારનારા, હે રાજકુમાર ! આ અનાથ કંગાલ
અને તુંજ જેનાં પ્રાણ અને બાંધવ છો એવી ॥ ૪૦ ॥ તારી માને
મુકીને ક્યાં ગયો. એવી રીતે શોક અને ચિંતાને વધારનારાં રૂદનનાં
વચનોથી ॥ ૪૧ ॥ વિલાપ કરતી એ રાણીની સાંત્વના પણ કોણ
કરી શકે; પરંતુ એ સમયમાં તેના દુઃખ અને શોકના વૈદરૂપ
॥ ૪૨ ॥ આગળ કેહેલાએલા ઋષભ નામના શિવયોગી ત્યાં આ-
વ્યા. એ યોગીની તે મોટા શેઠે યથાયોગ્ય પૂજા કરી. ॥ ૪૩ ॥ પછી
તે શોક કરતી રાણીની પાસે જઈ ઋષભયોગી બોલ્યા કે-હે દીકરી !
અકસ્માત્ મૂઢબુદ્ધિ બનીને તું શામાટે રોયછે ? ॥ ૪૪ ॥ ક્યાં લોકમાં
કોણ જન્મ્યો હતો અને હમણાં કોણ મુવો ? આ બધા શરીર વગેરે
પદાર્થો પાણીના ફીણ જેવા છે. ॥ ૪૫ ॥ ક્યાંક બમણું થાયછે,
ક્યાંક શાંતિ થાયછે અને ક્યાંક સ્થિતિ થાયછે. એટલા માટે આ
ફીણ જેવો દેહ મરણ પામતાં ॥ ૪૬ ॥ શોકની જગાજ રહેતી નથી;
તેથી પંડિતો શોક કરતા નથી. સત્વ, રજ અને તમ એ ત્રણ ગુણથી
પ્રાણિઓ પેદા થાયછે અને પોતાના કર્મથી બટકેછે; ॥ ૪૭ ॥
કાલથી ખેંચાયછે અને વાસનામાંજ રહેછે. માયામાંથી સત્વ વગેરે
ત્રણ ગુણ પેદા થાયછે. ॥ ૪૮ ॥ તે ગુણોથી તે તે ગુણો જેવા દેહ
થાયછે અને તે દેહ સત્વગુણથી દેવતાપણું, રજગુણથી મનુષ્યપણું,
॥ ૪૯ ॥ અને તમગુણથી પશુપક્ષિપણું પામેછે. વાસના (પૂર્વજન્મના
સંસ્કાર) ને અનુસરનારો પરવશ પ્રાણી આ ચાલતા સંસારમાં કર્મના
બંધનને લીધે ॥ ૫૦ ॥ ધારી ન શકાય એવી સુખદુઃખરૂપ ગ-
તિને વારંવાર પામેછે. કલ્પસુધી જીવનારા દેવતાઓને પણ દુઃખ
આવેછે, ॥ ૫૧ ॥ ત્યારે અનેક રોગોથી બંધાએલા માણસોની તો
શીજ વાત કરવી? કેટલાક કેહેછે કે કાલથી દેહ પેદા થાયછે,

॥ ૫૨ ॥ કેટલાએક કહેછે છે કર્મથી પેદા થાયછે અને કેટલાએક
 ગુણથી પેદા થાયછે એમ પણ કહેછે. એ પ્રમાણે કાલ, કર્મ અને
 ગુણનાવચ્ચે આ દેહ મજ્જુ છે. ॥ ૫૩ ॥ આ પાંચમહાભૂતનું પુતળું
 પેદા થએલું જોઈ સમજી પુરૂષો રાજી થતા નથી અને મરણ પામેલું
 જોઈ શોક કરતા નથી. દેહ ક્યાંથી આવ્યો અને ક્યાં ગયો? એ
 ખબર પડતી નથી. ॥ ૫૪ ॥ સ્કંત વચલા કાળમાં પાણીના પર-
 પોટા જેવો જોવામાં આવેછે. જ્યારથી ગર્ભમાં આવે ત્યારથીજ
 માત સરજઈ ચુક્યુંછે ॥ ૫૫ ॥ પછી દૈવયોગથી થોડાક દિવસ
 જીવે અથવા તરતજ મરી જાય. કેટલાએક ગર્ભમાંજ મરી જાય-
 છે, કેટલાએક જન્મતાંજ મરી જાયછે, ॥ ૫૬ ॥ કેટલાક જીવાન
 થઈ મરેછે અને કેટલાએક ઘરડા થઈને મરેછે. જેતું પૂર્વનું કર્મ
 હોય તેતું શરીર આવેછે. ॥ ૫૭ ॥ અને તે પ્રમાણેજ સુખદુઃખ
 ભોગવાં પડેછે. અજ્ઞાને પ્રેરેલા માખાંપના સમાગમથી ॥ ૫૮ ॥
 સ્ત્રી, પુરૂષ અથવા નપુંસક દેહ પેદા થાયછે. આયુષ્ય, સુખ, દુઃખ,
 પુણ્ય, પાપ, વિદ્યા અને ધન ॥ ૫૯ ॥ વિદ્યાતાએ લલાટમાં લખ્યું
 હોય તે લઈને જીવ જન્મેછે. કર્મની અને કાલની ગતિ ટાળી ટળતી
 નથી. ॥ ૬૦ ॥ અને કોઈ પદાર્થો અવિચલ રહેતા નથી માટે શોક
 કરવો યોગ્ય નથી. સ્વપ્ન, ઈન્દ્રિયલ, ॥ ૬૧ ॥ અને શરદ્ધતુનાં
 વાદળાં સ્થિર રહેતાં નથી તેમ દેહ પણ સ્થિર ક્યાં રહેછે? તારા
 કરોડો જન્મ થઈ ગયા ॥ ૬૨ ॥ તેમાં કોની કોની દીકરી, કોની
 કોની મા અને કોની કોની સ્ત્રી થઈ હતી? ॥ ૬૩ ॥ આ દેહ પાંચ
 મહાભૂતથી બનેલો, ચામડી લોહી તથા માંસથી બંધાએલો, મેદ
 મજ્જા તથા હાડકાના ઢગલારૂપ અને વિષ્ટા મૂત્ર તથા કફ
 ઠામ છે. ॥ ૬૪ ॥ દીકરાને પણ પોતાના શરીરથી પેદા થ-
 એલો મેલ જણી શોક ન કરવો જોઈએ. ॥ ૬૫ ॥ જો કોઈ
 માણસ જન્મ કરતાં પણ માતથી બચતો હોય તો પેહેલાના
 સંધના ડાહ્યા પુરૂષો મરેજ કેમ? ॥ ૬૬ ॥ તપ, વિદ્યા,

• ભુદ્ધિ, મંત્ર, ઓસડ, હે રસાયનથી પણ કોઈ ડાણો માણસ મોતથી
 બચતો નથી. ॥ ૬૭ ॥ હે રૂડા મોહોડાવાળી ! એક જીવ આજ
 મરેછે તો બીજો કાલ મરેછે. માટે ખોટી વસ્તુમાં શોક કરવો
 બેઠંએ નહીં. ॥ ૬૮ ॥ રોજ મોત પામેજ કર્યા કરેછે માટે
 પ્રાણિઓને સુખ ક્યાં છે તે તું કેહે. વાઘ સામો હોયો હોય ત્યાં
 પશુને ખડ ગમેજ કેમ ? ॥ ૬૯ ॥ એટલા માટે જન્મ અને
 જરને જીતવાની ઈચ્છા હોય તો પાર્વતીના પતિ અને મૃત્યુને
 જીતનાર એવા સદાશિવનું શરણ લે. ॥ ૭૦ ॥ જ્યાં સુધી પ્રાણી
 શિવના ચરણારવિદની શરણે જાય નહીં ત્યાં સુધી મોત, જન્મ
 અને જરનાં બીક રહેજ છે. ॥ ૭૧ ॥ આ અત્યંત દારૂણ
 સંસારમાં દુઃખ બોગવીને જ્યારે મનમાં વૈરાગ્ય થાય ત્યારે
 શંકરનું ધ્યાન કરવું બેઠંએ. ॥ ૭૨ ॥ શિવના ધ્યાનરૂપી અમૃતને
 મનથી જે પીતો હોય તેને સંસારના વિષયરૂપી ઝેરમાં ફરીવાર
 લાલચ થાય નહીં. ॥ ૭૩ ॥ સર્વ સંગમાંથી છુટી મન જ્યારે
 વૈરાગ્યથી બંધાઈ શિવના ચરણમાં લાગે ત્યારે પાછો બવનો
 ફેરો રહેતો નથી. ॥ ૭૪ ॥ માટે શિવના ધ્યાનનુંજ મુખ્ય સાધ-
 ન જે આ મન તેને શોકથી તથા મોહથી બગાડી નાખ માં
 અને સદાશિવનું બજન કર. ॥ ૭૫ ॥ મૂત બોલ્યા કે- એ
 પ્રમાણે શિવયોગીએ સાત્વના સહિત સમજવેલી તે રાણી તે ગુરના
 ચરણારવિદમાં પ્રણામ કરી બોલી કે- ॥ ૭૬ ॥ હે મહારાજ !
 મારો પુત્ર મરી ગયો. બંધુઓએ તજ દીધેલી છું અને મહારોગથી
 બ્યાકુલ છું માટે મરણ વિના હવે મારી બીજી શી ગતિ છે ? ॥ ૭૭ ॥
 એટલા માટે આ બાલકબેળીજ મરવાને ઈચ્છું છું. અને આ
 સમયમાં તમારું દર્શન થયું તેથી કૃતાર્થ થઈછું. ॥ ૭૮ ॥ મૂત
 કેહે છે કે- એ પ્રમાણે તે બાલતાં દયાના બંડારૂપ તે શિવયોગી
 પૂર્વનો ઉપકાર યાદ કરી મુવેલા બાલકની પાસે આવ્યા. ॥ ૭૯ ॥
 પછી શિવના મંત્રથી મંત્રેલી બસ્ત્ર લઈ તે બાલકના કાંઠેલા મોહો-

ડામાં નાખી મુવાને જીવતો કર્યો. ॥ ૮૦ ॥ જીવતો થએલો તે બાલક ધારેથી નેત્ર ઉઘાડી આગળના જેવુંજ બલ પામી ધાવવા સાર રોવા લાગ્યો. ॥ ૮૧ ॥ મુવેલા બાલકને પાછો જીવતો થયો જોઈ વિસ્મિત થએલા સર્વ ગામના લોકો રાજી થયા. ॥ ૮૨ ॥ આનંદથી બરપૂર થએલી અને વિજ્ઞાન તથા આંસુથી ભરાએલી આંખોવાળી રાણીએ જલદી પુત્રને તેડી લીધો. ॥ ૮૩ ॥ પુત્રનું આલિંગન કરી પરમ સુખ પામેલી રાણી જાણે પરિશ્રમથી ઉંધી ગઈ હોય તેમ બેબાન થઈ ગઈ. ॥ ૮૪ ॥ વળી શિવયોગીએ ઝેરથી ધારાં પડી ગએલાં તે માદીકરાનાં શરીરને બસ્મ લગાવી. ॥ ૮૫ ॥ બસ્મનો સ્પર્શ થવાથી તેઓનાં શરીર દિવ્ય અને દેવતાના જેવી કાંતિવાળાં થઈ રહ્યાં. ॥ ૮૬ ॥ પુણ્ય કરનારાઓને સ્વર્ગનું રાજ્ય મળવાથી જે સુખ થાય તે કરતાં પણ સોગણું સુખ તે રાણીને થયું. ॥ ૮૭ ॥ પ્રીતિથી વિજ્ઞાન થએલા તે કષબ યોગીએ પગમાં પડેલી અને હ્રાસથી છૂટેલી રાણીને ઊઠાડી આશ્વાસના કરી કહ્યું કે- ॥ ૮૮ ॥ હે પુત્રિ ! તું ચિરંજીવ રહે ! આ લોકમાં જ્યાંસુધી જીવીશ ત્યાંસુધી મૃતને જરા અવસ્થા નહીં આવે. ॥ ૮૯ ॥ આ તારો પુત્ર બદ્ધાયુ એવા નામથી જગતમાં પ્રખ્યાત થશે અને પોતાનું રાજ્ય પામશે. ॥ ૯૦ ॥ આ પુત્ર સારીપેઠે બાળે ત્યાંસુધી તું આ વાણીઆને ઘેરજ રહેજે. ॥ ૯૧ ॥ મૃત કેહેછે કે- એ પ્રમાણે કષબયોગી તે રાજકુમારને બસ્મના જોરથી જીવતો કરી પોતાની જ્યાં ઈચ્છા હતી ત્યાં ગયા. ॥ ૯૨ ॥ એ પ્રમાણે સ્કંદપુરાણમાના ધક્ષોત્તર અંકનો મદ્રાચ દ્રાહ્યાન નામનો દશમો અધ્યાય પુરો થયો. ॥ ૧૦ ॥ છ

॥ અધ્યાય અગીઆરમો ॥

મૃત કેહેછે કે- આગળ જે મેં પિંગલા વેશ્યા કહી હતી તે મરણ પામીને શિવપૂજનના પુણ્યથી ॥ ૧ ॥ ચંદ્રાંગદ રાજાને ઘેર સીમં-

તિનીના પેઠથી રૂપ, ઉદારતા અને શુભવાળી કીર્તિમાલિની નામની કન્યા અવતરી હતી. ॥ ૨ ॥ રાજપુત્ર બદાશુ પણ બિનાખામાંના મૂર્ચનીપેઠે તે શેઠના ઘરમાંજ મોટો થયો. ॥ ૩ ॥ તે શેઠને પણ સુનય નામના એક સારો દીકરો હતો તે બદાશુનો મિત્ર થયો. ॥ ૪ ॥ અતીશય હેતવાળા, રૂપાળા અને રત્નનાં ધરણાંથી શોભતા એ બન્ને-જણા ॥ ૫ ॥ સર્વ વિદ્યાઓનો અભ્યાસ કરી જયી કેળવણી પામ્યા. પછી રાજકુમારને સોળમું વર્ષ બેઠું ત્યારે ॥ ૬ ॥ તેજ ઋષભયોગી પાછા તેને ઘેર આવ્યા. રાણી અને રાજકુમારે એ શિવયોગીની ॥ ૭ ॥ વારંવાર પ્રણામ કરી પ્રીતિથી પૂજા કરી. પછી રાજ્ય ચ-એલા તે યોગી ॥ ૮ ॥ કહણાથી તે રાજકુમારને પુછવા લાગ્યા કે-તું અને તારી મા કુશલ છો ? ॥ ૯ ॥ તે સર્વ વિદ્યાઓનો અભ્યાસ કર્યો ? તું વડીલની સેવામાં તત્પર રહેછે ? ॥ ૧૦ ॥ હું તારો પ્રણદાતા શુરૂં તે તને યાદ છે ? એ પ્રમાણે એ યોગી બોલતાં ન-અતાવાળી રાણીએ ॥ ૧૧ ॥ પૌતાના પુત્રને તેમના પગમાં નમ્રાવી કહ્યું કે-હુ શુર ! આ તમારો પુત્ર છે અને તેને પ્રણ આપનારા પિતા બમે છો. ॥ ૧૨ ॥ આપ કહણા કરી આને શિષ્ય કરો. બંધુઓએ તજ દીધેલો અને અનાય છે તેનું પાલન કરો ॥ ૧૩ ॥ અને સત્-પુરુષના માર્ગનો ઉપદેશ કરો. એ પ્રમાણે બોલી રાણીએ પ્રસન્ન કરેલા એ મહાશુદ્ધિમાન યોગીએ ॥ ૧૪ ॥ તે રાજકુમારને સુમાર્ગનો ઉપદેશ કર્યો. ઋષભ બોલ્યા કે વેદ, ધર્મશાસ્ત્ર અને પુરાણોમાં જે જુનો ધર્મ ॥ ૧૫ ॥ વર્ણાશ્રમ પ્રમાણે કહ્યો છે તેને હમેશ લો-કોએ સેવવો બેઈએ. હુ પુત્ર ! સત્પુરુષને રસ્તે ચાલજે અને સાંજે આચરણ કરજે. ॥ ૧૬ ॥ દેવની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન અને દેવનું અપમાન કરીશમાં; ગાઈ, દેવતા, શુર અને બ્રાહ્મણોની હમેશ બકિત રાખજે. ॥ ૧૭ ॥ કોઈ ચાંડાલ પણ અતિથિ થઈને આવે તો તેને માન દેજે. પ્રણને સંકટ આવી પડે તોપણ કદી સત્ય છોડીશમાં. ॥ ૧૮ ॥ ગાઈ બ્રાહ્મણોની રક્ષાને વાસ્તે કોઈ વખતે ખોટું બોલવું

પડે તોયણ બોલજે. પરાયું ધન, પરસ્ત્રી, દેવતા કે બ્રાહ્મણની વસ્તુ,
 ॥ ૧૯ ॥ અને જે વસ્તુ ન મળી શકે એવી હોય તેઓમાં તૃષ્ણા
 રાખજેમાં. સારી કથા, સારો આચાર, સાહે વ્રત, સાહે શાસ્ત્ર, ॥ ૨૦ ॥
 અને ધર્મ વગેરેનું સંપાદન, એટલામાં નિરંતર તૃષ્ણા રાખજે. નાહાતું,
 જપ, હોમ, પાઠ, તર્પણ ॥ ૨૧ ॥ અને ગાઈ દેવતા તથા અતિ-
 થિની પૂજામાં આળસ રાખજેમાં. ક્રોધ, દેષ, બય, કપટ, ચાડી,
 ખોટી ખેંચ, ॥ ૨૨ ॥ કુટિલપણું, ઢોંગ અને ઉદ્દેગને જતન કરી
 મુકી દેજે. શિકાર, જુમાર, સ્ત્રી, સ્ત્રીઓમાં લંપટ થએલા પુરૂષો,
 ॥ ૨૩ ॥ અને અભિમાનીઓનો સંગ કરીશમાં. સુખિઆ સાથે
 મિત્રપણું અને દુઃખિઆ ઊપર દયા રાખજે. ॥ ૨૪ ॥ પુણ્યવાનને
 જેઈ સંતોષ અને પાપીને જેઈ ઉપેક્ષા કરજે. અતિ આહાર, અતિ
 ક્રોધ, અતિ નિદ્રા, અતિ પરિશ્રમ, ॥ ૨૫ ॥ અતિ બાષણ અને
 અતિ ક્રીડાનો ત્યાગ કરજે. અતિ વિદ્યા, અતિ શ્રદ્ધા, અતિ પુણ્ય,
 અતિ સ્મરણ, ॥ ૨૬ ॥ અતિ ઉત્સાહ, અતિ પ્રખ્યાતિ અને અતિ
 ધીરજને સિદ્ધ કરજે. પોતાની સ્ત્રીઓપર કામના રાખજે. શત્રુઓ
 ઉપર ક્રોધ રાખજે. ॥ ૨૭ ॥ પુણ્યમાં લાભ રાખજે. અધર્મિની
 ઈર્ષ્યા કરજે. પાખંડ ઊપર દેષ રાખજે અને સજ્જનો ઊપર
 પ્રીતિ રાખજે. ॥ ૨૮ ॥ કોઈ ખરાબ વાત સમજાવે તો સમજીશ-
 માં. ચાડીઆની વાતો સાંભળવામાં બેહેરો થજે. ધુતારા, ક્રોધી, ક-
 પટી, કૂર, જુગારી, ચપલ, ખલ, ॥ ૨૯ ॥ પતિત, નાસ્તિક અને
 કુટિલ માણસોનો દૂરથીજ ત્યાગ કરજે. કોઈના બહુ વખાણ કરી-
 શમાં. સહુના મનની વાત જાણી જજે. ॥ ૩૦ ॥ ધન અને કુટું-
 બમાં અતિ પ્રીતિ રાખીશમાં. પતિવ્રતા સ્ત્રી, મા, સસરા, ॥ ૩૧ ॥
 સત્પુરૂષ અને શુદ્ધ એઓના વચનમાં હમેશ વિશ્વાસ રાખજે. શરી-
 રના રક્ષણમાં તત્પર, સાવધાન અને મજબુત નિયમવાળો રહેજે.
 ॥ ૩૨ ॥ કોઈ ચોર હોય તોયણ તેનો વિશ્વાસઘાત કરીશમાં. કાર-
 બારીઓની બીક રાખજે, સત્યમાંથી ચળીશમાં. ॥ ૩૩ ॥ અનાથ,

કંગાલ, વૃદ્ધ, સ્ત્રી, બાલક, અને નિર્દન એઓનું ધન, પ્રાણ, બુદ્ધિ, શક્તિ અને બલથી રક્ષણ કરજે. ॥ ૩૪ ॥ મારી નાખવા જેવો શત્રુ પણ શરણે આવે તો તેને મારીશમાં. કુપાત્ર, સુપાત્ર, નીચ કે મોટો, ॥ ૩૫ ॥ ગમે તે માણસ પણ જે માગે તો તેને માથું પણ દેજે. મોટું જતન કરીને પણ કીર્તિજ મેળવજે ॥ ૩૬ ॥ કેમકે રાજા અને વિદ્વાનોનું કીર્તિ એજ ધરેણું છે. લક્ષ્મી અને પુણ્ય કીર્તિથી થાયછે. ॥ ૩૭ ॥ ચંદ્રમા જેમ ચાંદનીથી શોભે તેમ લોક સારી કીર્તિથી શોભેછે. હાથી, ઘોડા, સોનાનો ગંજ અને પર્વત જેવડો રત્નનો ઢગલો મળતો હોય તોપણ ॥ ૩૮ ॥ તેમાં અપકીર્તિ થતી હોય તો તેને તરણાની પેઠે જલદી મુકી દેજે. મા, બાપ કે ગુરૂ રીસ કરે અને તેઓના સંબંધમાં ધન ખરચાઈ જતું હોય તોપણ ॥ ૩૯ ॥ અને દીકરાઓ કે બ્રાહ્મણો અપરાધ કરે તોપણ તેઓ ઉપર ક્ષમા કરજે. અને બ્રાહ્મણો જેમ રાજા થાય તેવી રીતે તેઓનું હિત કરજે. કેમ કે ॥ ૪૦ ॥ રાજા સંકટમાં ડૂબી જાય ત્યારે ઉત્તમ બ્રાહ્મણો તેને તેમાંથી બાહાર કાઢાડેછે. આયુષ્ય, યશ, બલ, સુખ, ધન, પુણ્ય અને પ્રજાની વૃદ્ધિ ॥ ૪૧ ॥ જેથી થાય તેવું કામ હમેશ કરજે. દેશ, કાલ, શક્તિ, કરવા યોગ્ય અને નહીં કરવા યોગ્યનો ॥ ૪૨ ॥ સારી રીતે વિચાર કરી હમેશ ચતનથી કામ કરજે. કોઈ ને પીડા કરીશમાં અને પારકી પીડા મટાડજે. ॥ ૪૩ ॥ નીતિથી અને શક્તિથી ચોર અને દુષ્ટ લોકોને પીડા કરજે. સ્નાન, જપ, હોમ, અને દેવતાના તથા પિતૃના કામમાં ॥ ૪૪ ॥ ઉતાવળ કરજેમાં. નિદ્રામાં અને ભોજનમાં ઉતાવળ કરજે. ચતુરાઈ ભરેણું, કૂડ વગરનું, સાચું, લોકોને પ્રિય લાગે એવું, ॥ ૪૫ ॥ થોડા અક્ષર અને ઘણા અર્થવાણું વચન બોલજે. હમેશ શત્રુઓથી અને વિપત્તિથી નિર્ભય રહેજે. ॥ ૪૬ ॥ બ્રાહ્મણનાં કુલ, પાપ અને ગુરૂની આજ્ઞાથી બીતો રહેજે. જ્ઞાતિ, ખંધુ, બ્રાહ્મણો, સ્ત્રીઓ, પુત્રો ॥ ૪૭ ॥ અને ભોજન કરવા બેઠેલી પંગતોમાં સમાન રીતે

વર્તજે. સત્પુરુષોના સારા ઉપદેશ, પવિત્ર કથાઓ, ॥ ૪૮ ॥ અને
 વિદ્યાની તથા ધર્મની વાતોમાં કદી પણ વિમુગ્ધ થજેમાં. પવિત્ર,
 સારા જલવાળો, પ્રખ્યાત, બ્રાહ્મણોની ઘણી વસ્તીવાળો ॥ ૪૯ ॥
 અને શિવની બકિતવાળો જે મોટો દેશ હોય તેમાં તું હમેશ રહેજે.
 છીમાળો, વેશ્યાઓ, બ્યભિચારી પુરુષો ॥ ૫૦ ॥ અને નીચ
 લોકો જ્યાં ઘણાં હોય તે દેશમાં કદી વસજેમાં. ત્રૈલોક્યના નાથ
 એવા એક સદાશિવને આશ્રય કરતાં પણ ॥ ૫૧ ॥ સર્વ દેવ-
 તાઓને અને તેઓના દિવસોને માન દેજે. પવિત્ર, અંતુર, શાંત,
 સ્થિર ॥ ૫૨ ॥ જિતેન્દ્રિય અને સુશોભિત હમેશ રહેજે. વેદ બ-
 ણેલા શાંત બ્રાહ્મણો, સારા સંન્યાસીઓ, ॥ ૫૩ ॥ પવિત્ર વૃક્ષો,
 પવિત્ર નદીઓ, પવિત્ર તીર્થ, મોટું તળાવ, ગાઈ, બળધ, રત્ન,
 પતિવ્રતા સ્ત્રી ॥ ૫૪ ॥ અને પોતાના ઘરના દેવતાઓને તરતજ
 પૂજે લાગજે. પાછલી બે ઘડી રાત રહે ત્યારે ઉઠી આચમન લઈ,
 સ્વૈચ્છ અંતઃકરણથી ॥ ૫૫ ॥ ગુરુને નમસ્કાર કરી સદાશિવ,
 નારાયણ, બ્રહ્મા, ગણપતિ, ॥ ૫૬ ॥ કાર્તિકસ્વામી, કાત્યાયની
 દેવી, મહાલક્ષ્મી, સરસ્વતી, ઇંદ્રાદિક લોકપાલ, પવિત્ર કીર્તિવા-
 ળાઓ અને ઋષિઓ, ॥ ૫૭ ॥ એઓનું ધ્યાન કરી ઉગતા સૂર્યને
 નમસ્કાર કરજે. સુંગધ, ફૂલ, પાથ, શાક, પાકાં ફલ વગેરે ॥ ૫૮ ॥
 અને નવા તથા પ્રિય લાગે એવા ખાવાના પદાર્થો પ્રથમથી શિવને
 અર્પણ કરી પછી ઉપયોગમાં લેજે. દાન, જપ, સ્નાન, હોમ,
 ધ્યાન ॥ ૫૯ ॥ અને તપ જે કર્યું હોય તે સઘળું શિવને અ-
 ર્પણ કરજે. જમતાં, બણતાં, સુતાં, વિહાર કરતાં, જોતાં, સાંબળતાં,
 બોલતાં અને લેતાં પણ શિવનુંજ ચિંતન કરજે. ॥ ૬૦ ॥ બન્ને
 હાથમાં રૂદ્રાક્ષનાં કંકણ પેહેરી, કપાલમાં ઘોળી બસ્મનું ત્રિપુંદ્ર
 કરી સર્વાંજન પંચાક્ષર મંત્ર બણતાં અને શિવના ચરણનું ધ્યાન
 કરતાં હમેશ મળ કરજે. ॥ ૬૧ ॥ હે પુત્ર ! બીજ પુરાણોમાં
 જે ધર્મો વિસ્તારથી કહેલાછે તે મેં તને સંક્ષેપમાં કહ્યા. ॥ ૬૨ ॥

હવે બીજું સર્વ પુરાણોથી છાતું, સર્વ પાપને હરનાર, પવિત્ર, જ્ય
આપનાર અને સઘળી વિપત્તિઓથી ચુકાવનાર એવું શિવકવચ
તારા હિતને વાસ્તે કહું છું. ॥ ૬૩ ॥ એ પ્રમાણે સ્કંદપુરા-
ણમાના પ્રણેતા ૨ અંડનો કૃષ્ણમોવંદ્ય નામનો અગ્નીઆરમો અધ્યાય
પુરો થયો. ॥ ૧૧ ॥ છ. છ. છ. છ. છ.

॥ અધ્યાય બારમો ॥

કૃષ્ણબયોગી બોલ્યા કે- જગતમાં વ્યાપી રહેલા સદાશિવને નમ-
સ્કાર કરી મનુષ્યોની સર્વ પ્રકારે રક્ષા કરનાર શિવકવચ કહું છું. ॥ ૧ ॥
પવિત્ર સ્થાનકમાં યોગ્યરીતે પાથરેલા આસનપર બેસી, જિતેન્દ્રિય
રહી, પ્રાણાયામ કરી અવિનાશી સદાશિવનું ધ્યાન કરવું. ॥ ૨ ॥
હૃદયકમળની વચમાં બીરાજતા, જેનું તેજ આકાશમાં ફેલાઈ ગયું છે
એવા, ઈન્દ્રિયના કડા નથી દૂરજેના એવા, ઝીણા, અંત રહિત,
સર્વના આદિ અને પરમ આનંદમય એવા સદાશિવનું ધ્યાન કરવું.
॥ ૩ ॥ ધ્યાનથી સર્વ કર્મ બંધન મટાડી, ઘણી વાર સુધી પ્રણા-
નંદમાં મનને દૂબાડી છ અક્ષરવાળા મંત્રના ન્યાસથી સાવધાન
થઈ શિવ કવચથી રક્ષા કરવી. ॥ ૪ ॥ હું જે ઉંડા સંસારરૂપી
કુવામાં પડ્યો છું તેની સર્વ દેવતાઓના આત્મારૂપ સદાશિવ
રક્ષા કરજો. તેમનું દિવ્ય અને ઉત્તમ મંત્રના મૂલરૂપ નામ મારા
હૃદયમાં રહેલા સર્વ પાપને મટાડજો. ॥ ૫ ॥ તેજોમય આનંદથી
ભરપૂર, ચૈતન્યરૂપ અને સઘળું જગત્ જેની ભૂતિ છે એવા
સદાશિવ સર્વ ઠેકાણે મારી રક્ષા કરજો. ઝીણાથી ઝીણા અને ઘણી
શક્તિવાળા એક ઈશ્વર સઘળા બચથી મારી રક્ષા કરજો. ॥ ૬ ॥
જે પૃથ્વીરૂપે કરી જગતને ધંરી રહ્યા છે તે આઠ ભૂતિવાળા સદાશિ-
વ પૃથ્વીથી રક્ષા કરજો. જલના સ્વરૂપથી જે જીવન આપે છે તે
સદાશિવ જલથી રક્ષા કરજો. ॥ ૭ ॥ ઘણી લીલા કરનારા જે

દેવ પ્રલય સમયમાં સઘળાં બ્રહ્માંડોને બાળી નાખી નાચ કરેછે તે
 કાલરૂઢ દાવાનલ વીતોળીઆ વગેરેની બીક અને સર્વ તાપથી
 રક્ષા કરજો. ॥ ૮ ॥ ઝબકની વીઝળી અને સોના જેવા, વિદ્યા
 વરદાન અભય, અને કુંવાડો જેના હાથમાં છે એવા, ચારમુખ
 અને ત્રણ નેત્રવાળા તત્પુરુષ પૂર્વ દિશામાં નિરંતર મારી રક્ષા
 કરજો. ॥ ૯ ॥ કુંવાડો, વેદ, અંકુશ, પાશ, ત્રિશુલ, અધ્ધર, ડાકણું
 અને માળતને ધરનાર, ચાર મુખ અને ત્રણ નેત્રવાળા અને સ્થા-
 મવર્ણ એવા અધોર દક્ષિણ દિશામાં મારી રક્ષા કરજો. ॥ ૧૦ ॥
 કુંદપુષ્પ, ચંદ્રમા, શંખ અને સ્ફટિકમણિસરખા ધાળા, વેદ,
 રૂદ્રાક્ષની માળા વરદાન અને અભયની નીશાનીવાળા, ત્રણ નેત્ર
 તથા ચાર મોહોડાવાળા અને મહા પ્રતાપી સંયોધિજાત પશ્ચિમ
 દિશામાં મારી રક્ષા કરજો. ॥ ૧૧ ॥ વર રૂદ્રાક્ષની માળા અભય
 અને ટાંકણાને ધરનાર, કમળના કેસરાસરખા વર્ણવાળા, ત્રણ
 નેત્ર અને ચાર મુખવાળા વામદેવ ઉત્તર દિશામાં મારી રક્ષા
 કરજો. ॥ ૧૨ ॥ વેદ, અભય, વર, અંકુશ, ટાંકણું, પાશ, અધ્ધર,
 ડાકણું, રૂદ્રાક્ષની માળા અને ત્રિશુલ જેના હાથમાં છે એવા, શ્વેતવર્ણ,
 પાંચ મોહોડાવાળા અને મોટા પ્રકાશવાળા ઈશાન આકાશમાં મારી
 રક્ષા કરજો. ॥ ૧૩ ॥ ચંદ્ર જેના મસ્તકમાં છે એવા દેવ મારા
 મસ્તકની, કપાલમાં નેત્રવાળા દેવ મારા કપાલની, ભગદેવના નેત્રને
 ધરનાર મારા નેત્રની અને વિશ્વનાથ મારા નાકની સદા રક્ષા કરજો.
 ॥ ૧૪ ॥ જેની કીર્તિને વેદ ગાયછે એવા દેવ મારા કાનની, અધ્ધ-
 રવાળા દેવ મારા કપાલની, પાંચ મોહોડાવાળા દેવ મારા મોહોડાની
 અને વેદરૂપ જેની જીભ છે એવા દેવ મારી જીભની સદા રક્ષા કરજો.
 ॥ ૧૫ ॥ નીલકંઠ મારા કંઠની, પિનાક ધનુષ્ય જેના હાથમાં છે એવા
 દેવ મારા હાથની, ધર્મરૂપ જેના હાથ છે એવા દેવ મારા હાથના
 મૂળની અને દક્ષના યજ્ઞને તોડનાર દેવ મારી છાતીની રક્ષા કરજો.
 મર્વત જેનું ધનુષ છે એવા દેવ મારા પેટની, કામદેવનો નાશ કરનાર

દેવ મારા મધ્યભાગની, ગણપત્તિના પિતા મારી નાભિની અને ધૂર્જટિ
 ઈશ્વર મારી કેડની રક્ષા કરજો. ॥ ૧૭ ॥ કુબેરના મિત્ર મારા બે
 સાથળની, જગતના ઈશ્વર મારા બે ગોઠણની, બળધનું ચિન્હ
 જેની ધજામાં છે એવા દેવ મારી બે પીંડીની અને દેવતાઓ જેના
 ચરણનું વંદન કરેછે એવા દેવ મારા પગની રક્ષા કરજો. ॥ ૧૮ ॥
 • મોટા ઈશ્વર દિવસના પેહેલા પોહોરમાં, વામદેવ બીજ પોહોરમાં,
 ત્રણ નેત્રવાળા ત્રીજ પોહોરમાં અને જેની ધજામાં બળધ છે એવા
 દેવ દિવસના છેલા પોહોરમાં મારી રક્ષા કરજો. ॥ ૧૯ ॥ જેના
 મુકુટમાં ચંદ્રમા છે એવા દેવ રાતના આરંભસમયે, ગંગાને ધરનાર
 દેવ મધરાતે, પાર્વતીના પતિદેવ પાછલીરાતે અને મૃત્યુને જીતનારા
 દેવ સર્વકાલમાં મારી રક્ષા કરજો. ॥ ૨૦ ॥ શંકર દેવ ધરની અંદર
 સ્થાણુ દેવ ધરથી બાહાર, પશુના પતિદેવ બે સ્થલની વચમાં અને
 સદાશિવ ચારેકોર મારી રક્ષા કરજો. ॥ ૨૧ ॥ લોકના એક અધિ-
 પતિ દેવ ઊભતાં, પ્રમથગણના નોંધ-ચાલતાં, વેદાંતથી જણાય એવા
 દેવ બેસતાં, અને અવિનાશી શિવ સુતાં મારી રક્ષા કરજો. ॥ ૨૨ ॥
 નીલકંઠ માર્ગમાં, ત્રિપુરના શત્રુ પર્વત વગેરે વશમી જગ્યાઓમાં,
 અને મોટી શક્તિવાળા મૃગના પારાધી દેવ વનવાસ વગેરે મોટી
 મુસાફરીમાં મારી રક્ષા કરજો. ॥ ૨૩ ॥ પ્રલયકાલ સરખો જેનો
 કાપ છે અને જેના ખડખડ હસવાથી પ્રાણાંડ ચલાયમાન થાય છે
 એવા વીરભદ્ર બચંકર શત્રુની કોજરૂપી સમુદ્રના મોટા બચથી રક્ષા
 કરજો. ॥ ૨૪ ॥ શસ્ત્રવાળા શત્રુઓની હજાર દશ હજાર લાખ અને
 કરોડ પ્યાદા, ઘોડા, હાથી અને રથોના સમૂહથી બચંકર એવી સેં-
 કડો અક્ષૌહિણી સેનાઓને મૃડ નામના સદાશિવ બચંકર કુવાડાની
 ધારથી કાપી નાખજો. ॥ ૨૫ ॥ પ્રલયકાલના અગ્નિસરખી ઝા-
 ખોથી બળનું સદાશિવનું ત્રિશૂલ ચોર લોકોને મારી નાખજો; અને
 દીપડા, સિંહ, રીંછ તથા નાહાર વગેરે કાડી ખાનારાઓને પિનાક
 નામનું મહાદેવનું ધનુષ ત્રાસ કરજો ॥ ૨૬ ॥ ખરાબ સ્વપ્ન, ખરાબ

શકુન, ખરાબ ગતિ, મનની કચવાણ, દુકાલ, ખરાબ વ્યસન, અપ-
 યશ, ઉત્પાત, તાપ, ઝેરની બીક, ખરાબ ગ્રહની પીડા અને વ્યા-
 ધિઓને જગતના ઈશ્વર નાશ પમાડ્યો. ॥ ૨૭ ॥ ઓ સધળાં
 તત્ત્વરૂપ, સધળાં તત્ત્વથી દૂર, સર્વ લોકના એક અધિપતિ, સર્વ લો-
 કના એક પોષણ કરનાર, સર્વ લોકના એક પ્રલય કરનાર, સર્વ લો-
 કના એક શુર, સર્વ લોકના એક સાક્ષી, સર્વ વેદથી ધ્યાના, સર્વ વરને
 દેનારા, સર્વ પાપની પીડાને બાંગનારા, સર્વ જગતને અભય કરના-
 રા, ચંદ્રમા જેનો મુકુટ છે એવા, અવિનાશી, પોતેજ પ્રકાશરૂપ
 એવા, ઉપદ્રવ રહિત, પ્રપંચ રહિત, કલંક રહિત, સુખ.હઃઆદિકથી
 રહિત, સંગ રહિત, નિર્મલ, જેના વૈભવને કોઈની ઉપમા લાગે નહીં
 એવા, આધાર રહિત, નિરંતર શુદ્ધ, જ્ઞાનરૂપ, પરિપૂર્ણ અને સત્ત્વિત્
 આનંદરૂપ જે પ્રાણ તે રૂપ એવા, જેનો પ્રકાશ અત્યંત શાંત છે એવું
 જે તેજ તે રૂપ એવા, જે ભગવાન સદાશિવ, તેને નમસ્કાર કરું છું.
 હે મહાકર્મા! હે મહાભયંકર! હે સુખંકારી જેના અવતાર છે એવા!
 હે મહાભૈરવ! હે કાલભૈરવ! હે કલ્યાંતભૈરવ! હે ખોપરીની માળા
 પેરનારા! હે અઢાંગ તરવાર ઢાલ પાશ અંકુશ ડાકણ ત્રિશૂલ ધનુષ-
 બાણ ગદા સાંગ મિદિમાલ તોમર સાંખેલાં ધોડા પદ્મિશ કડશી બોગળ
 ભુશંડી શત્રી અને ચક્રરૂપી હથીઆરોથી જેના હાથ ભયંકર છે
 એવા! હે હજારો મુખવાળા! હે દાદોથી વિકાલ! હે ભયંકર ખડ-
 ખડ હસવાથી ધ્રુજવી નાખેલ છે પ્રભાંડનું મંડલ જેણે એવા! હે
 મોટા સર્પના કુંડળવાળા! હે મોટા સર્પના હારવાળા! હે હાથીના
 ચામડાને પેહેરનાર! હે મૃત્યુને જીતનાર! હે ત્રણ નેત્રવાળા! હે
 ત્રિપુરાંસુરના કાલરૂપ! હે કર્પડા નેત્રવાળા! હે જગતના ઈશ્વર!
 હે જગતરૂપ! હે બળધના વાહનવાળા! હે ઝેરના ધરેણાવાળા! હે
 ચારેકોર મોહોડાવાળા! સર્વ ઠેકાણેથી મારી રક્ષા કરો રક્ષા કરો.
 પ્રકાશો પ્રકાશો. મહામૃત્યુ અને અલ્પમૃત્યુના ભયનો નાશ કરો નાશ
 કરો. મારા શત્રુઓને કાઢોડો. ત્રિશૂલથી ફાડો ફાડો. કુવાડાથી તોડો

તોડો. તરવારથી કાપો કાપો. ખટ્તાંગથી પછાડો પછાડો. સાંબે-
લાથી કચરો કચરો. બાણથી મારો મારો. રાક્ષસોને બીવરાવો
બીવરાવો. બૂતને બગાડો બગાડો. કૂખાંડ ચેતાલ મારી ગણ અને
પ્રહારાક્ષસોને ત્રાસ કરો ત્રાસ કરો. મને નિર્ભય કરો કરો. હું કે જે
બીનોહું તેની આત્માસના કરો આત્માસના કરો. નરકની બીકથી
મારો ઉદ્ધાર કરો ઉદ્ધાર કરો. બૂખ તરસથી મને જીવાડો જીવાડો.
તૃપ્ત કરો તૃપ્ત કરો. હુઃખથી પીડાયોહું તેને આનંદ કરો આનંદ
કરો; શિવકવચથી મને ઢાંકો ઢાંકો. હે ત્રણ નેત્રવાળા ! હે સદાશિવ !
તમને નમુંહું. નમુંહું. ઋષભ બોલ્યા કે—એ પ્રમાણે વર દેનાર,
સર્વ પીડાઓને શમાવનાર અને સર્વ પ્રાણિઓથી ધ્યાનું એતું આ
શિવકવચ મેં કહ્યું. ॥ ૨૮ ॥ જે માણસ આ ઉત્તમ શિવકવચ
(શિવરૂપી બખતર) ને પેહેરે તેને સદાશિવની કૃપાથી કોઈ ઠેકાણે
બચ થાય નહીં. ॥ ૨૯ ॥ જેનું આયુષ્ય ખુટ્યું હોય એવો, મરણ
પામેલો અથવા મહારોગથી પીડાએલો હોય તેપણ સુખ અને
લાંચુ આયુષ્ય પામે. ॥ ૩૦ ॥ સર્વ દારિદ્ર્યને મટાડનાર અને
સર્વ સુખને વધારનાર આ શિવકવચનું જે માણસ ધારણ કરે તેને
દેવતાઓપણ પૂજે; ॥ ૩૧ ॥ શિવકવચના પ્રતાપને લીધે મહાપાપ
અને ઉપપાપના ઢગલાઓથી તે છૂટે અને મરણ પામ્યા પછી
સદાશિવને પામે. ॥ ૩૨ ॥ હે પુત્ર ! તું પણ આ મેં આપેલા ઉત્તમ
શિવકવચનું ધારણ કર; તારું તરતજ કલ્યાણ થશે. ॥ ૩૩ ॥ મૂત
કેહેછે કે— એ પ્રમાણે કહીને ઋષભયોગીએ તે રાજકુમારને
મોટા નાદવાળો શંખ અને શત્રુઓને કાપી નાખે એવી એક તર-
વાર આપી. ॥ ૩૪ ॥ ફરીવાર બસ્મ મંત્રીને તેના સર્વ શરીરમાં
ઓપડી અને તેને બાર હજાર હાથીનું બલ આપ્યું. ॥ ૩૫ ॥ બસ્મના
પ્રભાવથી બલ, ઐશ્વર્ય, ધીરજ અને યાદી આવવાથી તે રાજકુ-
માર શરદ્ કાતુનાં મૂરજની પેઠે શોબવા લાગ્યો. ॥ ૩૬ ॥ હાથ
એડી ઉભેલા તે રાજકુમારને યોગીએ વળી કહ્યું કે—તપ અને મંત્રના

પ્રતાપવાળી આ તરવાર મેં તને આપીછે. ॥ ૩૭ ॥ સમવેલી
આ તરવાર તું જેને દેખાડીશ તે શત્રુ સાક્ષાત્ મૃત્યુ હશે તોપણ
જલદી મરી જશે. ॥ ૩૮ ॥ જે તારા શત્રુઓ આ શંખનો નાદ
સાંભળશે તેઓ હથીઆર મુકી, મૂર્ચ્છિત થઈ પડી જશે. ॥ ૩૯ ॥
આ તરવાર અને શંખ, પરાયા દિવ્ય સૈન્યનો નાશ કરનાર અને
પોતાનાં સૈન્ય તથા પોતાના પક્ષવાળાઓનાં શૂર તથા તેજને
વધારે એવાં છે. ॥ ૪૦ ॥ આ બેના પ્રભાવથી, શિવકવચથી,
બાર હજાર હાથીઓના મોટા બલથી ॥ ૪૧ ॥ અને ભસ્મ ધા-
રણ કરવાના સામર્થ્યથી તું શત્રુઓના સૈન્યને જીતી લઈશ અને
બાપતું સિંહાસન પામીને આ પૃથ્વીની રક્ષા કરીશ. ॥ ૪૨ ॥ એ
પ્રભાણે બદાયુને સારીપેઠે સમજાવતાં તે માદીકરાએ એ યોગીની
પૂજા કરી. પછી તે યોગી પોતાની ઈચ્છા હતી ત્યાં ચાલ્યા ગયા.
॥ ૪૩ ॥ એ પ્રભાણે સ્કંદ પુરાણમાના અક્ષોત્તર ખંડનો શિવકવચ
કથન એવા નામનો બારમો અધ્યાય પુરો થયો. ॥ ૧૨ ॥ છ

॥ અધ્યાય તેરમો ॥

મૂન કેહેછે કે-મગધદેશનો રાજા કે જે બલવાન અને બાહાદુર
હતો તે દશાર્ણ દેશના વજ્રબાહુ રાજાનો શત્રુ થયો. ॥ ૧ ॥ તે મહા-
રથી હેમરથ નામના રાજાએ દશાર્ણ દેશને મોટી ફોજથી ઘેરીને
રોકી લીધો. ॥ ૨ ॥ એના પ્રતાપી સેનાપતિઓએ દશાર્ણદેશમાં
આવીને ધન અને રત્નો લુંટ્યાં અને કેટલાએકે પ્રજાના ઘર બાળી
નાખ્યાં. ॥ ૩ ॥ કેટલાએકે ધન, કેટલાએકે છોકરાં અને સ્ત્રીઓ,
કેટલાએકે ગાયોનાં ધણ અને કેટલાએકે ધાન્ય વગેરે સામાન લઈ
લીધા. ॥ ૪ ॥ કેટલાએકે વાડીઓમાનાં પદાર્થોનો અને કેટલાએકે
ઘરના બગીચાઓનો નાશ કર્યો. એ પ્રભાણે તેના રાજ્યનો નાશ
કરી સ્ત્રીઓ, ગાયો અને ધન લેવાની ઈચ્છાથી ॥ ૫ ॥ મગધદે-

શના રાજાએ વજ્રબાહુના શેહેરને ઘેરી લીધું. એ પ્રમાણે પોતાના
 દેશને અને શેહેરને વ્યાકુલ થએલાં જોઈ ॥ ૬ ॥ વજ્રબાહુ રાજા
 પોતાની ફોજ સહિત યુદ્ધ કરવા વાસ્તે નીકળ્યો. એ રાજા તથા તેના
 મંત્રિ વગેરેએ ॥ ૭ ॥ મગધદેશવાળાઓ સામે યુદ્ધ કરી તેઓની
 કેટલીક ફોજ મારી. ૨૫માં બેઠેલા અને જોણે બખતર પેહેરયું હતું
 એવા વજ્રબાહુ રાજાએ ॥ ૮ ॥ બાણની વૃષ્ટિ કરી ઘણા મંડાર
 કરી નાખ્યો. મહાપરાક્રમી વજ્રબાહુને લડતો જોઈ ॥ ૯ ॥ મગધ-
 દેશવાળાઓએ તેનેજ જલદી ઘેરી લીધો. પરાક્રમી શત્રુઓએ ઘણી-
 વાર લડાઈ કરી ॥ ૧૦ ॥ વજ્રબાહુની ફોજનો નાશ કરી જીત
 મેળવી. કેટલાએકે તેનો ૨૫ બાંગો નાખ્યો અને કેટલાએકે તેનું ધ-
 નુષ લઈ લીધું. ॥ ૧૧ ॥ એકે તેના સારથિને મારી નાખ્યો અને
 બીજાએ તરવાર લઈ લીધો. એ પ્રમાણે તરવાર, ધનુષ અને સારથિ-
 વિનાના ॥ ૧૨ ॥ વજ્રબાહુને બલાત્કારથી પકડી શત્રુઓએ ક્રોધથી
 બાંધી લીધો. તેના સઘળા મંત્રીઓ અને ફોજને જીતી લઈ ॥ ૧૩ ॥
 હેમતમાં આવેલા મગધદેશવાળાઓ તેના શેહેરમાં પેઠા. ઘોડા, મા-
 ણસ, હાથી, ઉંટ, પશુ, ધન, ॥ ૧૪ ॥ રૂપાણી સર્વ સ્ત્રીઓ અને
 કન્યાઓને હરવા લાગ્યા. રાજાની રાણીઓને અને હજારો દાસીઓને
 બાંધી લીધો. ॥ ૧૫ ॥ રત્નથી ભરેલો ખજાનો હુંટી લીધો. એ
 પ્રમાણે ગામ મારી, સ્ત્રી, ગાયો અને ધન વગેરે લઈ ॥ ૧૬ ॥ વજ્ર-
 બાહુને બલાત્કારથી ૨૫માં નાખીને નીકળી ગયા. એ પ્રમાણે બચ-
 કર રીતે દેશના નાશનો કોલાહલ થતાં ॥ ૧૭ ॥ એ વાત એ રા-
 જાના બલવાન કુમાર બદ્રાસુના સાંબળવામાં આવી. શત્રુઓના હા-
 થથી બાપ બંધાઈ ગયો, બાપની સ્ત્રીઓ હરાઈ ગઈ ॥ ૧૮ ॥ અને
 દશાણેદેશનો નાશ થયો જણી તે સિંહની પેઠે ગર્જના કરી જાઠ્યો. શેઠના
 દીકરાને સાથે લઈ, તરવાર અને શંખ હાથમાં લઈ, ॥ ૧૯ ॥ બખ-
 તર પેહેરી, ૨૫માં બેસી જીતવાની ઈચ્છાથી તે નીકળ્યો. બદ્રાસુ આ-
 વીને જોય ત્યાં દેશમાં મોટી ખરાબી થઈ રહી હતી. ॥ ૨૦ ॥

રાજ્યના લોકોનાં ઘર બળતાં હતાં, ચીસો પડતી હતી અને સ્ત્રીઓ,
 બાલક, ગાયો તથા ધનનાં હરણ થતાં હતાં. એ પ્રમાણે રાજ્યને ધણી
 વંગરતું અને બચ પામેલું જોઈ ॥ ૨૧ ॥ ક્રોધથી વ્યાપ્ત થઈ શત્રુ-
 ઓનાં ક્ષેત્રમાં પેશીને કાનસુધી ધનુષ જેવી ઘણાં ઘણાં બાણ
 નાખવા લાગ્યો. ॥ ૨૨ ॥ રાજકુમારના બાણથી મરણ પામતા
 શત્રુઓ વેગથી તેના ઉપર ચડી આવી બચંકર બાણથી વીંધવા
 લાગ્યા. ॥ ૨૩ ॥ યુદ્ધમાં મદોન્મત્ત શત્રુઓનાં હજારો અસ્ત્રો વાગેછે
 તોપણ ધીર અને શિવકવચે રક્ષા કરેલો એ બદાસુ ચલાયમાન થયો
 નહીં. ॥ ૨૪ ॥ હથીઆરની વૃષ્ટિને સહન કરી જલદી હાથીનીપેઠે ક્ષે-
 ત્રની અંદર પેશી ઘણાક ઘોડા, હાથીઓ અને પ્યાદાઓને તેણે માર્યા
 ॥ ૨૫ ॥ એ ક્ષેત્રમાંથી સારથિસહિત એક યોદ્ધાને મારી તેનાજ
 રથમાં બેઠો અને શેઠના દીકરાને સારથિ કર્યો. ॥ ૨૬ ॥ સિંહ
 જેમ હરણીઆના ટોળામાં કરે જેમ નિર્ભય થઈને તે કરવા લાગ્યો.
 પછી સઘળા બળવાન સેનાપતિઓ ક્રોધ કરી ધનુષો ઉપાડી ॥ ૨૭ ॥
 તે એકલા બદાસુ ઉપર ચડી આવ્યા. મહાવીરોને આવતા જોઈ
 બચંકર ખડ્ગ લઈ ॥ ૨૮ ॥ પુરુષાર્થ દેખાડવા વાસ્તે તે તેઓની
 સામે આવ્યો. કાલના જીભ જેવી વિકાલ અને ગિજળી તેની તર-
 વાર ॥ ૨૯ ॥ જોઈનેજ તે સેનાપતિઓ તેના પ્રભાવથી મરી
 ગયા. તેની લડાઈમાં ઝબકતી તરવાર જે જે શત્રુઓએ દીઠી ॥ ૩૦ ॥
 તેઓ સઘળા વજ્રથી જેમ કૂડા મરી જાય તેમ મરી ગયા. પછી
 મોટા હાથવાળા બદાસુએ શત્રુના સૈન્યોનો નાશ કરવા વાસ્તે
 ॥ ૩૧ ॥ જાણે આકાશ તથા પૃથ્વીને જુરી નાખતો હોય એવી
 મોટી ગર્જનાવાળો શંખ વગાડ્યો. જાણે ઝેરથી લેપાયો હોય એવો
 એ મોટો શંખનાદ ॥ ૩૨ ॥ સાંબળતાંજ શત્રુઓ મૂર્છા પામી
 ધરતીપર પડીગયા. ઘોડા, રથ અને હાથીઓ ઉપર જેઓ બેઠા
 હતા ॥ ૩૩ ॥ તેઓ સઘળા શંખનાદને લીધે બલનો નાશ થતાં
 બેસુધ થઈ જરાવારમાં પડી ગયા. બેસુધ, હથીઆર વિનાના અને

ધરતીપર પડેલા એ સઘળાઓને ॥ ૩૪ ॥ રાખજેવા ગણી ધર્મ-
 શાસ્ત્ર જણનારા બદાચુએ માર્યા નહીં. પછી લડાઈમાં બંધાએલા
 પોતાના પિતાને છોડાવી ॥ ૩૫ ॥ શત્રુઓના હાથમાં ગએલી
 તેની સઘળી રાણીઓને પણ જલદી મુકાવી. કામદારોની તથા ખીજ
 પણ શેહેરીઓની ॥ ૩૬ ॥ સ્ત્રીઓ, છોકરાઓ, કન્યાઓ અને
 ગાયોના ધણ વગેરે જેજે શત્રુના હાથમાં ગયા હતાં તેઓને છોડાવી
 આશ્વાસના કરી. ॥ ૩૭ ॥ પછી શત્રુઓની ફોજમાં ફરી તેઓની
 સ્ત્રીઓ, પવન તથા મનસરખા વેગવાળા ઘોડાઓ, પર્વત જેવડા
 હાથીઓ, ॥ ૩૮ ॥ સોનાના રથો અને રૂપાળી દાસીઓ વગેરે
 સઘળું વેગથી બેળું કરી અને તેઓનું ધન લઈ, ॥ ૩૯ ॥
 હારી ગએલા હેમરથ રાજાને બાંધી લીધો. તેના મંત્રિઓ, તાબાના
 રાજાઓ અને મુખ્ય અમલદારોને ॥ ૪૦ ॥ જલદી પકડી લઈ
 પોતાના ગામમાં લાવ્યો. આગળ જેઓ લડાઈમાં હારખાઈને ચૂરે
 કોર બાગી ગયા હતા ॥ ૪૧ ॥ તે સઘળા, વજબાહુના મુખ્ય
 મંત્રિઓ અને વિશ્વાસુ સેનાપતિઓ પાછા શેહેરમાં આવી, કુમારના
 પરાક્રમથી વિસ્મય પામી ॥ ૪૨ ॥ 'તે બદાચુ કુમાર કોઈ કાર-
 ણથી પૃથ્વીમાં આવેલો દેવ છે એમ માનવા લાગ્યા અને વિચાર
 કરવા લાગ્યા કે-આતો આપણું મોટું બાગ્ય અને કોઈ તપનું ફલ
 થયું!! ॥ ૪૩ ॥ આ કોઈ વીર પુરૂષે આપણને મુંવામાંથી જી-
 વાડ્યા!! આ કોઈ યોગથી કે તપથી સિદ્ધ થયેલો હશે? કે કોઈ
 દેવતા હશે? ॥ ૪૪ ॥ આણે જે મોટું કામ કર્યું તે માણસથી
 બની શકે એવું ન હતું. નક્કી એનાં માબાપ શિવપાર્વતી હોવાં જો-
 ઈએ!! ॥ ૪૫ ॥ મોટાં સામર્થ્યથી નવ અક્ષૌહિણીને જીતી લીધી!!
 એ પ્રમાણે આનંદ સહિત આશ્ચર્ય પામેલા અને પરસ્પરમાં વખા-
 ણતા ॥ ૪૬ ॥ કારબારીઓએ પુછવાથી બદાચુએ કેટલીક ખરી
 હકીકત કહી દેખાડી. પછી વિસ્મય અને આનંદમાં ડૂબેલો અને
 આનંદના આસુ ખેરતો પોતાનો પિતા ત્યાં આવ્યો તેને ॥ ૪૭ ॥

પ્રેમથી વિવહલ થએલો બદાસુ પગે લાગ્યો. એ વજ્રબાહુ રાજાએ પોતાના પુત્રનું ॥ ૪૮ ॥ આલિંગન કરી તરત પ્રેમથી પરવશ થઈ પુછ્યું કે હે મોટી બુદ્ધિવાળો ! તું કોઈ દેવ છે ? મનુષ્ય છે ? કે ગંધર્વ છે ? ॥ ૪૯ ॥ તારી મા કોણ ? બાપ કોણ ? દેવ કોણ ? અને નામ શું છે ? શત્રુઓએ બાંધી લીધેલા, મુવા જેવા થઈ ગએલા અને સામર્થ્ય વિનાના અમોને ॥ ૫૦ ॥ અમારી સ્ત્રીઓ સહિત, કંઈલાથી આવીને છોડાવ્યા તેનું કારણ શું ? આવું પરાક્રમ, ધીરજ, તેજ અને બલનો વધારો ક્યાંથી મળ્યાં ? ॥ ૫૧ ॥ દેવતા, અસુર અને માણસો સહિત ત્રણે લોકને જીતવાનું પણ તારામાં સામર્થ્ય છે. હજાર જન્મથી પણ તારો ઓશીંગણ થવાને ॥ ૫૨ ॥ હું અને આ સ્ત્રીઓ તથા બાંધવો સમર્થ નથી. આ પુત્રો, સ્ત્રીઓ, રાજ્ય અને શહેર ॥ ૫૩ ॥ એ બધાને મુકીને માઈં મન તારામાં પ્રેમથી બંધાયું છે. હે બાપ ! હે મારા પ્રાણને બચાવનાર ! સંઘળી વાત કર. ॥ ૫૪ ॥ આ મારી સ્ત્રીઓનું જીવતર પણ તારેજ સ્વાધીન છે. મૂત કેહેછે કે-એ પ્રમાણે પોતાના બાપે પુછવાથી બદાસુ બોલ્યો કે- ॥ ૫૫ ॥ આ સુનય નામનો વાણીઆનો દીકરો મારો સખા છે. એના સુંદર ઘરમાં મારી માસહિત હું રહું છું ॥ ૫૬ ॥ માઈં નામ બદાસુ છે. હવે મારી હુકીકત હું પછીથી કહીશ પણ હમણાં તમે સ્ત્રીઓ અને સંબંધીઓ સહિત શહેરમાં જઈ ॥ ૫૭ ॥ શત્રુઓની બીક મુકી સુખેથી વિહાર કરો. હું પીછો આવું ત્યાંસુધી આ શત્રુઓને છોડશોમાં. ॥ ૫૮ ॥ હું હવે મારે ઘેર જલદી જઈશ. એ પ્રમાણે કહી રાજાની રજા લઈ એ રાજકુમાર બદાસુએ ॥ ૫૯ ॥ પોતાને ઘેર આવી સંઘળી વાંત પોતાની માયાસે કહી. રાજા થઈ જને આંસુ આવી ગયાં એવી માએ દીકરાનું આલિંગન કર્યું. ॥ ૬૦ ॥ એ શેઠે પણ પ્રેમથી આલિંગન કરી તેનો સત્કાર કર્યો. વજ્રબાહુ પોતાના ઘરમાં જઈ ॥ ૬૧ ॥ સ્ત્રીઓ, પુત્ર અને કારબારીઓ સહિત મોટો હરખ પામ્યો. તે

રાત્રિ વીત્યા પછી મોટા યોગી ઋષભે ॥ ૬૨ ॥ સીમંતિનીના પતિ
 ચંદ્રાંગદ રાજાને મળી, બદાયુની ઉત્પત્તિ અને તેના અલૌકિક કા-
 મની વાત કરી. ॥ ૬૩ ॥ એકાંતમાં કહ્યું કે તારી કુંવરી કીર્તિમાલિની
 બદાયુને આપ. એ પ્રમાણે તેને સમજાવી ॥ ૬૪ ॥ દેશકાલની
 રીત જણનારા ઋષભયોગી ત્યાંથી ગયા. પછી ચંદ્રાંગદ રાજાએ
 સારા મુહૂર્તમાં ॥ ૬૫ ॥ બદાયુને બોલાવી તેને પોતાની કુંવરી
 દીધી. પરણેલો તે રાજકુમાર પોતાની સ્ત્રીની સાથે ॥ ૬૬ ॥ સો-
 નાના આસનપર બેસી રોહિણીની સાથે જન્મ ચંદ્રમા શોભે તેમ
 શોભવા લાગ્યો. ચંદ્રાંગદ રાજાએ તેના પિતા વજ્રબાહુને બોલાવી
 ॥ ૬૭ ॥ કારભારીઓસહિત સામેયું કરી તેની પૂજા કરી. વજ્રબા-
 હુએ તેના ગામમાં જઈ બદાયુને પરણેલો દીઠો. ॥ ૬૮ ॥ બદાયુ
 પ્રેમથી પગમાં પડ્યો એટલે છાતી સાથે ખૂબ દાખીને તેનું આલિ-
 ગન કર્યું. પછી વજ્રબાહુએ ચંદ્રાંગદને પુછ્યું કે— આ વીર મને
 પ્રાણ આપનાર અને શત્રુઓને મારનાર છે ॥ ૬૯ ॥ તોપણ એ
 મહાપરાક્રમી તમારા જમાઈના વંશને હું જણાવો નથી. ॥ ૭૦ ॥
 માટે એનો વંશ અને જન્મ જણવાની મને ઈચ્છા છે. એ પ્રમાણે
 વજ્રબાહુએ અરજ કરવાથી ચંદ્રાંગદ રાજાએ ॥ ૭૧ ॥ એકાંતમાં
 મળી હસીને તેને કહ્યું કે— આ તમારો પુત્ર છે કે જેને તમે બાલકપ-
 લામાં રોગથી પીડાએલો બેઈ ॥ ૭૨ ॥ તેની માંદી માની સાથે
 વનમાં મુકી દીધો હતો. બાલકની સાથે વનમાં ફરતી એ તમારી રાણી
 ॥ ૭૩ ॥ દૈવયોગથી વાણીઆને ઘેર જતાં તેણે તેની રક્ષા કરી. ત્યાં
 ધણા રોગથી પીડાઈને આ તમારો કુંવર મરી ગયો હતો. ॥ ૭૪ ॥
 ત્યાં કોઈ યોગિરાજે તેને પાછો જીવતો કર્યો. એ ઋષભ નામના
 શિવયોગીના પ્રતાપથી ॥ ૭૫ ॥ આ માદીકરો દેવતા જેવું રૂપ પણ
 પામ્યાં. તે યોગીએ આપેલી તરવાર અને મોટા નાદવાળા શંખથી
 ॥ ૭૬ ॥ અને શિવકવચના પ્રતાપથી સુદમાં શત્રુઓ હારી ગયા.
 માટે આ કુંવરને અને એની પતિવ્રતા માને લઈ ॥ ૭૭ ॥ તમારી

નગરીમાં જાઓ; તમારું મોટું કલ્યાણ થશે. એ પ્રમાણે ચંદ્રાંગદે સ-
 ધળી વાત કહી પોતાના દરબારમાં બેસાડી રાખેલી ॥ ૭૮ ॥ અને
 શણગારેલી તેની મોટી રાણીને બોલાવી તેને દેખાડી. એ સધળું
 સાંભળી અને જોઈ ॥ ૭૯ ॥ બહુજ લજાએલો અને મુરખપણાથી
 પોતે કરેલા કામને ધિક્કારતો વજ્રબાહુ રાજા તે સ્ત્રી અને પુત્રને દે-
 ખવાથી મોટો હરખ પામ્યો. ॥ ૮૦ ॥ રૂવાણાં ઊભાં થઈ ગયાં
 અને તે બંનેનું આલિંગન કર્યું. એ પ્રમાણે ચંદ્રાંગદે પૂજેલો અને
 સત્કાર કરેલો ॥ ૮૧ ॥ વજ્રબાહુ તે ચંદ્રાંગદનો તેના મંત્રિઓની
 સાથે સત્કાર કરી પોતાની રાણી, દીકરો અને વહુને ॥ ૮૨ ॥ સાથે
 લઈ પરિવાર સહિત પોતાની નગરીમાં આવ્યો. બદાયુ, મોટા આ-
 દરમાનથી બાપને ઘેર આવી ॥ ૮૩ ॥ સર્વ શેહેરના લોકોને આનંદ
 કરવા લાગ્યો. કેટલાએક કાલ પછી પિતા સ્વર્ગવાસી થતાં જીવાન
 થયેલો ॥ ૮૪ ॥ અને મહાપરાક્રમી બદાયુ રાજગાદીએ બેઠો.
 તે સમયે તેણે મગધદેશના રાજા હેમરથની સાથે મોટા ઋષિઓની
 સમક્ષ સલાહ કરીને તેને બંદીખાનેથી છોડ્યો. ॥ ૮૫ ॥ એ પ્ર-
 માણે પૂર્વજન્મમાં ત્રેલોક્યમાં વિખ્યાત શિવયોગીની પૂજા કરી હતી
 તેના પ્રભાવથી તે બદાયુ મોટી વિપત્તિઓમાંથી નીકળી રાજ્ય પામી
 ચંદ્રાંગદની પુત્રી સાથે આનંદ કરવા લાગ્યો. ॥ ૮૬ ॥ એ પ્રમાણે
 સ્કંદપુરાણમાના પ્રજ્ઞોત્તરખંડનો મદ્રાગુર્વિવાહ કથન એવા નામનો
 તેરમો અધ્યાય પુરો થયો. ॥ ૧૩ ॥ છ છ છ .

॥ અધ્યાય ચૌદમો ॥

મૂત કહેછે કે-જેને સિંહાસન મળ્યું છે એવો બદાયુ રાજા કોઈ
 દિવસે પોતાની સ્ત્રીની સાથે સુંદર વનમાં ગયો. ॥ ૧ ॥ એ વનમાં
 આસોપાલવનાં ઝૂલ અને નવાં પાનડાં શોભી રહ્યાં હતાં. મહિલકાનાં
 ઝૂલ, ઊઘડી રહ્યાં હતાં તેઓમાં જમરાઓ ગુંજર કરતા હતા. ॥ ૨ ॥

નવીન બોલસરીની સુગંધિથી ભોડોમાં આનંદ વ્યાપી રહ્યો હતો.
 તમાલના અને આસોપાલવના વૃક્ષોમાં તાજ તાજ કુળીઓ લાગી
 રહી હતી. ॥ ૩ ॥ ફૂલના સમૂહોથી માધવીલતાઓના માંડવાઓ
 નમી રહ્યા હતા. આંખાના વૃક્ષો પાનડાંથી અને મોરથી શોભી રહ્યા
 હતા. ॥ ૪ ॥ પુત્રાગના વનમાં કરનાર કોયલોના ટોકારા લાગી
 રહ્યા હતા. એવી રીતે સઘળી રીતે સુંદર સમયમાં બદાયુ પોતાની
 રાણી સાથે વિહાર કરવા લાગ્યો. ॥ ૫ ॥ ત્યાં નજદીકમાં એક પ્રા-
 ક્ષણ અને પ્રાક્ષણી પછવાડે વાઘ દોડવાથી ચીસો પાડતાં દોડ્યાં
 આવતાં હતાં તેને દીઠાં. એ બેજણાં બોલતાં હતાં કે હે કર્ણાના બં-
 ડારૂપ રાજા ! આ મોટા વેગવાળો વાઘ અમને ખાવાવાસ્તે દોડ્યો
 આવે છે. ॥ ૭ ॥ તો એ બચકર અને પર્વત જેવડો વાઘ અમને
 પોચાંને ખાઈ ગયો નથી તે મોર અમારી રક્ષા કરો. ॥ ૮ ॥ એવી
 ચીસ સાંભળીને બદાયુ રાજાએ હાથમાં ધનુષ લીધું એટલામાં તો એ
 વાઘે આવીને પ્રાક્ષણીને પકડી. ॥ ૯ ॥ હે નાથ ! હે નાથ ! હે કાંત !
 હે શંભો ! હે જગતના પતિ ! એવી રીતે ચીસો નાખતી એ પ્રાક્ષ-
 ણીને વાઘે પકડી ॥ ૧૦ ॥ તેટલામાં રાજાએ વાઘને સજ્જેલાં બાણ
 માર્યાં તો પણ પર્વતને જેમ વરસાદથી પીડા ન થાય તેમ એ વાઘને
 તે બાણોથી કાંઈ પણ પીડા થઈ નહીં. ॥ ૧૧ ॥ રાજાના હથીઆ-
 રોથી જેને પીડા થઈ નથી એવો એ મહા બલવાન વાઘ જોરથી તે
 પ્રાક્ષણીને ઢરડી જલદી ચાલતો થયો. ॥ ૧૨ ॥ પોતાની સ્ત્રીને
 વાઘે હરેલી જોઈ દુઃખ પામેલો પ્રાક્ષણ રોવા લાગ્યો કે-હે પ્યારી !
 હે બાલા ! હે કાંતા ! હે પતિવ્રતા ! ॥ ૧૩ ॥ મને અહીં એકલો
 મુકીને તું પરલોકમાં કેમ ગઈ ? પ્રાણ કરતાં પણ પ્યારીને મુકી હું શી
 રીતે જીવી શકું ? ॥ ૧૪ ॥ હે રાજા ! તારાં મોટાં મોટાં અસ્ત્ર, મોટું
 ધનુષ અને બાર હજાર હાથીનું જોર ક્યાં ગયું ? ॥ ૧૫ ॥ તારાં
 શંખ, તરવાર, મંત્રવિદ્યા, અસ્ત્રવિદ્યા, પ્રયત્ન અને મોટા પ્રભાવથી
 શું વળ્યું ? ॥ ૧૬ ॥ એ સઘળું અને જે કાંઈ બીજું પણ તારામાં

હોય તે વ્યર્થ થયું. કેમકે તું આં વગડાના પ્રાણીને વારી શક્યો નહીં.
 ॥ ૧૭ ॥ દુઃખીઆનો બચાવ કરવો એજ ક્ષત્રિયકુલનો ધર્મ છે.
 માટે તે કુલનો ધર્મ ગયો તો પછી જીવવાનું શું પ્રયોજન છે? ॥ ૧૮ ॥
 ધર્મ જાણનારા રાજાઓ પોતાના પ્રાણથી અને ધનથી શરણાગતનું
 રક્ષણ કરેછે અને તે નથી કરતા તેઓ જીવતે મુલાં છે. ॥ ૧૯ ॥ ધન-
 વાન છતાં કોઈને દેતા ન હોય તેઓનું જીવનું મરવા જેવું છે. શર-
 ણાગતની રક્ષા ન થઈ શકે તો ગૃહસ્થાશ્રમ કરતાં સંન્યાસજ સારો
 છે. ॥ ૨૦ ॥ અનાથ અને રાંક શરણાગતોનું રક્ષણ ન થાય તે ક-
 રતાં રાજાને ઝેર ખાવું કે અગ્નિમાં બળી મરવું સાચું છે. ॥ ૨૧ ॥
 એ પ્રમાણે તેનો વિલાપ અને પોતાના પરાક્રમની નિંદા સાંભળી
 શોકને લીધે બદાચુએ મનમાં વિચાર કર્યો કે ॥ ૨૨ ॥ આજ
 નશીબ ફરી જવીથી મારો પુરુષાર્થ અને કીર્તિ નાશ પામ્યાં અને
 મોટું પાપ લાગ્યું. ॥ ૨૩ ॥ કમનશીબ અને દુર્લુક્ષિ એવો જે હું
 તેનો ધર્મ નાશ પામ્યો. હવે મારી સંપત્તિ, રાજ્ય અને આયુષ્ય
 પણ નક્કી ક્ષય પામશે. ॥ ૨૪ ॥ પુરુષોને સંપત્તિ, વૈભવો, પુત્રો
 અને ધન પ્રારબ્ધથી ક્ષણમાત્રમાં પ્રાપ્ત થાયછે અને ક્ષણમાત્રમાં
 જતાં રહેછે. ॥ ૨૫ ॥ માટે મારા પ્યારા પ્રાણ આપીને પણ આ
 ઘરભંગ થએલા બ્રાહ્મણનો શોક મટાડીશ. ॥ ૨૬ ॥ એમ નિશ્ચય
 કરી એ બદાચુ રાજા તે બ્રાહ્મણના પગમાં પડી સાંત્વના કરતાં બો-
 લ્યો કે- ॥ ૨૭ ॥ હે મોટી લુક્ષિવાળા બ્રાહ્મણ! હું કે જે શક્તિવ-
 ગરનો ક્ષત્રિયહું તેના ઉપર ક્ષમા કરો. શોક મુકી દીઓ. તમને જેવું
 હશે તે હું આપીશ. ॥ ૨૮ ॥ આ રાજ્ય, આ રાણી અને આ મારો
 દેહ એ સઘળું તમારે સ્વાધીન છે, હવે જે તમારે જેવું હોય તે બોલો.
 ॥ ૨૯ ॥ બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે-આંધળાને અરીશાથી, બીખારીને ઘ-
 રથી, મૂર્ખને પુસ્તકથી અને સ્ત્રીવગરનાને ધનથી શું પ્રયોજન છે?
 ॥ ૩૦ ॥ તે હું સ્ત્રીવગરનો થઈ રહ્યો અને ભોગ ભોગવ્યા નથી
 માટે ભોગવવાને વાસ્તે મને આ તમારી પટરાણી આપો. ॥ ૩૧ ॥

રાજ બોલ્યો કે-આ તમારો ધર્મ છે? કે શુરૂએ તમને આતું શીખવ્યું છે? પોતાનો દેહ આપવાતું બની શકે પણ સ્ત્રી આપી દેવાતું કદી ન બને. ॥ ૩૨ ॥ પરસ્ત્રી ભોગવવાથી જે પાપ લાગે તે પાપ સેકડો ઉપાય કરવાથી પણ ધોવાઈ શકે નહીં. ॥ ૩૩ ॥ બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે-ભર્યકર બ્રહ્મહત્યાતું કે મદિરાપાનતું પાપ હોય તેનો પણ તપથી નાશ કરી દઉં ત્યારે પરસ્ત્રી ભોગવવાના પાપનો શો બાર છે. ॥ ૩૪ ॥ માટે આ તારી સ્ત્રી મને દે, નહીંતર હુખીઆતું રક્ષણ નહીં કરવાથી તું નકી નરકમાં પડીશ. ॥ ૩૫ ॥ એ પ્રમાણે બ્રાહ્મણના બોલવાથી ભય પામીને રાજાએ વિચાર કર્યો કે-રક્ષણ નહીં કરવાથી મોટું પાપ લાગે તે કરતાં સ્ત્રી આપી દેવી એજ સાચું છે. ॥ ૩૬ ॥ માટે આ સ્ત્રી બ્રાહ્મણને આપી દઈ પાપથી મુકાઈ જલદી અગ્નિમાં બળી મરીશ, કેમકે એમ કરવાથી કીર્તિ રહેશે. ॥ ૩૭ ॥ એમ મનમાં નિશ્ચય કરી, અગ્નિ સળગાવી, પછી એ બ્રાહ્મણને બોલાવી સંકલ્પસહિત સ્ત્રીનું દાન કર્યું. ॥ ૩૮ ॥ પોતે નાહી, પવિત્ર થઈ, દેવતાઓને પ્રણામ કરી, એ અગ્નિને ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી સાવધાનપણાથી શંકરનું ધ્યાન કરવા લાગ્યો. ॥ ૩૯ ॥ જેનું ચિત્ત પોતાના ચરણમાં લાગ્યું છે એવા તે રાજાએ અગ્નિમાં પડવા માંડ્યું ત્યારે સદાશિવે પ્રકટ થઈ દર્શન દીધાં. ॥ ૪૦ ॥ પાંચ મોહોડાવાળા, ત્રણ નેત્રવાળા, પિનાક નામના ધનુષવાળા, ચંદ્રમાની કલા જેના મુકુટમાં છે એવા, લાંબી અને પીંગળી જટાવાળા, મધ્યાનહ સમયના કરોડ મૂર્ચના જેવા તેજસ્વી, ॥ ૪૧ ॥ કમલના નાલની પેઠે ધોળા, હાથીના ચામડાના વસ્ત્રવાળા, ગંગાજના મોજથી જેનું મસ્તક બીજાય છે એવા, મોટા સર્પના હાર, કડાં, વીટી, મુકુટ, બાજુબંધ તથા કુંડલથી શોભતા, ॥ ૪૨ ॥ જેના હાથોમાં ત્રિશૂલ, ખટ્વાંગ, કુવાડો, ઢાલ, મૃગ, અભય, વર અને ધનુષ છે એવા, પોઠીઆપર બેઠેલા અને નીલકંઠ એવા સદાશિવ પોતાની આગલ પ્રકટ થયા તેને રાજાએ દીઠા. ॥ ૪૩ ॥ તે સમયમાં આકાશમાંથી દેવતાઈ કુલોની વૃષ્ટિ પડવા લાગી. દેવતાનાં

વાજ્રં વાગવાં લાગ્યાં અને દેવતાઓ નાચ તથા ગાયન કરવા લાગ્યા.
 ॥ ૪૪ ॥ નારદ વગેરે અને સનકાદિક વગેરે દેવતાઓના ઋષિઓ,
 ઈંદ્ર વગેરે લોકપાલ અને નિર્મલ બ્રહ્મઋષિઓ ત્યાં આવ્યા. ॥ ૪૫ ॥
 તેઓની વચમાં પાર્વતીની સાથે બેઠેલા સદાશિવ, ભક્તિથી નમેલા
 રાજ ઉપર કંઈલાની વૃષ્ટિ કરવા લાગ્યા. ॥ ૪૬ ॥ રાજને તેમના
 દર્શનથી આનંદ વધ્યો. આનંદનાં આંસુથી શરીર ભીંજઈ ગયું. રૂ-
 વાડાં બિંબાં થયાં અને હાથ બેડી ગદ્ગદકંઠથી સ્તુતિ કરવા લાગ્યા.
 ॥ ૪૭ ॥ રાજ બોલ્યો કે- સ્વતંત્ર, અવિનાશી, મુખ્ય, છાના ગુણ-
 વાળા, મોટા, અજન્મા, કારણના પણ કારણ, પરમશિવ, ચૈતન્યના
 આનંદથી ભરપૂર, અને શાંત દેવ એવા જે તમે તેને નમસ્કાર કરું છું.
 ॥ ૪૮ ॥ જગત્ના સાક્ષી, જગત્ના કરનાર, છાના તેજવાળા, અને
 હૃદયમાં રહેલા તમે છો, માટે વિધિ જણનારા પુરૂષો અનેક ઉપાયથી
 મન રોકીને તમને શોધે છે. ॥ ૪૯ ॥ એક રૂપ વિચારનારા જ્ઞાન-
 ઓને તમે એક છો અને બેદબુદ્ધિવાળાઓને અનેક રૂપ છો. ઈંદ્રિય-
 થી દૂર, સર્વને જણનાર અને જગત્ના આદિઅંતમાં પણ સ્થિર
 એવું તમારું સ્વરૂપ મનના માર્ગથી દૂર છે. ॥ ૫૦ ॥ મન વચનથી
 દૂર, મોહ રહિત અને પરમાત્મા રૂપી જે તમારું શરીર તેની સ્તુતિ
 કરવાને મગુણ અને અજ્ઞાનથી ભરેલી મારી વાણી કેમ સમર્થ થાય?
 ॥ ૫૧ ॥ તો પણ ભક્તના આશ્રયરૂપ અને નમનારની પીડાને બાં-
 ગનાર તમારા ચરણારવિંદને, બચંકર સંસારરૂપી દાવાનલથી પીડા-
 એલો હું સંસારનો બચ મટવાવાસ્તે નિરંતર બહું છું. ॥ ૫૨ ॥ દેવ-
 ના દેવ, મહાદેવ, શંભુ, બ્રહ્મા વિષ્ણુ રૂદ્ર રૂપ, અને મૃષ્ટિ સ્થિતિ તથા
 પ્રલયને કરનાર જે તમે તેને નમું છું. ॥ ૫૩ ॥ જગત્ના આદિ, જ-
 ગત્ના પેહેલા સાક્ષી, સત્યસ્વરૂપ અને જ્ઞાન તથા આનંદમય જે તમે
 તેને નમું છું. ॥ ૫૪ ॥ સર્વ શરીરમાં રહેનાર, શરીરથી જુદો જે
 આત્મા તે રૂપ, માયારહિત, માયામાં પ્રકાશતા, વ્યાપક, ॥ ૫૫ ॥
 જેની પાસે કોઈનો પ્રકાશ નથી એવા, અવિનાશી, સત્ય તથા જ્ઞાન,

સ્વરૂપ, શુદ્ધ, સહુથી છેટા, કર્મબંધનથી રહિત, ॥ ૫૬ ॥ વેદાંતથી
જાણવાયોગ્ય, ઓંકારમાં રહેનાર, શુદ્ધ રીતિવાળા, ત્રણ ગુણની વૃત્તિ-
ઓથી રહિત, ॥ ૫૭ ॥ કલ્યાણકારી, પરાક્રમવાળા અને કલ્યાણને
દેનારા જે તમે તેને નમું છું. અનંત, એટલે, શાંત અને કલ્યાણરૂપ જે
તમે તેને નમું છું. ॥ ૫૮ ॥ શાંતરૂપ, ધોરરૂપ, બચંકર પાપોને મટા-
ડનાર, સર્વના આદિ, અજ્ઞાનને તોડનાર, સર્વોત્તમ, ॥ ૫૯ ॥ મોહ-
રહિત, અને સ્વરૂપ ગુણવાળા જે તમે તેને નમું છું. હે જગતના નાથ !
હે શંકર ! હે અવિનાશિ ! હે રૂદ્ર, હે કરૂપડા નેત્રવાળા ! હે મૃત્યુને
જીતનાર ! હે અવિચલ ! મારી રક્ષા કરો. ॥ ૬૦ ॥ હે શંભુ ! હે
ચંદ્રમાના મુકુટવાળા ! હે શાંત સ્વરૂપ ! હે પાર્વતીના પતિ ! હે
સૂર્યચંદ્ર તથા અગ્નિરૂપી નેત્રવાળા ! હે ગંગાધર ! હે અંધકામુરને
મારનાર ! હે પવિત્ર કીર્તિવાળા ! હે ભૂતનાથ ! હે પર્યંતમાં રહેનાર !
તમને સદા નમસ્કાર કરું છું. ॥ ૬૧ ॥ મૂત કેહેછે કે- એ પ્રમાણે
સ્તુતિ કરતાં પ્રસન્ન થયેલા, દયાનાં બંડારરૂપ મહાદેવ પાર્વતી સ-
હિત બોલ્યા કે- ॥ ૬૨ ॥ હે રાજ ! તારી બકિતથી અને પવિત્ર
સ્તુતિથી પ્રસન્ન થયો છું. તે એક મનથી મારી નિરંતર પૂજા કરીછે.
॥ ૬૩ ॥ તારો ભાવ જોવા વાસ્તે હું બ્રાહ્મણ થઈને આવ્યો હતો,
જેને વાધ લઈ ગયો તે આ સાક્ષાત્ પાર્વતી હતાં. ॥ ૬૪ ॥ જે તારાં
બાણથી ઘવાયો નહીં તે વાધ માયાનો બનાવેલ હતો. તારી ધીરજ
જેવને વાસ્તે તારી સ્ત્રી મેં માગી હતી. ॥ ૬૫ ॥ હે માન આપ-
નારા ! આ તારી રાણીની અને તારી બકિતથી હું પ્રસન્ન થયો છું.
કોઈને ન મળે એવું વરદાન આપું. માગો લે. ॥ ૬૬ ॥ રાજ
બોલ્યો કે-હું કેવ ! હું કે જે સંસારના તાપથી ઘેરાયેલો છું તેને
આપ પરમેશ્વરે દર્શન દીધું એજ વરદાન મળીચુંકું. ॥ ૬૭ ॥ વર
દેનારાઓમાં ઉત્તમ એવા તમ પાસેથી કોઈ બીજો વર હું માગતો
નથી. હું, મારી રાણી, મારાં માબાપ, ॥ ૬૮ ॥ પચાકર શેઠ અને
તેમનો પુત્ર સુનય, એ સઘળાંઓને આપની પાસેજ રાખજો.

॥ ૬૯ ॥ મૂત કેહેછે કે-પછી મહા બાગ્યશાલી કીર્તિમતી રાણીએ શંકરને પ્રસન્ન કરી ઉત્તમ વરદાન માગ્યું. ॥ ૭૦ ॥ રાણી બોલી કે-મારો પિતા ચંદ્રાંગદ અને મારી મા સીમંતિની, એ બન્ને આપની પાસે સદા રહે, એ માગ્યું. ॥ ૭૧ ॥ પ્રસન્ન થએલા ભક્તવત્સલ સદાશિવ, તથાસ્તુ, એ પ્રમાણે બન્નેને વરદાન દઈ ક્ષણમાત્રમાં અંતર્યામિ થઈ ગયા. ॥ ૭૨ ॥ તે રાજા, પોતાના પુત્રો અને રાણીની સાથે શંકરની કૃપા મેળવી સુખ ભોગવવા લાગ્યો. ॥ ૭૩ ॥ દશ હજાર વર્ષ સુધી, આખા દેશ રાજ્ય કરી પછી દીકરાઓને રાજ્ય આપી તે બદાયુ સદાશિવના પરમ પદને પામ્યો. ॥ ૭૪ ॥ ચંદ્રાંગદ રાજા અને તેની રાણી સીમંતિની પણ ભક્તિથી શિવપૂજન કરી શિવનું પદ પામ્યાં. ॥ ૭૫ ॥ પવિત્ર, પાપને મટાડનાર, વિચિત્ર, અને અત્યંત છાંતું આ શિવના ગુણનું આખ્યાન કહ્યું તેનો જે પાઠ કરે અથવા સમજીએ તે સંભળાવે તે માણસ, સંસારના સુખ ભોગવી અંતે સદાશિવને પામે. ॥ ૭૬ ॥ એ પ્રમાણે રકંદપુરાણમાના બ્રહ્માગર અંડનો મદ્રાચુર્માહામ્ય કથન એવા નામનો ચૌદમો અધ્યાય પુરો થયો. ॥ ૧૪ ॥

છ છ છ છ છ

॥ અધ્યાય પંદરમો ॥

મૂત બોલ્યા કે-આ કષ્ણ નામના શિવયોગીનો પ્રભાવ કહ્યો. હવે બીજા શિવયોગીનો પ્રભાવ ॥ ૧ ॥ અને ભસ્મનો મહિમા પણ કહ્યું કે જે સાંભળવાથી પાપી લોકો પણ કૃતાર્થ થશે. ॥ ૨ ॥ મહાતપસ્વી, સુખ દુઃખાદિકથી રહિત, નિર્ગુણ, શાંત, સંગરહિત, સમદૃષ્ટિ રાખનાર, ॥ ૩ ॥ આત્મારામ, ક્રોધને જીતનાર, ઘર તથા સ્ત્રીથી રહિત અણચીંતવ્યા જનાર, મૌન રાખનાર સંતોષી, કોઈ વસ્તુનું ગ્રહણ નહીં કરનાર ॥ ૪ ॥ સર્વ શરીરમાં ભસ્મ ચોપડનાર, મોટી જટાથી શોભાયમાન, વલ્કલ તથા મૃગચર્મ પેહેરનાર, અને

માત્ર ભિક્ષાતુંજ ગ્રહણ કરનાર એવા વામદેવ નામે એક શિવયોગી છે.
 ॥ ૫ ॥ સર્વ ઊપર અનુગ્રહ કરનારા એ યોગી, એક દિવસે લોકોમાં
 ફરતાં ફરતાં દૈવની ઈચ્છાથી કૈંચારણ્ય નામના ભયંકર વનમાં ગયા.
 ॥ ૬ ॥ તે માણસ વિનાના વનમાં એક અત્યંત ભયંકર અને ભુખ્યો
 તરસ્યો પ્રભરાક્ષસ રહેતો હતો. ॥ ૭ ॥ તે એ શિવયોગીને આવ્યા
 જોઈ ભુખ્તો માર્યો ખાવા વાસ્તે વેગથી દોડ્યો. ॥ ૮ ॥ મોટી
 કાયાવાળો અને ભયાનક દાઢોવાળો એ દુષ્ટ રાક્ષસ મોહોડું ફાડી
 આવ્યો તેને જોઈ એ યોગી ચલાયમાન થયા નહીં. ॥ ૯ ॥ એ ભ-
 યંકર રાક્ષસે નિશ્ચલ રહેલા શિવયોગીને દાબીને ખાથમાં લીધા. ॥ ૧૦ ॥
 યોગીનો સ્પર્શ થયો ત્યાંજ તે પ્રભરાક્ષસનાં પાપ મટી જતાં તેને
 ખેદ થયો અને યાદી આવી. ॥ ૧૧ ॥ જેમ લોહું પારસમણીના
 સ્પર્શથી સોતું થઈ જાય, માટી જંખૂનદીને પામવાથી સોતું થઈ જાય,
 ॥ ૧૨ ॥ કાગડા માનસસરોવરને પામી હંસ થઈ જાય, અને માણસ
 એકવાર અમૃત પીધાથી દેવતા થઈ જાય ॥ ૧૩ ॥ તેમ મોટા
 સત્પુરુષોનાં દર્શનથી અને સ્પર્શથી પાપીઓ પણ પવિત્ર થાય છે.
 માટે સત્સંગ દુર્લભ ગણાય છે. ॥ ૧૪ ॥ જે પ્રથમ ભુખ તરસથી
 પીડાએલો, વનમાં ફરનાર અને દુષ્ટ હતો, તે રાક્ષસને તુરત સંતોષ
 મળી પરમ આનંદ થયો. ॥ ૧૫ ॥ શિવયોગીના શરીરમાં લાગેલી
 ભસ્મની કણીઓ અડવાથી જલદી પાપ અને દુષ્ટ સ્વભાવ મટી
 જતાં તે રાક્ષસને પૂર્વજન્મની યાદી આવી એટલે તે યોગીના પગમાં
 પડી બોલ્યો કે— ॥ ૧૬ ॥ હે મોટા યોગી! હે કરુણાના બંડારરૂપ!
 હે સંસારથી તપેલાઓને આનંદના શીતલ સમુદ્દરૂપ! મારી ઉપર
 કરુણા કરો. ॥ ૧૭ ॥ પાપી, દુષ્ટ અને સર્વ પ્રાણીઓને ત્રાસ દેનારો
 હું ક્યાં, અને આપ મહા પ્રતાપી દયાળુનું દર્શન ક્યાં. ॥ ૧૮ ॥ હું
 દુઃખના સમુદ્દમાં પડ્યો છું તેને બાહાર કાઢો. તમારાં દર્શનથીજ
 મને આનંદ થાય છે. ॥ ૧૯ ॥ વામદેવ બોલ્યા કે— તું વનમાં ફર-
 નારો રાક્ષસ કોણ છે? અંહી શામાટે રહ્યો છે? અને આ ખરાબ.

અવતાર શાથી પામ્યોછો? ॥ ૨૦ ॥ રાક્ષસ બોલ્યો કે- આ અ-
વતારથી પેહેલાના પચીસમાં અવતારમાં હું યવનદેશનો દુર્જય ના-
મનો બલવાન રાજા હતો. ॥ ૨૧ ॥ તે હું દુરાત્મા, પાપી, મનગ-
મતી રીતે ચાલનાર, મદોન્મત્ત, દંડ દેનાર, બચંકર, નિર્દય, ખલ,
॥ ૨૨ ॥ જીવાન, ઘણી સ્ત્રીઓ છતાં પણ વ્યભિચારમાં લાગેલો,
અને ઈદ્વિયોને છૂટ મુકનાર હતો. તેને વળી એક દુષ્ટ ઇંદ લાગ્યો કે
॥ ૨૩ ॥ રોજરોજ નવી સ્ત્રીને ભોગવવાનું મન થતું. નોકરો પાસે
સઘળા દેશોમાંથી સ્ત્રીઓનું હરણ કરાવી ॥ ૨૪ ॥ રોજરોજ એક-
એકને ભોગવી મુકી દઈ તેઓને ઘરમાં રાખી મુકતો અને વળી બીજી
સ્ત્રીઓને પકડાવતો હતો. ॥ ૨૫ ॥ એ પ્રમાણે પોતાનો દેશ, પર-
દેશ, ગામડાં, શહેર અને નેસોવગેરેમાંથી રોજ રોજ નવી નવી
સ્ત્રીને મંગાવી હું ભોગવતો હતો અને જેને એકવાર ભોગવી તેને
ફરીવાર ભોગવતો નહીં. ॥ ૨૬ ॥ અને બીજા કોઈને પણ ભોગ-
વવા દેતો નહીં. એ સઘળીઓને ઘરની અંદર રાખી મુકતો એટલે
તેઓ રાતદિવસ રોચી કરતી. ॥ ૨૭ ॥ બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને
શૂદ્રોની સ્ત્રીઓને જ્યારે મેં હરવા માંડી ત્યારે મારા રાજ્યમાં રહે-
નારા બ્રાહ્મણો પોતાની સ્ત્રીઓસહિત બાગી ગયા. ॥ ૨૮ ॥ ધણી-
વાળી, કુંવારી, વિધવાઓ અને રજસ્વલાઓને પણ મંગાવી મંગાવી
મેં કામદેવથી પરવશ થઈને ભોગવી. ॥ ૨૯ ॥ બ્રાહ્મણની સ્ત્રીઓ
બસો ૨૦૦, ક્ષત્રિયોની ચારસો ૪૦૦, વૈશ્યોની છસો ૬૦૦, શૂદ્રોની
હજાર ૧૦૦૦, ॥ ૩૦ ॥ આંડાલની સો ૧૦૦, બીલોની હજાર ૧૦૦૦,
નટોની પાંચસો ૫૦૦, ધોબીઓની ચારસો ૪૦૦, ॥ ૩૧ ॥ અને
વેશ્યાઓ તો અસંખ્યાત ભોગવી. તોપણ મને વિષયની તૃપ્તિ થઈ
નહીં. ॥ ૩૨ ॥ એ પ્રમાણે હું વિષયમાં લાગેલો, મદોન્મત્ત અને
હમેશ દારૂ પીતો હતો તેથી જીવાનીમાં પણ ક્ષયરોગ વગેરે મોટા
રોગ થયા. ॥ ૩૩ ॥ રોગથી પીડાઈ ગયો, સંતાન થયું નહીં, શ-
ત્રુઓએ હુખ દેવા માંડ્યું, કારબારી અને નોકરોએ પણ મુકી

દીધો, એવી દશામાં આવી પડી પોતાના કર્મથી મરી ગયો. ॥ ૩૪ ॥
 જે માણસ ધર્મમાંથી ખસે તેનું આયુષ્ય નાશ પામે, અપકીર્તિ વધે,
 ભાગ્યનો ક્ષય થાય, અવગતિમાં જતું પડે, અને તેના પૂર્વજો પણ
 નક્કી સ્વર્ગમાંથી હેઠા પડે. ॥ ૩૫ ॥ પછી ચમદૂતો મને ચમપુરીમાં
 લઈ જતાં દશહજાર વર્ષસુધી ભયંકર નરકમાં ॥ ૩૬ ॥ વીર્ય પીને
 મારે રેહેલું પડ્યું. પછી બાકીના પાપને લીધે હું માણસ વિનાના
 વનમાં પિશાચ થયો. ॥ ૩૭ ॥ ત્યાં મારા શરીરમાં હજાર લિંગ
 થયાં અને બૂખતરસથી હમેશ પીડાતો હતો. એ પ્રમાણે પિશાચના
 અવતારમાં દેવતાઓનાં સો વર્ષ કાઢાડયાં. ॥ ૩૮ ॥ બીજા અવતા-
 રમાં પ્રાણીઓને ભય કરનારો વાઘ થયો. ત્રીજા અવતારમાં ભયંકર
 અજગર અને ચોર્યા અવતારમાં બગલો થયો. ॥ ૩૯ ॥ પાંચમા-
 માં હુંડ, છઠામાં કાકીડો, સાતમામાં કુતરો, આઠમામાં સીઆલ,
 ॥ ૪૦ ॥ નવમામાં ભયંકર રોઝ, દશમામાં હરણ, અગીયારમામાં
 વાનરો, બારમામાં ગરજ, ॥ ૪૧ ॥ તેરમામાં નોળીઓ, ચૌ-
 દમામાં કાગડો, પંદરમામાં રીંછ, સોળમામાં વગડાઈ કુકડો,
 ॥ ૪૨ ॥ સતરમામાં ગધેડો, અઠારમામાં મીંદડો, એગણીસ-
 મામાં * * * * વીશમામાં * * ॥ ૪૩ ॥ એકવીશમામાં * * *
 બાવીશમામાં * * * * ત્રેવીશમામાં ધૃહ અને ચોવીશમામાં વનનો
 હાથી થયો હતો. ॥ ૪૪ ॥ આ પચીશમા જન્મમાં પ્રભરાક્ષસ થયો-
 છું. તે ભુખ્યો અને આહારવગરનો આ મોટા વનમાં રહ્યું. ॥ ૪૫ ॥
 હમણાં તમને આવ્યા જોઈ ખાઈજવા તૈયાર થયો હતો ત્યાં તમારા
 દેહનો સ્પર્શ થવાથી પૂર્વ જન્મોની યાદી આવી છે. ॥ ૪૬ ॥ હે
 મોટી બુદ્ધિવાળા ! આવો પ્રતાપ તમને શી રીતે મળ્યો છે ? આકરું
 તપ કરવાથી, તીર્થોનું સેવન કરવાથી, ॥ ૪૭ ॥ યોગથી, કોઈ દેવતાઈ
 શક્તિથી કે અનંત શક્તિવાળા મંત્ર જપવાથી મળ્યો છે ? સાચે સાચી
 વાત કહો. હું તમારે શરણે આવ્યો છું. ॥ ૪૮ ॥ વામદેવ બોલ્યા
 કે-એ મારા શરીરમાં લાગેલી બસ્મનો પ્રભાવ છે કે જે અડવાથી

તારી ખરાબ વૃત્તિ મટીને આ સારી લુહિ થઈ. ॥ ૪૯ ॥ બસ્મનું
 સામર્થ્ય, મહાદેવ વિના બીજે કોણ જણે ? મહાદેવના મહિમાની
 પેઠે બસ્મનો મહિમા પણ અપાર છે. ॥ ૫૦ ॥ પૂર્વે દાવિડ દેશમાં
 તારા જ્યોજ્ઞ કોઈ ધર્મ વગરનો મૂર્ખ પ્રાણણ રહેતો હતો તે કર્મથી
 શૂદ્રપણું પામેલો, ॥ ૫૧ ॥ ચોરી કરનાર, કપટી, અને નીચ
 સ્ત્રીઓ સાથે પ્રીતિ રાખનાર હતો. એ કોઈ દિવસે જરકર્મ કરવા
 ગયેલ ત્યાં તેને રાતમાં કોઈ શૂદ્ર મારી નાખ્યો. ॥ ૫૨ ॥ તેની
 લાસને કાંઈ ક્રિયા કરવા વગર ગામ બાહાર ફેંકી દીધી હતી તેની
 ઉપર દેવની ઈચ્છાથી એક કુતરો રાખાણે પગે ફરી ગયો. ॥ ૫૩ ॥
 પછી તે પ્રાણણ બચંકર નરકમાં પડ્યો હતો ત્યાં શિવના પાર્ષદો
 આવી યમદૂત પાસેથી જોર કરી તેને વિમાનમાં બેસાડી લઈ જવા
 લાગ્યા. ॥ ૫૪ ॥ યમરાજએ તે વખત આવીને શિવના પાર્ષદોને
 પુછ્યું કે આ મહાપાપીને તમે કેમ લઈ જાઓ છો. ॥ ૫૫ ॥ શિવ-
 દૂતે બોલ્યા કે-આ શિવરૂપ થઈ ગયો છે તે જુવો. આની છાતી,
 કપાલ અને ખભા ઉપર બસ્મ લાગી છે. ॥ ૫૬ ॥ એટલા માટે
 શિવની આજ્ઞાથી અમે આને લેવા આવ્યા છીએ અને અમને રોક-
 વાની તમારી શક્તિ નથી. ॥ ૫૭ ॥ એ પ્રમાણે કહી અ શિવદૂતો
 તે પ્રાણણને સર્વ લોકો જુએ એવી રીતે શિવલોકમાં લઈ ગયા.
 ॥ ૫૮ ॥ એટલા માટે સઘળાં પાપોને જલદી મેટાડનાર અને
 શિવના બુધણરૂપ ઉત્તમ બસ્મને હું નિરંતર ધારણ કરું છું. ॥ ૫૯ ॥
 એ પ્રમાણે બસ્મનો મહિમા સાંભળી એ બ્રહ્મરાક્ષસ ફરીવાર વિસ્તા-
 રથી સાંભળવાની ઈચ્છાથી બોલ્યોકે- ॥ ૬૦ ॥ હે મોટા થોગી !
 સારું થયું, સારું થયું. તમારા દર્શનથી હું કૃતાર્થ થયો. હે ધર્માત્મા !
 આ ખરાબ અવતારમાંથી મને છોડાવો. ॥ ૬૧ ॥ પૂર્વ જન્મમાં
 મેં કાંઈક પુણ્ય કર્યું હતું તેના પ્રતાપથી તમારી કૃપા થતાં આજ
 છુટવાનો આરો આવ્યો છે. ॥ ૬૨ ॥ એ રાજના અવતારમાં મેં
 એક શિવભક્તિને આ જીવિકા ચાલે એવી ધાન્ય તથા વાડીવાળી

ધરતી આપી હતી. ॥ ૬૩ ॥ યમરાજએ પણ ત્યારેજ મને
કહ્યું હતું કે પચવીસમા અવતારમાં કોઈ યોગીનો સંગ થવાથી તારો
સંસારમાંથી છુટકારો થશે. ॥ ૬૪ ॥ મોટે પૂર્વજન્મમાં કરેલું એ
પુણ્ય આજ ફળ્યું કે જેને લીધે આ માણસ વગરના વગડામાં તમારો
જન્મભાગ્ય થયો. ॥ ૬૫ ॥ તો હવે હે કર્ણાના સમુદ્રરૂપ ! મહાપાપી
અને ખરાબ અવતારોમાં જન્મતો, એવો જે હું તેને મંત્રસહિત ભસ્મ
આપી ઉદ્ધાર કરો. ॥ ૬૬ ॥ એ ભસ્મ કેવી રીતે ધારણ કરવી,
તેનો કયો મંત્ર, કયો વિધિ, કયો કાલ અને કયું સ્થલ છે તે સઘળું
મને કહો. ॥ ૬૭ ॥ કલ્પવૃક્ષ સરખા તમ જેવા મોટા પુરૂષો પો-
તાનુંજ નહીં પણ સઘળા જગતનું કલ્યાણ ઈચ્છેછે. ॥ ૬૮ ॥ મૂત
કેહેછે કે—એ ભયંકર રાક્ષસ એ પ્રમાણે બોલતાં તત્વને જાણનારા તે
યોગી કરીવાર પણ ભસ્મના મહિમાનું વર્ણન કરવા લાગ્યા. ॥ ૬૯ ॥
એ પ્રમાણે સ્કંદપુરાણમાના પ્રભોત્તર ખંડનો મસ્મમાહાત્મ્ય કથન એવા
નામનો પંદરમો અધ્યાય પુરો થયો. ॥ ૧૫ ॥ છ છ

॥ અધ્યાય સોઢમો ॥

વામદેવ બોલ્યા કે—પૂર્વે અનેક ધાતુથી વિચિત્ર, અનેક જનાવર-
વાળા, અને અનેક ઝાડ તથા લતાઓવાળા મંદર નામના મોટા
પર્વતમાં ॥ ૧ ॥ કોઈ દિવસે કાલાગ્નિ રૂઢ સદાશિવ કે જે જગતના
ઈશ્વર અને સર્વ લોકોના પૂજ્ય છે તે પોતાની ઈચ્છાથી પધાર્યા
હતા. ॥ ૨ ॥ ત્યાં ચારેકોર કરોડો રૂઢ ઊભી ગયા હતા અને તે-
ઓની વચ્ચેમાં પોતે બેઠા હતા. ॥ ૩ ॥ ત્યાં સઘળા દેવતાઓની સાથે
ઈંદ્ર આવ્યા હતા. અગ્નિ, વરૂણ, વાયુ, યમ, ॥ ૪ ॥ ચિત્રસેન વગેરે
મંધર્ષી, ગરૂડ વગેરે પક્ષીઓ, વિદ્યાધર, કિંપુરૂષ, સિદ્ધ, સાધ્ય, યક્ષ, ॥ ૫ ॥
વસિષ્ઠ વગેરે બ્રહ્મઋષિઓ, નારદ વગેરે દેવઋષિઓ, મોટા પિતૃઓ,
દક્ષ વગેરે પ્રજાપતિઓ, ॥ ૬ ॥ ઊર્વશી વગેરે અપ્સરાઓ, અંડિકા

વગેરે માતાઓ, સૂર્ય, વસુ, અશ્વિનીકુમાર, મોટી શક્તિવાળા વિશ્વે-
 દેવા, ॥ ૭ ॥ તેમજ જગતનો સંહાર કરવામાં સમર્થ એવા ભૂતોના
 અધિપતિઓ પણ આવ્યા હતા. મહાકાલ, નંદી, શંખ, કપાલક,
 ॥ ૮ ॥ મહાતેજસ્વી વીરભદ્ર, મહાબલવાળો શંકુકર્ષી, પ્રતાપી ઘંટા-
 કર્ષી, મણિભદ્ર, વૃકોદર, ॥ ૯ ॥ કુંડોદર, વિકટ અને બીજા પણ
 મોટી શક્તિવાળા પાર્ષદો આવ્યા હતા. એઓમાં કેટલાએક કાળા,
 કેટલાએક ધોળા, કેટલાએક દેડકા જેવા, ॥ ૧૦ ॥ કેટલાએક હર
 રંગના, તેમજ ધૂઅરા, ધુંવાડા જેવા, કાખરા, શતાપીળા, વિચિત્ર
 વર્ણ તથા વિચિત્ર અંગના, વિચિત્ર લીલાવાળા, મદોન્મત્ત, ॥ ૧૧ ॥
 અનેક હથીઆર ધરનારા અને જીદાં જીદાં વાહન તથા ધરેણાંવાળા
 હતા. કેટલાએકનાં મોહોડાં વાઘ જેવાં, કેટલાએકનાં સુવર જેવાં,
 કેટલાએકનાં હરણ જેવાં, ॥ ૧૨ ॥ અને કેટલાએકનાં શરભ, મેરૂંડ,
 સિંહ, જાંઘ અને બગલા જેવાં હતાં. કેટલાકનાં એક, કેટલાંકનાં બે
 અને કેટલાંકનાં ત્રણ મોહોડાં હતાં. કેટલાએક મોહોડા વગરના પણ
 હતા. ॥ ૧૩ ॥ કેટલીએકના એક, કેટલાકના ત્રણ અને કેટલાકના
 પાંચ હાથ હતા તેમ કેટલાકનાં મુદ્દલ નહીં હતા. એઓમાં કેટલાએક
 પગવગરના, ઘણા પગવાળા, ઘણા કાનવાળા, એક કાનવાળા ॥૧૪॥
 એક આંખવાળા, ચાર આંખોવાળા, લાંબા અને ટીંગણા પણ
 હતા. એ સઘળાઓ ચારેકોર સદાશિવને વીંટીને ઊભા હતા. ॥ ૧૫ ॥
 એ સમયમાં મોટા તેજવાળા, મુનિવર, બુદ્ધિમાન અને ધર્માત્મા
 સંનત્કુમાર સદાશિવનાં દર્શન કરવાને વાસ્તે આવ્યા. ॥ ૧૬ ॥ ત્યાં
 દેવના દેવ વિશ્વનાથ સદાશિવ કરોડો સૂરજના જેવા શોભતા હતા.
 તેમનો શબ્દ, મહા પ્રલયમાં તોફાન ઉઠેલા સાત સમુદ્રના જેવો હતો.
 ॥ ૧૭ ॥ જટાનો ઠાઠ માઠ પ્રલયકાલના અગ્નિજેવો હતો. કપાલ-
 માના મોટા નેત્રની ઝાળથી મોહોડાની કાંતિ અદ્ભુત લાગતી હતી.
 ॥ ૧૮ ॥ મસ્તકમાં મણિજેવો અરધો ચંદ્રમા શોભતો હતો. ડાબા
 કાનમાં તક્ષકનું અને જમણા કાનમાં વાસુકિનાગનું કુંડલ ધરતું હતું

॥ ૧૯ ॥ સ્થામ રત્નના જેવી ડાઠી અને ડોક હતી. હાથ મોટા હતા. સર્પના હારથી શોભતા હતા. ॥ ૨૦ ॥ કડાં, બાજુબંધ અને વીંટી-ઓ મોટા સર્પનાં બનાવેલ હતાં. અનેક ગુણવાળા મણિઓથી કટિ-મેખલા શોભતી હતી. ॥ ૨૧ ॥ વાઘનું ચામડું પેહેરતું હતું. ઘંટા અને અરીસો શોભતાં હતાં. કડકોટક, મહાપદ્મ, ધૃતરાષ્ટ્ર અને ધનંજય નાગને ધરી લીધા હતા. ॥ ૨૨ ॥ ઝાંઝરોના અવાજથી ચરણાર-વિદ શોભી રહ્યાં હતાં. પ્રાસ, તોમર, અદ્વાંગ, ત્રિશૂલ, ટાંકણું તથા ધનુષ ધર્યાં હતાં અને રત્નના સિંહાસન ઉપર બિરાજ્યા હતા. ॥ ૨૩ ॥ એવા સદાશિવને ભક્તિભાવથી નમસ્કાર કરી, વેદ જેવી વાણીથી સ્તુતિ કરી, હાથ જોડી, ડોક નમાવી, સનત્કુમારે સઘળા કલ્યાણકારી ધર્મી પુછ્યા. ॥ ૨૪ ॥ જે જે ધર્મ પુછ્યા તે સઘળા મહાદેવે કલ્યાણેટલે ફરીવાર સનત્કુમારે પુછ્યું. ॥ ૨૫ ॥ સનત્કુમાર બોલ્યા કે-હે મહારાજ ! તમારા મોહોડાથી મુક્તિ આપનારા ધર્મી મેં સાંભ-ળ્યા કે જે ધર્મ પાળતાં લોકો પાપથી મુકાઈ સંસારરૂપી સમુદ્રને તરીજશે. ॥ ૨૬ ॥ હવે માણસોને તરત મુક્તિ આપે અને થોડે દાખડે મોટું ફલ થાય એવો જે ઉત્તમ ધર્મ હોય તે મને કહો. ॥ ૨૭ ॥ શાસ્ત્રોમાં લખેલા હજારો ધર્મો છે પણ તેઓમાં અભ્યાસ ઘણો કરવો જોઈયે અને તેઓને ખૂબ પાળ્યા હોય તોપણ ઘણે કાળે સિદ્ધિ આપેછે અને વખતે નથી પણ આપતા. ॥ ૨૮ ॥ એટલા માટે લોકોથી છાના, કલ્યાણ કરનાર અને ભોગ તથા મોક્ષને આપે એવા કોઈ ધર્મને, તમારી કૃપાથી જણવા માગું છું. ॥ ૨૯ ॥ સદાશિવ બોલ્યા કે-ત્રિપુંદ્રનું ધારણ કરવું એજ સર્વ ધર્મોમાં ઉત્તમ, વેદમાં કહેલ અને સર્વ પ્રાણીઓથી છાનો ધર્મ છે. ॥ ૩૦ ॥ સનત્કુમારે પુછ્યું કે-હે જગત્ના પતિ ! ત્રિપુંદ્ર કરવાનો વિધિ કહો. તમારી કૃપાથી એ વિધિ જણવાને ઈચ્છું છું. ॥ ૩૧ ॥ તેનો પદાર્થ શો છે ? ઠેકાણાં કેટલાં છે ? શી શક્તિ છે ? દેવતા કોણ છે ? પ્રમાણ શું છે ? કર્ત્તા કોણ-છ ? મંત્ર કયા છે ? અને ફલ શું છે ? ॥ ૩૨ ॥ હે જગત્ના નાથ !

જગત્ ઉપર અનુગ્રહ કરવા સાર એ સઘળાં ત્રિપુંદ્રનાં લક્ષણ મને
કહેા. ॥ ૩૩ ॥ સદાશિવ બોલ્યા કે- અગ્નિથી બળેલા છાણમાંથી
જે રાખ થાય તેજ ત્રિપુંદ્ર કરવાનો પદાર્થ છે. ॥ ૩૪ ॥ સંઘોજ-
તાદિક અને બ્રહ્મમય પાંચ મંત્રથી ભસ્મનું ગ્રહણ કરી અગ્નિઃ ઈત્યાદિક
મંત્રોથી તેને મંતરવી; ॥ ૩૫ ॥ માનસ્તોત્રે એ મંત્રથી સાફ કરી ત્ર્યંબકં
એ મંત્રથી માથાપર અને ત્રિયામુષાદિક મંત્રથી લલાટમાં, બે હાથે
॥ ૩૬ ॥ તથા ખભા ઉપર પાણીવાળી ભસ્મ ચોપડવી. એ ઠેકા-
ણાઓમાં ત્રણ ત્રણ રેખા કરવી. ॥ ૩૭ ॥ ભમરના મધ્યથી માંડી
ભમરના છેડાસુધી મધ્યમાં અને અનામિકા આંગળીથી અને તેઓ-
ના મધ્યમાં ॥ ૩૮ ॥ અવળા ચલાવેલા અંગુઠાથી ત્રિપુંદ્રની રેખા
કરવી. ત્રણે રેખાઓમાં એકેકના નવ નવ દેવતા છે. ॥ ૩૯ ॥ અ-
કાર, ગાર્હપત્ય, અગ્નિ, કળ્પેદ, ભૂલોક, રજેશુણ, આત્મા, ક્રિયાશક્તિ,
પ્રાતઃકાલ ॥ ૪૦ ॥ અને મહાદેવ એ પહેલી રેખાના દેવતા છે.
ઉકાર, દક્ષિણાગ્નિ, અંતરિક્ષ, ચંદ્રવેદ, ॥ ૪૧ ॥ સત્વશુણ, મધ્યાહ્ન-
કાલ, ઈચ્છા, શક્તિ, અંતરાત્મા, અને મહેશ્વર, એ બીજી રેખાના
દેવતા છે. ॥ ૪૨ ॥ મકાર, આહુવનીય અગ્નિ, પરમાત્મા, તમોશુણ,
સ્વર્ગ, જ્ઞાનશક્તિ, સામવેદ, સાયંકાલ, ॥ ૪૩ ॥ અને શિવ એ ત્રીજી
રેખાના દેવતા છે. એ દેવતાઓને નિત્યે નમસ્કાર કરી ત્રિપુંદ્ર કરવું.
॥ ૪૪ ॥ આ ત્રિપુંદ્ર કરવા રૂપી શિવનું વ્રત સર્વ દેવતાઓમાં પ્રખ્યા-
ત છે. એ વ્રતને મુક્તિની ઈચ્છાથી જેઓ સેવે તેઓને કરોવાર જન્મ
થાય નહીં. ॥ ૪૫ ॥ બ્રહ્મચારી, શૂદ્રસ્થ, વાનપ્રસ્થ કે સંન્યાસી જે
કોઈ વિધિસહિત ભક્તિથી ભસ્મનું ત્રિપુંદ્ર કરે ॥ ૪૬ ॥ તે મહાપાપ,
હપપાપ, અગ્નિનો નાશ અને ઘોડાની હત્યાથી મુકાય છે, એમાં સંશય
નથી. ॥ ૪૭ ॥ મંત્રવિના અને મોટો મહિમા બ્રહ્માવિના પણ જે
માણસ કપાલમાં ત્રિપુંદ્ર કરે સર્વ પાપથી મુકાય છે. ॥ ૪૮ ॥ પરાઈ
મિલકતનું હરણ, પરસ્ત્રીનો સમાગમ, પારકી નિંદા, પરાયા ખેતરનું
હરણ, પરને પીડા, ॥ ૪૯ ॥ ધાન, બગીચા વગેરે તથા ઘરને બા-

ખવા વગેરે કામ, ખોટી વાત, ચાડી, મારામારી, ગાળાગાળી, વેદનું
 વેચાણ, ॥ ૫૦ ॥ ખોટી સાહેદી, વ્રતનો ત્યાગ, જીગર, નીચની
 સેવા, ગાઈ પૃથ્વી સોનું બેંસ તલ ધાખળા લુગડાં ॥ ૫૧ ॥ અને
 ધાન્ય તથા જલ વગેરેનું નીચ પાસેથી દાન લેવું, દાસી, વેરયા, વ્ય-
 બિચારિ પુરુષ, વ્યબિચારિણી સ્ત્રી, નટી, ॥ ૫૨ ॥ રજસ્વલા, કું-
 વારી અને વિધવા એઓનો સંગ, માંસ ચામડાં રસ વગેરે અને મો-
 ઠાનું વેચાણ, ॥ ૫૩ ॥ ઈત્યાદિક અસંખ્યાત અને અનેક પ્રકારનાં
 પાપ ત્રિપુંદ્રનું ધારણ કરવાથી તરતજ નાશ પામેછે. ॥ ૫૪ ॥ શિ-
 વના પદાર્થનું હરણ, કોઈ પણ ઠેકાણે શિવની નિંદા, અને શિવના
 ભક્તોની નિંદા એટલાં પાપ તો કોઈ પણ ઉપાય કરવાથી મટતાં
 નથી. ॥ ૫૫ ॥ જેણે શરીરમાં રૂદ્રાક્ષ પેહેર્યા હોય અને કપાલમાં
 ત્રિપુંદ્ર ધર્યું હોય તે જાતે ચંડાલ હોય તો પણ સર્વ વર્ણ કરતાં ઉત્તમ
 અને પૂજવાયોગ્ય છે. ॥ ૫૬ ॥ લલાટમાં ત્રિપુંદ્રનું ધારણ કરવાથી,
 આ લોકમાનાં સઘળાં તીર્થો અને ગંગા વગેરે નદીઓમાં નાહાવાનું
 પુણ્ય થાયછે. ॥ ૫૭ ॥ પંચાક્ષર વગેરે સાત કરોડ મંત્રો અને બી-
 જપણ શિવના કરોડો મંત્રો મુક્તિ આપનારા છે. ॥ ૫૮ ॥ તે સઘળા
 મંત્રોનો તેણે જપ કર્યો સમજ્યો કે જેણે ત્રિપુંદ્રનું ધારણ કર્યું હોય.
 હજાર પેહેલાના અને હજાર પછેના ॥ ૫૯ ॥ પૂર્વજનો તેણે ઉ-
 દ્ધાર કર્યો સમજ્યો કે જેણે ત્રિપુંદ્રનું ધારણ કર્યું હોય. ત્રિપુંદ્ર કર-
 નાર માણસ, રોગરહિત લાંબાં આયુષ્યથી આ લોકમાં સઘળાં સુખ
 ભોગવી ॥ ૬૦ ॥ અંતે સુખેથી મરણ પામેછે. પછી આઠ મોટી
 સિદ્ધિવાણું દેવતાઈ સુંદર શરીર પામી, ॥ ૬૧ ॥ દેવતાઈ વિમાનમાં
 બેસી, સેંકડા દેવતાઈ સ્ત્રીઓ સહિત, વિદ્યાધર, સિદ્ધ, મોટી શક્તિ-
 વાળા ગંધર્વો, ॥ ૬૨ ॥ અને ઈદ્રાદિક લોકપાલોના લોકોમાં તથા
 પ્રજાપતિઓના શહેરોમાં અનુક્રમથી મોટાં દેવતાઈ સુખ ભોગવી
 ॥ ૬૩ ॥ પછી બ્રહ્માના લોકમાં જઈ ત્યાં સો કલ્પસુધી રમે. પછી
 ત્રણસો બ્રહ્મા થઈ જાય ત્યાંસુધી વિશ્ણુના લોકમાં રમે. ॥ ૬૪ ॥ તે.

પછી શિવના લોકમાં જઈ અનંત કાલસુધી રમે અને શિવના સ્વરૂ-
 પમાં મળી જવા રૂપી મુક્તિ પામી ફરીવાર જન્મે નહીં. ॥ ૬૫ ॥
 વારંવાર સર્વ વેદાંતનો સાર વિચારી એજ નિર્ણય કર્યો છે કે ત્રિપુંદ્ર
 કરતું એજ મોટું કલ્યાણ છે. ॥ ૬૬ ॥ આ સર્વ પ્રાણીઓથી છાતું
 ત્રિપુંદ્રનું માહાત્મ્ય મેં સંક્ષેપથી કહ્યું તે તમારે ગ્રન્થ રાખવું. ॥ ૬૭ ॥
 એ પ્રમાણે કહી રૂઢ ત્યાંથી અંતર્ધાન થઈ ગયા અને સનત્કુમાર પણ
 બ્રહ્મલોકમાં ગયા. ॥ ૬૮ ॥ તને પણ ભસ્મ અડવાથી સારી લુષ્ટિ
 આવી છે માટે તું પણ શ્રદ્ધા રાખી પવિત્ર ત્રિપુંદ્રનું ધારણ કર. ॥ ૬૯ ॥
 મૂત કેહેછે કે- એ પ્રમાણે કહી મહાતપસ્વી વામદેવ યોગીએ ભસ્મને
 મેંવી એ બચંકર રાક્ષસને દીધી. ॥ ૭૦ ॥ તે ભસ્મનું તેણે કપાલમાં
 આડું ત્રિપુંદ્ર કર્યું તેના પ્રતાપથી તરત બ્રહ્મરાક્ષસપણું મટી ગયું
 ॥ ૭૧ ॥ અને મૂર્ચના જેવા તેજથી શોભાધમાન, દેવતાઈ શૂલ તથા
 હુમફાંથી શણગારેલો, દિવ્ય શરીરવાળો થઈ રહ્યો. ॥ ૭૨ ॥ પછી
 ભક્તિથી તે શિવયોગી ગુરૂને પ્રદક્ષિણા કરી દિવ્ય વિમાનમાં બેસી
 સદાશિવના લોકમાં ગયો. ॥ ૭૩ ॥ સાક્ષાત્ જાણે શિવજી હોય એવા
 મોટા યોગી વામદેવ પણ તેને હ્રત્તમ ગતિ આપી લોકોમાં ગુપ્તરૂપે
 ફરવા લાગ્યા. ॥ ૭૪ ॥ આ ભસ્મ અને ત્રિપુંદ્રના મહિમાને જે મા-
 નસ સાંભળે, સંભળાવે કે પાઠ કરે તે પરમગતિને પામે. ॥ ૭૫ ॥
 સંસારમાંથી મુક્તિ આપનાર જે સદાશિવની કીર્તિ તેને ગાય, શિવ-
 યોગીઓ જેનું ધ્યાન કરેછે એવા સદાશિવના ચરણારવિંદમાં નમસ્કાર
 કરે અને શિવની ભક્તિથી કપાલમાં શોભાધમાન ત્રિપુંદ્ર કરે તે મા-
 નસને ફરીવાર ગર્ભવાસ થાય નહીં. ॥ ૭૬ ॥ એ પ્રમાણે સ્કંદપુરા-
 નમાંના બ્રહ્મોત્તર અંડનો મસ્મમાહાત્મ્ય કથન એવા નામનો સોળમો
 અધ્યાય પુરો થયો. ॥ ૧૬ ॥ છ છ છ છ

॥ અધ્યાય સતરમો ॥

શૌનકાદિક ઋષિઓએ પુછ્યું કે-વેદ અને તેના અંગના તત્વને જાણનારા બ્રહ્મવેત્તા ગુરુએ જેઓને ઉપદેશ કર્યો હોય તેને સિદ્ધિ થાયછે ॥ ૧ ॥ પણ બીજા માણસો જેવા સાધારણ નીતિવાળા ગુરુ-ઓએ જે માણસોને ઉપદેશ કર્યો હોય તેઓને સિદ્ધિ કેવી થાયછે ? ॥ ૨ ॥ મૂત બોલ્યા કે-સર્વ ધર્મની જાણે માજ હોય એવી શ્રદ્ધાજ્ઞ કલ્યાણ કરેછે અને શ્રદ્ધાથીજ માણસોને આ લોક તથા પરલોકમાં ફલ થાયછે. ॥ ૩ ॥ શ્રદ્ધાથી ભજતો હોય તેને છીપર પણ ફલ આપેછે. મૂર્ખ ગુરુપણ ભક્તિસહિત પૂજવાથી આપેછે. ॥ ૪ ॥ શ્રદ્ધાથી જપતો હોય તેને અશુદ્ધ મંત્રપણ ફલ આપેછે અને શ્રદ્ધાથી પૂજેલા દેવ નીચને પણ ફલ દીએછે. ॥ ૫ ॥ પૂજન, દાન, યજ્ઞ કે વ્રત શ્રદ્ધાવગર કર્યું હોય તો તે વાંઝીયા ઝાડના ફૂલની પેઠે સઘળું નિષ્ફલ જાયછે. ॥ ૬ ॥ સર્વ ઠેકાણે સંશયવાળો, શ્રદ્ધા વિનાનો અતિચંચલ માણસ પરમાર્થમાંથી ભ્રષ્ટ થાયછે અને સંસારમાંથી છુટતો નથી. ॥ ૭ ॥ મંત્ર, તીર્થ, બ્રાહ્મણ, દેવતા, જોશી, ઓસડ અને ગુરુ એઓમાં જેને જેવી ભાવના હોય તેને તેવી સિદ્ધિ થાયછે. ॥ ૮ ॥ માટે જગત્ આપું ભાવમય છે અને પુણ્ય પાપ પણ ભાવનાંજ છે. ભાવ વગરનો હોય તેને પુણ્ય કે પાપ કદી થતાં નથી. ॥ ૯ ॥ આ વિષયમાં અત્યંત આશ્ચર્યરૂપ આખ્યાન કહુંછું. સર્વ મનુષ્યોને અસિદ્ધિ આપનાર અશ્રદ્ધાજ્ઞ છે. ॥ ૧૦ ॥ પાંચાલ દેશના રાજાને સિદ્ધકેતુ એવા નામનો કુંવર હતો. તે સર્વ ગુણવાળો અને નિરંતર ક્ષત્રિયોના ધર્મમાં પ્રીતિ રાખનાર હતો. ॥ ૧૧ ॥ એ મહાબલવાન કુંમાર એક દિવસે કેટલાક નોકરોને સાથે લઈ શિકાર કરવા સારૂ ઘણા જનવરવાળા વનમાં ગયો. ॥ ૧૨ ॥ તેના નોકર કોઈ બિલ્લે વનમાં શીકાર વાસ્તે કરતાં જુનું, ત્રુટેલું અને પડેલું શિવાલય દીઠું. ॥ ૧૩ ॥ તે શિવાલયમાં જલાધારી ભાંગી પડતાં ધરતીપર પડેલું;

સરખું, ઝીણું અને જાણે પોતાનું સાક્ષાત્ ભાગ્યજ હોય એવું શિવ-
 લિંગ દીધું. ॥ ૧૪ ॥ પૂર્વ જન્મના પ્રારબ્ધ યોગે તે શિવલિંગ એ
 બિલ્લે જલદી ઊપાડી લઈ બુદ્ધિમાન રાજકુમારને દેખાડ્યું ॥ ૧૫ ॥
 અને કહ્યું કે-આ સુંદર લિંગ મને અંહીથી જડ્યું તે આપ જીવો.
 મારી શક્તિ પ્રમાણે ભક્તિથી હું આ લિંગનું પૂજન કરીશ. ॥ ૧૬ ॥
 માટે મંત્ર જાણતાં કે નહીં જાણતાં પણ પૂજા કરવાથી મહાદેવ પ્રસન્ન
 થાય એવો આનો પૂજનનો પ્રકાર કહ્યો. ॥ ૧૭ ॥ એ પ્રમાણે તે
 બિલ્લે પુછવાથી મરકરી કરવામાં હુંશીઆર રાજકુમારે હસીને તેને
 કહ્યું કે- ॥ ૧૮ ॥ પવિત્ર આસન પર બેસી સંકલ્પ કરો તાજ પા-
 લીથી અભિષેક કરવો. સારાં અને નવાં ચંદન, અક્ષત, ॥ ૧૯ ॥
 વનમાં થએલાં માનડાં, ફૂલ, ધૂપ અને દીવાથી પૂજા કરવી. પ્રથમ
 તો ચિતાની રાખ ચડાવવી. ॥ ૨૦ ॥ પછી પોતાને આવના અ-
 ત્રથી નૈવેદ્ય ધરવું. પાછા ધૂપ અને દીવા વગેરે ઉપચાર કરવા.
 ॥ ૨૧ ॥ પછી વિધિસહિત નમસ્કાર કરી શિવના પ્રસાદનું ધારણ
 કરવું. આ મેંતને સાધારણ શિવપૂજનનો વિધિ કહ્યો. ॥ ૨૨ ॥
 ચિતા (ચે) ની ભસ્મ ચડાવવાથી શંકર તરત પ્રસન્ન થાયછે. મૂત
 કેહેછે કે-એ પ્રમાણે મરકરી કરતાં માલેકે ઉપદેશ કરેલા ॥ ૨૩ ॥
 તે ચંડક નામના બિલ્લે તેનું વચન માથે ચડાવ્યું. પછી પોતાને ઘેર
 આવી લિંગરૂપી સદાશિવને ॥ ૨૪ ॥ રોજ ચિતાની રાખ ચડાવી
 પૂજવા લાગ્યો. ચંદન પુષ્પ અને અક્ષત વગેરે જે કાંઈ પોતાને પ્રિય
 વસ્તુ હતી ॥ ૨૫ ॥ તે શંકરને નિવેદન કરી પછી પોતે ઉપયોગમાં
 લેવા લાગ્યો. એવી રીતે ભક્તિભાવથી પોતાની સ્ત્રીસહિત શંકરની
 પૂજા કરતાં ॥ ૨૬ ॥ એ બિલ્લે સુખથી કેટલાંક વર્ષ કાઢાડ્યાં. એક
 દિવસ શિવપૂજન કરવાનો આરંભ કરતાં ॥ ૨૭ ॥ ભસ્મના ઠામમાં
 જરા પણ ભસ્મ ન દીઠી તેથી ભસ્મ ગોતવાને વાસ્તે ઉતાવળથી
 ચારે કોર દૂર દૂર ફર્યો. ॥ ૨૮ ॥ તોયણ ભસ્મ નહીં મળતાં થા-
 કીને પાછો ઘેર આવ્યો અને પોતાની બાયડીને બોલાવી કહ્યું કે-

॥ ૨૯ ॥ હે પ્રિયા ! આજ મને ચિતાની ભસ્મ જડી નથી. શું કંઈ ?
 કોઈ પાપના યોગથી આજ શિવપૂજનમાં વિઘ્ન પડ્યું. ॥ ૩૦ ॥
 પૂજન કર્યા વિના ક્ષણમાત્ર પણ હું જીવીશકું નહીં. પૂજનો સામાન
 ન મળ્યો તેથી કાંઈ ઉપાય સુજ્ઞતો નથી, ॥ ૩૧ ॥ તેમ ગુરૂની
 આજ્ઞા કે જે સર્વ મનોરથને આપનાર છે તેને પણ ત્રોડાય નહીં. એ
 પ્રમાણે પતિને બ્યાકુલ થએલો જોઈ બીલડી ॥ ૩૨ ॥ બોલી કે-
 તમે બીજામાં. હું ઉપાય બતાવું છું. ઘણાકાલનું જીવું આ ઘર સજ-
 ગાવીને ॥ ૩૩ ॥ હું અગ્નિમાં પડીશ એટલે તમને ચિતાની ભસ્મ
 મળશે. બિલ્લ બોલ્યો કે-ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષનું સાધન ॥ ૩૪ ॥
 અને જીવાનીવાળો સુખ ભોગવવાનો આ દેહ છે તેનો તું કેમ ત્યાગ
 કરીશ ? હજી તને છોકરાં થયાં નથી અને વિષય, ભોગવાયા નથી
 ॥ ૩૫ ॥ તો ભોગ ભોગવવાને યોગ્ય એવો આ દેહ બાળી નાખવાને
 તારી ઈચ્છા કેમ થાય છે ? બીલડી બોલી કે-જીવતરની અને, જ-
 ન્મની સફલતા એજ છે કે- ॥ ૩૬ ॥ કોકને વાસ્તે પ્રાણનો ત્યાગ
 કરવો ત્યારે સાક્ષાત્ શિવને વાસ્તે ત્યાગ કરવામાં સફલતા થાય તેમાં
 તો શું કેહેવું. પૂવે મેં કાંઈક ભારે તપ કે દાન કર્યું હશે ॥ ૩૭ ॥
 અથવા સેંકડો જન્મમાં શિવપૂજન કર્યું હશે, અથવા મારા બાપનું
 કે માનું કાંઈક પુણ્ય હશે, ॥ ૩૮ ॥ કે જેથી બળતા અગ્નિમાં શિવને
 વાસ્તે આ દેહનો હું ત્યાગ કરું છું. એ પ્રમાણે તે બાયડીની સ્થિર શુદ્ધિ
 અને સદાશિવની ભક્તિ જોઈ ॥ ૩૯ ॥ મજાલુત ધારણાવાળા બિલ્લે
 તેમ કરવાની હા પાડી. પછી તે બીલડી પતિપાસે જઈ નાહી પવિત્ર
 થઈ શણગાર પેહેરી ॥ ૪૦ ॥ ઘર સજગાવી તે અગ્નિની ભક્તિથી
 પ્રદક્ષિણા કરી, ગુરૂને નમસ્કાર કરી, મનમાં સદાશિવનું ધ્યાન કરી
 અગ્નિમાં પ્રવેશ કરતી વખતે આ પ્રમાણે બોલી કે- ॥ ૪૧ ॥ હે દેવ !
 મારી ઈંદ્રિયો તમને ઝૂલરૂપ થજો. શરીર અગરના ધૂપરૂપ થજો.
 હૃદય દીવારૂપ થજો. પ્રાણ નૈવેદ્યરૂપ થજો અને મનની વૃત્તિઓ
 અક્ષતરૂપ થજો. આ જીવ હમણાં પૂજના ફલને પામજો. ॥ ૪૨ ॥

હું સર્વ ધનના અધિપતિપણને અથવા અવિમલ સ્વર્ગની ભૂમિને
અથવા બ્રહ્માના લોકને પણ ઈચ્છતી નથી. એ કદાચ મને અવતાર
આવે તો જન્મોન્મત્તમાં તમારા ચરણારવિંદના રસને જમરીનીપેઠે
સેવનારી 'યાહું' એટલુંજ ઈચ્છું. ॥ ૪૩ ॥ હે દેવ ! મને સેંકડો
કરતાં પણ વધારે અવતાર આવજો પણ અજ્ઞાન ઊપજવનારી
માયા મારા ચિત્તમાં આવજોમ્મં. અને હે પરમેશ્વર ! તમારા
ચરણારવિંદમાંથી અરધો ક્ષણ પણ માફે ચિત્ત ખસજોમાં. તમને
નમસ્કાર કરું. ॥ ૪૪ ॥ એ પ્રમાણે શંકરને પ્રસન્ન કરી મજ્જુત
ધારણાવાળી એ બીલડી અગ્નિમાં પેઠી ત્યાં ક્ષણમાત્રમાં રાખ થઈ
ગઈ. ॥ ૪૫ ॥ બિલ્લે પણ તે રાખ લઈને બજેલા ઘરની પાસે સા-
વધાનપણાથી શિવની પૂજા કરી. ॥ ૪૬ ॥ પૂજા થઈ રહી ત્યારે
રોજ પ્રસાદ લેવાની ટેવ પડી રેહેવાથી હાથ જોડી નમ્રતાથી એ
ધ્યાની આવતી હતી તે બિલ્લને યાદ આવી. ॥ ૪૭ ॥ યાદ આવતાં,
પેહલાના શરીરથીજ પછવાડે આવી ઊભેલી, ભક્તિથી નમ્મલી અને
વિસ્મય પામેલી એ સ્ત્રી બિલ્લના જોવામાં આવી. ॥ ૪૮ ॥ એ પ્ર-
માણે સ્ત્રીને ઊભેલી જોઈ અને ઘર જે બજીને રાખ થઈ ગયું હતું
તેને પણ પ્રથમનીજ પેઠે ઊભેલું જોઈ વિચાર કરવા લાગ્યો કે- ॥ ૪૯ ॥
અગ્નિ તેજથી બાળેછે, સૂર્ય કિરણથી બાળેછે, રાજા હંડથી બાળેછે
અને બ્રાહ્મણ મનથી બાળેછે. ॥ ૫૦ ॥ પણ આ તો અગ્નિથી કાંઈ
થયું નહીં. અને થયું એ તો શું મને સ્વપ્ન થયું કે જ્ઞાતિરૂપ આયા -
થઈ ? એમ વિસ્મય પામી આગળની પેઠેજ તે બેઠો રહ્યો. ॥ ૫૧ ॥
બીલડી બોલી કે- જ્યારે ઘરને સળગાવી હું અગ્નિમાં પડી ત્યારે હું
મારા શરીરને કે અગ્નિને દેખતી ન હતી. ॥ ૫૨ ॥ જાણે પાણીમાંજ
પેઠી હોજાં એવી રીતે જરાપણ મને આંચ લાગી નહીં અને જાણે
બર જાંબમાંથી જગી હોજાં તેમ જરાવારમાં પાછી સચેત થઈ.
॥ ૫૩ ॥ તેટલીવારમાં જાણે બળ્યુંજ ન હોય એવું બરાબર રહેલું
ઘર દીઠું. હમણાં પૂજા થઈ રહી એટલે પ્રસાદ લેવા આવીલું. ॥ ૫૪ ॥

એ પ્રમાણે એ સ્ત્રી ભર્તાર પરસ્પર વાતો કરતાં હતાં ત્યાં તેઓની આગળ એક દિવ્ય અને અદ્ભુત વિમાન પ્રકટ થયું. ॥ ૫૫ ॥ સો ચંદ્રમાની પેઠે શોભતા એ વિમાનમાં તેની સાથે આવેલા ચાર શિવ-પાર્ષદોએ એ બિલ્લ અને બીલડીનો હાથ ઝાલી એના એજ દેહથી ખેસાડ્યાં. ॥ ૫૬ ॥ શિવદૂતોના હાથ અડવાથી તે ક્ષણમાંજ એ બન્ને સ્ત્રીભર્તારનાં શરીર શિવદૂતોના જેવાંજ થઈ ગયાં. ॥ ૫૭ ॥ એટલા માટે સઘળા પુણ્યના કામોમાં શ્રદ્ધાજી રાખવી જોઈએ. એ નીચ બિલ્લપણ શ્રદ્ધાથીજ યોગીઓના જેવી ગતિ પામ્યો. ॥ ૫૮ ॥ સર્વ વર્ણોમાં જન્મ અવતાર આવ્યો હોય તેથી શું અને સઘળા શાસ્ત્રોના વિચારવાળો વિદ્વા મળી હોય તેથી પણ શું? જેના ચિત્તમાં સદા પરમેશ્વરની ભક્તિ હોય તેથી બીજો ત્રૈલોક્યમાં કયો પુરુષ બાળ્યશાલી છે? ॥ ૫૯ ॥ એ પ્રમાણે સ્કંદપુરાણમાંના પ્રશ્નોત્તર ખંડનો સતરમો અધ્યાય પુરો થયો. ॥ ૧૭ ॥ છ છ .

॥ અધ્યાય અઢારમો ॥

સૂત બોલ્યા કે—હવે સર્વ ધર્મોમાં શ્રેષ્ઠ અને સર્વ મનોરથને આપનાર ઉમામહેશ્વર નામનું વ્રત કહું છું. ॥ ૧ ॥ ઓખા દેશમાં બાચડી છોકરાંવાળો, વિદ્વાન અને જન્મ વંશનો વેદરથ નામનો એક પ્રાણી હતો. ॥ ૨ ॥ એ પ્રાણીને ગૃહસ્થ આશ્રમમાં રહેતાં કમળ-સરખા નેત્રવાળી સારદા નામની કન્યા થઈ. ॥ ૩ ॥ સારાં રૂપ અને લક્ષણવાળી બાર વર્ષની એ કન્યાનું, ઘરભંગ થયેલા પદ્માબ નામના એક પ્રાણીને માગું કર્યું. ॥ ૪ ॥ એ પદ્માબ ધનવાળો, શાંત અને રાખનો મિત્ર હતો તેથી તેની માંગણી તોડાય તેમાં સાઈ નહીં એવી બીકથી બાપે તે કન્યા તેને આપી. ॥ ૫ ॥ બપોર ટાણે પરણેલો તે પદ્માબ સાસરાને ઘેરજ હતો ત્યાં સંધ્યા કરવા સાઈ સાંજે તળાવને કાંઠે ગયો. ॥ ૬ ॥ સંધ્યા કરીને પાછો વળ્યો ત્યાં

અંધારા માર્ગમાં સર્પ કરડવાથી પોતાના કર્મજોગે મરી ગયો. ॥ ૭ ॥
 એ પ્રમાણે તે પરણીને તરતજ મરી જતાં તેના બાંધવો, સાસુસસરો
 અને તે કન્યા શોકથી રોવા લાગ્યાં. ॥ ૮ ॥ બંધુજનો તેને બાળી
 આવીને પોતપોતાને ઘેર ગયા. અને તે વિધવા થએલી શારદા બા-
 પને ઘેરજ રહી. ॥ ૯ ॥ પતિવિનાની તે બાલક શારદાએ બાપના
 ઘરનાંજ અન્નવસ્ત્રથી કેટલાક મહીના ત્યાંજ કાઢડ્યા. ॥ ૧૦ ॥ એક
 દિવસે બહુજ ઘરડા અને આંધળા નૈધુવ નામના કોઈ મુનિ શિષ્યનો
 હાથ ઝાલીને તેને ઘેર આવ્યા. ॥ ૧૧ ॥ તે ઘરડો ઘેર આવતાં, તે
 વખત બંધુઓ ક્યાં બીજે ગયાં હતા તેથી એ બાલક શારદા પો-
 તાના બાળ્ય જેવા એ મુનિની પાસે આવી, ॥ ૧૨ ॥ બોલી કે-હે
 મુનિ! તમે ભલે આવ્યા. આ આસનપર બેસો. તમને પગે લાગું છું.
 હું તમારે શું કાર્મ કરી આપું? ॥ ૧૩ ॥ એ પ્રમાણે કહી ભક્તિથી
 તેના પગ ધોઈ, પવન નાખી, થાક ઊતારી તે મુનિને પ્રસન્ન કર્યા.
 ॥ ૧૪ ॥ વળી થાક ઊતારવા સારૂં પાટલે બેસાડી તેલનું મર્દન કરી
 શારદાએ નવરાવતાં તેણે વિધિથી દેવપૂજન કર્યું. ॥ ૧૫ ॥ આ-
 સનપર સુખેથી બેઠેલા તે મુનિને ધૂપ ફૂલ અને ચંદનથી પૂજીને
 આદરસહિત સારા અન્નથી જમાડ્યા. ॥ ૧૬ ॥ ધીરે ધીરે સારી રીતે
 જમી તૃપ્તિ પામવાથી રાજી થએલા તે આંધળા મુનિએ તેને આશિ-
 વાદ દીધો કે- ॥ ૧૭ ॥ પતિ સાથે વિહાર કરી તેની પાસેથી સર્વ
 ગુણથી ઉત્તમ પુત્ર પામી, અને લોકમાં મોટી કીર્તિ મેળવી દેવતા-
 ઓની કૃપાને યોગ્ય થજે. ॥ ૧૮ ॥ આંધળા મુનિનું એવું બોલવું
 સાંભળી વિસ્મય પામેલી એ શારદા હાથ જોડીને બોલી કે- ॥ ૧૯ ॥
 હે મહારાજ! તમારું વચન સાચું છે તે કોઈ દિવસ ખોટું નહીં થાય
 પણ એ વચન કમનશીબ એવી જે હું તેને શી રીતે ફળશે? ॥ ૨૦ ॥
 આરી ધરતીમાં સારા વરસાદની પેઠે અને કુંતરીના સત્કારની પેઠે
 ખોટાઓનો આશિર્વાદ પણ કમનશીબને વ્યર્થ જાય છે. ॥ ૨૧ ॥ માટે
 હું મહારાજ! પાપકર્મના ફલથી વિધવા થએલી હું તમારા આશિ-

વાદનું પાત્ર કેમ થઈશ ? ॥ ૨૨ ॥ મુનિ બોલ્યા કે- અંધાપાથી તને
 બેથાવિના પણ મારાથી જે બોલાઈ ગયું તે હું સિદ્ધ કરીશ. પણ હે
 દીકરી ! હવે તું મારું કહ્યું કરજે. ॥ ૨૩ ॥ ઉમામહેશ્વર નામનું વ્રત
 બે કરીશ તો તેના પ્રતાપથી તારું તરત કલ્યાણ થશે. ॥ ૨૪ ॥ શા-
 રદા બોલી કે-કઠણ હશે તો પણ ચત્નથી, તમારું કહેલું વ્રત કરોશ.
 માટે તે વ્રતનો વિધિ વિસ્તારથી કહો. ॥ ૨૫ ॥ મુનિ બોલ્યા કે-
 ચૈત્ર અથવા માગશર મહીનાના શુક્લ પક્ષમાં સારે દિવસે ગુરૂની
 આજ્ઞા લઈ વ્રતનો આરંભ કરવો. ॥ ૨૬ ॥ આઠમ અને ચૌદશ,
 એ બન્ને પર્વણીમાં સંકલ્પ કરી વિધિથી પ્રાતઃસ્નાન કરવું, ॥ ૨૭ ॥
 પ્રિત્વ અને દેવતા વગેરેનું તર્પણ કરી, પોતાને ઘેર જઈ અંદરવા વગે-
 રેથી શોભાયમાન માંડવો કરવો. ॥ ૨૮ ॥ તેને કૂળ, પાંદડાં, ધૂલ
 વગેરે અને તોરણથી શણગારવો. તેની વચમાં પંચરંગી ગલાલથી
 કમલ ચીતરવું. ॥ ૨૯ ॥ સહુથી બાહાર ચૌદ, તેની અંદર બાવીશ,
 તેની અંદર સોળ અને તેની અંદર આઠ પાંખડીઓ કરવી. ॥ ૩૦ ॥
 એ પ્રમાણે કમલ ચીતરી તેમાં ઘ્રાસ અને અંદર ગોળ કરવું. ॥ ૩૧ ॥
 તેની વચમાં ચોખ્ખો ઢગલો કરી તે ઉપર રાખેલા ઠામમાં પાણી
 ભરેલો કલશ સ્થાપી ॥ ૩૨ ॥ તે કલશની ઉપર વસ્ત્ર અને સુવર્ણ
 મુકી તેની ઉપર પ્રે શિવપાર્વતીની સોનાની મૂર્તિઓ સ્થાપવી. ॥ ૩૩ ॥
 પછી ભક્તિભાષથી પોતાની શક્તિ પ્રમાણે પૂજા કરવી. પંચામૃતથી
 તથા શુદ્ધ પાણીથી નવરાવી ॥ ૩૪ ॥ અગીઆર રૂદ્રી અને આ-
 ઠસો પંચાક્ષરનો જપ કરી, મંત્રી પાછું પીઠમાં સ્થાપન કરી પૂજન
 કરવું. ॥ ૩૫ ॥ પોતે શુદ્ધ આસન પર બેસી, ઘોઘેલાં અને ઘોળાં
 વસ્ત્ર પેહેરી, મંત્રથી પીઠનું અભિમંત્રણ કરી પ્રણાયામ કરવા.
 ॥ ૩૬ ॥ શિવની આગળ હાથ બેડી સંકલ્પ કરવો કે- સેંકડો જ-
 ન્માંતરેનાં મારાં જે જે બચંકર પાપો હોય ॥ ૩૭ ॥ તે સર્વના
 નાશને વાસ્તે શિવપૂજનનો આરંભ કરું. સૌભાગ્ય, જપ, આરોગ્ય,
 ધર્મ અને ઐશ્વર્યની વૃદ્ધિને વાસ્તે ॥ ૩૮ ॥ તેમજ સ્વર્ગ અને

મોક્ષની પ્રાપ્તિને વાસ્તે શિવનું પૂજન કરીશ. એમ બરાબર રીતે સા-
 વધાનપણાથી સંકલ્પ બોલી ॥ ૩૯ ॥ પછી અંગમાં ન્યાસ કરી
 શિવપાર્વતીનું ધ્યાન કરવું. કુંદનાં ફૂલ અને ચંદ્રમા જેવા ધોળા,
 નાગનાં ઘરેણાંથી શોભિત, ॥ ૪૦ ॥ વરદાન, અભય, કંડશી અને
 મૃગને હાથમાં ધરનાર, કરોડ સૂરજ જેવા, જગતને આનંદ આપ-
 નાર, ॥ ૪૧ ॥ ગંગાનું જલ અડવાથી પીંગળી અને લાંબી જટા
 ધરનાર, સર્પની ફોંના મોટા મુકુટથી શોભાયમાન, ॥ ૪૨ ॥ ચંદ્ર-
 માની કલા જેવાં ઝાંઝર અને બાજુબંધથી શોભતા, કપાલમાંનું નેત્ર
 જેનું પ્રકાશે છે એવા, મૂર્ધ તથા ચંદ્રમારૂંધી નેત્રવાળા, ॥ ૪૩ ॥
 નીલકંઠ, ચાર હાથવાળા, હાથીનું ચામડું પેહેરનારા, રત્નના સિંહાસ-
 નપર બેઠેલા અને રત્નનાં ઘરેણાંઓથી શોભતા એવા મહાદેવનું
 ધ્યાન કરવું. ॥ ૪૪ ॥ પછી દિવ્ય વસ્ત્રવાળાં, ઊગતા હજાર સૂર્ય
 જેવી કાંતિવાળાં, બાલક વેષનાં, પાતળાં અંગવાળા, નાહાને ચંદ્રમા
 જેના મુકુટમાં છે એવાં, ॥ ૪૫ ॥ ચાર હાથમાં પાશ, અંકુશ, વર
 અને અભયનું ધારણ કરતાં, કૃપાથી હસતા મોઢાવાળાં, રસથી વિ-
 હાર કરનારાં, ॥ ૪૬ ॥ કાંઠા અશેરીયો, ચાસોપાલવ, પુત્રાગ અને
 નવાં ચંપકનાં ફૂલથી જેણે કાનનું ઘરેણું કરવું છે એવાં, ખુલ્લેલાં મ-
 લ્લિકાનાં ફૂલ જેણે એટલામાં ગુંથ્યાં છે એવાં ॥ ૪૭ ॥ કટિમેખ-
 લાના ઘેરાવથી સુશોભિત કટિપશ્ચાદ્ધાગવાળાં, રૂડી ધુધરીઓની હા-
 રથી શોભતાં ઝાંઝરવાળાં, ॥ ૪૮ ॥ કપોલમાં લાગેલાં રત્નના
 કુંડલથી દીપતાં, ધોલા સરખા રાતા હોઠમાં જેની કિરણો લાગી છે
 એવી દાંતરૂંધી કળીઓવાળાં, ॥ ૪૯ ॥ અમૂલ્ય રત્નનાં કોટીઆં
 અને મોતીના હારથી શોભતાં, નવાં માણકથી સુશોભિત કંકણ,
 બાજુબંધ અને વીંટીઓવાળાં, ॥ ૫૦ ॥ રાતા વસ્ત્રવાળાં, રાતાં
 ફૂલ અને રાતાં ચંદનના લેપનવાળાં, ઊપડતાં અને જડાં સ્તનથી
 કમળની કળીઓને ઇંતનારાં, ॥ ૫૧ ॥ લીલાથી ચપલ અને
 શ્યામ કટાક્ષવાળાં, અને બડો ઊપર અનુગ્રહ કરનારાં જગદંબા

પાર્વતીનું ધ્યાન કરવું. એ પ્રમાણે જગતનાં માતાપિતા રૂપ શિવ-
 પાર્વતીનું હૃદયકમલમાં ધ્યાન કરી ॥ ૫૨ ॥ તે રૂપ મંત્રને જપ
 કરી પછી બાહ્યાર પૂજા કરવી. બંને મૂર્તિઓમાં આવાહન કરી
 આસન વગેરેનું અર્પણ કરવું. ॥ ૫૩ ॥ પછી નીચે લખેલા મં-
 ત્રથી બંનેને અર્ધ દેવો. હે પાર્વતીના પતિ ! હે વરદાન દેનારાઓમાં
 ઉત્તમ ! તમને નમું છું. ॥ ૫૪ ॥ હે ત્રણ નેત્રવાળા ! હે ઈશ્વર ! હે
 મહાદેવ ! અર્ધનું ગ્રહણ કરો. તમને નમસ્કાર કરું છું. હે દેવતાઓના
 દેવની પણ ઈશ્વરી ! હે ! શરણાગતના ભયને હરનાર ! ॥ ૫૫ ॥ હે
 અંબિકા ! હે વરદાન દેનાર ! હે દેવિ ! હે શિવની પ્રિયા ! આ અર્ધનું
 ગ્રહણ કરજો. એ મંત્ર ત્રણવાર બોલીને સાવધાનપણાથી અર્ધ દેવો.
 ॥ ૫૬ ॥ ચંદન, ફૂલ, અક્ષત, ધૂપ અને દીપનું અર્પણ કરવું. ધી-
 વાળા દુધપાકનું નૈવેદ્ય ધરવું. ॥ ૫૭ ॥ મૂલ મંત્રથી એકસો ને આઠ
 હવિષ્યની આહુતી દેવી. પછી નૈવેદ્ય ઊપાડી લઈ ધૂપ અને આ-
 રતી વગેરે ॥ ૫૮ ॥ કરી પાનબાંડું આપી સાવધાનપણાથી નમ-
 સ્કાર કરવો. પછી પ્રાક્ષણ અને પ્રાક્ષણીનું ઉપચારથી પૂજન કરી
 તેને જમાડવા. ॥ ૫૯ ॥ એ પ્રમાણે સાચંકાલની પૂજા કરી પ્રાક્ષ-
 ãની રજા લઈ રાતે દુધસહિત હવિષ્યાન્ન મુંગામુંગાં જમવું. ॥ ૬૦ ॥
 એ પ્રમાણે એક વરસસુધા બંને પંખવાડીઆમાં વ્રત કરવું. વરસ પુરું
 થાય ત્યારે તે વ્રતને ઊજવવું. ॥ ૬૧ ॥ શતરૂદ્ર મંત્રથી મંત્રેલા જ-
 લથી બંને મૂર્તિઓને નવરાવવી. શાસ્ત્રમાં લખેલા મંત્રથી શિવપાર્-
 વતીની પૂજા કરી ॥ ૬૨ ॥ વસ્ત્ર, સોનું અને મૂર્તિસહિત કલશ,
 સારા આચારવાળા મોટા આચારજી ને આપી ॥ ૬૩ ॥ પ્રાક્ષણને
 જમાડવા; ભક્તિસહિત શક્તિ પ્રમાણે પૂજા કરી પ્રસન્ન કરી તેઓને
 ગાઈ સોનું અને વસ્ત્ર વગેરે દક્ષિણા દેવી. ॥ ૬૪ ॥ પછી તેઓની
 રજા લઈ પોતાના સ્નેહી અને સંમંધિઓની સાથે જમવું. એવી
 રીતે જે માણસ ત્રૈલોક્યમાં વિખ્યાત એવું આ વ્રત ભક્તિથી કરે
 ॥ ૬૫ ॥ તે માણસ પોતાની એકવીશ પેઢીઓનો ઉદ્ધાર કરી.

મનગમતાં સુખ ભોગવી ઈંદ્રવગેરે લોકપાલોના સ્થાનકમાં જાય. ॥૬૬॥
 ત્યાં વિહાર કરી પછી બ્રહ્માના લોકમાં અને અવિનશી વિષ્ણુના
 લોકમાં રમે. પછી શિવલોકમાં જઈ ત્યાં સૌ કલ્પ સુધી ॥૬૭॥
 મોટાં સુખ ભોગવી શિવનેજ પામે. હે દીકરી! તું પણ શ્રદ્ધાથી આ
 મોટું વ્રત કરીશ તો ॥૬૮॥ તને અત્યંત દુર્લભ મનોરથ પણ
 મળશે. એ પ્રમાણે એ મોટા મુનિએ ઉપદેશ કરવાથી તે શારદા રાજી
 થઈ. ॥૬૯॥ વિશ્વાસથી તેનું પચન માન્યું. પછી તેના માખાપ
 અને બાઈઓ ઘેર આવ્યા. ॥૭૦॥ તેઓ જમીને સુખે બેઠેલા
 મુનિને જોઈ જલદી આવી તે મહાત્માને પગે લાગ્યા. ॥૭૧॥ અને કૃપા
 કરો કૃપા કરો એમ બોલતાં પૂજાકરી. તે મુનિની શારદાએ પૂજા કરી
 ॥૭૨॥ અને તેમણે શારદાને વ્રતનો ઉપદેશ કર્યો તેવાત જણી
 સર્વે મોટો હરખ પામ્યા. પછી તે સઘળાઓએ હાથ જોડીને એ
 મોટા મુનિને કહ્યું કે- ॥૭૩॥ આપના પધારવાથીજ અમે સઘળા
 કૃતાર્થ થયા છીએ; આપે અમારું દુલ પવિત્ર કર્યું અને ઘરપણ
 સફળ કર્યું. ॥૭૪॥ કોઈ નમટે એવા મોટા કરમજોગથી વિધ-
 વાપણું પામેલું આ સતી શારદા ॥૭૫॥ આજ આપના ચર-
 શારવિદને શરણ આવીછે તો આ બચકર અને સહન ન થાય એવા
 દુઃખના સમુદ્રમાંથી એનો ઉદ્ધાર કરો. ॥૭૬॥ આપે પણ ત્યાં-
 સુધી આ અમારા ઘરની પાસેજ સ્નાન, પૂજા અને જપ કરવા
 જ્યો ઘરનો મઠ છે તેમાં રહેલું. ॥૭૭॥ આ બાલક શારદા પણ
 આપના ચરણનું પૂજન કરશે અને આપની સમક્ષમાંજ વ્રત કરશે.
 ॥૭૮॥ હે શુર! આપની સમક્ષમાંજ આનું વ્રત પુરું થાય ત્યાં
 સુધી અંહીજ રહીને અમને કૃતાર્થ કરો. ॥૭૯॥ એ પ્રમાણે તે
 શારદાના સઘળા બાઈઓ વગેરેએ પ્રાર્થના કરવાથી તે વાતની
 હા કહી તે મુનિ એજ સુંદર મઠમાં રહ્યા. ॥૮૦॥ સતી શારદા-
 એ પણ એ મુનિએ બતાવેલા માર્ગથી શિવપાર્વતીનું પૂજન કરતાં
 સારી રીતે વ્રત કરવા માંડ્યું. ॥૮૧॥ એ પ્રમાણે સ્કંદ પુરાણ-
 માંના બ્રહ્મોત્તર અંડનો ઉમામહેશ્વર વ્રતાચરણ એવા નામનો અઢારમો
 અધ્યાય પુરો થયો. ॥૧૮॥

છ છ છ છ

॥ અધ્યાય ઓગણીસમો ॥

મૂત કેહેછે કે- એ પ્રમાણે ગુરૂની પાસે વ્રત કરતી અને બરાબર રીતે નિયમમાં લાગેલી શારદાને એક વર્ષ નીકળી ગયું. ॥ ૧ ॥ વર-
સને છેડે તેણે બાપને ઘેરજ એ વ્રત સારી રીતે ઊજવ્યું. બ્રાહ્મણોને
જમાડી ॥ ૨ ॥ તેઓને યથાયોગ્ય દક્ષિણા આપી નમસ્કાર કરી
રજ દીધી. માબાપે શારદાને ઘણું માન આપ્યું. ॥ ૩ ॥ એ દિવસે
ઉપાસ કરી મોટા નિયમ પાળી, ગુરૂએ ઉપદેશ કર્યા પ્રમાણે
મંત્રનો જપ કર્યો. ॥ ૪ ॥ પછી પ્રદોષકાલમાં શિવપૂજન કરી
તેજ ઘર પાસેના મઠમાં તે ગુરૂની પાસે ॥ ૫ ॥ જપ તથા પૂજ-
નમાં લાગેલી અને સદાશિવનું ધ્યાન કરતી શારદા રાતનું જગરણ
કરવા સાડ સદાશિવની પાસે બેઠી. ॥ ૬ ॥ તે અત્રિમાં એ શાર-
દાની સાથે મુનિએ પણ જપ, ધ્યાન અને તપથી પાર્વતીને પ્રસન્ન
કર્યાં. ॥ ૭ ॥ શારદાની વ્રતસહિત ભક્તિથી અને મુનિનાં વ્રપ,
યોગ અને સમાધિથી પ્રસન્ન થએલાં જગદંબાએ તેમને સાક્ષાત્ દ-
ર્શન દીધાં. ॥ ૮ ॥ પાર્વતી પ્રકટ થયાં કે તરતજ તે મુનિને અંધાપો
મઠીને આંખો આવી. ॥ ૯ ॥ માતાજીને જોઈ મુનિ અને શારદા
બન્ને તેમના પગમાં પડ્યાં. ॥ ૧૦ ॥ બન્નેના મન, ભક્તિબાવથી
પ્રકુલિત થયાં અને આનંદનાં આંસુથી શરીર ભીંજઈ રહ્યાં. સુ-
કોમલ બોલનારાં દયાળુ માતાજીએ એઓને ઊઠાડી પ્રેમથી કહ્યું કે-
॥ ૧૧ ॥ હે મુનિ! અને હે દીકરી! હું તમોને પ્રસન્ન થઈ છું. દેવતા-
ઓને પણ ન મળે એવું કયું વરદાન તમને આપું? ॥ ૧૨ ॥ મુનિ
બોલ્યા કે- આ શારદા નામની વિધવા કન્યાને મારાથી અંધાપામાં
કેહેવાઈ ગયું છે કે- ॥ ૧૩ ॥ ‘પતિની સાથે ઘણા વખતસુધી વિહાર
કરી તને પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે,’ તો એ માંડ વચન સાચું કરે. હું તમને
નમું છું. ॥ ૧૪ ॥ પાર્વતી બોલ્યાં કે- આ શારદા પૂર્વજન્મમાં દા-
વિડદેશના બ્રાહ્મણનો ભામિની એવે નામે બીજી સ્ત્રી હતી. ॥ ૧૫ ॥

એ પતિને પ્યારી અને રૂપ, મીઠાશ તથા કોમલતાવાળી હતી તેણે
કામણ કુટણ વગેરે કપટના ઉપાયોથી પતિને વશ કરી લીધો હતો.
॥ ૧૬ ॥ આમાંજ લાગી રહેલા અને પ્રેમથી બંધાએલા તે બ્રાહ્મણે
કોઈ દિવસ પણ મોટી સ્ત્રી કે જે પતિવ્રતા હતી તેનો સંગ કર્યો
નહીં. ॥ ૧૭ ॥ પતિનો સંગ નહીં મળવાથી પુત્રવિનાની અને સદા
શોકથી બળી ગએલી તે સ્ત્રી કાલે કરી મરણ પામી. ॥ ૧૮ ॥ કોઈ
દિવસે આના પાડોશી એક જીવાન બ્રાહ્મણે આનું રૂપ જોઈ કામદેવથી
પીડાઈ આનો હાથ ઝાલ્યો. ॥ ૧૯ ॥ ત્યાં આણે ક્રોધથી લાલ આં-
ખો કરી તેને મનાહ કરી. પછી રાતદિવસ આનુંજ સ્મરણ કરતાં
તે બ્રાહ્મણ મરી ગયો. ॥ ૨૦ ॥ આણે પતિને વશ કરી તેને મોટી
સ્ત્રીથી વિમુખ કર્યો હતો તે પાપથી આ બંધમાં વિધવા થઈ છે.
॥ ૨૧ ॥ જગત્માં જે સ્ત્રીઓ સ્ત્રીબર્તારના પ્રેમનો બંગ કરે છે તે-
ઓને એકવીસ જન્મસુધી બાલરંડપણું થાય છે. ॥ ૨૨ ॥ આણે
પૂર્વજન્મમાં મારી મોટી પૂજા કરી હતી તે પુણ્યથી તે પાપ તો સ-
ધળું ત્યારેજ નાશ પામ્યું હતું. ॥ ૨૩ ॥ વિરહથી પીડાઈને જે
બ્રાહ્મણ મરી ગયો હતો તે આને પરણીને તરતજ આ બંધમાં મરી
ગયો. ॥ ૨૪ ॥ પૂર્વબંધમાં આનો જે પતિ હતો તે હમણાં પાંડય
દશમાં મોટો ગૃહસ્થ બ્રાહ્મણ થયો છે. ॥ ૨૫ ॥ આ શારદા તે પ-
તિની સાથે દરેક રાતમાં પ્રેમથી મળીને જાગ્રત કરતાં પણ વધારે
સંભોગનું સુખ સ્વપ્નમાં પામે છે. ॥ ૨૬ ॥ આ દેશથી ત્રણસો ને
સાઠ થોજન દૂર રહેનારો એ બ્રાહ્મણ કર્મની ગતિથી દરેક રાતે પો-
તાના મનને પ્યારી આ શારદાને સ્વપ્નમાં દેખે છે અને ઘણીવાર સુધી
ભોગ કરે છે. ॥ ૨૭ ॥ તો આ સતી શારદાને એ પ્રમાણે દર એક
રાતે સ્વપ્નમાં પતિનો સમાગમ થવાથી કાલે કરી મોટો વિદ્વાન પુત્ર
આવશે. ॥ ૨૮ ॥ અને પોતાના ઘણા દિવસના સમાગમથી પેદા
થએલા તે પુત્રને પેલો પાંડય દેશનો બ્રાહ્મણ રોજ સ્વપ્નમાં પ્રેમથી
દેખશે. ॥ ૨૯ ॥ હે સુનિ ! પૂર્વબંધમાં આણે મારી આરાધના કરી

છે તેથી આનેજ વરદાન દેવા સારૂ હમણાં પ્રકટ થઈછું. ॥ ૩૦ ॥
 મૂત ખોલ્યા કે- પછી જમદંબાએ તે શારદાને પ્રીતિથી કહ્યું કે હે
 બાગ્યશાલી દીકરી! મારું વચન સાંભળ. ॥ ૩૧ ॥ જ્યારે ક્યારે પણ
 સ્વપ્નમાં દીઠેલા એ પૂર્વભવના પતિને તું કોઈ દેશમાં દેખીશ ત્યારે
 વિચક્ષણ છેા તેથી તેને ઓળખીશ. ॥ ૩૨ ॥ તું કે જે તેને રોજ
 સ્વપ્નમાં આવનારી પતિવ્રતા છેા તેને તે બ્રાહ્મણ દેખશે ત્યારે તમારે
 પરસ્પર વાતો થશે. ॥ ૩૩ ॥ તે સમયમાં તારો વિદ્વાન દીકરો તું
 તેને આપજે અને આ વ્રતતું ઉત્તમ ફલ પણ તેના હાથમાં દેજે.
 ॥ ૩૪ ॥ ત્યાંથી માંડી પછી તેનાજ સ્વાધીનમાં રહેજે. હમણાં તો
 સ્વપ્નના સમાગમ વિના શરીરનો સમાગમ તમને થશે નહીં. ॥ ૩૫ ॥
 તે બ્રાહ્મણ કાલે કરી મરણ પામશે ત્યારે તું સતી થઈ અગ્નિમાં પ્રવેશ
 કરી તેની સાથેજ મારા પદને પામીશ. ॥ ૩૬ ॥ તને સર્વ લોકના
 મનને ગમે એવો પુત્ર થશે, સંપત્તિ મળશે અને પરમ પદને પણ
 પામીશ. ॥ ૩૭ ॥ જગદંબા તેને એ પ્રમાણે વરદાન દઈ તે બંને
 બેથઘે એવી રીતે ક્ષણમાત્રમાં અંતર્ધાન થઈ ગયાં. ॥ ૩૮ ॥ કર-
 ણાના ભંડારરૂપ જગદંબાપાસેથી એ પ્રમાણે વરદાન મળવાથી
 તે શારદાને મોટો આનંદ થયો અને ગુરૂની પૂજા કરી. ॥ ૩૯ ॥ તે
 શત વીત્યા પછી, દેખતા થએલા તે મુનિએ તે સઘળી વાત તેના
 માબાપ પાસે કહી. ॥ ૪૦ ॥ પછી સઘળાઓની અને કીર્તિવાળી
 શારદાની રજા લઈ તેઓના ઉપર અનુગ્રહ કરી તે મુનિ પોતાની
 ઈચ્છા હતી ત્યાં ગયા. ॥ ૪૧ ॥ દિવસે જતાં શારદાને સ્વપ્નના
 દરએક પલમાં સુખ આપે એવો પતિનો સમાગમ થવા લાગ્યો.
 ॥ ૪૨ ॥ જગદંબાનું વ્રત કરવાને લીધે પતિવ્રતા શારદાને સ્વપ્નમાં
 પતિના સમાગમથી ગર્ભ રહ્યો. ॥ ૪૩ ॥ વિધવા શારદાને ગર્ભ
 રહ્યો જણી સર્વે લોકો તેને ધિક્કારવા લાગ્યા અને બિચારિણી
 કેહેવા લાગ્યા. ॥ ૪૪ ॥ આ ભવમાં મરી ગએલા પતિના નાતીલા
 અને સગાઓ એ ભુંડી વાત સાંભળી તેના બાપને ઘેર ગયા. ॥ ૪૫ ॥

ભેળા થએલા સર્વે વૃદ્ધો અને પંડિતોએ શારદાને બોલાવી. ગર્ભ-
વાળી શારદા મોહોડું નીચું કરી બેઠી રહી. ॥ ૪૬ ॥ તેનો કોપથી
કેટલાએક તિરસ્કાર કરવા લાગ્યા અને કેટલાએકે તો મોહોડું પણ ઝેલું
નહીં. અરે વ્યભિચારિણી ! ભુંડી બુદ્ધિવાળી ! આ તે શું કામ કર્યું.
॥ ૪૭ ॥ અમારા કુલમાં અપકીર્તિ કરી. એ પ્રમાણે તિરસ્કાર કરતા
એ ડાઘા ડાઘા ઘરડાઓએ ॥ ૪૮ ॥ હવે શું કરવું એમ વિચાર
કરવા માંડ્યો. ત્યાં કેટલાએક નિર્દય ઘરડેરાઓ બોલ્યા કે- ॥ ૪૯ ॥
આ પાપણી અને બન્ને કુલને બોળનારીને મુંડી નાખી, કાન નાક
કાપી, ॥ ૫૦ ॥ કુલમાંથી ખાતલ કરી ગામ બાહાર કાઢાડી મુકવી.
એ પ્રમાણે વિચાર કરી સઘળા તે પ્રમાણે કરવું તૈયાર થયા. ॥ ૫૧ ॥
એટલામાં આકાશવાણી થઈ તે સહુના સાંભળવામાં આવી કે આ
શારદાએ કાંઈ પાપ કે કુલને દૂષણ કર્યું નથી. ॥ ૫૨ ॥ આના
પતિવ્રતાપણાને બંગ થયો નથી. આ સ્ત્રી સારા આચરણવાળી છે.
હવે પછી જે લોકો આને વ્યભિચાર કરનારી કેહેશે ॥ ૫૩ ॥ તે
પાપી લોકોની તરત જીભ કપાઈ પડશે. એ પ્રમાણે શરીરવિના કક્ત
આકાશમાંથી પેદા થએલી તે વાણી સાંભળીને ॥ ૫૪ ॥ તેનાં મા-
બાપ વગેરે સઘળાં રાજ થયાં. સર્વે ઘરડેરાઓ અને પંચો વિભ્રમથી
॥ ૫૫ ॥ બે ઘડીવાર ચૂપ થઈ બીકને લીધે નીચું જોઈ રહ્યા. ત્યાં
જે કેટલાક અવિશ્વાસીઓ લોકોએ એ વાણી જોટી છે એમ કહ્યું
॥ ૫૬ ॥ તેઓની જીભના કટકા થઈ ગયા અને થોડીવારમાં મરી
ગયા. પછી સઘળા સ્ત્રીઓ અને સગાઓએ તે શારદાનો સત્કાર કર્યો.
॥ ૫૭ ॥ બાંધવ, સ્ત્રીઓ અને વૃદ્ધો સાઈ સાઈ કેહેવા લાગ્યા. કેટ-
લાએક કુલના મુખીઓ હતા તેઓને તો આંખોમાં આંસુ આવી
ગયાં. ॥ ૫૮ ॥ રાજ થએલી કુલની સ્ત્રીઓએ શારદાને ધીરજ
આપી. પછી ત્યાં કેટલાએક વાતો કરવા લાગ્યા કે દેવ જોડું ન
બોલે ॥ ૫૯ ॥ પણ ધર્મથી જાણ થયા બગર આને ગર્ભ શી રીતે
રહ્યો હશે !!! એમ સઘળા પંચોના મનમાં સંદેહ ઉત્પન્ન થયો.

॥ ૬૦ ॥ જાણી સર્વ લોકોના તત્વને જાણનારો એક ડાહ્યો વૃદ્ધ બોલ્યો
 કે-જે આ જગત્ દેખવામાં અને સાંભળવામાં આવેછે એ સઘળું
 માયાની બનાવટ છે. ॥ ૬૧ ॥ આ ક્ષણિક સંસારમાં શું થાય અને
 શું નહીં થાય એ કાંઈ કહી શકાય એમ નથી. કેમકે ખરી રીતે કાંઈ
 બન્યુંજ નથી પણ અજ્ઞાનથી દેખવામાં આવેછે. ॥ ૬૨ ॥ માયા,
 ઈશ્વરના સ્વાધીનમાં છે તો તેનો ગતિની કોને ખબર પડે!! યૂપકેતુ
 રાજનું વીર્ય પાણીમાં પડ્યું હતું. ॥ ૬૩ ॥ તે પાણી પીવાથી બે-
 સ્થાને ગર્ભ રહ્યો હતો. વિભાંડક ઋષિનું વીર્ય પાણીની સાથે પિવાઈ
 જવાથી ॥ ૬૪ ॥ મૃગલીને ગર્ભ રહેતાં ઋષ્યશૃંગ નામનો પુત્ર આ-
 વ્યો હતો. સુરાદ્ર રાજનો હાથ અડવાથી મૃગલીને ॥ ૬૫ ॥ તુરત
 ગર્ભ રહેતાં તેણે તપસ્વી મુનિને જાણ્યો હતો. તેમજ સત્યવતી (પેદ-
 વ્યાસની મા) માછલીના ગર્ભમાંથી પેદા થઈ હતી. ॥ ૬૬ ॥ મહિ-
 ખાસુર ભેંસના ગર્ભમાંથી પેદા થયો હતો. એ પ્રમાણેજ કેટલીક
 બીજી સ્ત્રીઓને ક્રૂત પતિની કરૂણાથીજ ગર્ભ રહ્યા હતા. ॥ ૬૭ ॥
 જેમ કે વસુદેવની સ્ત્રી રોહિણીને પતિની કરૂણાથીજ (સંગથી નહીં)
 પુત્ર થયો હતો. દેવતા કે ઋષિઓના શાપથી કે વરદાનથી ॥ ૬૮ ॥
 જે કામ ન થવા જેવું હોય તે પણ થાયછે એમાં કાંઈ સંશય નથી.
 મુનિઓના શાપથી સાંબના પેટમાંથી મુસલ નીકળ્યું હતું. ॥ ૬૯ ॥
 ઋષિઓના મંત્રના ઝેરથી યુવનાશ્વ રાજને ગર્ભ રહ્યો હતો. તો આ
 સતી શારદાને પણ મુનિની સેવા કરવાથી ॥ ૭૦ ॥ અને મોટા
 વ્રતના પ્રભાવથી નિસ્સે ગર્ભ રહ્યોછે. આ બાબતમાં સ્ત્રીઓ એને
 ખાનગી પુછશે તો ॥ ૭૧ ॥ લોકોનો સંદેહ મટી જશે. પછી તેના
 કેહેવા ઉપરથી સ્ત્રીઓએ તેને એકાંતમાં પુછ્યું. ॥ ૭૨ ॥ એટલે
 શારદાએ તેઓની પાસે સઘળી પોતાની અક્રૂત વાત કહી. એ વાત
 જાણી, તે સતીને માન દઈ, ॥ ૭૩ ॥ રાજી થતા અને વખાણતા
 સર્વે લોકો પોતપોતાને ઘેર ગયા. પછી સારો સમય આવતાં એ
 નિર્મલ મનની શારદાએ ॥ ૭૪ ॥ ઉગતા મૂરજ જેવો તેજસ્વી

દીકરો જાણ્યો. ઘણાં ઉત્તમ લક્ષણવાળો અને કમલ સરખા નેત્રવાળો
 તે દીકરો ॥ ૭૫ ॥ બાલ અવસ્થામાંજ ઘણી વિદ્યા બણીને લુહિ-
 માન્ થયો. લોકોના મનને ગમે એવા એ બાલકને સમયસર ગુરૂએ
 જનોઈ દીધું. ॥ ૭૬ ॥ અને લોકોમાં શારદેય એવા નામથીજ
 પ્રખ્યાત થયો. આઠમે વર્ષે ઋગ્વેદ, નવમે વર્ષે યજુર્વેદ ॥ ૭૭ ॥
 અને દશમે વર્ષે સામવેદ વગેરે પરિશ્રમે બણી ગયો. પછી ત્રૈલોક્યમાં
 વિખ્યાત શિવરાત્રિનો દિવસ આવ્યો તે ઉપર ॥ ૭૮ ॥ સર્વ દેશના
 રહેવાસી લોકો ગોકર્ણક્ષેત્રમાં જવા લાગ્યા તેથી શારદા પણ પોતાના
 પુત્રને સાથે લઈ ગોકર્ણક્ષેત્રમાં ગઈ. ॥ ૭૯ ॥ ત્યાં પૂર્વજન્મનો
 ભર્તાર કે જે રોજ સ્વપ્નમાં આવતો હતો તે ફેટલાક બ્રાહ્મણો અને
 સંબંધીઓની સાથે આવ્યો હતો તેને દીઠો. ॥ ૮૦ ॥ તેને જોઈ
 પ્રેમથી ભરપૂર થએલી અને જેના શરીરમાં રૂવાણાં ઊભાં થઈ ગયાં
 એવી શારદા પોતાના આંસુને રોકીને તે ઉપર નજર કરીને ઊભી
 રહી. ॥ ૮૧ ॥ તે બ્રાહ્મણ પણ એ શારદા કે જે સ્વપ્નમાં પોતાને
 હમેશ કામભેદ આપતી હતી અને રૂપ તથા લક્ષણથી ઓળખાઈ
 આવી તેને, ॥ ૮૨ ॥ તથા તે પુત્ર પણ કે જે રોજ સ્વપ્નમાં પોતાના
 વીર્યથી પેદા થએલો એવામાં આવતો હતો તેને દેખી વિસ્મય પામી
 તેની પાસે આવ્યો. ॥ ૮૩ ॥ ‘તને કાંઈક મારે મનની વાત પુછવી
 છે’, એમ કહી તે શારદાને એકાંતમાં તેડી જઈ તે બ્રાહ્મણ પુછ્યું કે-
 ॥ ૮૪ ॥ હે સુંદર શરીરવાળી ! તું કોણ છો ? કોની સ્ત્રી છો ? કયા
 દેશની છો ? કોની દીકરી છો અને તારું નામ શું છે ? ॥ ૮૫ ॥
 એ પ્રમાણે પુછવાથી જેની આંખોમાં આંસુ આવી ગયાં એવી
 શારદાએ બાલ અવસ્થામાં પોતાને વિધવા થવાનું કારણ વગેરે
 સઘળી હકીકત કહી. ॥ ૮૬ ॥ વંચી એ બ્રાહ્મણે પુછ્યું કે- આ
 ઉત્તમ પુત્ર કોનો છો ? અને ચંદ્રમા જેવા આ બાલકને કઈ સ્ત્રીએ
 પેટમાં ધર્યો હતો ? ॥ ૮૭ ॥ શારદા બોલી કે- હે સ્વામી ! આ
 સર્વ વિદ્યા બોલેલો મારો પુત્ર છે અને મારા નામથીજ એનું શાર-

દેય એવું નામ રાખ્યું છે. ॥ ૮૮ ॥ એ પ્રમાણે તેનું વચન સાંભળી
 એ બ્રાહ્મણ હસીને બાલ્યો કે- તેં ભુંડામાં ભુંડું કામ કર્યું. ॥ ૮૯ ॥
 કેમકે તારો ધણી માત્ર તારો હાથ ઝાલીનેજ મરી ગયો છે તો આ
 પુત્ર શી રીતે પેદા થયો? તેનું કારણ કેહે. ॥ ૯૦ ॥ એ પ્રમાણે
 તેણે પુછવાથી અત્યંત લજઈ ગએલી શારદા જરાવાર રોઈ પડીને
 પછી ધીરજથી બોલી કે- ॥ ૯૧ ॥ હવે મશ્કરીની વાંત કરવી
 રહેવા દીઓ. તમે મને જાણો છો અને હું તમને જાણું છું. અને
 આ બાબતમાં આપનું મનજ પ્રમાણ છે. ॥ ૯૨ ॥ એ પ્રમાણે
 કહી, જગદંબાએ આપેલા વરદાન વગેરે સઘળી હકીકત કહી દેખાડી,
 તે વ્રતનું પુણ્ય અને તે દીકરો શારદાએ તેના હાથમાં આપ્યાં. ॥ ૯૩ ॥
 રાજ થયેલો તે બ્રાહ્મણ તે પુત્રને લઈ શારદાનાં માબાપની સંમતિથી
 શારદાને પણ પોતાને ઘર તેડી ગયો. ॥ ૯૪ ॥ શારદા પણ તેને
 ઘેર ઘણા મહીના સુધી રહી. તે બ્રાહ્મણ મરી જતાં તેને પછવાડે
 અગ્નિમાં પ્રવેશ કરી સતી થઈ. ॥ ૯૫ ॥ પછી તે બન્ને જણાં સ્ત્રી
 ભર્તાર થઈ દિવ્ય વિમાનમાં બેસી દેવતાઈ સુખ ભોગવતાં શિવલો-
 કમાં ગયાં. ॥ ૯૬ ॥ આ પવિત્ર આખ્યાન કે જે પાઠ કરનારા-
 ઓને અને સાંભળનારાઓને સારી રીતે ભોગ અને મોક્ષ આપે
 એવું છે તે મેં તમને કહી સંભળાવ્યું. ॥ ૯૭ ॥ આ આખ્યાનથી
 આરોગ્ય, સંપત્તિ, ધન અને ધાન્ય વધે, સ્ત્રીઓને સૌભાગ્ય મળે
 અને સંતાનના સુખની પ્રાપ્તિ થાય. ॥ ૯૮ ॥ પાપના સમૂહને
 મટાડનાર અને ઉમામહેશ્વરના વ્રતની કથાવાળા આ આખ્યાનને
 ભક્તિથી જે માણસ એકવાર પણ સાંભળે કે પાઠ કરે તે સંસારનાં
 સુખ ભોગવી અવિનાશી પદને પામે. ॥ ૯૯ ॥ એ પ્રમાણે સ્કંદ
 મુરારીમાંના બ્રહ્માચર ખંડનો શારદાખ્યાન એવા નામનો ઓગણી-
 સો અધ્યાય પુરો થયો. ॥ ૧૦૦ ॥ છ છ છ છ

॥ અધ્યાય વીસમો ॥

મૂત કહેછે કે- હવે સાંભળનાર અને પાઠ કરનારનાં સ્થળાં પા-
મને મટાડનાર રૂદ્રાક્ષનો મહિમા સંક્ષેપથી કહુંછું. ॥ ૧ ॥ અબક્ત
હોય કે ભક્ત હોય, નીચ હોય કે તે કરતાં પણ નીચ હોય, પણ
રૂદ્રાક્ષનું જે ધારણ કરે તે સર્વ પાપથી મુકાય છે. ॥ ૨ ॥ રૂદ્રાક્ષ
પેહેરવા એ એવું પવિત્ર છે કે તેને કોઈની ઉપમા દેવાય નહીં. તત્વ
જ્ઞાનારા મુનિઓ એને મહાવ્રત કહેછે. ॥ ૩ ॥ નિયમ રાખીને
જે હજાર રૂદ્રાક્ષનું ધારણ કરે તેને સ્થળા દેવતાઓ નમે અને તે
માણસ રૂદ્ર જેવોજ ગણાય. ॥ ૪ ॥ હજાર ન મળે તો બાંહામાં
સોળ સોળ, ઓટલીમાં એક, હાથમાં બાર બાર, ॥ ૫ ॥ ગળામાં
બત્રીસ, માથામાં ચાલીશ, કાનમાં છ છ અને છાતીમાં એકસો
આઠ ॥ ૬ ॥ એ પ્રમાણે જે માણસ રૂદ્રાક્ષનું ધારણ કરે તે પણ
રૂદ્રની પેઠે પુજાય છે. મોતી, પ્રરધાળાં, સ્કાટિક, રૂપું, વૈદ્ય અને
સોનાની ॥ ૭ ॥ સાંથે જે રૂદ્રાક્ષનું ધારણ કરે તે શિવરૂપ છે.
મળતર પ્રમાણે જે માણસ એકલા રૂદ્રાક્ષ પણ પેહેરે ॥ ૮ ॥ તેને
મૂર્ચને જેમ અંધારું અડે નહીં તેમ કોઈ પાપ અડે નહીં. જે મંત્ર
રૂદ્રાક્ષની માળાથી જપાય તે અનંત ફલ આપેછે. ॥ ૯ ॥ અને
રૂદ્રાક્ષની માળા વગરનો જપ કર્યો હોય તે જપ જેટલુંજ ફલ આ-
પેછે. જેના અંગમાં મહા પવિત્ર રૂદ્રાક્ષ એક પણ ન હોય ॥ ૧૦ ॥
અને કપાલમાં ત્રિપુંદ્ર પણ ન હોય તેનો જન્મ વ્યર્થ છે. રૂદ્રાક્ષને
માથે બાંધીને જે માથે નાહાય ॥ ૧૧ ॥ તેને ગંગાસ્નાનનું ફલ થાય
એમાં સંશય નથી. પાણીથી અભિષેક નહીં કરતાં જે માણસ રૂદ્રા-
ક્ષનું પૂજન કરે ॥ ૧૨ ॥ તેને અવસ્થા શિવલિંગના પૂજન જેટલું
ફલ થાયછે. એક મોહોડાના, પાંચ મોહોડાના, અગીઆર મોહોડાના
॥ ૧૩ ॥ અને ચૌદ મોહોડાના રૂદ્રાક્ષો જગતમાં વખણાય છે. રૂદ્રાક્ષ
રૂપ સદાશિવની રોજ ભક્તિથી પૂજ કરી હોય તો ॥ ૧૪ ॥ તે દ-

રિદ્ધને પણ કુંભેરના જેવી લક્ષ્મી આપેછે. આ વિષયમાં વિદ્વાનો આ
 પવિત્ર આખ્યાન કહેછે. ॥ ૧૫ ॥ એ આખ્યાન સાંભળવાથી અને
 પાઠ કરવાથી મોટા પાપનો ક્ષય થાયછે. કાશ્મીર દેશનો બદ્ધસેન
 એવા નામનો રાજા હતો. ॥ ૧૬ ॥ તેનો સુધર્મા નામનો પરાક્રમી
 અને બુદ્ધિમાન કુંવર હતો. અને કારભારીના દીકરાનું નામ તારક
 હતું; એ પણ ગુણવાન હતો. ॥ ૧૭ ॥ એ તારક રાજકુમારનો ઘણો
 મારો સખા હતો. પરમ સ્નેહી, અને રૂપાળા એ બન્ને કુમાર ॥ ૧૮ ॥
 બાલક અવસ્થામાં વિદ્યાભ્યાસ અને રમત સાથેજ કરતા હતા. સદા
 સઘળાં અંગોમાં રૂદ્રાક્ષનાં ઘરેણાં પેહેરી ॥ ૧૯ ॥ અને બસ્ત્રનું
 ધારણ કરી ફરતા હતા. હાર, બાજુબંધ, કડાં અને કુંડલ વગેરે ॥ ૨૦ ॥
 જે સોનાં અને રત્નનાં દાગીના હતા તેઓને મુકી દઈ રૂદ્રાક્ષ પેહે-
 રતા હતા. માળા રૂદ્રાક્ષની, કડાં રૂદ્રાક્ષનાં, ॥ ૨૧ ॥ હાર રૂદ્રાક્ષના
 અને કુંડલ પણ રૂદ્રાક્ષનાં કર્યાં હતાં. સોનાં અને તેઓ રત્નનાં
 ઘરેણાંને ઢેકાં અને પાણા જેવાં સમજતા હતા. ॥ ૨૨ ॥ લોકોએ
 ઘણું કહ્યું તોપણ તેઓએ રૂદ્રાક્ષ મુક્યા નહીં. એ કાશ્મીર દેશના રા-
 જાને ઘેર દૈવ ઈચ્છાથી ॥ ૨૩ ॥ સાક્ષાત્ બ્રહ્મા જેવા પરાશરકૃષ્ણ
 આવ્યા. તેમની વિધિસંહિત પૂજા કરી ધર્મમાં મોટી શ્રદ્ધાવાળા રા-
 જાએ ॥ ૨૪ ॥ એ ત્રણે કાલ જાણનારા મોટા મુનિને પુછ્યું કે-હે
 મહારાજ! આ મારો દીકરો અને આ મારા કારભારીનો દીકરો
 ॥ ૨૫ ॥ હમેશ રૂદ્રાક્ષ પેહેરેછે અને રત્નનાં ઘરેણાંની ઈચ્છા રાખતા
 નથી. રત્નનાં ઘરેણાં પેહેરવા વાસ્તે શીખામણ દઈએ છીએ તોપણ
 ॥ ૨૬ ॥ અમારું વચન નહીં માનીને રૂદ્રાક્ષજ પેહેરેછે. કોઈ વખત
 કોઈએ પણ એઓને એવિષે ઉપદેશ કર્યો નથી. ॥ ૨૭ ॥ તે
 છતાં પોતાની મેળે એઓની એવી વૃત્તિ કેમ થઈછે? પરાશર બો-
 લ્યા કે-હે રાજા! તમારા તથા ॥ ૨૮ ॥ તમારા કારભારીના દીક-
 રાનું વિસ્મય આપે એવું પૂર્વજન્મનું ચરિત્ર કહું તે સાંભળો. પૂર્વ
 નંદિગ્રામમાં મહાર્નદી એવા નામથી વિખ્યાત ॥ ૨૯ ॥ અને શણ-

ગારથી સુંદર શરીરવાળી એક વેશ્યા હતી. તેના ઘરમાં પુનમના ચંદ્રમા જેવું છત્ર, સોનાથી શોભાયત્ર વાહન, ॥ ૩૦ ॥ સારી દાંડી-વાળાં ચમર, સોનાની ચાંખડી, વિચિત્ર મોઢાં મૂલનાં તથા શોભા-વાળાં લુગડાં, ॥ ૩૧ ॥ ચંદ્રમાની કિરણ જેવી સફેત સેજો, સોનાના ઢોલીઆ, સેંકડો ગાયો, ભેંસો, સેંકડો દાસ, ॥ ૩૨ ॥ સઘળાં ઘરે-ણાંથી શોભતી જીવાન દાસીઓ, અમૂલ્ય અને નવાં નવાં રત્નથી શોભતાં ઘરેણાં, ॥ ૩૩ ॥ ચંદન, કૈસર, કસ્તૂરી, કપુર તથા અગરનાં લેપનો, વિચિત્ર ફૂલથી બનાવેલાં કાનનાં ઘરેણાં, મનગમતું મીઠું ભોજન, ॥ ૩૪ ॥ અનેક પ્રકારના વિચિત્ર ચંદ્રવા, નોખાં નોખાં તથા ઘણાં ધાન્યો અને કરોડ કરતાં પણ વધારે નાણું હતું. ॥ ૩૫ ॥ એવી રીતના વૈભવવાળી અને મનગમતા વિહાર કરનારી તે વેશ્યા રોજ શિવ પૂજન કરતી, સત્ય ધર્મ પાળતી, ॥ ૩૬ ॥ શિવની કથા સાંભળતી, શિવનાં નામ લેવામાં પ્રીતિ રાખતી, શિવના ભક્તોને પગે લાગતી અને શિવભક્તિમાં લાગેલી હતી. ॥ ૩૭ ॥ એ વેશ્યા પોતાના નાચવાના મંડપમાં ગમ્મતને વાસ્તે હમેશ એક વાનરાને અને એક કુકડાને રૂદ્રાક્ષથી શણગારી ॥ ૩૮ ॥ હાથની તાળીઓથી અને ગાવાથી નચાવતી હતી. અને તેનો નાચ જોઈ સખીઓની સાથે જોયે સાદે હસતી હતી. ॥ ૩૯ ॥ જેને બાજુબંધ, ઠોળીઆ અને બીજાં ઘરેણાં પણ રૂદ્રાક્ષનાંજ બાંધ્યાં હતાં એવો વાનરા તેના શીખ-વવાથી હમેશ છોકરાની પેઠે નાચતો હતો. ॥ ૪૦ ॥ જેના છોગામાં રૂદ્રાક્ષ બાંધ્યા હતા એવો કુકડો પણ નાચવામાં હુંશીઆર થઈ રહે-વાને લીધે એનારાઓ અચરજ પામે એવી રીતે વાનરાની સાથે ઘણીવારસુધી નાચતો હતો. ॥ ૪૧ ॥ એક દિવસે તે વેશ્યાને ઘેર કોઈ શિવવ્રત કરનારો પુણ્યવાન વાણીઓ આવ્યો. તેણે રૂદ્રાક્ષ પે-હેર્યા હતા, ત્રિપુંદ્ર કરચું હતું. ॥ ૪૨ ॥ અને ભસ્મ લગાવવાથી શોભતા હાથના કાંડામાં મોટાં રત્નોથી જડેલું અને બપોરના સૂર્યની-પેઠે ઝલકતું એક ઉત્તમ કડું પેહેર્યું હતું. ॥ ૪૩ ॥ એ વેશ્યા તેને

આવેલો જોઈ, ઘણી પ્રીતિથી સત્કાર કરી, તેના કાંડામાં કડું જોઈ
 વિસ્મય પામી બોલી કે- ॥ ૪૪ ॥ હે શેઠ ! આ તમારા હાથમાં
 પેહરેણું, મોટાં રત્નથી જડેણું અને દેવતાઈ સ્ત્રીને ઘટે એવું સુંદર કડું
 મારા મનને લલચાવે છે. ॥ ૪૫ ॥ એ પ્રમાણે તે ઉત્તમ કડામાં તેને
 લલચાએલી જોઈ ઉદાર મનવાળો વાણીઓ હસીને બોલ્યો કે- ॥ ૪૬ ॥
 આ રત્નના દેવતાઈ કડામાં તારું મન લલચાયું છે તો તે તું લે પણ
 તેની કીમત મને તું શી આપે છે ? ॥ ૪૭ ॥ વેશ્યા બોલી કે- અમે
 તો મનમાં આવે તેમ વિહાર કરનારી વેશ્યાઓ છીએ. કાંઈ પતિ-
 વ્રતા નથી. વ્યભિચાર કરવો એજ અમારા કુલને ઘટતો ધર્મ છે
 એમાં સંશય નથી. ॥ ૪૮ ॥ પણ આ રત્નથી જડેણું કડું આપો
 તો ત્રણ રાત અને ત્રણ દિવસ સુધી તમારી ઓરત થઈને રહું.
 ॥ ૪૯ ॥ વાણીઓ બોલ્યો કે- હે ખ્યારી ! તારી વાત એ સાચી
 હોય તો હું તે પ્રમાણે કણુલ કરું છું. આ રત્નતું કડું આપું છું અને
 ત્રણ રાત સુધી તું મારી સ્ત્રી જાજે. ॥ ૫૦ ॥ આ વ્યવહારમાં
 અંદમા અને મૂર્ચ સાક્ષી છે. હે ખ્યારી ! ત્રણ વાર સત્ય વચન બોલી
 મારી છાતીનો સ્પર્શ કર. ॥ ૫૧ ॥ વેશ્યા બોલી કે- ત્રણ દી
 સુધી રાત અને દિવસ તમારી સ્ત્રી થઈને તમારી સાથે ધર્મ પા-
 જીશ. એમ બોલીને તેણે એ વાણીઆની છાતીનો સ્પર્શ કર્યો.
 ॥ ૫૨ ॥ પછી વાણીઆએ કયું કે આ રત્નતું શિવલિંગ મારા
 ગ્રાણ જેવું છે તે તારે બરાબર સાચવવું. એ એને નુકસાન થયું તો
 માફ મોત છે. ॥ ૫૩ ॥ એ વેશ્યા તે પ્રમાણે હા કહી રત્નતું શિવ-
 લિંગ લઈ તેને નાચના માંડવાના ધાંબલા ઉપર મુકી ઘરમાં ગઈ.
 ॥ ૫૪ ॥ ચાર થએલા વાણીઆ સાથે રાતમાં સમાગમ પામેલી
 એ વેશ્યા કુણી તળાઈવાળા પક્ષંગમાં સુખેથી સુઈ રહી. ॥ ૫૫ ॥
 પછી મધરાત ટાણે નાચના માંડવામાં અકસ્માત્ લાહી લાગી તેથી
 આખો માંડવો ઘેરાઈ ગયો. ॥ ૫૬ ॥ માંડવો બળવા લાગતાં
 એ વેશ્યાએ સંજમથી તુરત ઉઠીને તે વાનરા અને કુકડાને છોડી

મુક્યા. ॥ ૫૭ ॥ છૂટેલો વાનરો અને કુકડો ઘણા અગ્નિના તણખા-
 ઓને ખંખેરી નાખી ધાસ્તીથી છેટે બાગી ગયા. ॥ ૫૮ ॥ થાંબ-
 જાની સાથે તે શિવલિંગ પણ બળી જતાં બાંગીને કટકા થઈ ગયું તે
 જોઈ એ વેશ્યા અને વાણીઆને બહુજ દુઃખ થયું. ॥ ૫૯ ॥ પો-
 તાના પ્રાણ જેવું લિંગ બળી ગયું જોઈ વૈરાગ્ય આવવાથી એ વાણી-
 આએ મરવાનો વિચાર કર્યો. ॥ ૬૦ ॥ વૈરાગ્ય અને ખેદને
 લીધે એ વાણીઆએ દુઃખ પામેલી વેશ્યાને કહ્યું કે- શિવલિંગ બળી
 ગયું, હવે મારાથી જીવી શકાય નહીં. ॥ ૬૧ ॥ તારા જોરાતા નો-
 કરો પાસે મારે વાસ્તે ચિતા ખડકાવી દે. સદાશિવમાં મન રાખી
 મારે અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવો છે. ॥ ૬૨ ॥ બ્રહ્મા ઈંદ્ર અને વિષ્ણુ વગેરે
 દેવતાઓ બેળા થઈને મને વારવા આવશે તોપણ આ વખતે ધીરજ
 રાખી અગ્નિમાં પ્રવેશ કરી હું પ્રાણત્યાગ કરીશ. ॥ ૬૩ ॥ એ
 પ્રમાણે તેનો મજબુત આગ્રહ જોઈ વેશ્યાએ પોતાના નોકરો પાસે
 ગામખાહાર એ ખડકાવી. ॥ ૬૪ ॥ પછી શિવની ભક્તિથી પવિત્ર
 થયેલો એ વાણીઓ સજગેલા અગ્નિને પ્રદક્ષિણા કરી સર્વ લોકો
 જુવેછે એવી રીતે ધીરજથી એમાં પડ્યો અને તે વેશ્યાને મોટો
 પસ્તાવો થયો. ॥ ૬૫ ॥ દુઃખ પામેલી વેશ્યા સારા કામનું સ્મરણ
 કરી સઘળા બંધુઓ સામું જોઈ દીન વચન બોલી કે- ॥ ૬૬ ॥ રત્નનું
 કડું લઈ મેં સત્ય વચન આપ્યું હતું તે પ્રમાણે ત્રણ દિવસસુધી હું એ
 વાણીઆની ખરેખરી સ્ત્રી છું. ॥ ૬૭ ॥ મારા કર્મને લીધે આ શિ-
 વભક્ત વાણીઓ મરી ગયો માટે તેની સાથેજ અગ્નિમાં પ્રવેશ કરી
 હું સતી થાઈશ. ॥ ૬૮ ॥ સાથે ધર્મ પાળવાનું મેં કહ્યુંછે તે સત્ય
 કરીશ. સત્યથી ત્રેલોક્યના અધિપતિ દેવતાઓ પ્રસન્ન થાયછે.
 ॥ ૬૯ ॥ સત્યમાં લાગ્યું રહેલું એ મોટો ધર્મ છે. સઘળું સત્યમાં રહ્યું-
 છે. સ્વર્ગ અને મોક્ષ સત્યથી મળેછે. અસત્યથી સારી ગતિ થાય
 નહીં. ॥ ૭૦ ॥ માટે સત્યનો આશરો લઈ હું અગ્નિમાં પ્રવેશ કરીશ.
 એ પ્રમાણે મજબુત આગ્રહવાળી તે વેશ્યાને તેના સંબંધિઓએ વારી

તોપણ ॥ ૭૧ ॥ તેણે સત્યનો નાશ થવાની બીકથી મરવાનો નિ-
 સ્થય કર્યો. સઘળી મિલકત શિવબક્તોને આપી દઈ સદાશિવનું
 ધ્યાન ધરી ॥ ૭૨ ॥ તે એના અગ્નિને ત્રણ પ્રદક્ષિણા ફરી તેમાં સામે
 બોહોડે પેઠી. સળગેલા અગ્નિમાં પડતી અને પોતાના ચરણમાંજ
 જેતું મન છે એવી તે વેશ્યાને ત્યાં સાક્ષાત્ સદાશિવે પ્રકટ થઈને
 વારી. ॥ ૭૩ ॥ સર્વ દેવના દેવ, ત્રણ નેત્રવાળા, ચંદ્રમાની કલના
 મુકુટવાળા, અને કરોડો ચંદ્રમા, મૂર્ધ તથા અગ્નિ જેવા પ્રકાશતા
 સદાશિવને જોઈ તે વેશ્યા જાણે ઝલાઈ મઈ હોય અને બીનીં હોય
 તેમ થઈને જાબી રહી. ॥ ૭૪ ॥ વિજુલ, ત્રાસ પામેલી, મુજ્જતી,
 સજ્જ થઈ ગએલી અને રોતી એ વેશ્યાને વારંવાર ધીરજ આપી
 હાથ ઝાલોને સદાશિવ બોલ્યા કે- ॥ ૭૫ ॥ તારૂં સત્ય, ધર્મ, ધીરજ
 અને મારે વિષે નિશ્ચલ બકિત જેવાવાસ્તે હું વાણીઓ થઈને તારી
 પાસે આવ્યો હતો. ॥ ૭૬ ॥ માયાથી અગ્નિ ઉત્પન્ન કરી નાચવાનો
 માંડવો મેંજ બાળી નાખ્યો અને શિવલિંગ બાળીને હુંજ અગ્નિમાં
 પેઠો. ॥ ૭૭ ॥ વેશ્યાઓ કપટ કરનારી, મનગમતી રીતે ચાલનારી
 અને લોકોને ઠગનારી હોય છે પણ તેં તો સત્યનું સ્મરણ કરી મારી
 સાથે અગ્નિમાં પ્રવેશ કર્યો. ॥ ૭૮ ॥ એટલા માટે દેવતાઓને પણ
 ન મળે એવાં સુખ, લાંબું આયુષ્ય, આરોગ્ય અને પ્રજની વૃદ્ધિ તને
 આપીશ. ॥ ૭૯ ॥ બીજી પણ તારા મનમાં જે જે ઈચ્છા હોય તે
 આપવા તૈયાર છું. એવાં શંકરનાં વચન સાંભળી વેશ્યા બોલી કે-
 ॥ ૮૦ ॥ પૃથ્વી, સ્વર્ગ કે પાતાલમાના સુખની મને ઈચ્છા નથી.
 તમારા ચરણારવિદના સ્પર્શ શિવાય બીજું કંઈ હું માગતી નથી.
 ॥ ૮૧ ॥ આ મારા નોકરો, દાસીઓ, અને જે કોઈ બીજા મારા
 બાંધવો છે તે સઘળા તમારા પૂજનમાંજ લાગેલા અને તમારામાંજ
 મન રાખી રહ્યા છે. ॥ ૮૨ ॥ માટે એ સઘળાઓને મારી સાથે
 તમારા પરમપદમાં લઈ જઈ ફરીવારના બચકર બવના ફેરાથી
 છોડાવો. તમને નમું છું. ॥ ૮૩ ॥ સદાશિવ, એ પ્રમાણે તેના વચનો

કુલુલ કરી એ વેશ્યાની સાથે તે સઘળાઓને પરમપદમાં તેડી ગયા.
 ॥ ૮૪ ॥ નાચનો માંડવો બળતાં ત્યાંથી બાગી જવાને લીધે એક
 કુકડો અને વાનરો બચી ગયા હતા. ॥ ૮૫ ॥ તેઓ કાલે કરી મ-
 રણ પામતાં જે વાનરો હતો તે હાલ તમારો કુંવર થયો છે અને કુકડો
 હતો તે કારબારીનો દીકરો થયેલ છે. ॥ ૮૬ ॥ પૂર્વજન્મમાં રૂદ્રાક્ષ
 પેહરવાના પુણ્યથી આ બન્ને મોઢા કુલમાં અવતર્યા છે. ॥ ૮૭ ॥
 અને પૂર્વજન્મના અભ્યાસથી નિર્મલ મનવાળા થઈ રૂદ્રાક્ષોતું ધારણ
 કરે છે. હવે આ જન્મમાં શિવતું પૂજન કરી શિવલોકને પામશે. ॥ ૮૮ ॥
 આવી રીતે આ બે બાલકોની વાત કહી અને શિવભક્ત વેશ્યાની પણ
 કથા કહી. હવે બીજી શી વાત પુછવાની ઈચ્છા છે? ॥ ૮૯ ॥ એ
 પ્રમાણે સ્કંદપુરાણમાંના બ્રહ્માચર અંડનો હ્રદાક્ષમહિમા વર્ણન એવા
 નામનો વીશમો અધ્યાય પુરો થયો. ॥ ૨૦ ॥ ઇ ઇ

૧. ॥ અધ્યાય એકવીસમો ॥

શ્રૂત કેહે છે કે- એ પ્રમાણે પરાશર ઋષિની અમૃત જેવી વાણી
 સાંભળી રાજ થએલા રાજાએ હાથ બેડી બીજું પુછ્યું કે- ॥ ૧ ॥
 અહો! સજ્જનનો સમાગમ માણસોના સર્વ પાપને મટાડનાર, કામ
 તથા ક્રોધને હણનાર અને સર્વ મનોરથને પૂરનાર છે. ॥ ૨ ॥ ત-
 મારાં દર્શન માત્રથીજ મારું અજ્ઞાન મટ્યું. જ્ઞાનદ્રષ્ટિનો પ્રકાશ થયો-
 અને હું દેવતા સમાન થયો. ॥ ૩ ॥ આ બે બાલકોના પૂર્વજન્મની
 વાત સારી રીતે સાંભળી. હવે મારા પુત્રની બિવિધ વાત પણ સાંભ-
 ળવાને ઈચ્છું છું. ॥ ૪ ॥ આતું આયુષ્ય કેટલા વર્ષનું છે? બાગ્ય,
 વિદ્યા, કીર્તિ, શક્તિ, શ્રદ્ધા અને ભક્તિ કેવાં થશે? ॥ ૫ ॥ એ સ-
 ઘળી વાત સંપૂર્ણરીતે મને કહો. હું તમારો શિષ્ય છું, દાસ છું. અને
 શરણાગત છું. ॥ ૬ ॥ મુનિ બોલ્યા કે- જે ભાત કેહેવા જેવી નથી
 તે હું કેમ કહી શકું. કેમકે એ વાત સાંભળવાથી ધીરજવાનને પણ

એદ ધાય એમ છે. ॥ ૭ ॥ તોપણ તમે સાચા બાવથી પુછો છો
 એટલે તમારા સ્નેહને લીધે ન કેહેવાનું છે તેપણ કહીશ. ॥ ૮ ॥ આ
 તમારા કુંવરને બાર વર્ષ થઈ ગયાંછે હવે આજથી સાતમે દિવસે
 એ મરણ પામશે. ॥ ૯ ॥ એ પ્રમાણે ઝેર જેવું તેમનું વચન સાંભળી
 શોકથી તુરત મૂર્છા પામેલો રાજ ધરતીપર પડી ગયો. ॥ ૧૦ ॥
 દયાળુ મુનિ, તે રાજને ઊઠાડી ધીરજ આપી બોલ્યા કે હે રાજ !
 બચ રાખમાં. તારું હિત ધાય એવું બતાવું છું. ॥ ૧૧ ॥ મૃષ્ટિ
 થયા પેહેલાં અપ્રકટ, એક, વિભાગ રહિત અને ચૈતન્ય તથા
 આનંદમય જે ન્પરબ્રહ્મ કેહેવાય છે તે સર્વના આદિ કેવલ સદાશિવ છે.
 ॥ ૧૨ ॥ તેણેજ પ્રથમ પોતાથી રજે ગુણરૂપી પ્રજ્ઞાને પેદા કરી
 તેને મૃષ્ટિ કરવાના કામની આજ્ઞા કરી વેદ આધ્યા હતા. ॥ ૧૩ ॥
 વળી આત્માના તત્વનું જેમાં મુખ્ય નિરૂપણ છે એવો સર્વ ઉપનિષ-
 દનો સારરૂપ રૂદ્રાધ્યાય પણ આધ્યો. ॥ ૧૪ ॥ એક, અવિનાશી,
 સનાતન અને સાક્ષાત્ પરબ્રહ્મ જે શિવરૂપ તત્વ છે તે રૂદ્રાધ્યાયમાં
 રહેલ છે. ॥ ૧૫ ॥ એ પ્રજ્ઞાએ ચાર મોહોડાંઓથી જગત પેદા
 કર્યું અને જગત્ની મર્યાદા રાખવા વાસ્તે ચાર વેદ પ્રકટ કર્યા.
 ॥ ૧૬ ॥ તેમાં પ્રજ્ઞાના દક્ષિણ તરફના મોહોડાંમાંથી ઉત્પન્ન થએલા
 ચતુર્વેદમાંથી એ સર્વ ઉપનિષદનો સારરૂપ રૂદ્રાધ્યાય નીકળ્યો છે.
 ॥ ૧૭ ॥ મરીચી અને અત્રિ વગેરે મુનિઓએ દેવતાઓની સાથે
 તે રૂદ્રાધ્યાયનો અભ્યાસ કર્યો અને તેઓની પાસેથી તેઓના
 સિધ્ધો બહ્યા. ॥ ૧૮ ॥ તેઓના સિધ્ધોના સિધ્ધો અને તેઓના
 પુત્રોના પુત્રોએ શીખાતો આવતો રૂદ્રાધ્યાય પ્રસિદ્ધ છે. ॥ ૧૯ ॥
 રૂદ્રાધ્યાયનો જપ કરવો એજ પુરૂષોને મોટો મંત્ર, મોટું તપ અને
 મોટું મોક્ષનું સાધન છે. ॥ ૨૦ ॥ મહાપાપી અને ઉપપાતકી
 જેઓ શાસ્ત્રમાં કહ્યા છે તેઓ પણ રૂદ્રાધ્યાયનો જપ કરવાથી પરમ
 ગતિ પામેછે. ॥ ૨૧ ॥ વળી પણ પ્રજ્ઞાએ ઉત્તમ, મધ્યમ અને
 ક્ષીનિષ્ઠ અવતારવાળા દેવ, માણસ અને પશુ પક્ષિ વગેરેને સ્ત્રજ્યાં.

અને તેઓથી જગત બરાઈ ગયું. ॥ ૨૨ ॥ તેઓના પોત પોતાના
 અવતાર પ્રમાણે કર્મ પણ ઉત્પન્ન કર્યાં કે જે કર્મોમાં પ્રવર્તીને લોકો
 તેઓનાં ફલ ભોગવે છે. ॥ ૨૩ ॥ લોકની સૃષ્ટિનો પ્રવાહ ચાલ્યો
 જય એટલા સારૂ પ્રજ્ઞાએ પોતેજ છાતીમાંથી ધર્મને અને વાંસામાંથી
 અધર્મને ઉત્પન્ન કર્યો. ॥ ૨૪ ॥ ધર્મ કરે તેઓને સારું ફલ થાયછે
 અને અધર્મ કરે તેઓને ભુંડું ફલ થાયછે. ॥ ૨૫ ॥ સારા કર્મનું
 ફલ સ્વર્ગ છે અને ભુંડાં કર્મનું ફલ નરક છે. ઈંદ્રને સ્વર્ગનો અધિપતિ
 અને યમને નરકનો અધિપતિ પ્રજ્ઞાએ કરેલછે. ॥ ૨૬ ॥ કામ,
 ક્રોધ અને લોભ તથા મદ, માન વગેરે બીજ પણ સર્વ નરકના અધિ-
 પતિઓ અધર્મના દીકરા છે. ॥ ૨૭ ॥ શુર પંતીમાં ગમન, મદિ-
 રાંપાન અને ચાંડાલીનીમાં ગમન, એટલા કામના મુખ્ય દીકરા છે.
 ॥ ૨૮ ॥ પિતાનો વધ, માતાનો વધ અને પ્રજ્ઞહત્યા એ બધાં ક્રોધ-
 નાં છોકરાં છે. ॥ ૨૯ ॥ નરકનો વધારો કરવા વાસ્તે એ સઘળાં
 ચાંડાલ જેવાં મોટાં બાપોને બોલાવી યમ રાજ તેઓના અધિપતિ
 થયા. ॥ ૩૦ ॥ યમ રાજની આજ્ઞાથી એ મુખ્ય નવ તથા બીજાં
 પણ મહાબાપો મળીને સર્વ ॥ ૩૧ ॥ પોતાના ચાકરો ઉપપાત-
 કોની સાથે નરકોનું પાલન કરવા લાગ્યાં. સાક્ષાત્ મોક્ષનો સાધનરૂપ
 રૂદ્રાધ્યાય પૃથ્વીમાં આવ્યો ત્યારે ॥ ૩૨ ॥ એ બધાં મહાબાપોએ
 ઉપપાતકોની સાથે બાગી જઈને યમ રાજને અરજ કરી કે- ॥ ૩૩ ॥
 હે મહારાજ! અમે તમારા નોકરો છીએ તેઓને તમે નરક વધાર-
 વાને વાસ્તેજ અધિકાર આપ્યો છે. ॥ ૩૪ ॥ પણ હમણાં જગતમાં
 અમે રહી શકતાં નથી. રૂદ્રાધ્યાયના પ્રતાપથી બળી જઈને બાગી
 આવ્યા છીએ. ॥ ૩૫ ॥ ગામોગામમાં, નદીના કાંઠાઓમાં અને
 પવિત્ર સ્થાનકોમાં રૂદ્રાધ્યાય ફેલાઈ રહ્યોછે તો હવે અમે શી રીતે
 જગતમાં ફરી શકીએ? ॥ ૩૬ ॥ બીજાં તો હજારો પ્રાયશ્ચિતોને પણ
 જરાય ગણીએ એમ નથી. રૂદ્રાધ્યાયના અક્ષરો અમારાથી સહન
 થતા નથી. ॥ ૩૭ ॥ જગતનો ઘાત કરનારાં અમે મહાબાપ વગેરે

છીએ તેઓને રૂદ્રાધ્યાય મોટા ભય અને મોટા ઝેરરૂપ થઈ પડ્યો છે. ॥ ૩૮ ॥ એટલા માટે રૂદ્રાધ્યાયથી થએલી અમારી એ સહન ન થાય એવી મોટી બીકને આપે મટાડવી જોઈએ. ॥ ૩૯ ॥ એ પ્રમાણે પાપોએ અરજ કરતાં યમરાજએ પોતે બ્રહ્માપાસે આવીને એ વાત નિવેદન કરી કે- ॥ ૪૦ ॥ હે દેવનાદેવ ! હે જગતના નાથ ! હું તમારે શરણ આવેલો છું. આપે પાપી મનુષ્યોને શિક્ષા કરવા સાચા મને સ્થાપ્યો છે. ॥ ૪૧ ॥ પણ હમણાં પૃથ્વીમાં કોઈ મનુષ્ય પાપી નથી. કેમકે રૂદ્રાધ્યાયે પાપોના મોટા કુલનો નાશ કર્યો છે. ॥ ૪૨ ॥ માપોતું કુલ નાશ પામવાથી નરકો ખાલી પડ્યા છે અને નરકો ખાલી પડ્યા રહે ત્યારે મારું રાજ્ય પણ નકામું છે. ॥ ૪૩ ॥ માટે જે રીતે માણસો ઉપર મારો અધિકાર છે તે મટે નહીં એવો કોઈ ઉપાય આપે વિચારવો જોઈએ. ॥ ૪૪ ॥ એ પ્રમાણે એક પામેલા યમરાજએ અરજ કરવા ઉપરથી બ્રહ્માએ રૂદ્રાધ્યાયનો ઘાત કરવા વાસ્તે ઉપાય કર્યો. ॥ ૪૫ ॥ અશ્રદ્ધા અને દુર્લુપ્તિ એ બે અવિઘ્નની દીકરીઓ કે જેઓ શ્રદ્ધા અને લુપ્તિનો નાશ કરનાર છે તેઓને માણસોમાં મોકલી. ॥ ૪૬ ॥ એ બે જણીઓએ લોકને મોહ ઉપ-જવતાં રૂદ્રાધ્યાય વિમુખ થઈ ગયો એટલે યમરાજ પોતાને ઠંકાણે આવી કૃતાર્થ થયા. ॥ ૪૭ ॥ પૂર્વજન્મોમાં કરેલાં પાપોથી મનુષ્યોનાં આયુષ્ય થોડાં થાય છે. તે પાપો રૂદ્રાધ્યાયનો જપ કરવાથી મટી જાય છે. ॥ ૪૮ ॥ સઘળાં પાપો નાશ પામે ત્યારે પ્રાણીઓને આયુષ્ય, બલ, ધીરજ, આરોગ્ય, જ્ઞાન અને ઐશ્વર્ય વધે છે. ॥ ૪૯ ॥ રૂદ્રાધ્યાય બણીને શંકરને નવરાત્રી હોય તે પ્રાણીથી જેઓ નાહાય તેઓનું મરણ મટી જાય છે. ॥ ૫૦ ॥ રૂદ્રાધ્યાય વડે મંત્રેલા પા-ણીથી જે લોકો નાહાય તેઓને મરણની બીક મટે છે અને શિવલોકના આનંદની પ્રાપ્તિ થાય છે. ॥ ૫૧ ॥ શતરૂદ્ર (રૂદ્રાધ્યાય) વડે અભિષેક કરવાથી માણસ સો વર્ષના આયુષ્યવાળો થાય છે અને વળી પાપથી મુક્ત થઈ શિવને પ્યારો થાય છે. ॥ ૫૨ ॥ માટે આ તમારા કુંવરને

દશહજર રૂદ્રાધ્યાયથી નવરાવો. એમ કરવાથી દશહજર વર્ષસુધી
 ઈંદ્રની પેઠે પૃથ્વીમાં આનંદ કરશે. ॥ ૫૩ ॥ બલ અને ઐશ્વર્ય કોઈ
 દિવસ કુટશે નહીં. શત્રુઓ નાશ પામશે. રોગ થશે નહીં. સધળાં
 પાપ ટળી જશે અને નિષ્કંટક રાજ્ય કરશે. ॥ ૫૪ ॥ વેદ બણેલા,
 શાંત, પુણ્યવાળા, સારાં વ્રત કરનારા, તપમાં આસ્થાવાળા અને સ-
 દ્ધશિવની ભક્તિમાં લાગેલા હોય એવા બ્રાહ્મણોને બોલાવો. ॥ ૫૫ ॥
 નિર્મલ મનવાળા એ બ્રાહ્મણો રૂદ્રાધ્યાયનો જપ સારી રીતે કરશે
 એટલે તેઓના જપના પ્રતાપથી તરત કલ્યાણ થશે. ॥ ૫૬ ॥ એ
 પ્રમાણે એ મોટા મુનિનું બોલવું સાંભળી રાજાએ પ્રથમ તેને જ ક્રિયા-
 ના આચાર્ય ઠરાવ્યા. પછી જેઓએ ધનની આશાને મુકી દીધી હતી
 એવા બીજા હજાર મુનિઓને થોડીવારમાં બોલાવ્યા. ॥ ૫૭ ॥ શાંત
 મનવાળા એ હજાર બ્રાહ્મણો સો કળશોનું સ્થાપન કરી તેઓમાં પવિત્ર
 વૃક્ષોના રસ નાખી ॥ ૫૮ ॥ રૂદ્રાધ્યાયના મંત્રોથી વિધિ સહિત
 એ રાંજકુમારને નમરાવવા લાગ્યા. સાતમે દિવસે ॥ ૫૯ ॥ મુનિઓ
 નવરાવતા હતા ત્યાં એ રાંજકુમાર અકસ્માત જણે બીનો હોય તેમ
 થઈ ગયો. ॥ ૬૦ ॥ પણ મુનિઓએ રક્ષા કરવાથી પાછો તરતજ
 મૂઘમાં આવ્યો. મૂઘમાં આવીને બોલ્યો કે-મોટા વીર પુરૂષો ત્યાં
 મને મારતાં મારતાં ॥ ૬૧ ॥ મોટા પાશથી બાંધી દૂર લઈ ગયા
 હતા. એટલું મારા જેવામાં આવ્યું ત્યાં તમે એ મને બચાવી લીધો.
 ॥ ૬૨ ॥ રાંજકુમારનું એ બોલવું સાંભળી બ્રાહ્મણોએ તેને આશિર્વાદ
 દીધા અને એ ઘાત ગયાની વાત રાજા પાસે કહી દેખાડી. ॥ ૬૩ ॥
 પછી રાજાએ સર્વ બ્રાહ્મણોને દક્ષિણા આપી રાજ્ય કર્યા અને ભક્તિ
 સહિત સારા અન્નથી જમાડ્યા. ॥ ૬૪ ॥ એ વેદ જાણનારા મુનિ-
 ઓના આશિર્વાદ લઈ બંધુજનોની સાથે જમી રાજ સભામાં આવ્યો.
 ॥ ૬૫ ॥ મુનિઓની સાથે રાજ સભામાં આવ્યો તે સમયે મોટા યોગી
 અને દેવતાઓના ઋષિ નારદજી ત્યાં આવ્યા. ॥ ૬૬ ॥ મુનિઓમાં
 મોટા નારદજી આવ્યા તેને જોઈ સર્વ મુનિઓની સાથે તેમને પ્રણામ

કરી બકિતથી આસનપર બેસાડી પૂજન કરી રાજાએ પુછ્યું કે-
 ॥ ૬૭ ॥ ત્રૈલોક્યમાં તમે જે કાંઈ અદ્ભુત દીકું હોય તેની વાત અમને
 કહો. અમે સઘળા તમારા વચનરૂપી અમૃત પીવાને ઈચ્છીએ છીએ.
 ॥ ૬૮ ॥ નારદજી બોલ્યા કે-હે રાજા ! આકાશમાંથી આવતાં હમ-
 ભાંજ મેં અદ્ભુત દીકું તેની વાત આ મુનિઓની સાથે સાંભળ્યો. ॥૬૯॥
 ભયંકર અને જગતને સદા દુઃખ દેનારો મૃત્યુ, હાથમાં દંડ લઈને
 આજ્ઞા તમારા પુત્રને મારવા અંહી આવ્યો હતો. ॥ ૭૦ ॥ ત-
 મારા પુત્રને મારવાવાસ્તે મૃત્યુ આવ્યો એ વાત જાણીને સદાશિવે
 પણ પોતાના પાષંદોની સાથે વીરભદ્ર નામના ગણને મોકલ્યો. ॥૭૧॥
 વીરભદ્રે આવીને, મૃત્યુકે જે તમારા પુત્રને મારવા આવ્યો હતો તેને
 ક્રોધથી મજબુત બાંધી લઈ બલાત્કારથી ધોકે ધોકે મારી, ॥ ૭૨ ॥
 સદાશિવ પાસે લઈ જવા માંડ્યો. એ વાત જાણી યમરાજ પોતે હાથ
 બેડીને વીરભદ્ર પાસે આવ્યા તેમણે જ્ય જ્ય એમ બોલી પ્રણામ
 કરી વીરભદ્રને કહ્યું કે- ॥ ૭૩ ॥ હે દેવદેવ ! હે મહારૂઢ ! હે વીર-
 ભદ્ર ! તમને નમસ્કાર કરું છું. આ મૃત્યુ નિરપરાધ છતાં તેના ઉપર
 તમને ક્રોધ કેમ ચડ્યો ? ॥ ૭૪ ॥ પોતાના કર્મના સંબંધ પ્રમાણે
 રાજકુમારની આયુષ્ય ત્રુટી જતાં તેને મારવા મૃત્યુ તૈયાર થયો તેમાં
 તેનો શો અપરાધ છે ? કહો. ॥ ૭૫ ॥ વીરભદ્ર બોલ્યા કે- રૂઢા-
 ધ્યાયના જલથી સ્નાન કરતાં પાપ મટી જવાને લીધે જેની દશહજાર
 વર્ષની આવરદા થઈ છે એવા રાજકુમારને વચમાં વિપત્તિ કેમ
 આવે ? ॥ ૭૬ ॥ મારા બોલવામાં પણ આપને જે કાંઈ સંશય
 રહેતો હોય તો ચિત્રગુપ્તને બોલાવી હમણાંજ પુછી જુવો. વિલંબ
 નહીં કરો ॥ ૭૭ ॥ નારદજી કહેછે કે- પછી યમરાજાએ ચિત્રગુ-
 પ્તને જલદી બોલાવી લઈ રાજકુમારના આયુષ્યવિષે પુછતાં તેણે
 કહ્યું કે- ॥ ૭૮ ॥ બાર વર્ષનું આયુષ્ય છે. વળી વિચાર કરી લખ-
 તમાં તપાસીને કહ્યું કે દશહજાર વર્ષનું આયુષ્ય છે. ॥ ૭૯ ॥ પછી
 બધા પામેલા યમરાજાએ વીરભદ્રને પગે લાગી મૃત્યુને માંડ માંડ એ

ભયંકર બંધનમાંથી છોડાવ્યો. ॥ ૮૦ ॥ વીરભદ્રની રજ લઈ થમ રાજ પોતાને ઘેર ગયા. વીરભદ્ર કૈલાસમાં ગયા અને હું તમારી પાસે આવ્યો. ॥ ૮૧ ॥ હવે આ તમારો કુંવર, રૂદ્રજપના પ્રતાપથી મૃત્યુની બીક મટી જતાં દશહજાર વર્ષસુધી સુખ ભોગવશે. ॥ ૮૨ ॥ એ પ્રમાણે કહી રાજની રજ લઈ નારદજી સ્વર્ગમાં જતાં રાજ થ-એલા સર્વે બ્રાહ્મણો પોતપોતાના આશ્રમમાં ગયા. ॥ ૮૩ ॥ એવી રીતે કાશ્મીરદેશનો રાજ રૂદ્રાધ્યાયના પ્રતાપથી સર્વ દુઃખોમાંથી નીકળીને પુત્ર સહિત કૃતાર્થ થયો. ॥ ૮૪ ॥ જે માણસો આ શંકરના મહિમાનો પાઠ કરે અથવા કાનથી સાંભળે તેઓ કરોડો જન-મનાં પાપથી મુકાઈ શાંત થઈ સદાશિવના પરમ ધામને પામે. ॥ ૮૫ ॥ એ પ્રમાણે સ્કંદ પુરાણમાંના બ્રહ્માચર્ય ખંડનો દ્વિતીય અધ્યાય મહાત્મ્ય વર્ણન એવા નામનો એકવીશમો અધ્યાય પુરો થયો. ॥ ૨૧ ॥ છ

॥ અધ્યાય બાવીસમો ॥

મૂત બોલ્યા કે- આ કલ્યાણકારી અને સંસારથી બંધાએલા મા-ણસોને તરત મુક્તિ આપનાર માર્ગ સદાશિવેજ દેખાડ્યો છે. ॥ ૧ ॥ હર્ષુદિવાળા, વેદના અધિકાર વગરના, સ્ત્રીઓ, અધમ દ્વિજો અને સર્વે પ્રાણીઓને વાસ્તે ॥ ૨ ॥ સાધારણ, સાક્ષાત્ મોક્ષને આપનાર, મોટા મુનિઓએ સેવેલો અને દેવતાઓએ પણ વર્જી-એલો ॥ ૩ ॥ માર્ગ એજ છે કે સદાશિવની કથાનું શ્રવણ કરવું. એથી સંસારની બીક મટે અને તરત મુક્તિ થાય. ॥ ૪ ॥ અજ્ઞાન રૂપી તિમિરથી આંધળાઓને જ્ઞાનરૂપી સિદ્ધિ આપનાર દીવો પણ એજ છે. સંસારરૂપી રોગથી પીડાએલાઓને સેવવા જેવું ઓસક પણ એજ છે. ॥ ૫ ॥ મહા પાપરૂપી પર્યંતોને વજ્ર પડવા જેવું ભયંકર એજ છે તેમજ કર્મનાં બીજન બાળનાર અને સર્વ સંપત્તિઓનું સ્નાધન પણ એજ છે. ॥ ૬ ॥ ત્રૈલોક્યને પવિત્ર

કરનારી શિવ કથાને જેઓ સાંભળે છે તેઓ આ લોકમાં રૂદ્રરૂપે
 છે એમાં સંશય નથી. ॥ ૭ ॥ સદાશિવની કથાને સાંભળનારા
 અને પાઠ કરનારાઓનાં ચરણની રજ્જી તીર્થરૂપ છે એમ મુનિ-
 ઓએ કહ્યું છે. ॥ ૮ ॥ એટલા માટે જેઓને મોક્ષ પામવાની
 ઈચ્છા છે તેઓ ભક્તિથી સદા શિવની પુરાણોક્ત કથા સાંભળે છે.
 ॥ ૯ ॥ આખો દીવસ પુરાણની કથા સાંભળવાની શક્તિ ન હોય તો
 રોજ સાવધાનપણાથી બે ઘડીવાર તો સાંભળવી જોઈએ. ॥ ૧૦ ॥
 કદાચ એ પ્રમાણે કરવાની પણ શક્તિ ન હોય તો પવિત્ર મહીના,
 પવિત્ર દિવસ અને પવિત્ર તિથિઓમાં પણ. ॥ ૧૧ ॥ જે માણસ
 પુરાણોક્ત કથા સાંભળે તે માણસ કર્મરૂપી મોટા વનને બાળી સંસાર-
 રમાંથી તરી જાય છે. ॥ ૧૨ ॥ બે ઘડીવાર, ઘડીવાર, અથવા
 ક્ષણમાત્ર પણ જેઓ ભક્તિથી પવિત્ર કથા સાંભળે તેઓને અધમ
 ગતિ થાય નહીં. ॥ ૧૩ ॥ સર્વ યજ્ઞો અને સર્વ દાનો કરવાથી જે-
 ટલું પુણ્ય થાય તેટલું પુણ્ય, એક વાર કથા સાંભળવાથી મળે છે.
 ॥ ૧૪ ॥ કલિયુગમાં તો વિશેષે કરી કથા સાંભળવાથી, વધારે કોઈ
 ઉચ્ચ ધર્મ નથી અને બીજે મુક્તિનો માર્ગ પણ નથી. ॥ ૧૫ ॥ મહા-
 દેવતું કીર્તન પણ પુરાણ સાંભળવાથી અધિક નથી. કથાનું શ્રવણ
 માણસોને કલ્પ જૂક્ષની પેઠે મોટું ફલ આપે છે. ॥ ૧૬ ॥ કલિયુ-
 ગનાં માણસો ઓછી આવરદાવાળાં, દુબળાં, પરિશ્રમથી પીડાએલ,
 દુર્જીવવાળાં, દુઃખીઆં અને ધર્મ તથા આચાર વિનાના છે. ॥ ૧૭ ॥
 એમ વિચારી તેઓના ઉપર કૃપા કરી વેદવ્યાસે તેઓના હિતને વાસ્તે
 પુરાણ નામનો અમૃતનો રસ ઉત્પન્ન કર્યો છે. ॥ ૧૮ ॥ અમૃતને
 તો યત્નથી પીએ ત્યારે જરા મૂરછા મટે પણ આ સદાશિવની કથા
 તો સહેજ પીવાથી જરા અને મરણથી મુક્ત કરે છે. ॥ ૧૯ ॥ પુરા-
 ણ જાણનારો પુરુષ, બાલક, જુવાન, દરિદ્ર, ઘરડો કે દુબળો હોય
 તો પણ તેને ધર્મ ઈચ્છનારાઓ નમવો જોઈએ અને સદા પૂજવો
 જોઈએ. ॥ ૨૦ ॥ જેના મુખકમલમાંથી નીકળેલી વાણી પ્રાણિ-

જોને કામધેતુની પેઠે સુખ આપે છે એવા પુરાણ વાંચનારને હલકો
 ગણવો નહીં. ॥ ૨૧ ॥ લોકમાં કેટલાએક જન્મથી અને કેટલા-
 એક ગુણથી શુરુ છે તેઓ સઘળામાં પુરાણ જાણનારો મોટો શુરુ છે.
 ॥ ૨૨ ॥ કરોડો અવતારોમાં જન્મી જન્મીને પીડાતા માણસને
 જે ભોક્ષ આપે છે તે વિના બીજે કયો મોટો શુરુ છે. ? ॥ ૨૩ ॥
 પવિત્ર, જિતેન્દ્રિય, શાંત, અદેખ્ય વગરનો, સજ્જન, દયાવાળો, વાત
 કરવામાં ચતુર અને બુદ્ધિમાન એવો પુરાણ વાંચનાર બેઈએ. ॥ ૨૪ ॥
 વ્યાસના આસનપર બેઠેલા પુરાણ વાંચનાર બ્રાહ્મણે કથાનો પ્રસંગ
 પુરો ન થયો હોય ત્યાં સુધી કોઈને નમસ્કાર કરવો નહીં. ॥ ૨૫ ॥
 ધૂતારા, દુરાચારી અને વાદમાં જીતી લેવા ઈચ્છનારાઓ વગેરે કુટિ-
 લ મનના માણસોની આગળ કથા કરવી નહીં. ॥ ૨૬ ॥ જ્યાં ઘણા
 દુર્જન બેઠા હોય, શૂદ્ર અને કુતરા વગેરે ઘણા હોય અથવા જીગર
 રમવાની જગ્યા હોય ત્યાં બુદ્ધિમાન પુરુષે પવિત્ર કથા કરવી નહીં.
 ॥ ૨૭ ॥ સારા ગામમાં, સારાં માણસો બેઠાં હોય એવા સ્થલમાં,
 દેવ મંદીરમાં, અને પવિત્ર મ્હો કે નદીના કિનારા ઉપર કથા કરવી.
 ॥ ૨૮ ॥ સાંબળનારાઓ, શિવની ભક્તિવાળા, બીજા કામોમાં લા-
 લચ નહીં રાખનારા, સુંગા બેસી રહે એવા, અને સારી કથામાં પ્રીતિ-
 વાળા હોય તો તેઓને પુણ્ય મળે છે. ॥ ૨૯ ॥ ભક્તિ વગરના જે
 અધમ માણસો પવિત્ર કથા સાંભળે તેઓને પુણ્યનું ફલ થાય નહીં
 અને જન્મોજન્મમાં દુઃખ પામે. ॥ ૩૦ ॥ ભક્તિ સહિત પાનપીણી
 વગેરેથી પુસ્તકની પૂજા કર્યા વિના જેઓ કથા સાંભળે તેઓ નિ-
 ર્ધન થાય પણ તેમાં પાપ લાગે નહીં. ॥ ૩૧ ॥ કથા થતી હોય
 ત્યાં વચમાંથી ઉઠીને જેઓ બીજે ઠેકાણે જાય તેઓની સ્ત્રીઓ અને
 સંપત્તિઓ વચમાંથીજ નાશ પામે છે. ॥ ૩૨ ॥ માથા ઉપર
 માથડી પેહેરીને જેઓ પવિત્ર કથા સાંભળે તે પાપી અધમ મનુષ્યો
 બલાકા નામના પક્ષીનો અવતાર પામે. ॥ ૩૩ ॥ જેઓ પાન ચા-
 વતાં પવિત્ર કથા સાંભળે તેઓને યમના દૂતો નરકમાં તેનીજ વિષ્ટા

ખવરાવે. ॥ ૩૪ ॥ જે ઢોંગી માણસો જ્યા આસન ઉપર બેસીને
 કથા સાંભળે તેઓ ઘણા કાલ સુધી નરકમાં રહીને પછે કાગડા અવ-
 તરે છે. ॥ ૩૫ ॥ જેઓ ગોઠણીઆ વાળીને અથવા ખાટલા ઉપર
 બેસીને કથા સાંભળે તેઓને ઝાડનો અવતાર આવે. ॥ ૩૬ ॥ પગે
 લાગ્યા વિના કથા સાંભળે તેઓને ઝેરી ઝાડનો અવતાર આવે અને
 સુતાં સુતાં સાંભળે તેઓને અજગરનો અવતાર આવે. ॥ ૩૭ ॥ કથા
 વાંચનારની ખરોબર આસનપર બેસીને જેઓ સાંભળે તેઓને ગુર-
 પત્નીમાં ગમન કર્યા જેટલું પાપ લાગીને નરકમાં જવું પડે. ॥ ૩૮ ॥
 પુરાણ વાંચનારની અને પાપ મટાડનારી કથાની જેઓ નિંદા કરે તે-
 ઓને સો જન્મસુધી કુતરાનો અવતાર આવે. ॥ ૩૯ ॥ કથા ચા-
 લતી હોય ત્યાં જેઓ વાતો કરે તેઓને ગધેડાનો અને પછી કાંકીડાનો
 અવતાર આવે. ॥ ૪૦ ॥ કોઈ દિવસે પણ જેઓ પવિત્ર કથા સાં-
 ભળે નહીં તેઓ નરક ભોગવ્યા પછી વનમાં મૂવર અવતરે. ॥ ૪૧ ॥
 કથા થતી હોય તેને જેઓ વખાણે તે ઉત્તમ માણસો, કથા સાંભળ્યા
 વગર પણ અવિનાશી પરમપદને પામે. ॥ ૪૨ ॥ કથા થતી હોય
 તેમાં જેઓ વિદ્ય નાખે તે ખલ માણસો કરોડો વર્ષ સુધી નરક ભો-
 ગવ્યા પછી ગામના ભુંડણાનો અવતાર પામે. ॥ ૪૩ ॥ જેઓ
 પુરાણની પવિત્ર કથા લોકોને સંભળાવે તેઓ સેંકડો કલ્પસુધી બ્રહ્મ-
 લોકમાં રહે. ॥ ૪૪ ॥ પુરાણ વાંચનારને આસનને વાસ્તે જેઓ
 બત્તીઆ, મૃગચર્મ, વસ્ત્ર, બાજેઠ કે પાટીયું આપે તેઓ ॥ ૪૫ ॥
 સ્વર્ગલોકમાં જઈ મનગમતાં સુખ ભોગવી પછી બ્રહ્મલોક વગેરેમાં
 રહી પરમપદ પામે. ॥ ૪૬ ॥ પુરાણ વાંચનારને જેઓ નવું વસ્ત્ર
 આપે તેઓ જન્મોજન્મમાં સુખીઆ અને જ્ઞાની થાય છે. ॥ ૪૭ ॥
 મહાપાપવાળા અને ઉપપાતકવાળા હોય તેઓ પણ પુરાણ સાંભળ-
 વાથી પરમપદ પામે. ॥ ૪૮ ॥ હે બ્રાહ્મણો ! આ વિષયમાં સાંભ-
 ળનારના સર્વ પાપને મટાડનાર, વિચિત્ર અને મનને ગમે એવો
 પવિત્ર ઇતિહાસ કહું છું. ॥ ૪૯ ॥ દક્ષિણદેશમાં બાબ્કલ નામે એક

ગામ છે તેમાં સર્વ મૂઠ અને કર્મથી બ્રહ્મલોકો વસતા હતા. ॥ ૫૦ ॥
 તેમાં બ્રાહ્મણનો ધર્મજ નહોતો. સઘળા લોકો વેદ તથા ધર્મશાસ્ત્રથી
 વિમુખ, જપ અને પાઠથી રહિત, પરસ્ત્રીઓમાં લંપટ, ॥ ૫૧ ॥ એડ
 કરનારા, જુથીઆર ઉપાડનારા, બાગ્ય રહિત અને કપટી લોકો વસતા
 હતા. જ્ઞાન કે વૈરાગ્યરૂપી જગ્યા ધર્મને કોઈ જાણતાજ ન હતા. ॥ ૫૨ ॥
 સ્ત્રીઓ પણ પાપમાં પ્રીતિ રાખનારી, નજરમાં આવે તેમ કરનારી,
 વિષયમાં લંપટ, ભુંડી બુદ્ધિવાળી, અવળે માર્ગે ચાલનારી અને સારાં
 આચરણ વિનાની હતી. ॥ ૫૩ ॥ તેમાં એક વિદુર નામનો અધમ
 બ્રાહ્મણ, પરણેલી સ્ત્રી છતાં પણ વેશ્યામાં લાગેલો અને અવળે માર્ગે
 ચાલનાર હોતો. ॥ ૫૪ ॥ એ બ્રાહ્મણ પોતાની વંદુલા નામની સ્ત્રીને
 મુઠ્ઠી દરેક રાતે કામદેવની પીડાથી વેશ્યાને ઘેર જઈ મોજ કરતો
 હોતો. ॥ ૫૫ ॥ પતિએ મુઠ્ઠી દીધેલી તે જીવાન વંદુલા પણ કામદે-
 વની પીડા બહી ખમાયાથી રાતની જરપુરૂષ સાથે રમતી હતી.
 ॥ ૫૬ ॥ કોઈ દિવસે જરપુરૂષસાથે મળેલી એ ભુંડી સ્ત્રીને જોઈ
 તેનો પતિ કોમ્પથી જોતાવળો જોતાવળો તેના ઉપર દોડ્યો. ॥ ૫૭ ॥
 જર બાગી જતાં એ દુષ્ટ બ્રાહ્મણ બાયડીને પકડી પાડું મારી પછે
 મુઠ્ઠીએ મુઠ્ઠીએ મારવા લાગ્યો. ॥ ૫૮ ॥ ઘણીએ પીડા કરવાથી
 એ વંદુલા ગુસ્સે થઈ બેઘડકરીતે બોલી કે તમે રોજ વેશ્યા પાસે
 જઓ છો પછી મારી શી ગતિ? ॥ ૫૯ ॥ હું રૂપાળી અને જીવા-
 નીથી શોભનારી સ્ત્રી પતિના સંગવિના કામદેવની પીડાને કેમ સહ-
 કરી શકું? ॥ ૬૦ ॥ એ પ્રમાણે તે બાયડીની વાત સાંભળી એ અ-
 ધમ બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે-તે જર વાત કહી માટે તારું સાંઠું ધાય એવું
 કહું છું. ॥ ૬૧ ॥ જરપુરૂષો પાસેથી નાણું લઈને તેઓને ખુશી
 કરતી જ અને તેઓની પાસેથી મળે તે સઘળું ધન મને આપવું
 એટલે હું વેશ્યાઓને આપીશ. ॥ ૬૨ ॥ એમ કરવાથી તારી અને
 મારી બન્નેની કામના પુરી થશે. એવું ઘણીકું વચન વંદુલાએ પણ
 કહ્યું હતું. ॥ ૬૩ ॥ એ પ્રમાણે તે સ્ત્રી ભત્તાર બન્ને જરાબ કામમાં

જામતાં કાલે કરી એ વેશ્યાને ભોગવનારો પ્રાણણ મરી ગયો. ॥૬૪॥
 ઘણી મુવા પછી કાંઈક આપેડ થએલી તે વંડુલા પોતાના દીકરા-
 ઓની સાથે ઘણા દિવસસુધી પોતાના ઘરમાં રહી. ॥૬૫॥ એક
 દિવસે શિવરાત્રિની પર્વણી ઉપર તે વંડુલા પોતાના સંપંધીઓની
 સાથે બોકણ ક્ષેત્રમાં ગઈ. ॥૬૬॥ ત્યાં તીર્થના જલમાં નાહી, કોઈ
 દેવમંદિરમાં પવિત્ર પુરાણની કથા થતી હતી તે તેના સાંભળવામાં
 આવી. ॥૬૭॥ એ કથામાં એણે આવ્યું કે-અરપુરૂષ સાથે લા-
 ગેલી સ્ત્રીઓ નરકમાં પડે ત્યારે યમના દૂતો તેઓના ખાનગી બા-
 ગમાં બની બની લોઢાની ભોગળ ખોસી દીએછે. ॥૬૮॥ એ વાત
 સાંભળી બય પામીને તે વંડુલાએ એ પુરાણ વાંચનારા પ્રાણણને
 એકાંતમાં કહ્યું કે- ॥૬૯॥ હે મહારાજ! અજણતાં મેં મોટું પાપ
 કર્યુંછે. જુવાનીમાં કુટિલપણાથી નજરમાં આવે તેમ વરતી છું.
 ॥૭૦॥ હમણાં આ તમારી કથાનું વચન સાંભળી મને મોટી બીક
 લાગી છે અને શરીર વારે ઘડીએ ધ્રુંજે છે. ॥૭૧॥ હું કે જે વિષ-
 યમાં લંપટ, પાપણી અને કામદેવથી મોહ પામેલાં છું તેને ધિક્કાર છે.
 થોડાક સુખને વાસ્તે બચંકર દુઃખ ભોગવવું પડશે. ॥૭૨॥ મરીશ
 ત્યારે હું બચંકર યમદૂતોને કેવી રીતે જોઈ શકીશ? એઓ, પાસ-
 લાઓથી મારું ગળું બાંધી લેશે ત્યારે કેમ સુખ વળશે? ॥૭૩॥
 નરકમાં મારા દેહના કટકે કટકા કરી નાખશે તે મારાથી કેમ ખ-
 ઞશે? પાછી હું ધગધગતા ક્ષારકર્દમ નરકમાં શી રીતે પડી શકીશ?
 ॥૭૪॥ કીડા અને પક્ષી વગેરે લાખો અવતારોમાં નિરંતર દુઃખથી
 પીડાતી હું શી રીતે બટકી શકીશ? ॥૭૫॥ હવે આજથી મને
 ખાતું પણ કેમ બાવે અને દુઃખને લીધે રાતની જાંઘ પણ કેમ આવશે?
 ॥૭૬॥ હાય મુઈ છું. બળી ગઈ છું. કાઠી પડી છું. અરે દૈવ! એવી
 કુબુદ્ધિ આપીને મને મોટા પાપમાં કેમ નાખી? ॥૭૭॥ શૂળીએ
 ચડેલા અને જાંઘ પર્વતની અણી ઉપરથી પડતા માણસને જેટલું
 દુઃખ થાય તે કરતાં પણ કરોડગણું મને દુઃખ થયું છે. ॥૭૮॥ દય

હજાર અશ્વમેધ જગન કંઈ અને સો વર્ષ સુધી ગંગાજીમાં સ્નાન
કંઈ તોપણ માંહે મોટું પાપ મટે એમ નથી. ॥ ૭૯ ॥ શું કંઈ? ક્યાં
જાઉં? કોની શરણે જાઉં? આ જગતમાં હવે કોણ મને નરકરૂપી
સમુદ્રમાં પડતી બચાવે? ॥ ૮૦ ॥ હે મહારાજ! તમેજ મારા શુર
અને માખાપ છો. હું રાંક અને તમારે શરણ આવીશું માટે મારે
હુકાર કરો હુકાર કરો. ॥ ૮૧ ॥ એ પ્રમાણે તે વંદુલા એદથી પ-
ગમાં પડી તેને હઠાડી એ લુહિમાન ખાણે દયાથી કહ્યું કે- ॥ ૮૨ ॥
આ મોટી કથા સાંભળીને તું સમયસર ચેતી, એ ઘણું સારું થયું. તું
ધાસ્તી રાખીશમાં. તને સુખ થશે એવો ઉપાય બતાવીશ. ॥ ૮૩ ॥
સારી કથા સાંભળવાથીજ તારી આવી લુહિ થઈ. વિષયમાં વૈરાગ્ય
થયું અને મોટો પસ્તાવો થયો. ॥ ૮૪ ॥ પસ્તાવો, એ સઘળા
પાપોનું મોટું નિવારણ છે. સારાં માણસો પસ્તાવાથીજ તરત પાપ-
નું નિવારણ કરે છે. ॥ ૮૫ ॥ પાપનાં સઘળાં નિવારણ વિધિપ્ર-
માણે કહ્યાં હોય તોપણ જે માણસોએ પસ્તાવો ન કર્યો હોય તે-
ઓને ઉત્તમ ખતિ થતી નથી. ॥ ૮૬ ॥ જેમ વારંવાર સાફ કરવાથી
અરીસો નિર્મલ થાય તેમ વારંવાર કથા સાંભળવાથી ચિત્ત બહુ નિ-
ર્મલ થાય છે. ॥ ૮૭ ॥ જ્યારે ચિત્ત નિર્મલ થાય ત્યારે સદાશિવનું
ધ્યાન સિદ્ધ થાય છે. ધ્યાન કરવાથી મન વાણી અને કાયાથી કરેલા
સઘળા પાપને ॥ ૮૮ ॥ તુરત મટાડી પુણ્યવાન માણસો સદાશિ-
વના પરમપદને પામે છે. એટલા માટે પાપીઓને સારી કથાજે
મોક્ષનું ઉત્તમ સાધન છે. ॥ ૮૯ ॥ કથાથી ધ્યાન થાય છે અને
ધ્યાનથી મોક્ષ થાય છે. નિરંતર નિર્મલ સમજણવાળો જે માણસ આ
કથાને સાંભળે. ॥ ૯૦ ॥ તે માણસ, બીજા જન્મમાં ધ્યાન પામીને
પરમપદમાં જાય છે. માણસોને સારી કથાનું શ્રવણ એજ સર્વ કલ્યા-
ણનું બીજ છે. ॥ ૯૧ ॥ જે કથા સાંભળે નહીં તે પશુ જેવો માણસ
બંધનમાંથી કેમ છુટે? એટલા માટે તું પણ મનને સઘળા વિષયો-
માંથી પાછું વાળી ॥ ૯૨ ॥ પરમ બક્તિ રાખી હમેશ પવિત્ર કથા

સાંભળ. હમેશ કથા સાંભળતાં તારૂં ચિત્ત શુદ્ધ થશે. ॥ ૯૩ ॥ તે
 ચિત્તથી શંકરનું ધ્યાન થશે અને જોથી મુક્તિ મળશે. સદાશિવનું ધ્યાન
 કરનારને એકજ જન્મથી ॥ ૯૪ ॥ મુક્તિ મળે એમાં સંશય નથી.
 એ હું ખરેખરી વાત કહું છું. એ પ્રમાણે તે પુરાણીનું બોલવું સાંભળી
 જેને આંસુ આવે ગયાં એવી તે વંદુલા ॥ ૯૫ ॥ તેના પગમાં
 પડીને ‘મારું કામ સિદ્ધ થયું,’ એમ બોલી. પછી તેજ મોટા ક્ષેત્રમાં
 તેજ બ્રાહ્મણ પાસેથી ॥ ૯૬ ॥ મુક્તિ આપનારી પવિત્ર કથા સાંભ-
 લવા લાગી. તે બ્રાહ્મણે તેને એવી વૈરાગ્ય વધારનારી કથા સંભળાવી
 કે ॥ ૯૭ ॥ જે સાંભળવાથી માણસને તરત વિષયની વાસના મટી
 જાય. એ કથા સાંભળવાથી ચિત્ત શુદ્ધ થઈને વૈરાગ્યના પ્રવાહમાં
 ચાલવા લાગ્યું. ॥ ૯૮ ॥ પછી તે બ્રાહ્મણે ભક્તિરસવાળી શિવની
 કથા સંભળાવી. જેમ જેમ એ વંદુલાનું ચિત્ત શુદ્ધ થતું ગયું તેમ તેમ
 ધીરે ધીરે સદાશિવનું ધ્યાન થવા લાગ્યું. ॥ ૯૯ ॥ ધીરે ધીરે રજે-
 ગુણ અને તમોગુણના મેલ મટી ગયા. સઘળા વિષયના સુખની
 લાલચ જતી રહી. એવી રીતે શુદ્ધ થએલા વંદુલાના ચિત્તમાં સદા-
 શિવના સ્વરૂપનું ધ્યાન આવવા લાગ્યું. ॥ ૧૦૦ ॥ એ પ્રમાણે સદ-
 ગુરના આશ્રયથી જેની સુશુદ્ધિ થઈ એવી તે વંદુલા વારંવાર સદા-
 શિવના ચૈતન્ય અને આનંદમય સ્વરૂપનું ધ્યાન કરવા લાગી. ॥ ૧૦૧ ॥
 રોજ તીર્થના જલમાં નાહાતી, જટા અને વલકલ વસ્ત્રને ધારણ કરતી,
 આંખે શરીરે ભસ્મ લગાવતી, રૂદ્રાક્ષનાં ઘરેણાં પહેરતી, ॥ ૧૦૨ ॥
 શિવનામના જપમાં લાગેલી, મૌન રાખતી, નેત્ર વીચી રાખતી, પદ્મા-
 સનવાળીને બેસતી, પવિત્ર કથા સાંભળવામાં હત્સાહ રાખતી, ॥ ૧૦૩ ॥
 ગુરની સેવામાં પ્રીતિ રાખતી અને સંતાન તથા સંબંધીઓને ત્યાગ
 કરી બેઠેલી વંદુલાએ એવી રીતે સદાશિવને પ્રસન્ન કર્યા. ॥ ૧૦૪ ॥
 હે જગત્ના નાથ ! હે જગત્નાં સૃષ્ટિ સ્થિતિ અને પ્રલયને કરનાર !
 હે સર્વ જગતે મુખ્ય નમ્બા થોગ્ય ! હે શિવ ! હે અવિનાશી ! હે જ-
 ગત્સ્વ ! હે કાળને નાશ કરનાર ! હે માયાના મોટા ગુણોના પ્ર-

કાશ કરનાર ! હે શ્રી મહેશ્વર ! મારા ઉપર કૃપાદ્રષ્ટિ કરો. ॥ ૧૦૫ ॥
હે શંભુ ! હે ચંદ્રમાના મુકુટવાળા ! હે શાંત મૂર્તિ ! હે ગંગાધર ! હે
દેવતાઓ જેના ચરણને પૂજે છે એવા ! હે સર્પનાં ઘરેણાવાળા ! હે
કૈલાસનાવાંસી ! હે ઈશ્વર ! હે ભક્તોની પીડા મટાડનાર ! મારા ઉપર
કૃપાદ્રષ્ટિ કરો. ॥ ૧૦૬ ॥ એવી રીતે રોજ ભક્તિથી શંકરની પ્રાર્થ-
ના કરતી અને સારી રીતે કથા સાંભળતી તે વંદુલાએ કર્મનાં બંધન
કાપી નાખ્યા. ॥ ૧૦૭ ॥ પછી કાળે કરી તેનો દેહ પડ્યો ત્યારે
તેને સદાશિવના પાર્ષદો તેડી ગયા અને સદાશિવના સ્થાનકને પામી.
॥ ૧૦૮ ॥ એ લોકમાં સદાશિવ કે જેને પાર્વતીની સાથે દેવતાઓ
સેવતા હતા, ગણપતિ નંદી મૃગી અને નીલકંઠેશ્વર વગેરે પાર્ષદો
॥ ૧૦૯ ॥ જેની ઉપાસના કરતા હતા, કરોડ મૂર્ત્યુના જેવું તેજ
હતું ત્રણ નેત્ર અને પાંચ મુખ હતાં, કંઠ સ્થામ હતો, ॥ ૧૧૦ ॥
ડાબા બોળામાં પાર્વતીને ધર્યાં હતા અને વીજળી તથા ચંદ્રમા
જેવી કાંતિ હતી તેમને. જેઈ સંભ્રમથી વારંવાર પ્રણામ કરી ॥ ૧૧૧ ॥
આનંદના આંસુ આવી ગયાં. રૂવાણાં ઉભા થઈ ગયાં. પાર્વતી અને
સદાશિવે કરૂણાથી માન આપ્યું. ॥ ૧૧૨ ॥ પછી પરમ આનંદમય,
તેજસ્વ અને અવિનાશી એવા તે લોકમાં અવિચલ નિવાસ મળવાથી
તે વંદુલા અવિચલ સુખ પામી. ॥ ૧૧૩ ॥ તેણે ડોઈ દિવસ પાર્વતી
પાસે જઈ પ્રણામ કરી પુછ્યું કે મારા પતિની શી ગતિ થઈ છે ?
॥ ૧૧૪ ॥ પાર્વતીએ કહ્યું કે એ દુષ્ટ મનવાળો તારો પતિ નરકનો
દુઃખ ભોગવીને હમણાં વિંધ્યાચલમાં પિશાચ થયો છે. ॥ ૧૧૫ ॥
ફરી તેણે ત્રેલોક્યનાં ઈશ્વરી જગદંબાને પુછ્યું કે મારા પતિને કથા
ઉપાયથી સારી ગતિ મળે ? ॥ ૧૧૬ ॥ પાર્વતી બોલ્યાં કે એ તારો
પતિ એ ડોઈ દિવસ અમારી પવિત્ર કથા સાંભળે તો સઘળી અવ-
ગતમાંથી છુટી આ લોકમાં આવે. ॥ ૧૧૭ ॥ એ પ્રમાણે પાર્વતીનું
વચન સાંભળી તેણે હાથ બેડી પોતાના પતિનાં પાપ મટાડવાને
વાંસ્તે જગદંબાને અર્જન કરી. ॥ ૧૧૮ ॥ તેણે વારંવાર અરજ કરતાં

પાર્વતીએ કહણાથી તુંબરૂ નામના ગંધર્વને બોલાવી કહ્યું કે-॥ ૧૧૯ ॥
 હે તુંબરૂ ! આ વંદુલાને સાથે લઈ વિંધ્યાચલમાં તું જા. ત્યાં આને
 પતિ દુષ્ટ પિશાચ છે. ॥ ૧૨૦ ॥ તેની પાસે અમારા ગુણની ઉત્તમ
 અને પવિત્ર કથા કહી તે અવગતમાંથી છૂટે એટલે શિવની પાસે
 લાવજે. ॥ ૧૨૧ ॥ એ પ્રમાણે જગદંબાએ આજ્ઞા કરતાં તેમને
 પ્રણામ કરી તુંબરૂ ગંધર્વ એ વંદુલાને સાથે લઈ વિમાનમાં બેસી
 તુરત વિંધ્યાચલમાં ગયો. ॥ ૧૨૨ ॥ ત્યાં મોટી કાયા અને દાઢીવા-
 જો, જરાવારમાં હસતો અને જરાવારમાં રોતો પિશાચ તેના બેવામાં
 આવ્યો. ॥ ૧૨૩ ॥ એ પિશાચને બલાત્કારથી પકડી, પાસલાઓથી
 બાંધી, એક ઠેકાણે બેસાડી, તુંબરૂ ગંધર્વ, વીણા હાથમાં લઈને શિવની
 કથા ગાવા લાગ્યો. ॥ ૧૨૪ ॥ શંકરની મહાપવિત્ર કથા સાંભળવાથી
 સઘળું પાપ મટી જતાં તે પિશાચને યાદી આવી. ॥ ૧૨૫ ॥ પિ-
 શાચનું શરીર મુકી દઈ, દેવતાઈ શરીર પામી મોતે પણ સદાશિવનું
 ચરિત્ર ગાવા લાગ્યો. ॥ ૧૨૬ ॥ દિવ્ય રૂપવાળો અને તુંબરૂની સાથે
 સદાશિવના સુંદર ગુણ ગાતો એ પિશાચ વિમાનમાં બેસી અવિનાશી
 મોક્ષપદ પામ્યા. ॥ ૧૨૭ ॥ મૂત કેહેછે કે- આ પવિત્ર આજ્ઞાન
 કે જે પાપને મટાડનાર, શંકરને પ્રસન્ન કરનાર અને નિર્મલ જ્ઞાનનું
 સાધન છે તે મેં કહી સંભળાવ્યું. ॥ ૧૨૮ ॥ જેમાં શિવના ગુણ વર્ણ-
 વ્યા છે એવા વિચિત્ર અને પાપને મટાડનાર આ આજ્ઞાનને જે
 જાણસ સાવધાનપણાથી સાંભળે અથવા પાઠ કરે ॥ ૧૨૯ ॥ તેને
 પરમ આનંદ મળે, અને આ લોકમાં અનેક પ્રકારનાં સુખ બોગવી
 મુક્તિ પામી પરમપદમાં જાય. કેમકે આ આજ્ઞાન સંસારરૂપી રો-
 ગના ઔષધરૂપ છે. ॥ ૧૩૦ ॥ હે મુનિઓ ! તમે બાગ્યશાલી છો
 અને તમારા મનોરથ સિદ્ધ છે. કેમકે સદા શંકરની કથારૂપ નવા
 અમૃતરસને પીઓછો. ॥ ૧૩૧ ॥ જેઓનું મન સદાશિવનું ધ્યાન
 કરે, વાણી ગુણોની સ્તુતિ કરે, અને કાન કથાનું શ્રવણ કરે તેઓનો જ
 જન્મ આ લોકમાં સફલ છે અને તેઓ જ સંસારમાંથી તરી જાય છે.

॥ ૧૩૨ ॥ અનેક પ્રકારના ગુણના ભેદથી સ્પષ્ટ નહીં જણાતા, જગ-
તમાં બાહાર અને અંદર પોતાના સ્વરૂપથી પ્રકાશતા, પોતાનાજ
સ્વરૂપમાં વિહાર કરતા, વાણી તથા મનની વૃત્તિથી દૂર અને અનંત
આનંદથી ભરપૂર એવા અવિનાશી પરમ શિવને શરણ જાણું.
॥ ૧૩૩ ॥ એ પ્રમાણે સ્કંદપુરાણમાંના બ્રહ્મોત્તર ખંડનો પુરાણ શ્રવણ
માહાત્મ્ય વર્ણન એવા નામનો બાવીશમો અધ્યાય પુરો થયો.

શ્રી બ્રહ્મોત્તર ખંડનું ગુજરાતી ભાષાંતર પુરું થયું.

